

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**  
**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**TARİHİ ÇEVRE KORUMADA YAKLAŞIMLAR VE TEKNİKLER**  
**ÖRNEKLEME: DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ KENTSEL SİTLERİ**

127515

Mimar Nimet CANDAS

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde**  
**“Yüksek Mimar”**

**Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU**  
**DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12.08.2002**

**Tezin Savunma Tarihi**

**: 02.09.2002**

127515

**Tez Danışmanı : Doç. Dr. Gülay USTA**

**Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARADAYI**

**Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mustafa VAR**

**Enstitü Müdürü : Prof.Dr. Asum KADIOĞLU**

**Trabzon 2002**

## ÖNSÖZ

Gelişime ve değişime ayak uyduramayan eski kent merkezlerinin giderek yok olduğu düşüncesinden hareketle, adaptasyon sürecinde tarihi çevrede uygulanan etkin koruma yaklaşımlarının varlığını saptamak üzere, “Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri” kapsamında oluşturulan bu çalışma, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı’nda hazırlanmıştır.

Tez danışmanlığımı üstlenerek konunun seçimi açısından beni yönlendiren hocam Prof.Dr. Kutsal ÖZTÜRK’e ve sonrasında yakın ilgi ve desteğini esirgemeyerek çalışmalarımıza devam ettiğimiz danışman hocam Doç.Dr. Gülay USTA’ya şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu’na, projeye katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Yardımlarıyla yanımda olan Arş. Gör. Ayça SÜRÜL’e, Arş.Gör. Muteber ERBAY’a ve Arş. Gör. Süleyman ÖZGEN’e teşekkür ediyorum.

Çalışmalarımız süresince iletişim içinde bulunduğumuz Giresun, Trabzon, Akçaabat, Sürmene, Araklı Belediyesi İmar Müdürlükleri ile Trabzon Koruma Bölge Kurulu ve Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü personeline yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum.

Sevgili ailem ve özellikle canım kardeşlerim Ress.Ass. Mehmet Ferhat CANDAS ve Dr. Fatih Hikmet CANDAS’a, kısıcak tatillerinde yanımda oldukları için sonsuz teşekkürler ediyorum, olmasanız olmazdı.

Emeği geçen tüm dostlara minnetle,

Nimet CANDAS

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
TABLO LİSTESİ.....	XII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi.....	4
1.3. Tarihi Çevre.....	6
1.3.1. Tarihi Çevrenin Korunması.....	10
1.3.2. Türkiye'den ve Avrupa'dan Korunan Tarihi Çevreler.....	19
1.3.3. Koruma Kavramının/ Tarihi Çevre Koruma Düşüncesinin Evrimi....	30
1.3.3.1. İtalya'da Koruma Kavramının Evrimi.....	31
1.3.3.2. Fransa'da Koruma Kavramının Evrimi.....	39
1.3.3.3. İngiltere'de Koruma Kavramının Evrimi.....	44
1.3.3.4. Türkiye'de Koruma Kavramının Evrimi.....	46
1.3.4. Koruma Sorunları.....	52
1.3.4.1. Sosyolojik Sorunlar.....	53
1.3.4.2. Ekonomik Sorunlar.....	54
1.3.4.3. Yasal Sorunlar.....	56
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	58
2.1. Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar.....	58
2.1.1. Birinci Dönem: 19. Yüzyılla Gelişen Koruma Yaklaşımları.....	58
2.1.1.1. Üslupsal Bütünleme( Stylistic Recomposition, Viollet-le Duc,1814-1879).....	59
2.1.1.2. Romantik Akım( Jonh Ruskin, 1819-1900).....	60
2.1.1.3. Tarihsel Bütünleme( Historical Recomposition, Camillo Botio, 1836-1914, Luca Beltrami).....	61

2.1.1.4.	Bilimsel Restorasyon Kuramı (Gustavo Giovannoni, 1873 – 1914, Ambrogio Annoni).....	62
2.1.1.5.	Caso Per Caso (Ambrogio Annoni).....	63
2.1.2.	İkinci Dönem: 19. Yüzyılın Öğretisi ile Bugünkü Yaklaşımlar ve Restorasyon Teknikleri.....	63
2.1.2.1.	Doğan Kuban'ın Yaklaşımı.....	64
2.1.2.2.	Zeynep Ahunbay'ın Yaklaşımı.....	65
2.1.2.3.	Doğan Hasol'un Yaklaşımı.....	70
2.1.2.4.	Şener Özer'in Yaklaşımı.....	71
2.2.	Tarihi Çevrede Tasarım Yaklaşımları.....	72
2.2.1.	Üsluba Bağlı Yaklaşımlar.....	73
2.2.2.	Bağlamcı Yaklaşımlar.....	74
2.2.3.	Kuralcı Yaklaşımlar.....	76
2.3.	Alan Çalışması.....	77
2.3.1.	Çalışmanın Kapsamı, Yöntemi.....	77
2.3.1.1.	Yöntemin Oluşturulması.....	78
2.3.1.2.	Yöntemin Uygulanması.....	84
2.3.2.	Çalışma Alanına İlişkin Bilgiler.....	85
2.3.2.1.	Çalışma Alanının Seçimi, Sınırlandırılması.....	85
2.3.2.2.	Çalışma Alanındaki Kentsel Sitlerin Durumu.....	86
2.3.2.2.1.	I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez.....	87
2.3.2.2.2.	II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez.....	93
2.3.2.2.3.	III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez.....	99
2.3.2.2.4.	Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat.....	99
2.3.2.2.5.	Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez.....	101
2.3.2.2.6.	I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene.....	104
2.3.2.2.7.	II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene.....	106
2.3.2.2.8.	Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı.....	108
2.3.3.	Analiz.....	111
2.3.4.	Analizin Değerlendirilmesi.....	147
3.	BULGULAR.....	158
4.	TARTIŞMA.....	168
5.	SONUÇLAR.....	176



6.	ÖNERİLER.....	180
7.	KAYNAKLAR.....	183
8.	EKLER.....	189
	ÖZGEÇMİŞ.....	238



## ÖZET

19. yüzyıla oluşmaya başlayan koruma yaklaşımlarının bugünde yorumlanışlarını tarihi süreci içerisinde inceleyip, yaklaşımların uygulamadaki farklılıklarını irdelemeyi amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın amacı ve yöntemi belirtilmiş, konunun kuramsal temeli hakkında genel bilgiler vermeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, araştırma örnek alan çalışmasıyla desteklenerek, daha anlaşılır somut veriler elde edilmesi yoluna gidilmiştir. Örnek alan çalışması yöntemi, fotoğraflama, gözlem, birebir görüşme teknikleri ile desteklenerek Trabzon Koruma Kurulu kapsamındaki Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitlerinde uygulanmıştır.

Üçüncü bölümde ise, elde edilen bulgularla çalışmanın sonucuna ulaşılmış, kentsel sitlerde uygulanan koruma yaklaşımlarında saptanan aksaklıkları giderici önerilerde bulunulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Tarihi Çevre, Koruma Yaklaşımları, Tasarım Yaklaşımları, Kentsel Sitler, Doğu Karadeniz Bölgesi

## **SUMMARY**

### **Approaches and Techniques in Conservation of the Historical Places Case Study: Urban Historic Districts in Doğu Karadeniz Region**

This research, which aims to observe today's interpretation of the conservation approaches starting with the 19<sup>th</sup> century with their historical process and the differences in applications of these approaches, is explained in these sections.

In the first section, the purpose and method of the research is explained and also information on theoretical background of the subject is stated.

In the second section, the research is supported with case study in order to gain more realistic results. The case study including photographs, observations and interviews, is applied in the Urban Sites in Doğu Karadeniz Region.

In the third section with the findings of the research, some suggestions aiming to solve the problems in conservation approaches in urban historical districts are given.

**Keywords:** Historical Place, Conservation Approaches, Design Approaches, Urban Historical Districts, Doğu Karadeniz Region.

## ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Londra'dan bir sokak ve Matera.....	7
Şekil 2. Luca-İtalya'dan görüntüler.....	8
Şekil 3. Uşak'tan ve Muğla'dan bir sokak.....	8
Şekil 4. San Gimignano'dan görünüm ve Kula'dan bir sokak.....	9
Şekil 5. Edinburgh'dan bir sokak ve Sen Nehri boyu Paris.....	10
Şekil 6. Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı.....	12
Şekil 7. Avrupa kent planı düşüncesi ile oluşmuş Pizza del Popolo, İtalya.....	17
Şekil 8. Kilise ve ahşap evleri ile Zeyrek-İstanbul ve Beyoğlu'ndan bir sokak...	19
Şekil 9. Amasya Yalıboyu'nun literatüre geçen görüntüsü.....	20
Şekil 10. Amasya Yalıboyu'nun bugünkü görünümü.....	20
Şekil 11. Süleymaniye ve çevresinden görüntüler.....	21
Şekil 12. Antalya Kaleiçi ve yat limanı ile Antalya Kaleiçi'nden bir sokak.....	21
Şekil 13. Fener Balat'tan bir sokak ve surları yıkılmadan önce Galata Kulesi.....	22
Şekil 14. Şanlıurfa kent merkezi ve Karaaslan'ın Urfa için hazırladığı projeden görüntüleri.....	22
Şekil 15. İzmir Konak Meydanı'nın eski görüntüsü ve Alsancak.....	23
Şekil 16. Gaziantep'ten bir sokak ve restitüsyon önerisi.....	23
Şekil 17. Safranbolu'dan görünüm ve bölgeden korunan bir konut.....	24
Şekil 18. Kastamonu Dereboyu'nun eski görünümü ve bölgeden korunan bir konut.....	24
Şekil 19. Cumalıkızık'tan bir sokak ve Cumalıkızık konuk evi.....	25
Şekil 20. Heidelberg'den eski ve yeni kent görüntüleri-1.....	26

Şekil 21.	Heidelberg'den eski ve yeni kent görüntüleri-2.....	26
Şekil 22.	Heidelberg'den eski ve yeni kent görüntüleri-3.....	26
Şekil 23.	Ortaçağ'da Carcassonne'nin görünümü.....	27
Şekil 24.	Viollet-le Duc'un Carcasson için hazırladığı restorasyon projesi.....	27
Şekil 25.	Carcassonne'nin bugünkü görünümü.....	27
Şekil 26.	San Pietro Meydanı, Roma ve San Marco Meydanı, Venedik.....	28
Şekil 27.	Venedik'in genel görünümü.....	28
Şekil 28.	Louvre Pramidi'ne yansıyan Louvre Sarayı ve Notre-Dame'ın bugünkü görünümü.....	29
Şekil 29.	Edinburgh kent merkezinden görüntüler.....	29
Şekil 30.	Dubrovnik'in genel görünümü ve şehirden bir sokak.....	29
Şekil 31.	Ghent'ten görüntüler.....	30
Şekil 32.	Beşinci Sixtus zamanında, Fontana'nın Colosseum'u yün fabrikasına dönüştüren projesi ve Colosseum'un bugünkü görünümü.....	38
Şekil 33.	18.yy'da Notre-Dame ve Viollet-le Duc'ün Notre-Dame için hazırladığı restorasyon önerisi.....	59
Şekil 34.	Pierrefond Şatosu'nun 1863'deki görünümü ve Viollet-le Duc'ün şato için hazırladığı restorasyon önerisi.....	59
Şekil 35.	Mantolama tekniği ile taşıyıcı sistemi sağlamlaştırılan Divriği Ulu Cami.....	66
Şekil 36.	Hazaranlar Konağı'nın onarın öncesi durumu ve yapının şimdiki görünümü.....	68
Şekil 37.	Abu Simbel Kaya Tapınağı restorasyon projesi.....	69
Şekil 38.	Abu Simbel Kaya Tapınakları'nın taşınmasından önce yapılan fotogrametrik rölövelerden bir bölüm ve yeni yerinde Abu Simbel.....	69
Şekil 39.	Safranbolu Bağlar Bölgesi ve Safranbolu'dan korunan bir ev.....	70
Şekil 40.	1940'larda Kız Kulesi ve restore edilen bugünkü haliyle Kız Kulesi.....	71
Şekil 41.	Demir Evleri'nden görüntüler, Bodrum.....	73

Şekil 42.	Eski Harikzedegan Apartanı, şimdiki Ramada Otel ve Boğaziçi Otelini bahçesinde yeniden yapılan şark kahvesi.....	74
Şekil 43.	Çırağan Sarayı ve Pompidu Kültür Merkezi, Paris.....	75
Şekil 44.	Ulusoy Tatil Köyü'nden görüntüler.....	76
Şekil 45.	Genel ve yapı düzeyinde analiz tablolarının görünümü.....	78
Şekil 46.	Karşılaştırma analiz tablolarının oluşturulması.....	84
Şekil 47.	Trabzon Koruma Kurulu kapsamındaki tescilli kentsel siteleri gösteren harita.....	86
Şekil 48.	Aşağıhsar, İçhisar ve Ortahisar.....	88
Şekil 49.	Trabzon'un tarihsel gelişimi .....	89
Şekil 50.	Trabzon merkezindeki tarihi eserler haritası.....	90
Şekil 51.	I Nolu Kentsel Sit Alanı'nın batı ve doğu sınırı görünüşü .....	91
Şekil 52.	1938 yılında onanan Lambert Planı eskizleri-1.....	92
Şekil 53.	1938 yılında onanan Lambert Planı eskizleri-2.....	92
Şekil 54.	1938 yılında onanan Lambert Planı eskizleri-3.....	92
Şekil 55.	2.Planlama Dönemi'nde 1 ve 2 nolu Protokol Alanları ile 3.Planlama Dönemi'nde koruma imar planı yapılan I Nolu Kentsel Sit Alanı.....	93
Şekil 56.	II Nolu Kentsel Sit Alanının batı sınırı.....	94
Şekil 57.	3. Planlama Döneminde koruma imar planı yapılan II Nolu Kentsel Sit Alanı.....	97
Şekil 58.	3. Planlama Dönemi'nde koruma imar planı yapılan III Nolu Kentsel Sit Alanı.....	100
Şekil 59.	Akçaabat Ortamahalle'den görünüm ve aynı mahalleden bir sokak.....	101
Şekil 60.	Akçaabat Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı..	102
Şekil 61.	19. yy'ın sonunda Giresun Kenti'nin görünümü.....	104
Şekil 62.	Giresun Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı.....	105
Şekil 63.	Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanından görüntüler.....	106

Şekil 64.	Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı.....	107
Şekil 65.	Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanından görüntüler.....	108
Şekil 66.	Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı.....	108
Şekil 67.	Konakönü Kentsel Sit Alanından görüntüler.....	110
Şekil 68.	Konakönü Kentsel Sit Alanı'nda bugün uygulanan geçiş dönemi yapılanma koşulları.....	110
Şekil 69.	Akçaabat Halihazır İmar Planında, tespit edilen nitelikli yapıların gösterimi.....	179
Şekil 70.	Giresun Halihazır İmar Planında, tespit edilen nitelikli yapıların gösterimi.....	180
Şekil 71.	Trabzon I Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu.....	181
Şekil 72.	Trabzon II Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu.....	182
Şekil 73.	Trabzon III Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu.....	182
Şekil 74.	Akçaabat Kentsel Sit Alanı'nda giderek yok olan tarihi doku.....	183
Şekil 75.	Giresun Kentsel Sit Alanı'nda giderek yok olan tarihi doku.....	183
Şekil 76.	Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu.....	184
Şekil 77.	Könakönü Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu.....	184

## TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Trabzon Koruma Kurulu kapsamındaki kentsel sitlerin korunma süreci	87
Tablo 2. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon genel analiz tablosu.....	112
Tablo 3. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon yapı düzeyinde analiz tablosu.....	113
Tablo 4. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon karşılaştırmalı analiz tablosu.....	115
Tablo 5. II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon genel analiz tablosu.....	116
Tablo 6. II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon yapı düzeyinde analiz tablosu.....	117
Tablo 7. II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon karşılaştırmalı analiz tablosu.....	122
Tablo 8. III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon genel analiz tablosu.....	123
Tablo 9. III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon yapı düzeyinde analiz tablosu.....	124
Tablo 10. III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon karşılaştırmalı analiz tablosu.....	127
Tablo 11. Akçaabat Kentsel Sit Alanı genel analiz tablosu.....	128
Tablo 12. Akçaabat Kentsel Sit Alanı yapı düzeyinde analiz tablosu.....	129
Tablo 13. Akçaabat Kentsel Sit Alanı karşılaştırmalı analiz tablosu.....	131
Tablo 14. Giresun Kentsel Sit Alanı genel analiz tablosu.....	132
Tablo 15. Giresun Kentsel Sit Alanı yapı düzeyinde analiz tablosu.....	133
Tablo 16. Giresun Kentsel Sit Alanı karşılaştırmalı analiz tablosu.....	136
Tablo 17. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene genel analiz tablosu.....	137
Tablo 18. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene yapı düzeyinde analiz tablosu.....	137
Tablo 19. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene karşılaştırmalı analiz tablosu.....	139
Tablo 20. II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene genel analiz tablosu.....	140
Tablo 21. II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene yapı düzeyinde analiz tablosu.....	141



Tablo 22.	II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene karşılaştırmalı analiz tablosu.....	142
Tablo 23.	Konakönü Kentsel Sit Alanı genel analiz tablosu.....	143
Tablo 24.	Konakönü Kentsel Sit Alanı yapı düzeyinde analiz tablosu.....	144
Tablo 25.	Konakönü Kentsel Sit Alanı karşılaştırmalı analiz tablosu.....	146
Tablo 26.	Değerlendirme tablosu-1.....	147
Tablo 27.	Bölgedeki tescilli yapıların sınıflandırmasının oransal ifadesi.....	148
Tablo 28.	Değerlendirme tablosu-2.....	150
Tablo 29.	Yapım malzemesinin oransal ifadesi.....	151
Tablo 30.	Yapımın işlevinin oransal ifadesi.....	153
Tablo 31.	Eskilik derecelerine göre yapıların oransal ifadesi.....	155
Tablo 32.	Koruma türünün oransal ifadesi.....	157
Tablo 33.	Restorasyon tekniklerinin oransal ifadesi.....	150
Tablo 34.	Tasarım yaklaşımlarının oransal ifadesi.....	161
Tablo 35.	Korumada üstlenicinin oransal ifadesi.....	163
Tablo 36.	Korumada katılımın oransal ifadesi.....	165
Tablo 37.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerin korunma göstergeleri.....	167
Tablo 38.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerdeki yapıların sağlamlık göstergeleri..	168
Tablo 39.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde sağlamlaştırma tekniğinin kullanımı.....	169
Tablo 40.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde bütünleme tekniğinin kullanımı.....	169
Tablo 41.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde çağdaş ek tekniğinin kullanımı.....	170
Tablo 42.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde temizleme tekniğinin kullanımı.....	170
Tablo 43.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde uygulanan tasarım yaklaşımları göstergeleri.....	171
Tablo 44.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde korumada üstlenici kurumlar.....	172
Tablo 45.	Çalışma alanındaki kentsel sitlerde korumada katılım göstergeleri.....	175

## 1. GENEL BİLGİLER

### 1.1. Giriş

Türkiye, kültürel miras bakımından tür ve örnek çokluğunun en zengin olduğu topraklar üzerinde bulunmakla, dünyanın en şanslı birkaç ülkesinden biri konumundadır. Sadece Anadolu topraklarından, bugüne kadar 28 uygarlığın gelip geçtiğini bilinmektedir. Anadolu toprakları, uygarlık tarihinin hem çekirdeği hem de hemen her dönemin birbiriyle buluştuğu kavşak noktası olmuştur. Bu çeşitliliğin bir süreklilik içinde bütüne ulaştığı tarihi mirasın saklanması, korunması gerekmektedir [1].

Tüm kesimleriyle birlikte toplumu doğrudan ilgilendiren ve farklı yönleri olan tarihi çevrenin korunması sorumluluğu üstlenilebildi mi, ya da başladığı günden bu güne ne kadar mesafe kat edildi, bir şeyler yapmak amaçlanırken bir kısır döngüde sıkışıp istenilen noktaya ulaşamadı mı, gibi artırabilecek, süreci ve bu günü sorgulayan soruların, bu konuda Türkiye’de yapılan çalışmalara bakılarak yanıtlanabileceği düşünülmektedir.

Üstünkök’ün dediği gibi “Tarihi Çevre Korunması” yerine “Tarihi Çevre Savunması” mı yapılmaktadır? Varolan çevre değerleri iyi değerlendirilemeyip, büyük bir bölümünün yok olmasına neden olunmakta ve sonuçta yok olanın yerine daha iyisini yaratılamayıp, çevrenin giderek yozlaşması, kötüleşmesi engellenememekte ve daha kötüsü bunun kaçınılmaz ya da olağan karşılanması kabullenilmektedir. Belki teoride çok düşünülmekte, iyi fikirler üretilmekte, Türkiye dışındaki daha iyi fikir ve uygulamalar gözlemlenip tartışılmaktadır. Ama olayların “karşısında durulamaz” ya da “sonuçlarından kaçınılamaz” olarak nitelendirilmesi sorumluluğu hafifletmemektedir [2].

Bu noktada; değişim, gelişim, uygarlık, çağdaşlık, kuramcılık, kuralcılık, evrensellik, bölgesellik, koruma, kent, gibi kavramların bir parça ele alınması yararlı görülmektedir.

“Toplum gelişmeyi hem arar, hem ona direnir; gelişmeyi bilinçli olarak arar, değişime ise duygusal olarak karşı çıkar” ifadesi ile, gelişim ve değişimin insanoğlunun kafasındaki

çelişen düşünceleri anlatılmaya çalışılmaktadır. Çağın getirdiklerine ulaşmak, teknolojinin nimetlerinden yararlanmak her zaman bir özlemken, ulaşıldığında adaptasyon güçlüğü ve alışkanlıklardan kopmamak sürekli gözlemlenmektedir. Uyum süreci aşıldığında ise, bu defa eski alışkanlıkların tamamen unutulduğu yarı çağdaş bir yaşam, toplumun büyük kesimini oluşturan, göçlerle hızlı değişen kentlilerin ya da kasabalarda kentleşme özlemi içindeki yurttaşların çağa uyum sürecindeki davranışlarını oluşturmaktadır [3].

Sınırlandırma, sınırlandırılma yani kuralların, insanlığın varlığı ile başlayan ve uygarlık düzeyiyle birlikte artarak gelişen, düzen sağlayıcı araçlar olduğunu bilinmektedir. Tarihi çevre korumada da, uygulanabilirliği tartışılmakla birlikte, ulusal ve erensel bir dizi kurallar oluşturulmuştur. Tarihi birikimi barındıran yaşanılır çevreler için kurallar oluşturup, halka bu kuralları benimsetmek, işin yönetsel boyutunu oluşturmaktadır. Kuralların halkça ne derece benimsendiği; arkasından sağlam düşünsel birikimin olup olmadığı ise esas önemli olan boyuttur. Haluk Pamir'in dediği gibi, "İyi çevrelerde yaşamak isteniyorsa gereksinim duyulan öncelikle "kuralcılık" değil "kuramcılık" tır. Kuramı olabilmesi demek bu konuda düşünsel ve yazılı bir üretimin ve sürdürülen yoğun araştırmaların var olması demektir" [4]. Görüldüğü gibi kuralcılık işin kolay kısmını oluşturmaktadır. Asıl olan "kuramcılık" ise; aydının, elitin, sorunu olmalı ve sorumluluğunu gerektirmeli, yönetimle işbirliği içinde, uygulanabilir, halkın benimseyeceği kurallar olarak hayata geçirilmelidir.

Kurallar, kuramlar, sloganlar,...genel anlamda evrensel olabilir, ama uygulamada bölgesel davranılmalı; toplumların yaşam biçimleri, düşünsel yapıları göz ardı edilmemelidir [5].

Düşünsel açıdan dünyaya bakıldığında, doğu ve batının farklı düşünüş ve davranışları olduğu saptanmıştır. Alvin ve Heidi Toffler, batılı düşünüşe göre doğulunun düşünüş şeklini ifade etmektedirler. Onlara göre; insanlar zamanı farklı şekilde algılarlar, Batı toplumlarında zaman bir bulvar gibidir, bir yönü vardır. Bu yönü belirleyen "değişim" ve "gelişim"dir. Doğu toplumlarında ise zaman bir döngüdür, bu döngü kavramı, mükemmeliyeti durağanlığı ve gelenekseli ifade eder. Batılılar, Doğu kültürünün zaman içinde mükemmelleşmiş, kendi içine dönük kapalı kültüründen esinlenir, onu açık ve gelişebilir hale getirir, kullanır ve tüketirler. Doğulu ise hiçbir şeyin farkında olmadan veya

buna aldırmadan o içe dönük yaşamına devam eder ve genellikle batıların kendilerinden aldıkları ve geliştirdikleri olgularla sömürülürler ve boyun eğmek zorunda bırakılırlar, çünkü batı her yönden daha üstündür. Osmanlılar ise Doğu ve Batı arasında uzun yıllar Batıya meydan okuyarak ve onlar gibi aciz olanları sömürmeden varlıklarını sürdürmüşler, Doğu ile Batı arasında bir tampon oluşturmuşlardır. ...Doğu gelenekçidir ve öyle kalmalıdır. Bu bir haslettir ama ancak Doğuya özeldir. Batıların böyle bir özelliğe ihtiyacı yoktur. Gelişim ve değişim Batının doğal yapısı, hakkı ve en önemli özelliğidir ve sadece Batıya aittir [6]. Alvin ve Heidi Thofler'in bu ifadeleri ile, gelişim ve değişim kavramlarının Doğu ve Batı Toplumlarında farklı algılanmış olduğu saptanmış olsa da, gelişimden yeteri kadar payını alamamış toplumlarda doğulu ya da batılı olmanın dışında , kültür yapıları, ekonomik düzeyleri, yaşadıkları coğrafya ve bu coğrafyaya yerleşme biçimleri yani toplum olarak bir arada nasıl olageldikleri gibi çok önemli faktörlerin etkisi de bilinmektedir. Doğulu düşüncesini ifade eden yukarıdaki yorum, kültür birikimimizin önemi bölümünü oluşturan Osmanlı İmparatorluğu dönemini yüceltmekte ve her yönden batı üzerindeki yönlendiriciliğini belirtmektedir. O zaman ; doğu, batı büyük bir kültürel farklılık olmasına rağmen; düşüncesi, davranışı etkileyen diğer unsurların varlığı bu çelişkili yorumdan anlaşılmaktadır.

Batının Doğuya bakışı ifade edildiği gibi iken, bir de Türk Toplumunun kendi içinde özeleştirisi yapıp, Batılı için neler düşündüğüne ve Batılıya göre düşünsel anlamda ne konumda olduğuna bakmakta yarar görülmektedir.

Türk Toplumunun düşünce alışkanlığı içinde kent, koruma ne ifade etmektedir? Bugünkü kargaşa kendi tarihinde varolmayan bir kent imgesini yaratmaya çalışan, fakat bunun için gerekli düşünce ve davranış kalıpları ve bilgi birikimine sahip olmayan bir toplumun çelişkilerinden kaynaklanmaktadır. Batılı neden büyük anıtı koruyor, neden Batılı deniyor? Çünkü koruma kavramı oradan gelmektedir. Çünkü Batılı, kent denilen bir politik kavramın, kendini tarih boyunca tanımlayan fiziksel öğelere bağlılığın ifadesi olan davranışlara sahiptir. Türk Toplumunda ise kentin bağımsız bir politik yaşamı ve kentli olgusu, kentin fiziksel örgütlenmesi, nihayet hiç olmazsa Rönesans'sa kadar giden bir fiziksel mekan planlama geleneği, anıtlarla çevre arasında geometrik düzenler kurma geleneği yoktur [7].

Belleklerinde böyle bir kavram olmadığından, kırsal kültür taşıyıcılarıyla tartışılmayan bir düşünün; tüm düşünürlerin dediği gibi belirsiz bir yarımın; hala belleklerde tam oturmuş, yerleşmiş bir kavram olmadığından, söz edilemeyecek bu günün varlığı ile, Batılı düşünüş standardına ulaşmak zaman alacak gibi gözükmektedir [8].

## 1.2. Çalışmanın Amacı Ve Yöntemi

Kültür düzeyi, tarih ve kültür kopukluğu sorunları, doğu ve batı arasındaki karasızlıklar, çağdaşlaşma çabaları, tarih anlayışının eleştirilebilirliği vb. nedenlerden ötürü toplumun koruma ile ilgilenmediği, korumanın toplumdaki hiçbir önemli kesim için gereksinme durumuna gelmediği; para kazanma gibi kısa sürede yanıt veren bir yararı görülmediğinden korumanın yaygın biçimde benimsenemeyeceği söyleneğelmektedir [2].

Türkiye’de koruma sorununa 20 yıldan bu yana (tam 24 yıl, 1997 saptanmış) çağdaş bir yaklaşımla değinilmektedir. Bu saptama, genelde koruma olgusunun Batıdan ithal edildiği ya da Batı’nın Türk Toplumuna ihraç ettiğini gerçeğini saklayamamaktadır. Aslında koruma bir hayat görüşüdür. Ancak bir hayat görüşü iç dinamiklerle beslenemiyorsa, bu durum adeta küçük bir grubun üyesi olduğu bir tarikatı oluşturur. Bu grup konuşur, yazar, hatta bazen de uygulama yapar ama bir türlü halkın oyuna erişemez, kamuoyu oluşturamaz. Zira tarihsel çevrenin korunmuşluğu, insan onuruna yakışan bir varolmanın ön koşullarından biridir. Şöyle ki; kültürel varlıkların korunması günümüzün globalleşen dünyasında evrensel bir eyleme dönüşmüş ve kültürel farklılaşmanın kabulü ve tanınması itici gücü mertebesine yükselmiştir. Bu açıdan bakıldığında, koruma, kentsel, bölgesel, sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel gelişmenin bütüncül bir parçası olacağından tarihi çevrelerin, kişilerin ve toplumların içinde yaşadıkları dönemde başarılı olmaları için geçmişle bağlarını kuran, yeryüzünün nirengi noktaları olduğu bilincini uyandıracaktır [9].

Zaman, toplumların kültür zenginliklerinde birbirleriyle yarıştığı, bu anlamda ellerinde ne varsa en süslü şekliyle diğer toplumlara tanıtmaya çalıştığı ve böylece maddi gücünün yanı sıra manevi gücünü de ispata çalıştığı zamandır.

Korumada bilinçlenmeye başlanıldığı 1950’li yıllardan bu yana [10], tüm yasal düzenlemeler; Koruma Yüksek Kurulları, Koruma Kurulları, ilgili bakanlık, gönüllü

kuruluşlar olmak üzere ilke koyan ve denetleyen kurumlar tarafından yapılmaktadır. Kültür varlıkları belirlenen parametrelere göre sınıflandırılıp isimlendirilmekte ve her kültür varlığı kendi grubu içinde ele alınmaktadır. İlk olarak, Taşınır Kültür Varlıkları ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları (anıtlar,sitler) olmak üzere iki kısımda incelenirler. İkinci olarak, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları anıtlar ve sitler olarak iki gruba ayrıldıktan sonra, sitler özelliklerine göre, kentsel, tarihi, doğal, ...vb. isimlerle ifade edilirler [11]. Bir bölge sit olabilmesi için gereken şartları taşıyorsa, 'sit' olarak ilan edilir, kesinlikle koruma altına alınır, bölgenin bundan sonraki fiziksel gelişimi için koruma planları düzenlenir, gereken parasal kaynak hükümetçe belirlenir ve artık tescilli sit alanında yapılacak her türlü uygulama bu kurallara göre yapılır. Ama bazen de, sivil toplum örgütlerinin baskısına dayanamayan koruma kurulları, yeterli şartları taşımış olmasına rağmen, gereken parasal kaynak sağlanmadan, oldukça yüzeysel bir içerikle sit kararını almakta ve bundan sonrası için ne kendi bir şey yapabilmekte, ne de halkın bölge içindeki yapılaşmasına izin verilmektedir. Halk, devlet, sivil toplum örgütleri, sürekli tartışma içinde olup, korumanın ürkütücü ve eziyet verici boyutları ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde, giderek ülke topraklarının çoğu, anlamını ifade edemeyen 'sit'lerle dolmaktadır. Bazen de sitler için gerekli alt yapı titizlikle sağlanmakta, koruma planları üniversiteler işbirliği ile yapılmaktadır. Ama sonuçta bu kadar emekle hazırlanan planların, plancının kentsel sitlere verdiği katkıyla 'doyum' ve 'huzur' a kavuşmanın mutluluğu dışında hiç bir yararı olamamaktadır [12]. Bu noktada, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel ölçütlere oturtulmuş 'sit' kavramının, Türkiye'de giderek yozlaştığı, ciddiyetini, mana ve ehemmiyetini yitirdiği tartışılmaktadır [3].

Her koşul için geçerli olacak çözüm arayışları sorunları çözülemez hale getirmektedir. Yerelin gücü sorunların çözülebilecek halde yeniden tanımlamaktan geçmektedir [13]. Dolayısıyla, uluslararası düzeyde oluşturulan evrensel koruma yöntemlerinin, her ülke, her bölge için yerelleştirilmesi gerekmektedir.

Batı kaynaklı koruma kavramının, yine Batı kaynaklı yaklaşımları oluşturulmuştur. Alt yapısı daha önceki yüzyıllara dayanmakla birlikte, yazılı metinler haline getirilerek, aydın kesim ve yönetimce destek bulan koruma yaklaşımları 19. yy.la oluşmaya başlamıştır [14]. Kendi toplum yapılarına uygun bu yaklaşımların çeşitlenerek artması ve hayata



geçirilmesinde hiçbir problem yaşanmamıştır. O günden bu güne oldukça başarılı olunarak, tüm dünyaya korumanın iyi örnekleri gösterilmiştir.

19.yy.da Batı ile aynı anda aynı yaklaşımlar Türkiye’de biliniyor olmasa da, kendi şartlarında yapıla giden yasal düzenlemeler ve uygulamaları devam etmektedir. 19.yy.ın öğretisi ile kendi düşünce anlayışının ürünü olan Batılı koruma yaklaşımlarının düşünsel boyut bulması ise 20.yy.ın ikinci yarısını bulmuştur [3]. Evrensel koruma yaklaşımlarının kendi kaynağında verdiği iyi örneklerini, Türk Toplumunda bulamayışı, aydının, düşünürün önemli sorunu olagelmıştır. Çalışma bu bağlamda devreye girerek, başarısızlığın nedenlerini irdelemeyi amaçlamıştır.

Bu çalışmada, önce koruma ile ilgili kuramsal altyapı oluşturulurken, bir yandan da Batılı koruma anlayışının iyi örnekleri Türkiye örnekleri ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Ön bilgi tamamlandıktan sonra; Batı kaynaklı koruma yaklaşımları ve bu yaklaşımların ışığında geliştirilen bu günkü koruma yaklaşımları tanıtılmıştır. Tüm bu bilgileri; belirlenen çalışma alanında sınanarak, uygulamadaki somut sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır. Çalışma alanı olarak “Trabzon Koruma Kurulu” kapsamındaki “Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri” ele alınmıştır.

Çalışma yöntemi olarak, birden çok teknikle yürütülen, geniş kapsamlı ve yoğun çalışma türü olan “örnek alan çalışması” (case study) yolu seçilmiştir. Böylece uygulamadaki aksaklıklar yerinde saptanacak, bu yolla bir takım sonuçlara varmak daha gerçekçi olacaktır.

Sonuçta varılmak istenen, koruma amacıyla “sit” ilan edilen bölgelerde, örnek koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için, ihtiyaç duyulan kuram ve kuralların tartışılması ve böylece Türkiye’nin dört bir yanında, kağıt üzerinde adı geçen yüzlerce “sit” in sınırlandırılmış alanlar olmaktan kurtarılıp, çevresi ile bir bütün olarak tarihi çevre sürekliliğine katkı sağlayan kültürel mirasın değerli hazineleri olarak yaşatılmasıdır.

### 1.3. Tarihi Çevre

Geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntılar tarihi çevreyi oluşturmaktadırlar [15]. Varoluş tarihsel bir süreç, bireyler ve toplumlar da tarihsel varlıklar olduklarından [16], nesiller boyu her bireyin bıraktığı tüm kalıntılar tarihi çevrenin oluşumuna katkı sağlayan girdileri ve bu girdilerin tümü tarihi çevrenin birikimini oluşturmaktadırlar. İnsanların çeşitliliğine bağlı olarak farklı fiziksel özelliklere sahip tarihi çevrelerin hayranlık uyandıran duygusal yönü, felsefesi, teknik ve sanatsal incelikleri, estetik özellikleri ve farklılaşan öyküleri gibi her birinde gözlemlenen ortak özellikleri bulunmaktadır [17].



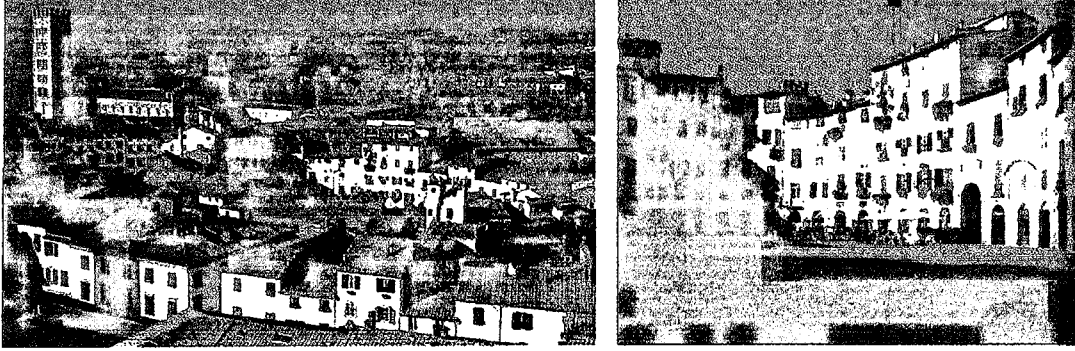
Şekil 1 . Londra'dan bir sokak ve Matera [20, 21].

Çeşitlilikleri ve zenginlikleri ile tarihi çevreler, insanların yaşamına katkı sağlamakta, öğretmekte, eğitmekte ve gelişimini yönlendirebilmektedir. Bu kapsamlı görevleri ile tarihi çevrelerin genel özellikleri şöyle sıralanabilir [15]:

- Tarihi çevreler insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak öğretici ilgi çekicidirler.
- Sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyen ve bireyler arasındaki birlik duygusunun pekişmesine yardımcı olan mekanları barındırırlar. Böyle çevrelerde bulunmak kişiyi mutlu eder.



- Yaşam koşullarının, geleneklerin, yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir dünyada tarihi çevreler, geçmişte nasıl bir mekanda yaşandığını gösteren açık hava müzeleridirler (Şekil 1, 2).



Şekil 2 . Luca-İtalya'dan görüntüler [22].

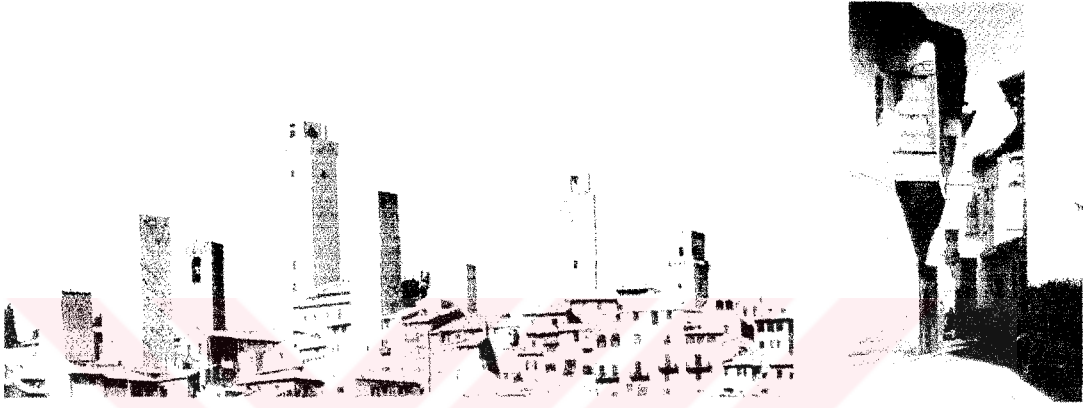
- Tarihi çevreler, arkeolojik, tarihi, estetik önemlerinin yanı sıra, folklorik değerleri nedeniyle de önemlidirler. Birçok ülkede özgün iç donanımlarıyla korunan küçük müze kentler endüstri çağından geçmişe dolaysız bir bakış olanağı sunmaktadırlar.
- Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok ayrıntı bu çevrelerde saklıdır.
- Eski kent ve mahalleleri incelemek, bu günü anlamaya, kendimizi tanımaya, tanımlamaya yardımcı bir araçtır (Şekil 3).
- Müzelerde zaman ve mekandan soyutlanmış olarak sergilenen parçalar yerine, tarihi çevrelerde bir bütün olarak göreceğimiz yaşamsal birikimler daha ilgi çekici ve etkileyicidirler.



Şekil 3 . Uşak'tan ve Muğla'dan bir sokak [23, 3].

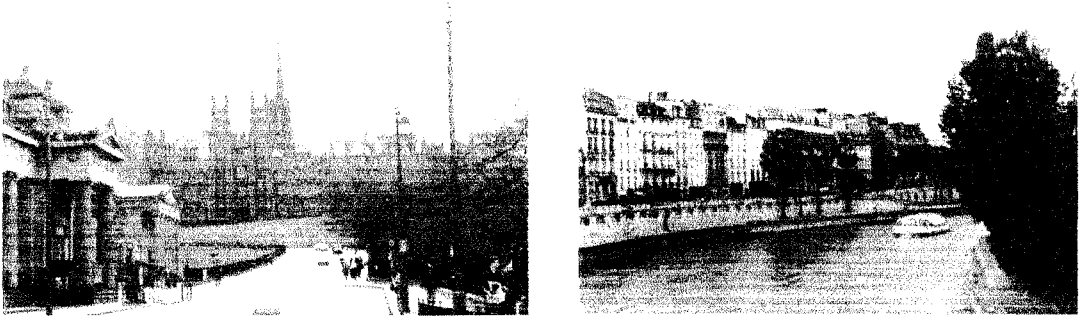
Tüm bu özellikleriyle tarihi çevreler bir değerler bütünüdür. Oluşumumuzdan sonlanmamıza kadarki her düşünüşümüz, her davranışımız, bu değerlerden bağımsız olamamaktadır. Çünkü somut ve soyut yapısıyla kimliği, özü barındırmaktadır. Tarihi çevrenin taşıdığı bu değerler aşağıda sıralanmaktadır [19]:

- Tarihi çevrenin “kullanım” değeri: Tarihsel çevredeki yapıların mimari ve sanatsal kişiliği bozulmadan, onarılarak yeni işlevlerle donatılabilirler, böylece tarihi çevreye yeni bir kullanım değeri kazandırılabilir (Şekil 4).



Şekil 4 . San Gimignano'dan görünüm ve Kula'dan bir sokak [18, 3].

- Tarihi çevrenin “belgesel” niteliği: Yeniden kullanım değeri üretilirken, yapıların ömrü uzatılarak, belgesel niteliği de sürdürülmüş olur, böylece yapının içerdiği sanatsal ve simgesel öğelerle kullanıcı ilişkisi sağlanabilir.
- Tarihi çevrenin “anlatım dili” niteliği: Tarihsel çevrenin kullanım niteliğinin yanı sıra, hiçbir ölçüte, ekonomik kıstasa sığdıramayacak kadar yoğun kullanım ötesi değerleri söz konusudur. Her yapı, her obje, malzeme kullanımındaki ustalığı, dokusu, rengi oranları, çevre ile uyuşumu gibi sayılamayacak kadar nitelikleriyle bir anlatım dili oluştururlar. Başlangıçtaki fiziki özellikli çevre, giderek simgesel kimlikli olmaya başlamaktadır. Bu simgesel çevre kendine özgü dili ile bizde sayısız çağrışımları sürekli bir devinim içinde tutar. Böylece geçmişteki ile günümüzdeki eş anlamlı olur. Eğer bazı sanat yapıtlarının özünde ve biçiminde tariflenmesi zor bir görkeme ve cazibeye kapılıyorsak, bu biraz da geçmiştekinin iyi özümlemesindedir. İşte bu nedenle tarihsel dediğimiz çevrenin sürekli bir çağdaş kimliği söz konusudur (Şekil 5).



Şekil 5 . Edinburg'dan bir sokak ve Sen Nehri boyu Paris [20].

Gelişmeyi, uygarlaşmayı amaçlamış, ancak tarihsel çevrelerini gözden çıkarmış toplumlar olamaz. Bu açıdan tarihsel çevreye sahip çıkma gereği, uluslaşma sürecinin gündeminde her zaman yer alacaktır [16].

### 1.3.1. Tarihi Çevrenin Korunması

Tarihi çevre korumanın amacı, tarihi yerleşmeleri yok olmaktan kurtarmak, kültür mirasını günümüz yaşamıyla bütünleştirmektir [15]. Başka bir ifadeyle geçmişin imgelerini bu günde dondurarak geleceğe bilgi aktarmaktır. Korumanın hedeflerinden bir diğeri ise ulusal değerlere bağlılığın, ulusalcı duyguların güçlülüğünün somutlaştırılmasıdır [24].

Tarihi yapı yada çevreyi koruma kavramı gelişmesinden çok önce, koruma olgusu yaşamın bir parçası olarak hep vardı, fakat bu günkü anlamının dışında; sadece sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha fazla yararlanmak anlamlarını içermekteydi. Günümüzde ise tarihi çevre, geçmişte olmayan bir kültürel statü, bir dokunulmazlık statüsüne eriştiği için korunmaktadır [14,2].

Tarihi yapıların kentleri süslediği düşünülmektedir. Tarihi yapılar sadece ekonomik oldukları yada geçmişi anımsattıkları, ulusal ve evrensel kültürel kimliği tanımladıkları için değil, estetik boyutlarıyla insan yaşamını görsel, duygusal ve düşünsel olarak zenginleştirdikleri, daha yaratıcı bir ortam oluşturdukları inancı ile korunmaktadırlar [25]. Bu değerlendirme soyut bir söylem değildir, en kültürsüz ve deneyimsiz insan bile bir anıt karşısında etkilenmektedir. Anıtsalın yada güzelin kültürel bağlamda değerlendirilmesi

toplumda az sayıda insana nasip olmakta fakat güzel olandan etkilenmek için özel bir eğitim gerekmemektedir [3].

Tarihi çevrelerdeki mimarlık yapıtları kentin gelişim ve değişiminin tanımlanmasına farklı boyutlarda katkıda bulunmaktadır. Başka bir deyişle, yapılar taşıdıkları farklı nitelikler ve oluşturdukları fiziksel çevreler nedeniyle o yerleşmenin yaşam öyküsünde bir yer edinmişlerdir. Kentin belli bir dönemdeki statüsünü, yaşayanlarının bilgi, beğeni ve becerilerini, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini, hakim üretim biçimini araştırırken gerekli belleğin en önemli öğelerini yapılar oluşturmaktadırlar. Yapıların kent belleğinin oluşumuna ve bu bellek kullanılarak yerel tarihlerin yazımına katkıları şu şekilde sıralanabilir [26]:

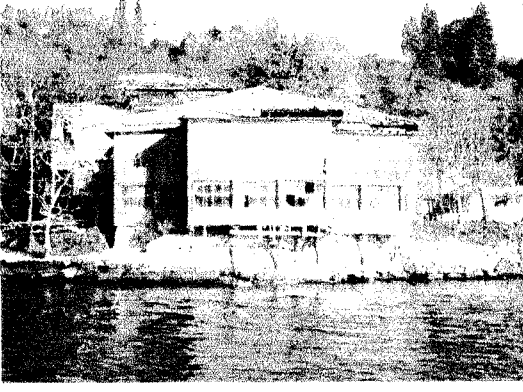
- Türü ne olursa olsun, yapılar, toplumun gereksinmesinin bir bölümünü kapsar. Bu gereksinmenin nitelik ve ölçeği, toplumun o döneminin yaşamını yansıtır ve bu nedenle kentin biçimlenmesinde önemli rol oynar.
- Mimarlık yapıtlarının programı, sayısı ve niteliği, dönemin politik ortamının bir göstergesidir. Örneğin 13.yy. ın ikinci yarısında Anadolu Selçuklu Sultanlarının adını taşıyan hiçbir yapının bulunmaması, buna karşın tüm sosyal kültürel ve ekonomik içerikli yapıların başta vezirler olmak üzere devletin üst düzey görevlileri tarafından yaptırılmış olması, bu dönemdeki Moğol egemenliğinin bir göstergesidir. Bursa kentinin önemli külliyelerini tümü (Yıldırım:1399, Emir Sultan: 15.yy. ın ilk yılları, Yeşil:1419-1424 ve Muradiye: 1424-1426) 1380 ve 1430 tarihleri arasında yapılmış olması da, Bursa'nın başkent olması ve Osmanlı Mimarlığının gelişim sürecinin Bursa'da gerçekleşmiş olmasıyla yakından ilgilidir.
- Yapılar kentin, bölgenin ya da ülkenin yaşamındaki önemli olayların da en somut belgeleridir.
- Tüm bunlar kadar önemli bir husus, yapıların yapıldıkları bir dönemden günümüze değin geçirdikleri değişikliklerle bir yerel tarih belgesi olmasıdır. Yapılar, ilk inşa edildikleri dönemin tasarım anlayışını, bezemeye yönelik beğenileri, o dönem için geçerli malzeme ve yapım tekniklerini yansıtır. Daha sonraki dönemlerde ise, yine o dönemin insanı yapıya yeni işlevler yüklemiş, bu amaçla yapıda az ya da çok değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerin özgün tasarımı bozan girişimler olduğu söylenebilir. Oysa, bu girişimler, gerçekleştirildikleri dönemden bilgiler



aktarmakta, böylece yerel tarih yazımının en az kesintili ögeleri olabilmektedirler. 12. yy. dan itibaren Anadolu'ya gelen yeni kültürün, birçok kilise ve şapeli, özgün tasarımına dokunmaksızın camiye çevirmesi, Cumhuriyet döneminde, medrese, sıbyan mektebi vb. özgün işlevini yitirmiş yapıların çağdaş işlevlerle donatılması ve bu süreçte teknik ve malzemenin kullanılması en yaygın örnekler arsındadır. Yapılardaki bu değişimler, yapının içinde yer aldığı yerleşmenin sosyal ve kültürel değişimini şekillirmektedir.

- Bir yapının geçirdiği değişiklikler (doğru olarak araştırılmaları ve tanımlanabilmeleri koşuluyla), kimi hallerde, o yapının özgün tasarım ve biçimlenmesinin bilinmesi kadar önem taşıyabilir. Çünkü bu değişiklikler, yapıda değişik dönemlerin mimari anlayışlarını, beğenilerini, becerilerini, modaları ve kullanıcıların yaşam biçimlerini yansıtır ve bu nedenle kent belleğindeki sürekliliği sağlarlar. Bursa Ulu Camisi, çok ayaklı ulu cami geleneğinin bir örneği olarak 14. yy. ın gelişmekte olan Osmanlı Mimarlığının doğru bir örneğidir ve bu nedenle kent belleğinin önemli bir elemanıdır.
- İç mekan yüzeylerinde yer alan barok ve ampir süslemeler ile çeşitli yazılar ise 19. yy. ın beğeni ve süsleme programını yansıtır. Bu iki öge, kente değişik dönemlerde hakim olan mimarlık ve sanat akımlarına tanıklık ettikleri ve dönemlerinin doğru örnekleri olmalarının yanı sıra, kültürel sürekliliğin de birer parçasıdır.

Kentte bulunan yapıların, kent yaşamının her evresini yeterince tanıtılabilmeleri için , zaman içinde kesintisiz olarak süregelmeleri, bir diğer deyişle her dönemi ifade eden örnekler olmaları esastır. Ancak, ülkemizde özellikle günlük yaşamın ve hane halkının niteliklerinin belirlenmesindeki en önemli öge olan sivil mimarlık yapıtları incelendiğinde önemli bir eksiklik ile karşılaşmaktadır. Bu eksiklik, 17. yy. dan daha önceki dönemlerden (kesin tarihi bilinmesi koşuluyla) kalan hemen hiçbir yapı bulunmamasıdır. Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı (Şekil 6), halen bilinen en eski örnektir.. Yine en eski örnekler arasında yer alan Mudanya/Kenan Evi 1743 tarihlidir. Bu husus kent belleğinde kesintiler oluşturmakta ve ikincil kaynaklar aranmasını gerektirmektedir. Bu nedenle yapıların kendisinin, yerel kent tarihinin oluşumunda birinci el kaynak olma özelliği yadsınmasa da, gereken durumlarda onlarla ilgili yazınsal, çizimsel ve fotografik araçlarla günümüze bilgi aktaran kaynaklar da değerlendirilmek durumundadır [26].



Şekil 6 . Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı [27].

Kentin fiziksel oluşumunun bir parçası olan tarihi (mimari) yapılar, aşağıda ifade edilen görevleri üstlenerek bu oluşum içinde yer alırlar [26]:

- Simge Yapılar:

Simge “soyut anlamda başka bir şeyin yerini tutan başka bir şey” olarak tanımlanmaktadır [28]. Simge yapılar, yerleşmenin tanımlanmasında, referans noktaları oluşturulmasında ve kişilerin daha sonra o yerleşmeyi anımsamalarında diğer öğelerden daha ağırlıklı olarak yer almaktadırlar. İzmir saat kulesinin kente yer alan bazı etkinlikler için çıkartılan pul serilerinin tümünde yer alacak kadar önem taşıması; Edirne Selimiye Caminin Edirne’yi uluslararası platformlara taşıması ve değişik açıdan görünüşlerine önem verildiği için kent planlamasını etkilemesi, ayrıca yapı sanatının ustası Mimar Sinan’ın Ustalık Eseri olması nedeniyle mimarlık mesleğinin bir belgesi olması; Antalya Yivli Minarenin kente ilgili birçok kart postalin , hediyelik eşyanın temel ögesi olmasının yanı sıra kent için önemli bir referans noktası olması özelliği gibi sayabileceğimiz pek çok simge yapının kentler için önemi kabul edilmektedir. Evrensel ölçekte ise, Newyork-Özgürlük Anıtı, Paris-Eyfel Kulesi, Atina-Parthenon, bu kentlerin yaşamlarındaki önemli olayları hatırlatmanın dışında, kenti tanımlayan elemanlar olma özelliğini de taşımaktadırlar.

- Anı Yapılar:

Kente ilgili bir olayın anısına yapılmış yapılar olduklarından belge değerleri ağırlıklıdır. Üzerlerinde bulunan yazıt, bezeme vb. elemanlarla kent tarihine doğrudan katkıda bulunmaktadır. İstanbul Sultanahmet Meydanındaki Alman Çeşmesi, Alman

Kayserilinin Osmanlı topraklarını ziyareti anısına yapılmıştır. Topkapı Sarayının en önemli yapıları arasında yer alan Bağdat Köşkü , IV. Murat'ın Bağdat seferi nedeniyle yaptırılmıştır. Anadolu'nun birçok kent ve kasabalarında, Cumhuriyetin 10. 15. 50. ve 75. yılı anısına yapılmış ve çoğu eğitime yönelik hizmet veren yapılar anı yapı olarak örneklenebilmektedirler.

- Tanık Yapılar

Kentin yaşamında yer alan önemli olaylara tanıklık eden yapılardır. Bu yapılar o olaydan daha önce kent belleğinde önemli yer tutmamışlar, ancak tarihin bir kesitinde üstlendikleri rol ile ünlenmiş ve kent belleğinin ayrılmaz bir ögesi haline gelmişlerdir. Örneğin İzmir Hükümet Konağı ( tümüyle yeniden yapılarak özgün değerini yitirmişse de), İzmir'in 9 Eylül 1922'deki kurtuluşunda, Türk bayrağı çekilen ve böylece kurtuluşun sembolü olan bir yapı olarak değer taşımaktadır. Sivas Sultanisi, 4-12 Eylül 1919'da gerçekleştirilen Sivas kongresine ev sahipliği yapması nedeniyle herhangi bir eğitim yapısından farklı olarak "Cumhuriyet Müzesi" haline getirilerek hizmet vermektedir. Bu konuda Ayasofya, İstanbul kent belleğinin en önemli öğelerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir. 900 yıla yakın, Doğu Roma başkentinin en önemli yapısı olarak birçok politik, sosyal ve dinsel olaya tanıklık etmiş; 500 yıla yakın, döneminin en güçlü devletlerinden birine, Osmanlı İmparatorluğuna yine ibadet yapısı olarak hizmet vermiş ve İslam dinin gerektirdiği öğelerle zenginleşmiş; genç Türkiye Cumhuriyetinin yaşamında ise, tamamen çağdaş bir işlevle yer almıştır. Bu özellikleriyle Ayasofya, 1500 yıllık yaşamında, onu oluşturan ya da uyarlayan kültürlerin tanığı olmuş, o kültürlerin tercih ve anlayışını yansıtmış, böylece İstanbul kent belleğinin önemli bir elemanı haline gelmiştir. Yapının bu özellikleri nedeniyle İstanbul tarihi, Ayasofya'nın oluşum ve değişim hikayesinden ayrı yazılamamaktadır.

- Dönem Yapıları (Belge Yapılar) :

Bu yapılar yapıldıkları dönemin en çok benimsenen ve bu nedenle de yaygın kullanılan mimari öğelerini içerdiklerinden doğru ve güvenilir tanıklardır. Bu öğeler değişik türlerde olabilir [26]:

1. Bunlardan ilki, yapının genel tasarımına egemen olan anlayıştır ve yaşam biçiminin tanımlanması bakımından önem taşımaktadır. 19. yüzyılda Osmanlı ordusunun yeniden düzenlenmesi sürecinde özellikle İstanbul'da yapılan büyük boyutlu kışla yapıları

(Selimiye, Taksim, Rami vb.) toplumun askeri alanda yaptığı çok önemli bir değişikliğin göstergelerini oluşturmaktadırlar. Yöredeki hakim üretim biçimini öğrenilmesinde de yapılardaki çeşitli ögeler yardımcı olmaktadır. Örneğin 19. yüzyıl Bursa konutlarında ev ipekçiliği ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Alaçatı, Ayvalık, Foça ve Çeşme gibi Ege kasabalarının geleneksel konutlarında, zemin kat mekanlarının konuttan neredeyse tümüyle ayrı kullanılan depo ya da ticarethane olarak değerlendirilmesi, 18-19. yüzyılda yöredeki ticari etkinliklerin nitelik ve boyutunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Doğu Karadeniz kıyılarının tipik depo yapısı olan “serander”, üretimin günlük yaşamla ilişkisini oluşturan önemli bir mekan olarak belge yapı niteliği taşımaktadır.

2. Mimari elemanların varlığı / yokluğu, biçimlenmesinde önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Örneğin konutlarda özgün soba deliğinin bulunması, ısınma eyleminde çok önemli bir aşamanın göstergesi ve teknik altyapısının öğrenilmesine katkıda bulunmaktadır.

3. Bir diğer öge, yapıda kullanılan bezeme elemanlarıyla ilgilidir. Bu bezemeler toplumun o dönemdeki beğenisinin, egemen sanat anlayışının, bunun da ötesinde, uluslar arası ilişkiler sonucu oluşan sanatsal alışverişin en somut elemanlarıdır. Örneğin Bursa Ulu Camisinin (yapılışı 14. yy. ın başıdır.) bugünkü iç süslemeleri , 19. yy.da Osmanlı Baroğu olarak adlandırılan nerdeyse tümüyle dış ülkelerdeki bezemelerden esinlenen bir anlayışla yapılmıştır. Kuzey portali ise, karşılaştırmalı çalışmaya ve dönem önceliklerinin etüdüne dayalı bir “Cumhuriyet” yorumudur. Bu husus, yapının değişik dönemlerinin beğeni ve becerilerinin yansıtan bir belge olmasını sağlamıştır.

4. Malzeme kullanımı ve teknikleri de önemli belgeler arasında yer almaktadır. Bu ögeler toplumun ulaştığı teknik düzeyin belgesi olmalarının yanı sıra, yapı esnafının niteliklerini, sayısal ve teknik kökenlerini, kullanılan malzemelerin üretim ve satış biçimi gibi konularda birincil kaynakları oluşturmaktadırlar.

Tarihi çevre korumanın içerdiği; ulusal kimlik, evrensel statü, estetik değerler, imgelem gücü, günü anlama, gelecek için pratikler, düşünsel belleği zenginleştirme, kent belleğine katkı gibi sayabileceğimiz pek çok duygusal yönünün yanı sıra ekonomik boyutu da bir o kadar önemlidir. Sahip olunan tarihi çevrenin tüm ögeleri manevi özelliklerine ilaveten maddi bir birikimi de oluşturmaktadırlar. Kötü kullanımları ya da yok edilmeleri ekonomik zararlar getirirken, iyi kullanımları ekonomik yararlar getirmektedir. En küçük bir bahçe duvarının bile, getireceği ekonomik yarar düşünülerek kullanılmalıdır. Tarihi çevrelerin sadece bahçe



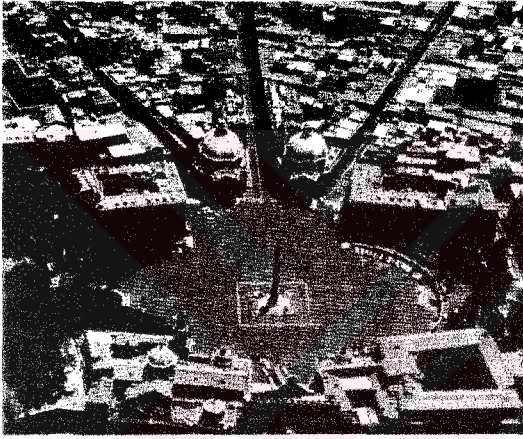
duvarlarından değil, konutları, ticari yapıları, eğitim ve dini yapıları, kent donatıları gibi birçok yapılardan oluştuğu düşünülürse, tüm bu birikimin iyi değerlendirilmesi yeniye daha az muhtaç olunması anlamına gelmektedir. Var olanı korumak, yeni düzene dönüştürmek, yeniden kökten yapmaktan daha önemlidir [29].

Tarihi çevre korumanın ekonomik ve duygusal yönleriyle gerekliliği zorunlu bir öğreti olduğu açıkken, toplumun tüm kesimleriyle bilinçli katılımı, ülkemiz göz önüne alındığında pek mümkün olamamaktadır. Tarihi çevre koruma isteği halkça benimsenmemiş bir olgu olmaya devam etmektedir. Bu durumun ekonomik, sosyolojik ve yasal olmak üzere çeşitli boyutları vardır. Ama temel sorun, kültür sorunudur. Dolayısıyla toplumumuzda iyi kavranamamış bir kültür yorumuyla gerçekleştirilen günümüz koruma uygulamalarında ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, içi başka dışı başka plastik çevrelerin oluşturulmasına kadar ulaşıp, toplumumuzu “iz silmek” tehlikesi ile yüz yüze bırakmaktadır [30].

Bazen de yeterli teknik alt yapıımız olmadığından, korumayı özendirici sloganlarla halka benimsetme yoluna gidilmektedir. Halkın gelenekçi yanından faydalanılarak “ata yadigarının korumak”, “ecdadın bıraktığına sahip çıkmak” gibi hassasiyeti artırıcı duygusal söylemlerle tarihi çevre koruma yaygınlaştırılmaktadır. Çoğunlukla bu çaba da yarar sağlamamakta, teknolojinin olanaklarını eski çevresinde bulamayan insanların korumadan uzaklaşmasını engelleyememektedir. Bütün bunlar sanayi toplumunun yarattığı imgelerin yeni, tarihten gelen imgelerin eski olduğu ve yeninin doğrunun sinonimi olarak kabulünden kaynaklanmaktadır. Oysa bugün herkesin açıkça gördüğü gibi, kontrolsüz, spekülatif koşullarda inşa edilen bir apartman bir eski evde daha sağlıklı ve daha güzel değildir. Yeşil alanları kişi başına 1m ye inmiş bir kent, bahçeli evlerden oluşan eski kentten daha sağlıklı değildir. Fiziksel çevrenin eskimesi, konfor yetersizliği, bakım zorluğu gibi şikayetler, birkaç yıl içinde yeni yapılan yerleşme alanları için de ortaya çıkmaktadır, ve sorunun temelde artık yadsınan, modası geçmiş, sözde modern bir çevre imgesinden kaynaklandığı görülmektedir. Her yapı yaşatılabilir. Fakat sürekli bakımsızlık, eskimeyi önlemenin ekonomik olanaklarını giderek azaltır. Bakımsızlık ise, kültürel statünün zayıflığından kaynaklanmaktadır. Günümüz kentlerindeki bütün bu çirkinlikler, özümsememiş, ithal bir yeni ile, bilinçlendirilmemiş bir eskinin yan yana bulunmasından, yani tarihi birikimi olmayan yarı kentli kuşakların kültürel yetersizliğinden kaynaklanmaktadır [3].

Koruma kuramının neden Türkiye’de, yada Batılı olmayan ülkelerde, Batıdaki sonuçları vermediğini anlamak için; Batılı örneklerle göre düzenlenen koruma kuramının ve restorasyon alanının örgütlenmesinin, tarihi çevre oluşumunda, Batı kültürünün hangi özelliklerinden etkilediğini bilmek gerekmektedir. Batılı koruma kuramının arkasında aşağıdaki olgular vardır [3,14,15]:

1. Avrupa kenti ve kentlilik bilinci: Avrupa’da kent planlama fikri, Helenistik kent planlarından, Roma kentlerine; oradan Rönesansa, Barok dönemine ve sanayi devri kent düşüncesine uzanmaktadır. Kentlilik bilinci, pazar kentlerinde aristokrasiye karşı örgütlenen kentlinin oluşumuna ve burjuvazinin tarihine uzanmaktadır. Dolayısı ile, köklü ve yerleşmiş kent planlama ve kentlilik bilinci ile Batı Doğudan oldukça farklı bir konumda yer almaktadır (Şekil 7).



Şekil 7 . Avrupa kent planı düşüncesi ile oluşmuş Pizza del Popolo, İtalya [31].

2. Avrupa tarihi, aristokrasi, feodalite ve burjuvazinin varlıkları üzerine kurulmuştur. İslam’da, Osmanlıda, toprağa dayalı bir aristokrasi ve feodalite, halkın üstünde bir burjuvazi yer almamaktadır. Kültür açısından onların yerini tutacak başka bir kurumlaşma da yoktur.

3. Antik dünyanın tabulaştırılması üzerine kurulu Rönesans ve Rönesanslar ve bunların Batı kentlerinde yarattığı fiziksel ortam, İslam dünyası ve Türkiye’de bulunmamaktadır.

4. Avrupa kültürü 18. yy. da öteye bir sanat tarihi disiplini ve arkeoloji yaratmıştır. Bu da Avrupa dışı kültürlerde yoktur. Sözlü ve yazılı sanatların dışında görsel sanatlarla da, resimle, heykelle Avrupa tarihi , adeta tarihe paralel olarak yazılmıştır. Bu süreç yazılı

ve sözlü tarihten daha yoğun bir tarih bilinci oluşturmuştur. Avrupa mimarisi, sadece soyut bir simgesellikten öte, toplumun görsel belleğini zenginleştiren resim ve heykellerle de bütünleşmiştir. Dolayısıyla, sürdürülmek istenen imgeler resim ve heykelleri ile birlikte toplumlarla yaşamaktadırlar. Böyle bir kültür ortamında tarih yaşanıp, yazılı destan haline dönüşmemiş, daha güçlü bir koruma isteği ile daha güçlü uygulamalar geliştirmiştir.

5. Avrupa dışındaki toplumların katılmadıkları ve restorasyon kuramının olduğu dönemlerde gelişen iki sanat ve tarih akımı da bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Bunlardan biri Romantik akım (Romanticism) diğeri Tarihselcilik (Historicism ) akımlarıdır. Her ikisi de Avrupa kültüründe geçmişe bakmayı ve geçmişten esinlenmeyi vurgulamışlar ve milliyetçiliğin gelişmesine yardım etmişlerdir. Avrupa dışında tarihe bilinçli bir geri dönüş ya da Batıda anlaşıldığı anlamda bir milliyetçilik 19. yy. da başka bir toplumda söz konusu değildir.

İfade edilen olgular, tarihi çevre ve tarihi anıt koruma kavramlarına içerik kazandıran ve korumaya ilişkin kuralları yönlendiren koşulları oluşturmaktadır. Nasıl bir müze kavramı, saraylarında heykel, resim ve diğer eşyaların koleksiyonlarını yapan aristokratlar nedeniyle ortaya çıkmışsa, ona paralel bir tarihi koruma fikri de, tarih bilinci, kentli bilinci olmadan ortaya çıkamazdı.

Tarihi bir Arap ya da Türk Kenti, hiçbir boyutu ile Avrupa Kentine benzememektedir. Ahşap bir sarayla Louvre arasında nasıl bir ilişki varsa, bilimsel analiz yöntemleri ortak olmak üzere, Batılı kuram ile, Türkiye’de yada İran’da geçerli kuram arasında o kadar fark olabilir.

Bugün Batıda korunan kentlerle Türkiye’de korumakta zorluk çektiğimiz kentler arasında büyük farklar vardır. Batı kentleri sanayileşme aşamasında büyük değişikliklere uğramışlar ve bazıları neredeyse yeniden inşa edilmişlerdir. Dolayısıyla, bugün korunmalarını hayranlıkla izlediğimiz birçok Batı kentinin fizyonomisi büyük ağırlıkla 19. yy. dan kalmadır. Gerçi, Ortaçağa uzanan yapıları barındıran kentlerin sayısı da yadsınamayacak kadar olmasına rağmen, Paris, Londra, Amsterdam, sanayi ve emperyalizm dönemi kentleri arasında yer almaktadır. Başka bir deyişle Batılı zaten endüstri çağı yapılarını korumaktadır. Oysa Türk kentlerinde sanayi öncesi dokusu ve yapıları korunmaya çalışılmaktadır. Eski Paris’i yıkarak yapılan Haussmann’ın yapıları bu

günkü trafiği de taşımakta, Eski İstanbul sokakları ise yalnızca yayalara hizmet edebilmektedir. Bugün İstanbul'da 19.yy. da Batılı imgeye göre meydana gelmiş mahalleleri [32], bir Beyoğlu'nu, ya da Feneri korumak, Zeyrek'i korumaktan çok daha kolay olmaktadır (Şekil 8) [3].

Görüldüğü gibi, koruma, ülkemizde küçük bir grubun üstlendiği bir gönül işi olmakta devam etmektedir. Halkın tamamı gerekliliğine yeterince inanmadığı ve yeterli isteği göstermediğinden, koruma uygulamaları, sürece oranla oldukça yavaş bir gelişim göstermektedir [33]. İstenilen düzeye ulaşamayan koruma çalışmalarında, uygulamadaki aksaklıklar caydırıcı olmamalı aksine tarihi çevre korunması ulusal bir dilin korunması gibi kültürel bir görev olarak değerlendirilip [3], teorik ve pratik faaliyetlere azimle devam edilmelidir.



Şekil 8 . Kilise ve ahşap evleri ile Zeyrek-İstanbul ve Beyoğlu'ndan bir sokak [3].

### 1.3.2. Türkiye'den ve Avrupa'dan Korunan Tarihi Çevreler

#### *Türkiye'den Koruma Örnekleri;*

Türkiye'de tarihi çevre koruma, kuramsal boyut ve sonrasındaki uygulamaları ile 1970'lerden sonra başlamıştır. Bu tarihten daha önce Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 1958 yılında Amasya Yalı Boyu Evleri için alınan koruma



kararı evlerin tek tek korunmasına yönelik ise de, bir bütün olarak korunan ilk tarihi çevre örneğini oluşturduğundan, ilk sit koruma çalışması sayılabilmektedir [34]. Tarihi çevrenin korunduğu ilk örneklerden olan Amasya Yalı Boyu, dünya literatüründe ve yayınlarında da yer almaktadır (Şekil 9) [31].



Şekil 9 . Amasya Yalıboyu'nun literatüre geçen görüntüsü [31].

Birçok kültürü barındıran ve yoğun tarihi dokuya sahip İstanbul; 1969 yılında Kuban başkanlığında bir ekibin hazırladığı koruma imar planı ve ek raporlarında tarihi bölgeleri ile saptanmıştır. Üsküdar, Galata, Kadıköy, Boğaziçi ve Haliç'ten oluşan Tarihi Yarımada'daki yerleşmeler, A1, A2 ve A3 bölgeleri olarak adlandırılıp koruma çalışmalarına geçilmiştir (Şekil 11, 13) [35].



Şekil 10 . Amasya Yalıboyu'nun bugünkü görünümü [3].

Beyoğlu, Fener-Balat, Galata gibi yerleşmeler, batılı imgeyle oluşturulduklarından; korunmaları Zeyrek yada Süleymaniye'den çok daha kolay olmaktadır. Fener, Balat, Galata'da motorlu araçlara göre düzenlenen ulaşım hattı, Zeyrek yada Süleymaniye'nin

bir çok sokağında bulunmamaktadır. Yaya ve hayvan ulaşımına göre düzenlenen daracık sokakları ile Zeyrek ve Süleymaniye’de, bir yangın anında itfaiyenin, bir hastalık anında ambulansın ulaşamayacağı çok sayıda mekan yer almaktadır. Ayrıca eski yapıların büyük bölümünün tamamen ahşap oluşu, koruma zorluğunun diğer bir yönünün oluşturmaktadır.



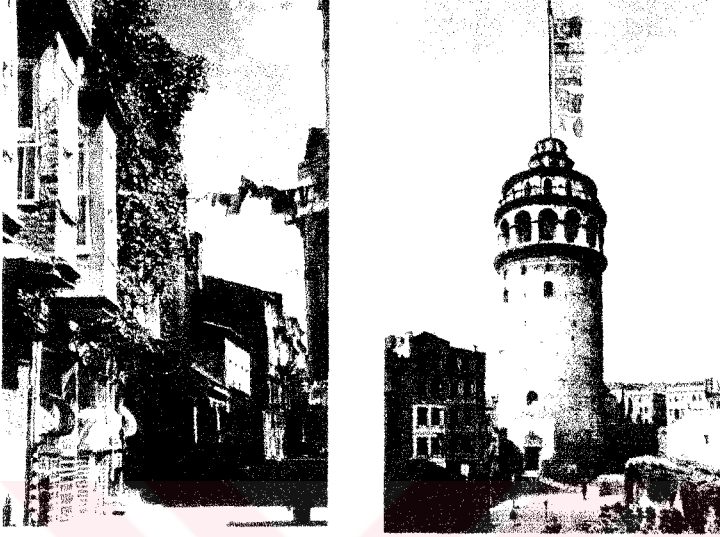
Şekil 11 . Süleymaniye ve çevresinden görüntüler [3].

Antalya Kaleiçi Türkiye’deki koruma uygulamalarının en başarılılarından. 1977 yılında ÖDTÜ Öğreti Üyeleri’nin oluşturmaya başladığı koruma imar planı, 1979 yılında uygulanmaya başlanmış, 1992 yılında revize edilerek Kaleiçi koruma faaliyetlerine devam edilmiştir [38]. Antalya Kaleiçi koruma bölgesi, uluslararası düzeyde başarılı bulunan ve ödül kazanan bir koruma alanıdır (Şekil 12) [34].



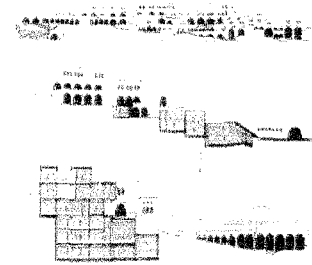
Şekil 12 : Antalya Kaleiçi ve yat limanı ile Antalya Kaleiçi’nden bir sokak [40, 38].

Antalya Kaleiçi'nde uygulanan başarılı koruma çalışmalarında, turizmin katkısı büyüktür. Şekilden de görüldüğü üzere, yat limanı ve çevresindeki tarihi doku koruma açısından çok daha iyi durumda iken, Kaleiçi'deki sapa sokaklar için aynı iyimser durum mevcut değildir.



Şekil 13 . Fener Balat'tan bir sokak ve surları yıkılmadan önce Galata Kulesi [36, 37].

Şanlıurfa için yapılan “Tarihi Kent Merkezi Canlandırma Projesi” 6. Uluslararası Mimarlık Ödüllerinde, 1998 yılı yapı dalı birincilik ödülünü almıştır. Karaaslan ve ekibinin hazırladığı proje, Türkiye'nin koruma uygulamalarında önemli yeri olan Urfa kent merkezindeki pilot bölge için uygulanmaya devam etmektedir (Şekil 14) [39].



Şekil 14 . Şanlıurfa kent merkezi ve Karaaslan'ın Urfa için hazırladığı projeden görüntüleri [39].



İller Bankası'nın isteği ile Kuban başkanlığındaki ekibin; 1972'de İzmir, 1975'de Gaziantep, 1976'da Safranbolu, 1967'de Kastamonu, 1968'de İznik için hazırladığı kent merkezlerindeki tarihi dokunun saptanması raporları, Bu bölgeler için ilk koruma çalışmalarıdır (Şekil 15, 16, 17, 18) [35].



Şekil 15 . İzmir Konak Meydanı'nın eski görüntüsü ve Alsancak [35].

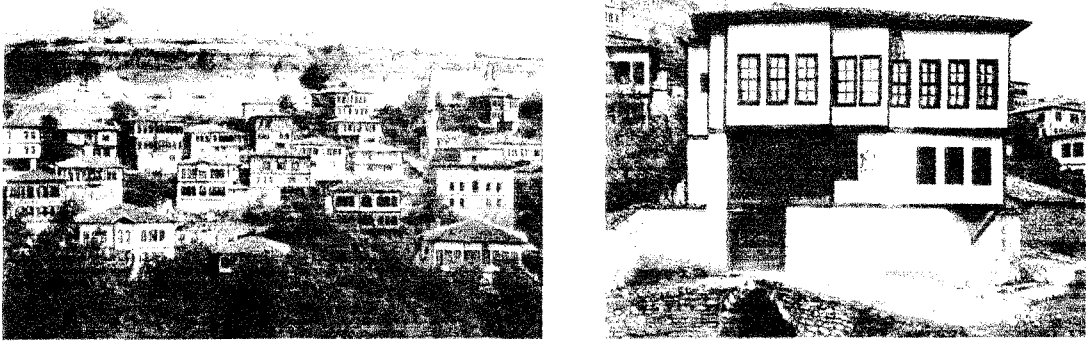
1972 yılında ilk tarihi doku saptamaları yapılan İzmir; Alsancak, Konak Meydanı, Kemeraltı koruma açısından birincil bölgeleri ile yaşatılmaya devam etmektedir [41]



Şekil 16 . Gaziantep'ten bir sokak ve restitüsyon önerisi [35].



Safranbolu, 1991 yılında bölge için yapılan koruma imar planının onanmasına kadar; 1976 yılında tescillendikten sonra uygulanmaya konan geçiş dönemi yapılanma koşulları ile korunmaya çalışılmıştır [50]. Geçiş dönemi yapılanma koşulları uygulanmaya başladıktan sonra, bir yıl içinde koruma imar planı yapılması şartının [11], Safranbolu gibi özellikli bir bölge için uygulanamaması dikkatleri çekmektedir (Şekil 17).

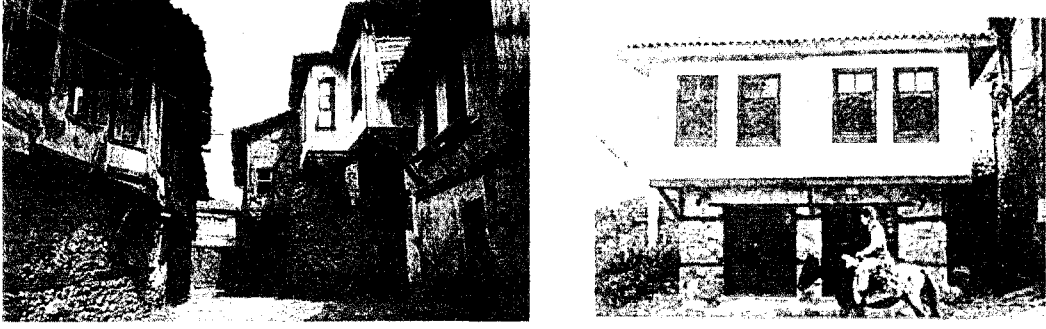


Şekil 17 : Safranbolu'dan görünüm ve bölgeden korunan bir konut [42].

Bir başka korunan tarihi doku ise, Bursa Cumalıkızık bölgesidir. 1979'da mimar Recai Coşkun'un yüksek lisans tezi ile ilk saptamaları yapılan bölge, 1980 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tespit ve tescil edilerek korunmaya başlanmıştır. 1983 yılında Abdulkerim Ağa Han ve TMMOB 'nın düzenlediği bir yarışma ile dikkatler çekilerek tanıtma ve yaşatma faaliyetleri hızlandırılmıştır (Şekil 19) [43].



Şekil 18. Kastamonu Dereboyu'nun eski görünümü ve bölgeden korunan bir konut [35].



Şekil 19 . Cumalıkızık'tan bir sokak ve Cumalıkızık konuk evi [43].

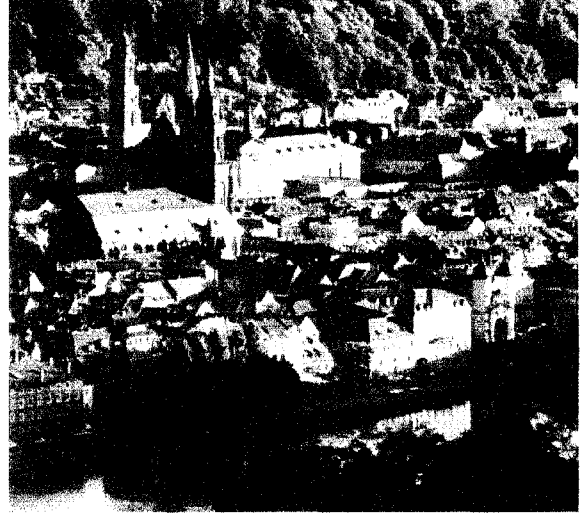
### *Avrupa'dan Koruma Örnekleri;*

Avrupa'dan korunan tarihi çevre örnekleri izlenirken, Batılıların endüstri çağı yapılarını korumaya çalıştığını, oysa Türk Kentleri'nde sanayi öncesi dokunun korunulmaya çalışıldığına dikkat çekmekte yarar görülmektedir. Gerçi Avrupa Kentleri'nde Ortaçağ yapıları da yer almaktadır ama bu yapılar korunan dokunun çok azını oluşturmaktadır [3].

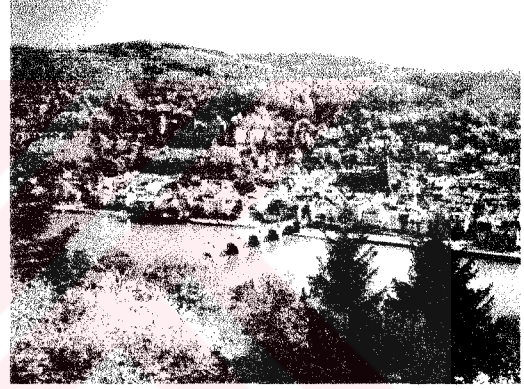
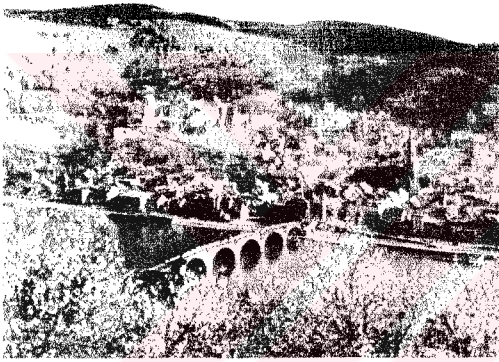
Avrupa'dan tarihi çevre örnekleri arasında Almanya'dan Heidelberg; İtalya'dan Carcassonne, Roma, Venedik; Fransa'dan Paris; İngiltere'den Edinburg, Londra , Belçika'dan Ghent ve Hırvatistan'dan Dubrovnik yer almaktadır. Bu örnekler, Avrupa'nın korunan kentlerinden sadece birkaçını ama en iyi korunanlarını oluşturmaktadır. Özellikle Carcassonne ve Ghent tümüyle korunan Avrupa Kentleri'ndendir.

### *Heidelberg, Almanya;*

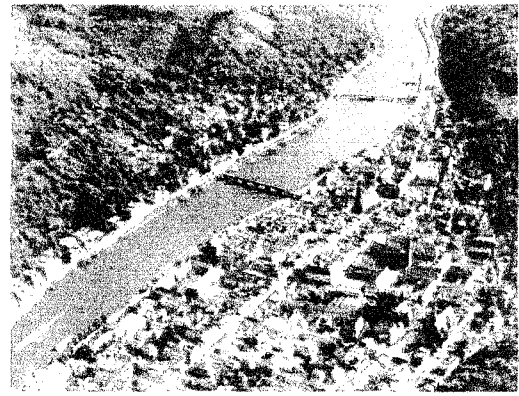
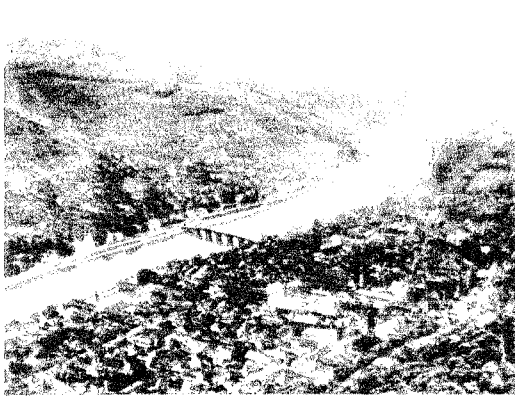
Bu kentte, eski ile bugünkü arasındaki farkı anlayamayacağımız kadar güzel koruma örnekleri yer almaktadır (Şekil 20, 21, 22) [44].



Şekil 20 . Heidelberg'den eski ve yeni kent görüntüleri-1 [44].



Şekil 21 . Heidelberg'den eski ve yeni kent görüntüleri-2 [44].

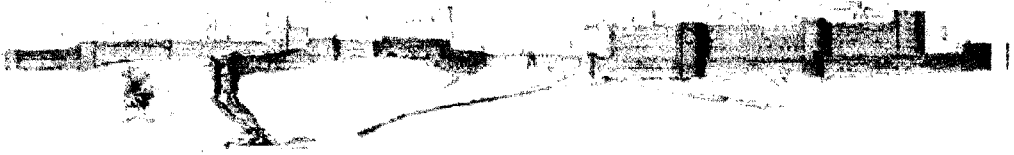


Şekil 22 . Heidelberg'den eski ve yeni kent görüntüleri-3 [44].



*Carcassone, İtalya;*

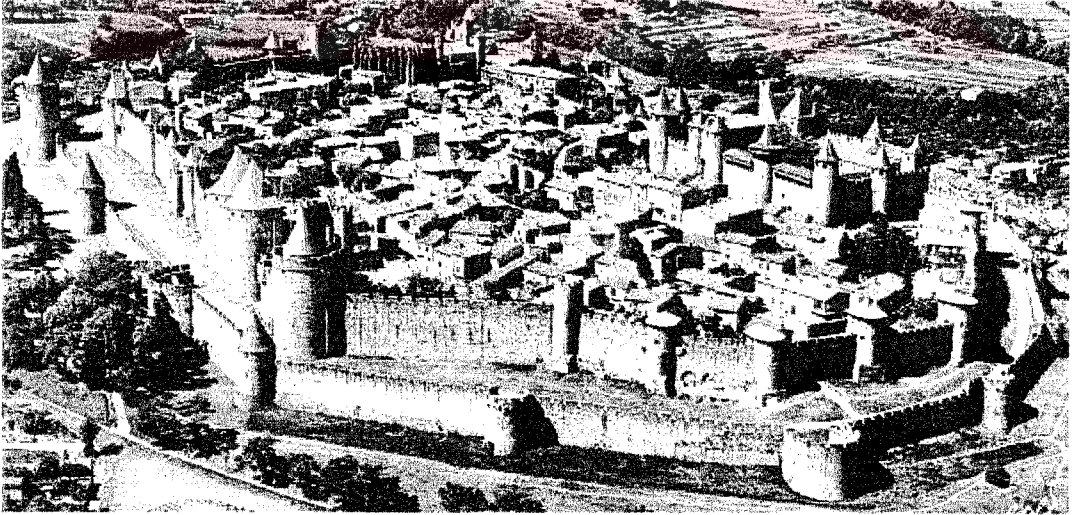
Avrupa'nın en iyi korunan kentlerinden olan Carcassonne; kent surları onarımını Viollet-le Duc 'un Üslupsal Bütünleme ile yaptığı, ortaçağdan bu yana pek çok savaşa direnerek günümüze ulaşan bir kenttir (Şekil 23, 24, 25) [14,3].



Şekil 23 . Ortaçağ'da Carcassonne'nin görünümü [45].



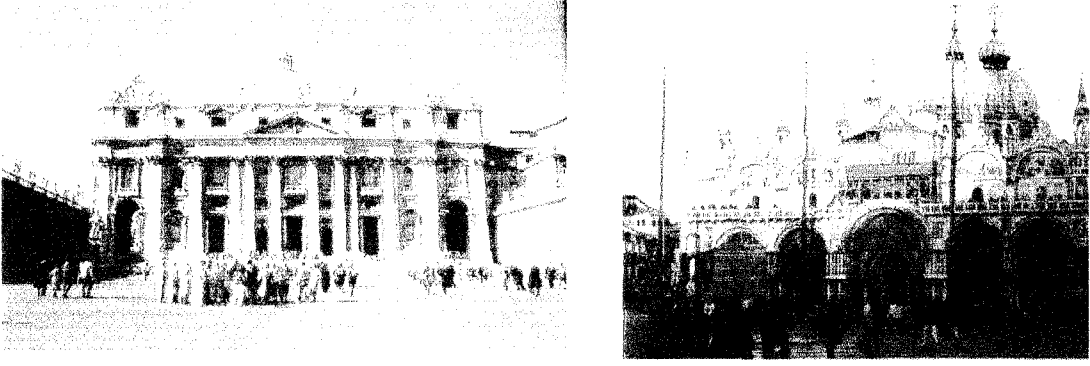
Şekil 24 . Viollet-le Duc'un Carcassonne için hazırladığı restorasyon projesi [45].



Şekil 25 . Carcassonne'nin bugünkü görünümü [45].

*Roma, İtalya;*

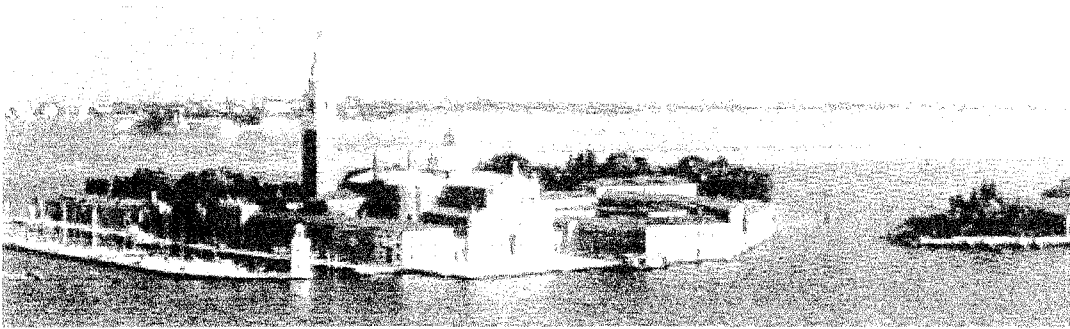
Ortaçağ ve Rönesans'ın bütün mimari ve sanatsal akımlarının doğduğu, Avrupa Medeniyetinin merkezi, Hıristiyanlığın en kutsal şehri ve merkezi olan Roma, birçok anıtsal yapıyı barındırmaktadır (Şekil 26).



Şekil 26 . San Pietro Meydanı, Roma ve San Marco Meydanı, Venedik [3].

*Venedik, İtalya;*

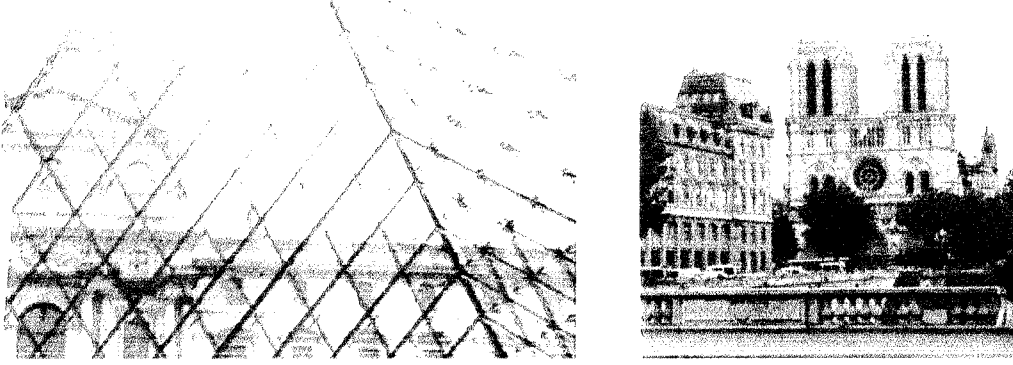
En az Roma kadar tarihi anıtı barındıran Venedik, özellikle coğrafi konumu nedeniyle özel bir korunma yöntemi ile ayakta tutulmaya çalışılmaktadır. Yükselen suların bir gün Venedik'i basması tehlikesi korumacıların kent için acil önlemler almalarını zorunlu kılmıştır. Yükselen sularla birlikte Venedik'i de yükseltme çözümü ile bu sorun giderilmeye çalışılacaktır. Fakat bu çok pahalı ve uzun süre isteyen bir çalışmadır (Şekil 27).



Şekil 27 . Venedik'in genel görünümü [31].

*Paris, Fransa;*

Avrupa'nın sanat merkezi, Ortaçağ ve Rönesans'da Roma'nın takipçisi olan Paris, daha çok Rönesans ve Endüstri Devri yapılarından oluşmuştur [3, 14].



Şekil 28 . Louvre Pramidi'ne yansıyan Louvre Sarayı ve Notre-Dame'ın bugünkü görünümü [20].

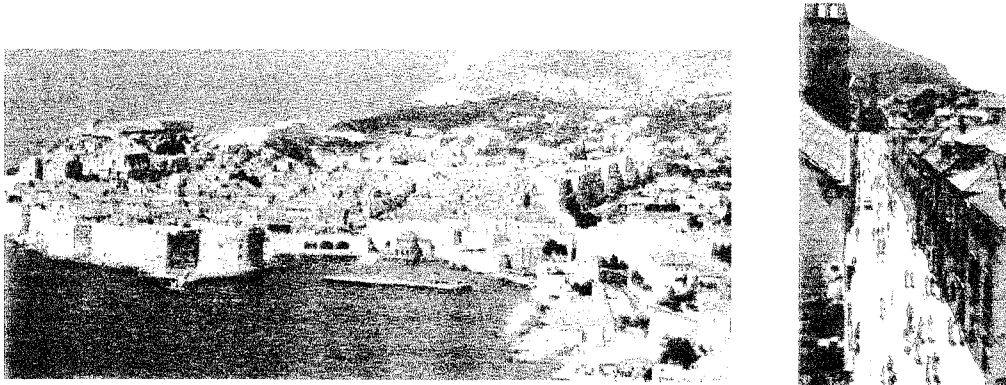
*Edinburgh, İngiltere;*

Ortaçağ Şatolarının tüm kenti sardığı Edinburgh, iyi korunan bir Avrupa kentidir.



Şekil 29 . Edinburgh kent merkezinden görüntüler [20].

*Dubrovnik, Hırvatistan;*



Şekil 30 . Dubrovnik'in genel görünümü ve şehirden bir sokak [31].



*Ghent., Belçika;*



Şekil 31 . Ghent'ten görüntüler [46].

Carcassonne gibi Avrupa'nın tümüyle korunan kentleri arasında yer alan Ghent, çoğunlukla Rönesans Yapıları'ndan oluşmaktadır (Şekil 30, 31).

### **1.3.3. Tarihi Çevre Koruma Düşüncesinin / Koruma Kavramının Evrimi**

Eldeki belgeler, insanların yerleşik hayata geçtikleri, yerleşme düzeninde yaşadıkları devirlerden bu yana koruma kaygısının varlığını ortaya çıkarmaktadır [47]. Koruma, başlangıçta sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha çok yararlanmak anlamında ekonomik bir davranışken daha sonraları dini ve politik düşüncelerin yönlendirdiği simgesel bir tavıra dönüşmüştür [14,10]. Bugün anladığımız kapsamda koruma kavramının toplum kültüründe önem kazanması çok eskilere uzanmamaktadır. Gerçi bu güne kadar geldiğine göre birçok antik yapının, bir Panteon'un, bir Ayasofya'nın, bir Kubbet Es-Sahra'nın, bir İse Tapınağı'nın, sayısız Ortaçağ ve sonraki dönem yapısının insanların koruma çabalarıyla yaşamış oldukları söylenebilmektedir. Ama bu çaba bahsedildiği üzere simgesel ve dini davranışların yönlendirdiği bu günkü koruma çabalarından çok uzak uygulamalardır. Giderek artan bir değişim ve insanların tarihini, evreni anlama çabalarıyla evrensel boyut kazanan bu günkü koruma kavramının örneklerinin, her ülkede bu işle ilgilenen, topluma oranla sayıları oldukça az bir elitin çabalarıyla oluşmuş olduğu görülmektedir. Bilinçli koruma uygulamalarını gerçekleştiren bu aydın kesim, her ülkedeki kültür ortamının yoğunluğuna bağlı bir parametreyle azalıp çoğalmaktadır [3].

Bu noktada, koruma kavramının Batı kökenli bir kavram olduğunu tekrar hatırlayıp, kendi koşullarında ürettikleri yöntemlerle, takip eden diğer ülkelerden farklılıklarını belirtmek gerekmektedir. Her ne kadar koruma metodolojisi / yöntemini evrensel kabul edilse de, koruma politikasının her ülkenin, her kentin kendi gereksinim kaynak ve olanaklarının farklı olması nedeniyle evrensel olması mümkün değildir [48]. Bu açıdan, tarihi çevre koruma uygulamalarındaki başarı ya da başarısızlıklarda “koşula uygun yöntem” üretmedeki başarı ya da başarısızlıklar dikkate alınmalıdır.

Koruma kavramının ya da tarihi çevre koruma düşüncesinin evrimi incelenirken, Türk toplumunu etkileyen, yönlendiren ve korumanın kökeninin dayandığı Batı’dan başlamanın doğru olacağı düşünülmektedir. Batı ülkeleri içinde de esas odak noktasına inildiğinde, tüm Avrupa ülkelerinde bilinçli çabaları görülmekle birlikte, uluslararası anıt ve yerleşmelerle ilgili örgütlere yön veren belli başlı ülkelerin varlığını bilinmektedir. İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya, Finlandiya, Polonya, İsveç, Hollanda öncü ülkeler arasında yer almaktadırlar [10, 14, 67]. Ama Türkiye’deki kuramsal ve uygulamaya yönelik çalışmalarda, çeşitli benzerliklerden dolayı bu ülkeler içinden bazıları daha da öne çıkmaktadır. Türkiye’yi etkileyen bu ülkeler, örgütleri ve uygulamalarıyla Batı içinde de daha ön planda yer almaktadırlar. Yurdumuzdaki eski eserlerin yoğunluğu ve bu eserlerin yarattığı ortamla ilişkili olarak, aynı derecede yoğun tarihi çevreleri barındıran İtalya, ve özellikle Roma, karşılaştırma bakımında önemli görülmüştür. Türkiye’de geliştirilen merkeze dönük sistemi ile benzerliğiyle ve son yüzyıl içinde genel uygulamalarda hayli etken olması bakımından Fransa’daki oluşum ve deneyler dizisinin öğreteceği nitelikler de bu ülkenin ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Vakıflar düzenindeki tarihi gelişmenin yanı sıra, son yıllarda Türkiye’de sayıları fazla artan, doğrudan doğruya ya da yan ilişkilerle tarihi anıt ve yerleşmeler hakkında karar vermede etkili olamaya başlayan özel kuruluş ve derneklerle kişilerin çalışmalarına yol gösterici olabilme amacıyla da İngiltere’de oluşan duruma eğilimin faydalı olacağı düşünülmüştür [14].

Korumanın evrimi anlatılırken; sistem olarak, Batı kökenli koruma kavramının Batı’daki gelişimini, Ortaçağ’a giriş başlangıç tarihi alınarak ve günümüze kadar her yüzyıldaki kurumlaşmalar, öncü kişiler ve nitelikli uygulamalar olmak üzere üç ana başlıkta toplanılarak, Batı’nın koruma fihristi çıkarılmaya çalışılmıştır. Başlangıç tarihinin Ortaçağ’a giriş olarak belirlenmesindeki amaç ise; her ne kadar Batı’nın sanayi devri

kentlerini korumaya çalışıyor olduğu bilirse de ağırlıklı olarak Roma'da, yadsınamayacak derecede Fransa ve İngiltere'deki antik dönem yapılarının sayı ve nitelikçe önemleri kabul edilir derecede yer almalarındandır. Dolayısıyla Ortaçağın getirdiği yeni yönetim biçimi ve yeni dinin toplum yaşamındaki etkisiyle kentlerdeki değişim koruma kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır [3, 14]. Aynı sınıflandırma Türkiye için de yapılp, Türkiye'deki koruma fihristi de çıkarıldıktan sonra, farklılıklar açıkça ortaya çıkacağından, daha sağlıklı bir kıyaslama yapılabileceği düşünülmektedir.

### 1.3.3.1. İtalya'da Korumanın Evrimi

- Beşinci Yüzyıl :

Roma İmparatorluğunun çöküşü ile Ortaçağ'a girildiği, yıkım ve karmaşanın hakim olduğu, bu yıkımlarla tahrip olan roma anıtlarında henüz bir onarımın yapılmadığı devirdir.

- Altıncı Yüzyıl :

Koruma sayabileceğimiz küçük onarımlar görülmekte, dinin ve din adamlarının artan etkisiyle eski tapınaklar kiliseye çevrilmeye başlanmaktadır.

- Yedinci Yüzyıl :

Papaların etkinliği artarak devam etmekte, eski tapınakların kiliseye çevrilmesini cesaretlendiren önemli bir örnek bu yüzyılda gerçekleştirilmektedir. M.Ö. 27 yılında Augustus'un arkadaşı Agrippa tarafından Julian ailesinin koruyucu tanrılarına ithaf edilmiş olduğu anlaşılan Pantheon'un kiliseye çevrilmesi dönemin önemli bir olaydır.

- Sekizinci Yüzyıl :

Hıristiyanlığın gelişimi ile yeni anlayışa göre işlevlendirilen eski tapınakların bu değişim süresinde bazen bilinçli tahrip edilişi gözlemlenmektedir.

- Dokuzuncu Yüzyıl :

Karışıklığın dindiği ve Roma İmparatorluğunun (Batı Roma) Hıristiyanlık dini esaslarına uygun olarak Batıda gelişen politik hükümlerini yeniden kazanışı ve 800 yılında imparator ilan edilen Charlemange'nin tarihçi Einhard'ı anıtların bakımıyla sorumlu tutması bu devrin anlayışını özetlemektedir. Güvenliğin ön planda olduğu bu

yıllarda, onarımı yapılan anıtlar surlarla sınırlı kalmakta, bu onarımlar sırasında ise Roma anıtlarının taşları sökülerek surların eksik kısımlarında kullanılmaktadır [14, 49].

- Onuncu Yüzyıl :

Pratik nedenlerle devam eden koruma çabaları surların onarımı ve yeniden yapımı ile sürmektedir.

- Onbirinci Yüzyıl :

Belgelenmiş bir uygulama yada belirgin bir kişiliğe rastlanmamaktadır.

- Onikinci Yüzyıl :

1084'de Normanlar'ın Romayı alarak büyük tahribat vermelerine rağmen, 1107'de Roma'ya gelen turist ve hacıların Roma'nın ihtişamına hayran kaldıklarından bahsedilmektedir. Bu hayranlığı gören bazı Romalılar, Romanın merkezi ve yüksekçe bir yerini kirilayarak, gelen turist ve hacıların buradan Romayı iyi seyretme olanağını oluşturarak, turizm amaçlı korumanın beklide ilk adımlarını atmışlardır. Bu ziyaretlerde Trajan ve Marcus Aurelius sütunları büyük gelir getirmiştir. "Mirabilia Urbis Romae" ( The Marvels of Roma- Roma Şehri Harikaları ) adlı turistik rehber diyebileceğimiz bir eser yayımlanmıştır. 1143'de Roma'nın işgalden kurtulup senatosunu kurmasıyla koruma çalışmaları hızlanmış, halk, papalar, senato, dönem anlayışı içinde Roma'yı canlandırma çalışmalarına girişmiştir. Bu çalışmalar esnasında, Roma bir mermer ocağı gibi görülüp, yeni onarımlar için antik dönem yapılarının taşları kullanılmış olsa da, malzeme sıkıntısı çekilen Roma'da bu davranışın zamanın şartlarında değerlendirilmesinin daha az rahatsız edici olacağı düşünülmektedir [49].

- Onüçüncü Yüzyıl :

Roma bilinçli korumaya doğru ilerlerken, 1298 de Papa Boniface'nin Roma yakınlarındaki, yerleşme şekliyle, sarayları, tapınakları ve diğer yapıları ile Roma karakterini o zamana kadar korumuş olan Palestrina şehrini kasıtlı olarak yerle yeksan edişi, barbarlarıinki ile dahi karşılaştırılmayacak kadar yıkıcı bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Ondördüncü Yüzyıl :

Ondördüncü yüzyıl bilinçli korumanın başlangıcı sayılabilir. Devrin ozanı Petrark ve Cola di Rienzo'nun yönetiminde dikkatini çekerek Romanın kendi tarihine karşı saygısızca davranışına bilinçli bir tepki ile çalışmalara başlayarak, birçok anıtı saptayıp ve çizimleri ile belgelemiştir. S. Peter ve S. Paul Kiliseleri belgelenen anıtlar arsında yer almaktadırlar.

1363 yılında Eski Roma kalıntılarını tahrip edenlerin para cezasına çarptırılacaklarını belirten karar, bu dönemdeki bilinçli davranışların bir diğeridir.

- Onbeşinci Yüzyıl :

Filippo Brunelleschi ve Leon Battista Alberti bu yüzyılın önde gelen teorisyenlerindedir. bu dönem Roma'nın canlandığı, eski ihtişamlı görüntüsüne kavuştuğu dönemdir. Leon Battista Alberti ideal şehri tanımlarken, "Eğer bir yerleşmede Roma yıkıntısı varsa korunmalıdır" şeklindeki deyişi sadece "kültürel" amaçla korumayı öngörerek daha önceki devirlerde çok kere nüfuz ve ün sağlamak amacıyla yapılmış olduğuna dikkati çekmektedir. Düşüncelerini topladığı "Mimarlık Hakkında On Kitap" adlı eserinde Alberti, amaca uygun faydacı (commudites) ve göze güzel görünme (voluptas) anlayışını, devrimci olarak değil yenileyici ve bağdaştırıcı bir tutumla yerine getirmek istediğini belirtmektedir. Floransa ve Rimini'de ki koruma uygulamalarında bu tutumu gözlenebilmektedir.

Papa Dördüncü Martinus (1417-1431)'un 30 Mart 1425'te çıkardığı buyrukla Magisti Viarum örgütünü kurmuştur.

Papa Dördüncü Eugenius (1431-1447) koruma ile ilgili önlemler almıştır.

Papa Beşinci Nicolaus (1447-1455) diğer papalardan çok daha yoğun çaba harcayarak, Roma' yeniden inşaya çalışmış ve büyük ölçüde başarmıştır.

Papa İkinci Pius'un 28 Nisan 1462'de korumayla ilgili bir buyruk yayınlamıştır.

Papa İkinci Paulus (1464-1471) zengin bir eski eser koleksiyona sahiptir ve her fırsatta taşınır eserleri toplatarak bu koleksiyonunu geliştirme çabasındadır.

Papa Dördüncü Sixtus (1471-1484) Capitol Müzesini kurmuş ve örgütlü çalışmalara başlamıştır.

- Onaltıncı Yüzyıl :

Bu yüzyılda Brunelleschi, Albertini, Bramante, Raphael, etkin koruma çalışmalarıyla dikkati çekmektedir.



Papa İkinci Julius (1503-1513) eski eser merakı ile 20 Mayıs 1500'de kendi konutunda bir açık hava müzesi açarak herkesin bu müzeyi seyredebilmesini sağlamıştır.

Dönemin aydını Francesco Albertini şehir içindeki antik yapıları tanıtıcı bir rehber hazırlamıştır.

Ressam Sanzio Raphael, şehrin bütün eserlerini en küçük ayrıntısına kadar gösteren bir plan ile bu çalışmalar esnasında birçok kazı yapmıştır.

Michelangelo (1475-1564) üzerinde yaptığı çalışma ve çizimlerle devrin en güzel eserlerini vermiştir. Michelangelo'nun ressamlığı ile görüntünün etkisini üçüncü boyutta bağdaştırmasını iyi bilen ve mevcut yapı gruplarını yeniden ele alarak geliştirmede, dış mekan düzeninde çok başarılıdır. Capitoline Tepesindeki yapı gruplarını bir araya getirmek suretiyle düzenlediği "Pizze del Campidaglio" alan olarak dengeli ve ilginç bir örnektir.

Papa Üçüncü Paulus (1534-1540) devrin ileri gelenlerinden ve bilim adamlarından Giovenae Mannetti'nin yönettiği eski eselerin koruma görevlendirdiği bir ekip kurmuştur. Papa, 349 yılında İmparator Consatants'tan sonra en şiddetli tedbirlere başvurarak eski eserleri tahrip edenleri idam cezasına çarptıracağını bildirmiştir.

Papa Üçüncü Paulus zamanında kurulan "Vitruvius Akademisi" ile geçmişle mimari bağıntıyı geliştirme gayesi güdülmüştür.

Papa Beşinci Sixtus (1585-1590)'un görevlendirdiği Domenico Fontano (1543-1607) ile Roma'daki koruma ve yapılanma çalışmaları yürütülmüştür. Bu dönemde Fontano Collesseum'un yeni işlevle hayata geçirilmesi çalışmalarını yapmış, hazırladığı planla Collesseum'u yün ipliği fabrikası olarak yeniden elden geçirmiştir.

Onbeşinci ve onaltıncı yüzyılların İtalya için yeniden yapılanma, korumada bilinçli uygulamaların gerçekleştiği diriliş dönemidir. Ama buna rağmen, malzemenin kıtlığı sebebiyle eski anıtların, kalıntıların taşlarının yenilerinin yapımında kullanılması, mermerlerinin kireç atölyelerinde hammadde olması ve papaların Hıristiyanlığın doruğa ulaştığı Roma özelemleri ile bazen bilinçli olarak Antik dönem yapılarını tahrip ettikleri yine bu dönemde süregitmiştir. Yeni yapıları, onarımları, obeliskler, sütunlar ve heykellerdeki yer değişiklikleri, yeni meydan düzenlemeleri, eski kent oluşumlarını yeniden hayata geçirmeleri ile oldukça yoğun yaşanan yüzyılları oluşturmaktadır. Halk ne kadar bilinçli olursa olsun, bu çalışmaların adı geçen aydın kesimin gayreti ile gerçekleştiği görülmektedir. Sonuç olarak, tüm olumsuzluklara rağmen (dönemin fikir yaşantısında haklılıkları olabilen) bilinçli bir koruma anlayışının somut göstergelerini ifade edilmeye çalışılan 15. ve 16. y.y. gelişmelerinden anlaşılabilir.

- Onyedinci Yüzyıl :

Bu devirde Rubiens, Adam Elsheimer, Nicolas Poussin, Claude Lorrain ilk akla gelen ünlülerdendir.

Papa Dördüncü Louis tarafından Roma'da 1666'da Fransız Akademisi kurulmuştur.

Papa Sekizinci Urbanus 1624'de eserlerin dışarı çıkarılmasını yasaklayan bir buyruk yayınlamış ve 1646'da eski eserler listesini kitabeler vs. ile genişletmiştir. 1655 ve 1657 yıllarında ise kazıların papalık tarafından denetleneceğine dair bir karar yayınlamıştır.

Mimar Fancesco Borramini (1599-1667), Rainaldi ve S. Giovanni dönemin onarımlarında önde gelen isimlerdendir.

- Onsekizinci Yüzyıl :

Papa Onbirinci Innocentius (1676-1689) 'un eserlerin dışarıya çıkarılmasını yasaklayan kararını Papa Onbirinci Clemens (1700-1721), 1701, 1704 yıllarında yenilemiştir. Clemens müzecilik yolunda girişimlerde bulunmuş, Galeria Lapidaria ve Vatikan'daki Erken Hıristiyan Devri Eserleri Müzesi için gereken çalışmaları başlatmıştır. Bunu Onikinci Clemens (1730-1740) ve Ondördüncü Benedictus (1740-1758) takip etmektedirler. Böylece Muse Capitalina ile geniş ölçekte ilk kamuya açık eski eserler müzesi kurulmuş olur.

Ondördüncü Benedictus Roma'da dört tane akademi açmış ve bunlardan birini yalnızca Roma'daki eski eserler için çalışmasını sağlamıştır.

1733'de eski eser korumayla ilgili bir karar daha çıkmış ve bu devirde 1738'de Herculaneum ve 1748'de Pompei kazılarının başlaması için gerekli izin resmen verilmiştir. Arkeolojinin bilimsel boyutunun başlangıcı olarak bilinen bu yasa ile Anton Raphael Mengs (1728-1779) etkin çalışmalarıyla önem kazanmaktadır.

Papa Ondördüncü Benedictus, o zamana kadar birçok onarım geçiren Collesseum'u 1749'da onararak törenler için hazırlamıştır. Onarımından sonra Colesseun zaman zaman kilise olarak da kullanılmıştır. Ayrıca bu papa zamanında Capitoline Müzesinin kataloğunun ilk cildi çıkarılmış ve eski eserlerin yurt dışına çıkarılması yasağını sertleştiren bir buyruk yayınlamıştır.

Papa Onüçüncü Clemens, ünlü Winckelman'ı Roma Eski Eserler Genel Müdürü yaparak konunun bilimsel yönde gelişmesine katkı sağlamıştır.

Papa Ondördüncü Clemens (1769-1777 ) geliştirdiği dünyanın en zengin koleksiyonuna sahip Vatikan Müzesini gerçekleştirmiştir.

Altıncı Pius zamanında Vatikan Müzesindeki eser sayısı iki katına çıkmıştır.

Avrupa'nın Roma'ya olan ilgisi ile gelen turistlerin her yıl artması rehberlerin sayısını artırmış, iyi eğitilmiş birçok rehberle, rehberlik iyi para getirir bir meslek haline gelmiştir.

1798 yılının Mart-Haziran aylarındaki Fransız yağması ihtilalden çok daha fazla Roma'yı zedelemiştir [14].

- Ondokuzuncu Yüzyıl :

Onyedinci yüzyıl belgelerin toplandığı ve sistemli bir biçimde değerlendirilmeye çalışıldığı bir devirdir. Takip eden Onsekizinci yüzyıl ise bu bilgilerden faydalanarak eleştirmeye geçmiştir.

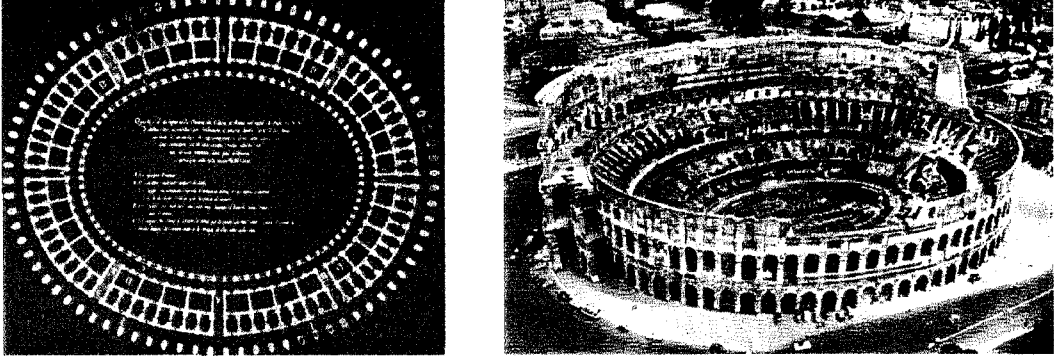
Ondokuzuncu yüzyıl anıtlara etkin saygı çağının gösterildiği devirdir. Yüzyıllarca süregelen bilinçlenme ile artık daha bilimsel uygulamalar ile kuramsal yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır. Bu yüzyılda tüm sanat dallarıyla birlikte korumada da yansısını gördüğümüz iki yaklaşım vardır. Bunlar "Romanticism ve Historicism"dir [3, 14, 15, 25, 34].

Papa Onuncu Leo, Antonio Canova (1757-1822) ve Raphael'le birlikte çalışarak Raphael'e eski eserleri araştırma ve koruma ile ilgili örgütün başına getirir. Aynı Papa Vatikan Müzesini geliştirerek, yurtdışına kaçırılan eski eserlerin tekrar Vatikan'daki yerlerini almalarını sağlamıştır.

Bu dönemde Kardinal Doria Pamphili "Editto Doria Pamphili" (1802) adındaki kararnamesi ile eski eserlerin korunması konusundaki düşüncelerini yayınlamıştır. Bu kararname dönemin en önemli hukuki belgelerinden biridir.

Yine Kardinal Pacca'nın 1820'de hazırlamış olduğu kararnamenin zamanın en iyi hukuki belgesi olduğu bilinmektedir.

Bu zamana kadar pek çok onarım geçirmekle birlikte Trajan Forumu ve Roma Forumu kazıları ile ilgili olarak Giuseppe Camporese (1763-1822) 'un, Coliseum'da Raffaello Stern (1771-1810)'in, Titus Zafer Anıtında Giuseppe Valadier (1762-1839)'in yaptığı çalışmalarla çağımız anlayışı için en uygun görülen inceleme ve onarım örneklerini vermektedirler.



Şekil 32 . Beşinci Sixtus zamanında, Fontana'nın Colosseum'u yün fabrikasına dönüştüren projesi ve Colosseum'un bugünkü görünümünü [14, 31].

Roma'nın en heybetli anıtlarında Colesseun (M.S. 80) yılında İmparator Titus tarafından gladyatör oyunları için açılışından bu güne kadar geçen ondokuz yüzyıllık tarihi süresince şehre her gelenin en fazla dikkatini çeken yapı olmuştur. Çeşitli devirlerde onarım görmüş olan, ancak çok uzun bir süre için şehrin pek çok yapısı için taş ocağı olarak kullanılmış olan ve 50000 seyirci alabilen Colleseum, 1744 yılında Papa Ondördüncü Benedictu'un ciddi çalışmalarıyla dini gayeler için kullanılmak üzere onarılmıştır. 1805-1807 yılında YE edinci Pius zamanında da onarımlar yapılmıştır. Ama en iyi onarım "örnek onarım" olarak adlandırılan, binanın genel görüntüsünü bozmadan, ekler ayıt edilecek biçimde Papa Onikinci Leo tarafından 1825-1826 yıllarında yapılmıştır (Şekil 32).

1803'de Constaninus zafer anıtı itinayla temizlenip eski kimliği ile ortaya çıkarılmıştır.

Papa Onaltıncı Guegorovius (1831-1846), Vatikan' Etrüsk Eserleri Müzesini eklemiş ve Lateran Müzesi'ni kurmuştur.

Bir yandan yıkılıp bir yandan yapılan Roma, 18.yy. sonlarındaki Fransız yağması ile tekrar zarar görmüştür. Ayrıca, 19.yy.'da yeni kent planının uygulanması ve demiryolu ulaşımının döşenmesi sırasında da pek çok önemli anıt yok edilmiştir. Her zaman her şeyin çok güzel olmadığı görülen Roma'da, gelişim adına yıkımlar da gerçekleşmekte ama sonuç olarak korumanın iyi uygulamaları yok olanın acısını çok hissettirmemektedir.

1870 yönetim değişikliğinin olduğu, papalığa son verilerek İkinci Victor Emanuel'in kral olduğu önemli bir dönüm noktasıdır. İtalya birliği kurulur ve Roma başkent olmuştur. Nazım imar planı çalışmaları başlamış ve 1873'de plan uygulanmaya hazır hale getirilmiştir. 1906 yılında 1873 planı tarihi eserler baz alınarak yeniden gözden geçirilir.

Yine bu dönemde, eski eserlerin hükümet himayesinde kullanılarak korunması birçok anıt için iyi bir koruma yöntemi olmuştur.

İtalya birliğinin temini ile 1863'de kurulan Sanat Eserleri İle Tarihi Anıt ve Eski Eserleri Koruma Komisyonu önemli görevler üstlenmiştir. 1865 yılında çıkarılan bir kanunla özel kişi ve örgütlerin elindeki milli eser sayılan tarihi anıtlara devlet adına el koyulmasında bahsedilmektedir.

1887'de İmar Tüzüğü kabul edilmiştir. Eski eserleri içeren her türlü imar hareketinde Roma Meclis Üyelerinin birinin başkanlık ettiği İmar Heyeti (Commisison Edilizia) ve Eğitim Bakanlığının rızası gerekmektedir.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Luca Beltrami ve Camillo Baito (1836-1914) önemli isimlerdir. 1883'de Roma'da toplanan Üçüncü Mimarlar ve Mühendisler Kongresinde, bugün de taktir edilen Boito'nun ileri sürdüğü esaslar 1902'de kanunlaşacak metne yardımcı olmuştur.

- Yirminci Yüzyıl :

Hızla devam eden bilinçli araştırmalar ve uygulamalar bu yüzyılda daha çok kuramsal boyutuyla sürdürülmektedir.

1931'de Uluslar arası Müzeler Örgütü tarafından Atina'da düzenlenen ve tarihi anıtların korunması, onarımı sorunlarını ele alan uluslar arası uzmanlar toplantısında alınan kararlarda; ve İtalya'da Tarihi Eser ve Güzel Sanatlar Yüksek Konseyi tarafından kabul edilen "Carta del Restaura İtailana" diye bilinen kuralların tespitinde bu dönemin öncü ismi Gustava Giovanoni (1873-1947) 'nin düşünceleri çok etkili olmuştur.

Tarihi eser ve çevrelerinin korunması ile ilgili kanuna 1922'de panorama ve doğal güzelliklerinde dikkate alınması gerekliliği eklenmiştir [3, 14, 15, 34]

### 1.3.3.2. Fransa'da Korumanın Evrimi

Her ne kadar anıtlar ve çevre korunması konusunda Roma'nın imparatorluk döneminden beri kamunun ilgisini çekmesinden ötürü İtalya önemle yer alırsa da Fransızlar, bu konuya verdikleri yön ve kazandırdıkları tanımlama ile, özellikle hukuki yönden en güçlü katkı sağlayan 1887 yılında çıkardıkları kanunla etkili ve farklı bir yer tutmaktadırlar. 1887 kanunu uzun sürede gelişmiş olan kaygının sonucudur. Bu bilince erişmede, toplumun tutumunu dile getiren Fransa'nın ünlü yazarlarının katkısı çok olmuştur. Hatta bu yüzden kanunun edebi ifadesini Fransa'da bulmuş olduğu ileri sürülebilmektedir [14].



Fransa'da özellikle sanatçılar, edebiyatçılar, ressam ve heykeltıraşlar olmak üzere pek çok meslek grubunun korumada bilince ulaşmada katkılarını görmekteyiz. Pierre de Ronsard, Michel de Montaigne, Philibert de l'Orme (1512-1570), Leonardo de Vinci, Sebastiano Serlio, Claude Perrault, Goethe, Walter Scott, Chateaubriand de Victor, Victor Hugo, Rubelais, Montaigne, Moliere, Jean Jacques Rousseau, Aubin-Louis Millin (1759-1818), Henri Georgia (170-1831), Quatremene de Quincy, Alexander Lenoir, Alexander Labored, François Guizot, Ludovic Vitet, Prosper Merimee, Montalembert, François Debret, Eugene Emmanuel Viollet-le Duc (1814-1879), Georges Eugene Haussmann (1809-1891), Camillo Citta (1843-1903), Anatole de Baudot önde olmak üzere daha nicelerini sayabileceğimiz mimar, arkeolog, yazar, ressam, heykeltıraş, bilim adamı, felsefeci gibi farklı meslek gruplarının Fransa'da korumanın bu güne ulaşmasında katkıları azımsanamayacak derecededir [3, 14, 15, 34].

Bahsedilen önde gelen isimlerin kişisel çabalarının yanı sıra bir çok kral, savaşlarla sürekli yıkılıp tekrar yapılan Fransa'da anıtların ve tarihi çevrenin korunması için çabalamıştır. Yüzyıllara göre incelenen bu katkılar aşağıdaki gibidir ;

- Onaltıncı Yüzyıl :

Birinci François (1515) zamanında, kralın isteği ile Jean Martin ve Jean Bullant tarafından hazırlanan Vitruvius'un kitabı, 1547 ve 1514 yıllarında basılmıştır.

Kral Dördüncü Henri, 1598 tarihli Nantes Fermanında (Edicts of Nantes) harap olan Paris'in ıslahı ile ilgili uğraşları görülmektedir.

Languedoc Valisi tarafından Nimes anıtlarını korunması için çıkarılan 1548 tarihli karar bu devirdeki bir başka gelişmedir.

- Onyedinci Yüzyıl :

Ondördüncü Louis zamanında, Jean-Baptiste Colbert kralın en yakı yardımcısı olarak, konunun teorik yönden incelenmesi için görevlendirilmiş ve bunun sonucunda 1635'de Paris'te kurulmuş olan Fransız Akademisinden sonra, 1648'de bir akademi daha kurulmuştur. Bu akademi 1663'de yeniden örgütlenecek devlet-sanat mekanizmasının esasını oluşturmuştur.

- Onsekizinci Yüzyıl :

1792’de cumhuriyetin kurulması ile, bu konuda duyarlı bazı milletvekillerinin duyarlı davranışlarıyla 1791’ anıtların korunması için “Milli Eğitim Komitesi”nin kurulmuş ve 1792’de anıtlara zara verenlerin para cezasına çarptırılacakları bir kanun çıkarılmıştır.

Cumhuriyetle (1792), işlevini iyi yapamayan Anıtlar Komisyonu (Commission des Monument) değiştirilerek, Geçici Komisyon (La Commission Temporaire des Arts, 1795) adı altında yeni bir örgüt kurulmuştur.

Arkeolog Aubin-Louis Millin (1759-1818) 1790’da meclise “Milli Tarihi Anıtlar” adlı eserini sunarak yıkımlara karşı önlemler alma çabaları içindedir.

Joseph Lnakal ‘ın mecliste yaptığı konuşmayla 1793 yılında kabul edilen kanun, eski eserlerin tahribine yol açanların cezalandırılmasını içermektedir.

Henri Georgia (1750-18319’nın 1794 yılında meclise peş peşe sunduğu üç rapor, yıkımlar hakkında ayrıntılı bilgi içermektedir.

1792’de cumhuriyetle milli sanatlar duygusunun gelişmesi sonucunda Louvre Müzesi (Le Museum National de Louvre) ve Fransız Anıtlar Müzesi (Le Musee des Monuments François) kurulmuştur.

1791’de Paris’te toplanan eserler için dokuz büyük depo yapılmış ve bunların idaresi Alexander Lenoir’e verilmiştir. Lenoir’in eserleri kurtarmak için yaptığı çalışmalarla birlikte eserler için hazırlanmış olduğu düzenli kataloglar mevcuttur [14].

Onsekizinci yüzyıl, anıtların korunmasını merkezi hükümetin sorumluluğu olarak tanımlanması ve halen geçerli sayılan ve uygulanan bazı teknikler ve yaklaşımların ortaya konmasına önderlik etmiştir.

- Ondokuzuncu Yüzyıl :

1810 yılında kabul edilen yeni belgeleme çalışmasıyla şatolar ve kiliseler belgelenmeye başlanmıştır. Sanat tarihçisi Alexander Laborde bu çalışmaları üzerine alarak yürütmüştür. Fransa’da ilk defa Ortaçağ Sanatı metotlu bir şekilde incelenmekte ve tarihteki yerini almaktadır.

1834’de tarihi anıtların korunması ve belgelenmesinde önemli yeri olan “Fransız Arkeoloji Derneği” kuruldu.

Tarihi Anıtlar Genel Müfettişi Ludevic Vitet’in 1831 ve 1833 tarihli raporları ile tarihi anıtların tespit ve belgelenmesinin hükümetin görevi olduğu belirtildi.

1834'de Prosper Merimee Tarihi Anıtlar Komisyonunun (La Commission des Monuments Historiques) kurulmasını teklif etmiştir.

1830'ların sonları Fransa'da tarihi anıt ve yarattıkları ortamın korunma çabalarının yoğunlaştığı ve etkili bir şekilde örgütlenildiği yıllardır.

1841'de kamulaştırma için kanun çıkarılmıştır.

1832'de yazar Victor Hugo'nun "Yıkıcı Savaş" adlı eseri ile tarihi anıtların korunması çabasının ifadesi ile halktan yoğun ilgi görmüştür. Victor Hugo'nun "Bir anıtta iki şey vardır; biri güzelliği, diğeri kullanılması; kullanılması sahibine ait olabilir ama güzelliği bütün dünyaya aittir" ifadeleri, anıtlara bakış açısını öz olarak değerlendirmektedir.

1800'lü yıllar, eğitimle de desteklenen milli eğilimlerin arttığı yıllardır ve Güzel Sanatlar Akademisi bu eğitime oldukça fazla katkı sağlamıştır.

Arcisse de Caumont, örgütlenmedeki katkıları ile kaşımıza çıkmakta, kurduğu dernekler ve verdiği konferanslarla konuya katkıda bulunmaktadır. Bu derneklerden en önemlisi 1834 yılında kurduğu "Tarihi Anıtların Tanımlanması ve Korunması İçin Fransız Arkeoloji Derneği" ve bu derneğin yayımladığı "Bulletin Monumental" mevcut yayınlar arasında en değerlisi olmuştur.

Sürekli yıkımların ancak birlik olunarak önlenebileceği düşüncesi ile 1839'da "Bölgeler Enstitüsü" ( Institut de Provinces) kurulur.

Viollet-le Duc, mimar, mühendis, sanat tarihçisi, eğitimci, jeolog, etnograf, dekoratör, ve eleştirmen olmak üzere birçok mesleği başarıyla bir arada yürüten; 1840-1870 yılları arasındaki teorik ve uygulama çalışmaları ile korumada Fransa'nın en önde gelen ismidir. Vazelay kilisesi onarımı (1840-1859) ile başarı ve ün kazanmıştır. Notre-Dame Saint Denis, Saint Quen, Saint Sernin gibi önemli birçok yapının onarımında yer almıştır. Carcassone şehir planı, Pierrefonds Şatosu onardığı diğer yapılar arsındadır [3, 14, 15].

Baron Georges Eugene Haussmann (1809-1891) 1853-1870 yılları arasındaki çalışmalarıyla neredeyse Paris'i yeniden inşa etmiştir. Üçüncü Napolyon'un da desteği ile Paris'te geniş ve düz bulvarlar yaparak, bugünkü Paris'in alt yapısını o yıllarda oluşturmuştur. Bu imar hareketlerinde elbetteki birçok anıt gözden çıkarılmıştır [50].

Camillo Sitte ( 1843-1903) İnsan ölçeğine aykırı çalışmalarıyla Haussmann'ı eleştirmekteydi. Sitte'nin sanata dönük ve insancıl tutumu Haussmann'ın yerleşme düzenindeki gerçekçi fakat kuru tavrıyla çelişmekteydi.

Paris'teki çalışmaları yakından izleyen ve hayli güçlü olan iki örgütten biri Paris Anıtları Sevenler Derneği (Societe des Anus des Monuments Parisiens, 1884); diğeri ise Eski Paris Komisyonu (Commission de Vieux Paris, 1887) 'dur.

1890 yılında örgütlenen Fransız Turing Klübü (Touring Clab de France), ülkede hızla artan turizmi geliştirmiştir.

1837'de Tarihi Anıtlar Örgütü kurulmuştur.

1887'de Ecole de Beaux-Arts Şehir Planlama Enstitüsünün yardımıyla tam bir okul bünyesine kavuşmuştur [3, 14].

- Yirminci Yüzyıl :

1904'de Madrit'te Uluslararası Mimarlar Kongresi yapılmıştır. Bu kongrede anıtların bakım ve onarımına sadece devlet tarafından onay verilmesi veya devletin teknik denetimi altında bulunan yetkili mimarların yapması kararlaştırılmıştır.

1930 yılında, sahibi kim olursa olsun, stili yada devri ne olursa olsun listeye alınmış bütün yapıların korunmaları için devletten yardım görmekteydi. Aynı yıl, sanat tarihi, bilimi manzara bakımından ilginç görülen yerleşmelerde tarihi anıtların korunabilmesi için bir koruyucu bölge (zoone de protection) içine alınmaları sağlanmıştır.

İkinci dünya savaşı sonrası, Avrupa'da yalnızca Roma ve Paris büyük oranda yıkımlardan zarar görmemiştir. Buna rağmen 1948 yılında savaşın getirdiği yıkımların onarılması için Fransa'da 1776 şantiyede çalışılmaktaydı.

1930 tarihli kanun sadece listeye alınmış önemli yapıların çevrelerini koruyan tedbirler getirmişti. 12 Şubat 1943 tarihli kanun ise, bu konunun eksik yönlerini tamamlamış, ek listeye (Inventaine Supplemantaire) alınan anıtların çevrelerini ve bu çevredeki yapılaşmayı da denetim altına almıştır. 15 Haziran 1943 kanunu ile de, kesin koruma alanı için beş yüz metre çapındaki bir daire öngörülmüştür [14].

1962'de tarihi yerleşme ve yapıları tümüyle kapsayan bir hukuki dayanak olan Malraux Kanunu yapılmıştır [51].

1931 Ekimi sonunda Atina'da Uluslararası Sanat ve Tarihi Anıtların Korunmasıyla ilgili bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda tarihi anıtların çevreleriyle korunması kararı alınmış ve 1933'deki Modern Mimarlar Kongresinde bu konu tekrar ele alınmıştır.

1924'de "Urbanisme" adlı eseri ile Corbusier, çevreye dönük eğilimlerini değerlendirmektedir.

1957 yılında Paris'te tarihi anıtlarla sorumlu mimarlar ve teknisyenleri bir araya getiren büyük bir kongre düzenlenmiştir [14].

### 1.3.3.3. İngiltere'de Korumanın Evrimi

İngiltere'de tarihi anıt ve yerleşmeleri koruma konusunda, İtalya ve Fransa'daki gibi resmi örgütler tarafında ele alınması bir hayli gecikmiştir. Buna karşılık, özel kuruluşlar ve kişiler konuyla ilgili çalışmaların çoğunu üzerine aldıkları görülmektedir. Tarihi eserler ve anıtlara kaygıda hayli uzaklara gide bir geçmişe sahip olmakla beraber, anıtların korunmasında hukuki tedbirlerin alınmasındaki gecikme ile İngiltere dikkati çekici bir özellik göstermektedir. Bu gecikmede, kişi haklarına, kişilerin mesken haklarına saygı anlayışının önemli yer aldığına, bu davranışa bir miktar açıklık kazandırmak adına değinilmektedir [14].

İngiltere'nin Fransa gibi İtalya'da çok etkilenmediği görülmektedir. Ticari ilişkileri sebebiyle Hollanda ve daha sonrada Fransa, koruma konusunda İngiltere'nin etkileşim içinde bulunduğu ülkeler arasında yer almaktadırlar. Özel kişi ve kurumlarıyla koruma konusunda İtalya ve Fransa'dan oldukça farklılık gösteren İngiltere'de; Ortaçağ'da hiç şüphesiz Roma Kenti yerleşme planları izlenmekteydi. Bahsedilen kendine özgü tutum 16.y.y.'la belirginleşmiş, 18. ve 19.y.y.'larda doruğa ulaşmıştır [14].

Bu zamana kadar, savaşlarla, yağmalarla, barbarlık hareketleriyle sürekli yıkılıp yeniden yapılan bir ülke, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İngiltere'de de gözlemlenmiştir. Buna karşın, korumamın somut göstergeleri ancak 16.y.y.'la hissedilmeye başlanmıştır [14, 49].

Onaltıncı yüzyılla başlayan koruma faaliyetlerinde, genel olarak iki yaklaşım gözlenmekte ve bu temel yaklaşımların öncülerini takip eden diğer isimlerle İngiltere'deki bilinçli korumamın gelişimi devam etmektedir. Bu süreçte; İnio Jones (1573-1652), Christopher Wren (1632-1732), Nicholos Honokins, James Gibbs, James Essex (1722-1748), James Wyatt (1746-1813), Sir Gilbert Scott (1811-1878), A.W.N. Pugin, (1812-1852) gibi isimler, onarımlarda belli bir dönemin izlerinin taşınması kaygısıyla tahriplere yol açmışlardır. Yapılar onarılrken eklemelerle yada orijinal eklerin ortadan



kaldırılmasıyla, eski biçimlerinden oldukça farklı yeni biçimleriyle yaşatmaya çalışmışlardır. Bu anlayış genel anlamıyla “stil birliği” anlayışıdır [3, 14, 15,34].

Onarımlara karşı gelişen diğer bir yaklaşım, olduğu gibi, mümkün olduğunca az müdahale ile koruma “preservation” anlayışıdır. Bu anlayış “Romantik Akım” diye tanımlanır ve öncüleri John Ruskin (1819-1900), William Morris (1834-1896) ve Philip Webb’dir. Bu “üç as” diye adlandırılan isimlerin ardından W.R. Lethaby, Bertram Clough, William Ellis, William Harvey, Albert R. Powys, Sir Lohn Summerson, Lancaster, John Betjeman, Sir Patric Abevcrombie, Thomas Sharp gibi isimler, korumada bu güne gelişte, hem İngilizler hem de tüm dünya için oldukça önemli isimlerdir [3, 14, 15].

Özel teşebbüslerin oluşumu ve sayılarındaki çoklukla koruma işini devlete bırakmadan oldukça iyi üstlene derneklerin varlığı, Avrupa’da İngiltere’ye özgü bir gelişimdir. Bu oluşumların önde gelenleri [14, 15];

- Eski Eserler Derneği (Society Of Aantiquaries) özellikle 1770 yılında çıkardığı Archaeologia adlı dergisiyle
- Londra Eski Eserler Derneği (The Society Of Antiquaries Of London, 1751)
- Warwickshine Arkeoloji ve Tabii Bilimler Derneği, 1836
- İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (Royal İnstitute Of British Architects)
- Oxford Mimarlık Derneği, 1839
- Kilise Yapma Derneği (Church Building Society, 1818)
- Cambridge Camden Derneği, 1839
- Tarihi Yapıları Koruma Derneği (Society For The Protection Of Ancient Buildings, S.P.A.B., 1877)
- İngiliz Arkeoloji Birliği (BiritishArchaeological Association, 1843)
- National Trust
- Kırsal İngiltere’yi Koruma Konseyi ile
- Sanat Derneği

bu konuda en güçlü özel teşebbüs ve kamu bilinci örneğini vermişlerdir.

Geciken hukuki düzenlemeler 20.y.y.’in başlarıyla oluşmaya başlamıştır. G.B.Brown’nun 1905’te yayımladığı “Care of Ancient Monuments” adlı eser resmi

katkıların canlanmasında etken olmuştur. İngiltere’de Tarihi Anıtları Koruma Kanunu, Sir John Lobbock’un 1873’de parlamentoya verdiği teklifin 1882’de kabulü ile gerçekleşmiştir. 1900, 1910, 1913 yıllarında bu kanuna birtakım ekler yapılarak geliştirilir. 1931, 1944 ve nihayet son şeklini 1947’de alan kanun, artık hukuki eksikliğin de giderildiği korumanın sistemli ve resmen yapılışının sonucudur. Hukuki süreçte, Bayındırlık Bakanlığı ve bağlı birçok kuruluşun yanı sıra, belgelemenin yapıldığı “Milli Yapılar Arşivi” ( National Buildings Record) önemli bir devlet kurumudur [14].

Görüldüğü üzere, resmi örgütleri kuruluncaya kadar, bu işi üstlene kişi ve özel kurumları ile örnek bir koruma izlenmektedir. Tüm tarihi mirasını belgelemiş ve düzenli bakımını yapan, bu konuda halkın bağışlarıyla yoğun desteğini bulan özel kurumlar, bu önemli görevlerini itina ile başarılı biçimde gerçekleştirmişlerdir. Bu itina, ikinci dünya savaşı öncesi, savaşın çıkacağı tahmin edilip zarar görebilecek tüm anıtların savaş sonrası onarımlarını kolaylaştırmak için yapılan ayrıntılı tespitlerinden anlaşılmaktadır [14].

İtalya, Fransa ve İngiltere’deki koruma sürecini özetle incelendikten sonra bir de Türkiye’de neler olduğuna, koruma sürecinin bu güne kadar hangi aşamaları geçirdiğine bakmakta yarar görülmektedir ki böylece sağlıklı kıyaslama yapılabilsin, Türkiye sürecindeki olumlu yönler ya da aksaklıklar ortaya konabilsin.

#### **1.3.3.4. Türkiye’de Korumanın Evrimi**

Türkiye’de koruma kavramının evrimi incelenirken süreç, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki zaman diliminde ele alınmıştır [67]. Osmanlı İmparatorluğu öncesinin ayrıntılı incelenmeyişindeki amaç, bu devirde Anadolu topraklarında hakimiyet kurmuş Anadolu Selçuklu Devletinin yapı alanındaki örgütlenmesine ilişkin sınırlı bilgilere sahip olunmasıdır. Dolayısıyla bu inceleme ile hedeflenen yere ulaşamayacaktır [34].

İki zaman diliminde incelenen Türkiye’deki koruma süreci, her dönemdeki yasal düzenlemeler, uygulamalar, özel ve tüzel kurumlar ve tüm bu çalışmalarda öne çıkan isimlerle özet olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Kronolojik sıraya göre anlatılan bu süreç aşağıdaki gibidir:

### *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi;*

- Fıkıh Hükümlerine Göre Koruma Anlayışı, 17. y.y.:

Bu dönemde, 19.yy.'ın ikinci yarısına kadar tarihsel değerlerin korunmasıyla ilgili bilinçli bir çabaya rastlanamamakla birlikte; Osmanlı Devletinde saray ve imparatorluk teşkilatının tamamlandığı dönemde, yani Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulduğu tahmin edilen Hassa Mimarlar Ocağının, onarım ve tamir işlerinde başarılı çalışmaları bilinmektedir [52]. Bilinçli çalışmalar 18.yy.'ın ikinci yarısını bulmaktadır. Bu zaman kadar "fıkıh hükümlerine göre koruma anlayışı" uygulandığından, özel kurum ya da kişiler sahip oldukları tarihi eserde istedikleri gibi kullanım hakkına sahiptiler [11, 67].

- 18.yy.'ın İkinci Yarısında Eski Eserlerin Korunması Konusunda İlk Bilinçli Çabalar:

- 1846 Tarihli İlk Müze : Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşanın eline geçen eski eserleri, o güne kadar silah deposu olarak kullanılan St. İrene Kilisesinde toplamasıyla gerçekleşen ilk müzecilik örneği, daha sonraki bilinçli gelişmelere öncülük etmiştir.
- Kutsal ve Anıtsal Yapıların Yıkımına Karşı İlk Önlem : 9 Ağustos 1858 Ceza Kanunu
- 13 Şubat 1869 Tarihli Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi
- İlk Müzenin Geliştirilmesi : 20 Aralık 1873'te St. İrene'de toplanan eserlerin artık bu alana sığmayışıyla bir müze daha açılarak eserler Çinili Köşke nakledilmiştir.
- 7 Nisan 1874 Tarihli İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi
- Eski Eserlerin Korunmasında İlk Uzman Kadro Düşüncesi : Aynı yıllarda arkeoloji uzmanı yetiştirecek bir okul açılması girişiminde bulunulmuş fakat başarılamamıştır. Bunun üzerine, sorunları çözmek üzere 1877 yılında ilk Eski Eserler Kadrosu oluşturan bir komisyon kurulmuştur.
- 9 Şubat 1884 Tarihli Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi
- Müze-i Hümayun'un Genişletilmesi ve 13 Mayıs 1889 Müze-i Hümayun Nizamnamesi : Osman Hamdi Bey önderliğinde yapılan kazılar sonucu bulunan eserlerin yurt dışına kaçırılmasını önlemek üzere, Müze-i Hümayun Nizamnamesi hazırlanıp uygulanmaya çalışılmış ve bu eserler Müze-i Hümayun adıyla yapılan yeni binada toplanmıştır.
- 23 Nisan Tarihli Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi

- 28 Temmuz 1912 Tarihli Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi
- 1913 Tarihinde Evkaf-ı İslamiye Müzesinin Korunması
- 1917 Tarihinde Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Dairesinin Kurulması [11, 34, 67].

Bu dönem taşınır eski eserlerin müzelerde toplandığı, eski dönmelerden kalan her insan eserinin “eski eser” olarak tanımlandığı, taşınırın yanı sıra taşınmaz eserlerinde kişi mülkiyetinde korunduğu gibi kişisel çabaların gözlendiği, devletin etkin katılımının oluşacağı bir sonraki döneme geçişi oluşturmaktadır.

*Türkiye Cumhuriyeti Dönemindeki Tarihsel Değer Koruma Anlayışı ;*

□ Osmanlı Geleneklerinden Kopma Ve Çağdaşlaşma Çabasının Getirdiği Koruma Anlayışı : Müzecilik

- Eski Eserleri Koruyan Müzelerin Geliştirilmesi, Hars Müdüriyetinin Kurulması
- 12.05.1925 Tarihli ve 66 Numaralı “Milli Saraylar Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kararname” ile belirlenen saraylar köşkler ve kasırların bakım ve onarımlarının Milli Saraylar Müdürlüğüne Bırakılması
- 1925-1928 Ankara Etnografya Müzesinin Kurulması
- 1927 Yılında Türk Ve İslam Eserleri Müzesi İle İstanbul Arkeoloji Müzesinin Kurulması : 1927 Yılında Evkaf-ı İslamiye Müzesi yeniden düzenlenerek Türk Ve İslam Eserleri Müzesi adını almış, İstanbul Müze-i Hümayun da İstanbul Arkeoloji Müzesi adıyla yeniden örgütlenmiştir.
- Tekke Zaviye Ve Türbelerden Toplanan Eşyalarla Yerel Müzeler Açılması
- 1930 Tarihli “Belediyeler Yasası” ile Belediyelerin Halk Müzeleri Kurmakla Görevlendirilmesi
- İşlevsiz Kalan Tarihsel Yapıların Çeşitli Devlet Kuruluşları Arasında Paylaştırılması
- Medeni Kanundaki Eski Eserlerin Korunmasıyla İlgili Hükümler
- Ceza Kanunundaki Eski Eserlerin Korunmasıyla İlgili Hükümler
- 1931 Tarihli Eski Yapıların Korunması Komisyonunun Kurulması : Bu kurum 1933-1935 yılları arasındaki çalışmalarıyla 3500 eseri saptamış, belgelemiş ve onarım raporlarını hazırlamıştır [34, 67].

- Türk Tarihinin Kültürel Kökenlerini Bulma Çalışmaları : Arkeolojik Kazılar
- 12 Nisan 1931 Yılında Türk Tarih Kurumunun Kuruluşu
- Arkeolojik Kazıların Başlatılması
- Basma Yazı Ve Eserleri Derleme Kanunu : 21.06.1934 yılında 2527 sayı ile
- Eski Eserlerin İmar Planları İle Korunması Gereğini Benimseyen Koruma Anlayışı
- 10 Haziran 1933 Belediye Yapı ve Yollar Kanunu [34, 67]
- Kentsel Korumayla İlgili İlk Yaklaşım : 1932 H. Jansen Ankara İmar Planı [53]
- 1932 İlk İstanbul Planlanması Fikir Yarışmasında Koruma Anlayışı
- 1930'larda Mimari Eserlerin Korunması Konusunda Bilimsel ve Kuramsal Çalışmalar : Eski Eserler Koruma Encümeni, Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu
- 05.05.1935 Tarihli ve 2762 Sayılı Yasa İle Vakıflar Genel Müdürlüğü "mimari veya tarihi değeri olup idaresi vakıfa ait olan eserleri imar ve muhafaza etmek "le yükümlüdür.
- 1940'larda İmar Planlarındaki Koruma Kaygıları
- İller Bankası Genel Müdürlüğü : 23.06.1945 tarihli ve 4759 sayılı yasaya göre Belediyeler adına hale hazır harita ve imar planlarını yapmak ve yaptırmakla görevli İller Bankası, "sit" olarak tescil edilmiş birçok yerleşmenin imar planlarının yapını yüklenmiş durumdadır.
- 15.06.1946 Tarihli ve 4926 sayılı Kanunla Oluşturan Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü
- 1950'lerden sonra Hızla Kentleşme Sonucu Yıkıma Uğrayan Eski Eserleri Koruma Çabalar
- 2 Temmuz 1951 Tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun (GEEAYK) Kuruluşu : Bu kurum Ali Saim Ülgen'in kişisel çabalarıyla kurulmuş ve birçok yapının restorasyonunu gerçekleştirmiştir [10, 34, 67].
- 16.07.1956 Tarihli 6758 Sayılı İmar Yasasında Koruma Yaklaşımları
- 13.09.1957 Tarihli Ashında Vakıf Olan Tarihsel ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Ait Kanun



- 1960'lerden Sonra Devletin Tarih Ve Kültür Değeri Olan Eserleri Korumakla Yükümlü Tutulması
- 28.11.1960 Tarihli Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlaki Hakkında Yasa
- 1961 Anayasası : Korumanın Yasada Yer Alması
- 1963-1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Koruma Yaklaşımı ve GEEAYK'nın Bu Dönemde Aldığı Önemli Kararlar
- Koruma Düşüncesinin Kuramsal Düzeyde "çevreyi" de Kapsayacak Şekilde Genişletilmesi
- 1964 Venedik Tüzüğü'nün Belirlenmesi: Bu Tüzükle, uluslararası ortamda ilk kez sit kavramının tanımı yapılarak, kırsal veya kentsel siteleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.
- 1968-1972 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Koruma Yaklaşımı ve G.E.E.A.Y.K.'nin bu dönemde aldığı önemli kararlar
- 1970'lerden Sonra Koruma Konusunda Çağdaş Yaklaşımların Belirlenmesi : Yasal Çerçeveyi Düzenleme Çabaları
- 17.07.1972 Tarihli Emlak Vergisi Yasası İle Korunacak Eserlere Vergi İndirimi Uygulanması
- 20.07.1972 Tarihli 1605 Sayılı İmar Yasası Ek Madde 6 İle Korunacak Eserlere Vergi İndirimi Uygulanması
- Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği : 1972 yılında kurulan bu dernek daha çok doğal değerlerin korunması ve çevre kirliliği konularında hizmet vermektedir.
- Türkiye Turing Otomobil Kurumu (TTOK) : Kuruluşu 1923 yılına dayanan ve Bakanlar Kurulunun 02.02.1930 tarihli ve 9069 sayılı kararı ile kamu yararına çalışan dernek olarak tanınan TTOK diğer çalışmalarının yanı sıra 1975'lerden sonra çevre koruma ve çevre düzenlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadır [34, 67].
- Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ) : 1976 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının katkıları ve bilim adamlarının iş birliğiyle kurulan bu vakıf, çoğunlukla tek yapı ölçeğinde olmakla birlikte birçok koruma uygulamalarında öncü olmuştur [74].
- 1973-1977 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Koruma Yaklaşımı

- Koruma Konusunda Uluslar arası Girişimler, Avrupa Konseyi Ulusal Komitesinin Kurulması ve 1975 Mimari Miras Yılı Çalışmaları
- 6 Mayıs 1973 Tarihli 1710 Sayılı Eski Eserler Yasası : Bu yasa ile taşınmaz eski eser “anıt”, “külliye”, “sit”, olarak sınıflandırılmış, “sit türleri” de “tarihi, arkeolojik, doğal” olarak belirlenmiştir.
- GEEAYK Yapısını Düzenleme Çalışmaları : Yasa ve yönetmelik değişiklikleri ve GEEAYK’nın 1973-1977 arası aldığı önemli kararlar
- 1979-1983 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Koruma Anlayışı
- Koruma Planlamasını İmar Planlama Sürecinde Oturtma Çabaları : Parasal ve Teknik Yardım Sağlayan Olanakların Geliştirilmesi [11, 67, 54]
- 23 Temmuz 1983 Tarihli ve 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu : 1710 sayılı Eski Eserler Yasasının eksiklerinin giderilerek günün koşullarına uyulmasını sağlamıştır.
- 17 Haziran 1987 Tarihli ve 3386 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu : 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununun eksikleri giderilerek günün koşullarına uyulması sağlanmıştır. Ve halen geçerli olan bu kanun, günümüz koruma faaliyetlerinde yasal düzenlemeler için kullanılmaktadır [11].

Görüldüğü gibi; koruma evriminin incelendiği İtalya, Fransa ve İngiltere’deki kişisel çabalar ve kuramsal oluşum çok eskilere dayanmakta olduğu, dolayısıyla bu birikim üzerine oluşturulan yasal düzenlemeler ve resmi örgütlenmelerin de oldukça yerleşmiş kurumlar olarak çok başarılı koruma uygulamaları sergiledikleri izlenmektedir. Türkiye’deki gelişmelere bakıldığında ise; teorik çalışmalar ve kişisel çabaların bu ülkelere kıyasla azlığı dikkati çekmekle birlikte, yasal düzenlemeler ve gerektirdiği resmi örgütlenmelerin kısa bir gecikmeyle neredeyse bu ülkelere eş zamanlı geliştiği anlaşılmaktadır. Ama sonuca, günümüz uygulamalarında bakıldığında, eş zamanlı bu gelişimin gerektirdiği başarı yakalanamamaktadır. O zaman hala bir yerlerde sorun olduğu düşünceleri akla gelmektedir [55].

### 1.3.4. Koruma Sorunları

Her konuda olduğu gibi, korumanın da bir politikası olmalıdır. Bu politika, devamlılığı olan, değişmeyen bir devlet politikası olduğu takdirde koruma çeşitli sebeplerle kesintiye uğramadan sürdürülebilir. Koruma bir hükümet sorunu değil bir devlet sorunudur [10]. O nedenle Anayasamızın 63. maddesinde “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar...” ifadesi yer almaktadır [11]. “Kültürel ve belgesel niteliğe sahip tüm taşınmaz mallar insanlığın ortak malıdır, onun mülkiyetine sahip olanın onu yok etme hakkı yoktur” ilkesinden çıkışla eski eserlerin devlet mülkü olduğu kavramı getirilmiştir. Kuşkusuz bu kavram eski eserleri koruma amacı ile getirilmiştir. Dolayısı ile devlet, kişilerden çok daha fazla koruma ile sorumludur. Bu sorumluluk devlete önemli görevler getirmektedir. Yasal önlemlerin yanı sıra mali olanakların da yararlı bir biçimde yönlendirilmesi zorunludur. Koruma politikasını belirleyen en önemli etken, kişilerin ve devletin mali olanaklarıdır. Sadece bilinç, sadece bilgi korumayı sağlayamamaktadır. O halde ülke çapında bir koruma, o ülkenin ve kişilerin maddi olanaklarının uygun olması ile sağlanabilmektedir. Ancak bu zorunluluk hiçbir zaman eski eserlerin gözden çıkarılmasına, yok edilmesine gerekçe yapılmamalıdır [10].

Kültür ve tabiat varlıklarını koruma olayında, önemli soru kimin için, ne korunacaktır sorusudur. Karar sorumluluğunu taşıyan kişi ve kurumların vermesi gerekli ilk cevap budur. Korunacak objelerin nitelik ve nicelikleri, sorulması gerekli ikinci sorudur. Cevaplandırılacak üçüncü soru ise, korumanın nasıl ve hangi yöntemlerle sağlanacağıdır. Kuşkusuz bu soruların cevapları her ülke için ayrı ayrıdır. Değişik korunması gerekli değerlere ve değişik ekonomik olanaklara sahip ülkelerin koruma yöntemlerinin de değişik olacağı açıktır [10].

Korumada her ne kadar devletin desteği en etkin ve yönlendirici olmalıysa da, halkın katılımı olmaksızın, yalnızca devletin çabalarıyla istenilen düzeyde koruma gerçekleştirilememektedir. Devlet önderliği ile gerekli yasal düzenlemeler ve ekonomik olanakları sağladığı, halk da bu kurallara uyararak kendi ekonomik olanakları ile de destek verdiği sürece hedeflenen amaca ulaşabilmektedir. Halk devlet birlikteliği ile sağlanacak koruma faaliyetlerinde bir taraftan kaynaklı herhangi bir eksiklik önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar;

- Sosyolojik Sorunlar
- Ekonomik Sorunlar
- Yasal Sorunlar

olarak sınıflandırılabilir. Sınıflandırılabilir.

#### 1.3.4.1. Sosyolojik Sorunlar

Sosyolojik sorunlar, tamamen insanın oluşu ile ilgili olduğundan, düşünüş ve davranışı oluşturduğundan, korumada karşılaşılan ekonomik ve yasal sorunları da etkileyen ve tümü içinde de en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyolojik sorunların; toplum yapısındaki değişim, halkın bilinçsizliğinin doğurduğu ilgisizlik ve vurdumduymazlık, teknoloji ve gelişmelere ayak uydurma isteği gibi bir çok boyutları vardır.

Toplum yapısındaki değişimin etkileri özellikle korunmaya çalışılan sivil mimari örneklerinde önemli bir sorun olarak görünmektedir. Eskinin büyük aile oluşumu yerine çekirdek aile oluşumunun gelişmesi, büyük ailenin ihtiyaçlarına göre tasarlanan eski konutların çekirdek aile için gereksiz büyüklüğü artık buralarda yaşama isteğini ortadan kaldırmıştır. Eski konutların günümüz için aşırı büyük oluşu bu konutların tek sorunu değildir. Gelişen teknolojinin gereklerinden yararlanmak isteyen yeni nesil için bu konutlar ihtiyacı karşılayamamaktadır. Yani ısıtma sistemi, tuvalet, banyo...vb. ihtiyaçları karşılayamayan eski konutlar, yeni nesil için cazip değildirler. Oysa, güzelim bahçeleri ile pekala bu konutlar günümüz koşullarına adapte edilebilmektedirler. Ama bu konutların sakinleri bunun bilgi ve bilincinde değildirler. Kendi çaplarında bu eksikleri gidermek için yaptıkları eklerle de ne yeni ne eski tuhaf bir yapı ortaya çıkarmaktadırlar. Oysa teknolojinin gereklerine göre yapılmış düşüncesiyle tercih ettikleri yeni konutlar kısa sürede eski konutlardan çok daha kötü bir görünüm sergiler hale gelecektir. Çünkü, bilinç aynı bilinç olduğundan, eski konutları beğenmedikleri hale sokan sürekli bakımsızlık yeni konutlarında daha kötü sonuçlar oluşturacaktır. Ama bunların anlatılmadığı, anlatılıp desteklenmediği bir toplumda ne yazık ki olumsuzluklar sürecektir [3, 10, 34].

Teknolojinin ihtiyaçlarını karşılama isteği ile adaptasyon, sadece sivil mimarlık örneklerinde değil diğer yapılarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar çoğunlukla devletin kurumları arasında paylaşılarak kullanılmaktadırlar. Yeni işleve uyum sürecinde geçirdikleri onarımlarla yapılar, koruma-tahrip edilme çelişkisinin örneklerini sergilemektedirler. Bu noktada, yani adaptasyon sürecinde yapılarda gerçekleştirilen restorasyon tekniklerinden uygun olanının tespit edilmesi ayrı bir uzmanlık işidir ve üzerinde önemle durulmalıdır.

Halkın bilinçsizliği ve ilgisizliği nedeniyle ekonomik yada düşünsel açıdan korumada katılımı olmadığından; devletin kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin yaptıkları uygulamalarda, halkın denetleyici yönü var olmadığından her yapılan kabul görmektedir. Uygulamadaki teknik yada teorik olabilecek hataların ortaya çıkarılması mümkün olamamaktadır. Violet-le Duc gibi ünlü bir uygulayıcı ve teorisyenin, 1873-1879 yıllarında Lozan'da restore ettiği bir katedral halkın tepkileriyle yeniden bir başkası tarafından restore edilmiş olması [14], Türkiye'deki bilinçsizlik ve ilgisizliğin değerlendirilmesi için iyi bir örnek olduğu düşünülmektedir. Bu ilgisizlik yalnızca uygulamada değil teori üretmede de aynı Şekilde devam etmekte, dolayısıyla bir ülkenin koruma faaliyetleri, nüfusuna oranlanamayacak kadar kk bir kesimini oluşturan, konuyla ilgili aydına kalmaktadır.

Özetlemek gerekirse, sosyolojik sorunlar;

- Toplum yapısındaki değişimden kaynaklı sorunlar
- Halkın bilinsizliğinin doğurduğu bilgisizlikten kaynaklı sorunlar
- Teknolojik gelişmelere ayak uydurma isteğinden kaynaklı sorunlar

olarak sınıflandırılabilir.

#### **1.3.4.2. Ekonomik Sorunlar**

Mimari mirası, tarihi vreyi korumak bir gereklilik olarak artık tartışılamayacak derecede kabul gördüğü halde mimari mirasın korunması sağlanamamaktadır. Bunun çeşitli sebepleri olmakla birlikte; sosyolojik sorunlar içinde bahsedilmeye çalışılan halkın korumanın gerekliliğini benimsemeyişi ile birlikte, ekonomik problemler de önemli bir boyut olarak yer almaktadır. Türkiye'deki koruma uygulamalarında finansman açısından



asıl yük devlete düşmektedir. Başka kaynaklar devreye sokulmadığı sürece bu böyle devam edecektir [51]. Devletin olanakları dışında bir şey yapması da mümkün olmayacağından, olanakların doğru yönlendirilmesi ve her şeyin devletten beklenmeden halkın da kişisel yada örgütlenerek ekonomik olanaklarıyla korumayı desteklemesi, başarılı koruma uygulamalarının yürütülmesi için kaçınılmaz zorunluluktur [10].

2863 sayılı kanun 17.06.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile değişik 10. maddesine göre kültür ve tabiat varlıklarını koruma ve değerlendirme konusunda yetkili kuruluşlar sırası ile Kültür Bakanlığı, TBMM, Milli Savunma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıdır. “Kültür varlıklarının tahribi ve yok edilmesini önlemek “, Kültür Bakanlığının görevleri arasındadır. Bakanlık bu görevini bünyesinde bulunan üç genel müdürlük ile korumada en aktif rolü üstlenmiş olarak yerine getirmektedir. Bunlar ;

- Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Korunma Genel Müdürlüğü
- Anıtlar ve Müzeler genel Müdürlüğü ile
- Vakıflar Genel Müdürlüğü’dür.

Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından RİD (Restore Et-Devret İşlet) modeli üzerinde 1990’lı yıllarda başlayan çalışmalar devam etmektedir [56].

Bu müdürlüğe ek olarak “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu” 2863 sayılı kanununun 12. maddesi uyarınca kurulan “Özel Hukuka Tabii Gerçek ve Tüzel Kişi Mülkiyetinde Bulunan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu” adıyla bilinen 1979’da kurulmuş olan fonun devamı niteliğinde olup, ödeneklerini devralmıştır. Fonun kuruluş amacı, adından da anlaşılacağı gibi Özel Hukuka Tabii Gerçek ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu Hükümlerine göre tescili yapılmış olan taşınmaz kültür varlıklarının bakım ve onarımları için aynı, nakdi ve teknik yardım yapılmasıdır. Fonun gelir kaynakları, diğer iki genel müdürlük gibi Bakanlık bütçesinden ayrılan ödenekler ile buna ek olarak fondan verilecek kredilerin faizleri ile birlikte geri ödenmelerinden oluşmaktadır [56].

Ekonomik anlamda korumaya destek veren Kültür Bakanlığına bağlı olan diğer kuruluşlar Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ve Kültür Merkezleri Daire Başkanlığıdır [57].

Kültür Bakanlığına bağlı bu kuruluşlar dışında korumaya parasal yönden destek olan diğer resmi kuruluşlar ise; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığına Bağlı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü ve TBMM Milli Saraylar Genel Müdürlüğüdür [56, 57].

Bütün bu devlet kuruluşlarının yanı sıra koruma ile yakından ilgilenen, bu alanda faaliyet gösteren özel kuruluşlar da vardır. Bunlar içinde dört özel kuruluş en başta gelmektedir. Bunlar [31, 56, 57];

- Bursa Eski Evleri Koruma Derneği
- Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, TTOK
- Türkiye Anıt, Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, TAÇ
- İstanbul Kapalı Çarşısı Koruma Derneği

Bunlardan ilk ikisi kendi maddi imkanları ile ve organizasyonlarından elde ettikleri gelirleri ile çalışmalarını sürdürmektedirler. Ama son ikisi ayakta kalmak için devletten aldığı maddi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Görüldüğü gibi tarihi çevreyi koruma çalışmalarında katkısı bulunan özel kuruluşlar da büyük ölçüde devletin yardımına muhtaç durumdadırlar. Bu da, Türkiye’de koruma faaliyetlerinin finansında özel teşebbüsün etkin bir rolü olmadığını göstermektedir [56].

Dolayısıyla tekrar vurgulamak gerekir ki, ülkemizde gerçekleştirilmesi için hemen bütün şartların mevcut olduğu “koruma uygulaması”na işlerlik kazandırmak için halkın karşı tepkisini en aza indirmek, bunun için de “uygulanabilir ekonomik çözüm yolları”nın bulunması ve hayata geçirilmesi öncelikle gerekmektedir.

#### **1.3.4.3. Yasal Sorunlar**

Koruma araçlarının başında yasalar gelmektedir. Bu yasalara dayalı olarak alınan koruma kararları, korumayı sağlayan bir diğer etkin araçtır [10].

Yasal sorunların iki boyutu vardır. Bunlar [48];

- “Yasa Yapma” ve
- “Uygulama” boyutlarıdır.

Yasa yapma boyutu çoğunlukla sorunsuz aşılmaktadır. Ama uygulamaya gelindiğinde ise, bir türlü istenilen düzeye ulaşılamamaktadır. Bu durumun çeşitli sebepleri aşağıda sıralanmıştır [58, 59, 60, 61]:

- Uygulamada, devletin yeterli personeli, belediye ve koruma kurulları gibi korumada etkin kurumlarda barındıramayışı
- Mevcut personelin uzmanlık sahalarının olmayışı, ya da tek uzmanlık alanında yoğunlaşması
- Uygulamanın politize edilerek çarpıtılması
- Halkın devlete desteği ve güveni olmayışından uygulamada katılımcı olarak yer almayışı, üstüne düşen görevi yerine getirmeyişı
- Kurumlar arası çatışmadan (Belediye-Koruma Kurulu, Belediye- valilik) doğan uygulama güçlükleri, uygulamanın uzaması, ertelenmesi yada ödenek kesintileri,
- Uygulamanın başarı ile devamı için yapılması gereken”Tasarım Rehbehleri”nin yapılmayışı yada ya da yapılanlarının tam uygulanmayışı ...vb. olarak artırılabilir korumanın yasal boyutundaki çeşitli sebeplerden dolayı, amaçlanan koruma uygulamalarına ulaşılamamaktadır.

## **2.YAPILAN ÇALIŞMALAR**

### **2.1. Tarihi Çevrede Koruma Yaklaşımları**

Tarihi çevrede koruma yaklaşımları 19.yüzyıla birlikte gelişmiştir [14]. Korumanın kuramsal boyutunun olduğu bu yüzyıl, sonraki yüzyıla günümüz koruma yaklaşımlarının oluşmasında temel aşama olmuştur.

Bugüne kadarki süreci, koruma yaklaşımlarının gelişimi açısından iki döneme ayırmak mümkündür.

- Birinci Dönem: 19.yüzyıl Gelişen Koruma Yaklaşımları
- İkinci Dönem: 19.yüzyılın Öğretisi Bugünkü Yaklaşımlar ve Restorasyon Teknikleri

#### **2.1.1. Birinci Dönem: 15.yüzyıla Gelişen Koruma Yaklaşımları**

Koruma yaklaşımlarının oluşmaya başladığı 19.yüzyıl yani birinci dönem, gelişimini Avrupa'da tamamlamıştır. Etkin ülkeler İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya ve Hollanda'dır. Diğer Avrupa ülkelerinin de bu oluşuma katkıları olmasına karşın, 19.yüzyıl koruma yaklaşımlarının öncüleriyle birlikte tanımlandığı yer bahsedilen ülkeler olmuştur [3, 14,15, 34].

19.yüzyılın tanımladığı koruma yaklaşımları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Üslupsal Bütünleme (Stylistic Recomposition) Violet- le Duc, (1814 -1879)
- Romantik Akım (Romanticism, John Rukin, 1819 – 1900)
- Tarihsel Bütünleme (Historical Rescomposition, Luca Beltrami, Camillo Boito 1836 -1914)
- Bilimsel Restorasyon Kuramı (Gustavo Giovannonni, 1873 – 1914, Ambrogio Annoni)
- Caso per Caso (Ambigio Annoni)

### 2.1.1.1. Üslupsal Bütünleme (Stylistic Resomposition, Violet- le Duc, (1814 – 1879))

Çok yönlü kişiliği ve iyi eğitimi ile Violet-le Duc mimar, mühendis, sanat tarihçisi, eğitimci, jeolog, etnograf, dekoratör ve eleştirici olmak üzere, pek çok mesleği bir arada yürütmekte hiç güçlük çekmemiştir. Mükemmel donanımı ile 1839 – 1879 arasında Avrupa koruma faaliyetlerinde en etkin isimdir (Şekil 33) [14, 62].



Şekil 33 . 18.yy'da Notre-Dame ve Viollet-le Duc'ün Notre-Dame için hazırladığı restorasyon önerisi [15].

Üslupsal bütünleme olarak tanımladığı kuramında; zamanın geçerli üslubu olan, “gotiğin” doruğa ulaştığı uygulamalarla Avrupa’da “Gotik Revival”ı canlandırma düşüncesindedir. Bu düşünce ile yaptığı tüm restorasyonlarda, gotik üslubun öne çıktığı sonuçlarla yapılar yeni bir kimlik kazanmaktadırlar (Şekil 34).



Şekil 34. Pierrefonds Şatosu'nun 1863'deki görünümü ve Viollet-le Duc'ün şato için hazırladığı restorasyon önerisi [14].



Yoğun eleştiriler alan Le Duc yoluna hiç şaşmadan devam etmekte, aldığı tüm restorasyon işlerinde benimsediği tezi uygulamaktadır. Böyle yaparak 12. ya da 15.yüzyıl sanatçılarının eserlerini 15.yüzyıla eşleştiriyor olduğu eleştirilerine hiç aldırmandan çalışmalarına tüm Avrupa'da büyük bir hızla devam etmektedir [3]. Violet-le Duc'un ilk onarım örneklerinin en güçlüsü olan Vazelay Bazilikası (1840 – 1859) onun en başarılı denemesi sayılmaktadır [14]. Arkasından gelen ve ününü artıran diğer çalışmalar ise Amiens, Chartres ve Paris Notre Dame kiliseleri onarımlarından oluşmaktadır [3].

### **2.1.1.2. Romantik Akım (John Ruskin, 1819 -1900)**

John Ruskin (1819 – 1900)'ın görüşleri Violet-le Duc'ten oldukça farklıdır. Dönemin önde gelen iki kuramcısı, koruma anlayışları bakımından zıt kutuplarda yer almaktadırlar. Violet-le Duc yapıları üslup birliği içinde onararak farklı bir kimlikle yaşatma çabasında iken, John Ruskin ise yapılara koruma adına hiçbir müdahalede bulunmamadan yanadır. Görüşlerini The Seven Lamps of Architecture (1849) ve The Stone of Venice of Architecture (1851–53) eserleri ile anlatmaya çalışan Juskin bu eserlerde özetle; tarihi yapının bir belge olarak korunmasını ifade etmektedir. Yapılarda zaman ve bakımsızlıktan ileri gelecek bozulmaları önleme dışında hiçbir restorasyona teşebbüs edilmemesini savunmaktadır [3, 14, 15, 34].

Ruskin'in minimum müdahaleyi içeren koruma anlayışı “Anıtlara iyi bakınız; o zaman restorasyona gerek kalmayacaktır. Zamanında çatıya konulan birkaç kurşun levhası, yağmur oluklarından zamanından alınan birkaç dal ve yaprak, hem çatıyı hem de duvarları hasardan kurtaracaktır.” ifadesinden çok net anlaşılmaktadır [15].

Ruskin'le aynı görüşü paylaşan William Morris ve Philip Webb ile birlikte kurdukları “Tarihi Yapıları Koruma Derneği (S.P.A.B)” ile düşüncelerini tüm dünyaya anlatmaya çalışmışlardır [14].

### 2.1.1.3. Tarihsel Bütünleme (Historical Rescomposition, Luca Beltrami, Camillo Boito 1836 -1914)

Tarihsel Bütünleme anlayışının öncülüğünü yapan Camillo Boito, tarihi yapıyı ne Violet-le Duc gibi üslupsal bütünlük, ne de Ruskin gibi kendi haline bırakılması gereken bir anı olarak değil, bir tarihi ve estetik belge olarak değerlendirmiş ve restorasyonu, bu belgeyi bütün içeriği ile korumak için yapılan bir teknik müdahale olarak tanımlamıştır. Boito, üslupsal bütünlemeye karşı çıkarak, bunu bir sahtekarlık ve aldatmaca olarak tanımlamakta ve bu şekilde restore etmektense tamir etmeyi yeğlediğini ifade etmektedir. Yeni yapılan restorasyonun aldatıcı olmaması için önlemler alınması gerektiğini savunan Boito, kendi restorasyon ilkelerini aşağıda ifade edildiği gibi sıralamıştır [15]:

1. Geçmişin anıtları, dibi bir saygıyla korunacak tarih belgeleridir.
2. Mimari yapıtlar tamir edilmektense sağlamlaştırılmalı, restore edilmektense tamir edilmelidir. Ek ve yenileme (renovation) yapılmamalıdır.
3. Eğer ek veya yenileme zorunlu ise bunlar kolayca anlaşılmalı ve yapının üslubundan farklı olmalıdır.
4. Eğer bitmemiş ya da tahrip olmuş eklerin yapılması zorunluluğu varsa, bunlar değişik malzeme ile ve özgün yapıda olan ayrıntılara sahip olmadan inşaa edilmelidir.
5. Yaşlarının verdiği renk (patina), ya da içinde buldukları pitoresk durum ya da bezemesel ayrıntıları kalıntı niteliğinde de olsa özgün, nadir ya da güzellikleriyle bilinen anıtları, sade ayakta tutmanın ötesinde müdahale edilmemelidir.
6. Eğer özgün yapının önemli bir özelliğini örtmüyorsa, değişik zamanlarda yapılan ekler ortadan kaldırılmamalıdır. Eğer bunlardan özellikle estetik niteliği olanlar kaldırılırsa, yapının çevresinde korunmalıdırlar.
7. Restorasyon çalışmaları sırasında bütün yapıların rölöveleri (kalan ya da yıkılan) ve seri halinde çekilen fotoğrafları ilgili resmi kurumlara verilmelidir.
8. Yapı üzerine konan bir yazıt yapıdaki müdahaleleri ve tarihlerini belirtmelidir.

Luca Beltrami'de Camillo Boito gibi "Tarihsel Bütünleme"yi savunmaktadır. Fakat Beltrami, Boito'nun geçmişin sırlarını çözmekten vazgeçerek sadece bize kadar gelen yapının

verdiği bilgiyle yetinmesi yerine, yapıda yeteri kadar olmayan verileri tarihi kaynaklardan elde etmeye çalışmaktadır [3, 15].

#### **2.1.1.4. Bilimsel Restorasyon Kuramı (Gustavo Giovannoni, 1873 – 1914, Ambrogio Annoni)**

Bilimsel restorasyon kuramının öncüleri olan Gustavo Givannoni ve Ambrogio Annoni; kamuoyunda anıt teriminin karşılığı olarak kabul edilen mimarlık tarihinin ünlü yapıtları dışında, boyutu ne olursa olsun artistik ve tarihi değeri olan her yapının ve sokakları, meydanları, evleriyle bir kentsel çevrenin de aynı kavram içine girmesi fikrini geliştirmişlerdir [3].

Bugün restorasyon uygulamasının temelini oluşturan belgesel araştırma, konstrüksiyon analizi üslupsal analiz (Mimarlık ve Sana Tarihi Karşılaştırmaları), rölöve ve restitüsyon çalışmalarının sistematik olarak yapılması gerekliliği, bilimsel restorasyon kuramı çerçevesinde ortaya konulmuştur. Kuşkusuz bu çalışmaların büyük bir bölümü Violet-le Duc'ten bu yana yapılmaktadır. Fakat bu kuramla, restoratörün isteğine bağlı olmayan bir restorasyon sistemi oluşturulmuştur [3, 15]. Giovannoni bu tanımlamasına dayanarak, restorasyona ilişkin aşağıdaki ilkeleri önermiştir [3]:

1. Bakım, tamir ve sağlamlaştırma restorasyon temel uygulamalarıdır. Sağlamlaştırmada çağdaş teknik kullanılabilir.
2. Yeni tekniklerle strüktürel müdahalede minimumla yetinilmeli, strüktürün özgünlüğü korunmalıdır. Gereksiz yenilemelere gidilmemelidir.
3. Bir yapıda sonradan da yapılmış olsa sanat değeri olan herşey, bu üslupsal bütünlüğü bozsa bile, korunmalıdır.
4. Ekleri eski yapıdan ayırt etmeli ve üzerlerine tarihleri yazılmalıdır.
5. Ekler, kütleli tamamlayan basit çizgili öğeler olmalı, bezemesel olmamalıdır.
6. Bütünlemeyi ancak kesin verilere dayanarak yapmalı, hipotezlere göre değişiklik yapmamalıdır. Tümü tamamlamak için, ikincil önemde, nötr bölümler ön görülebilir.
7. Anıt, içinde bulunduğu çevreye, özgün olmasa bile, eğer kütlesi ve rengi ile uyum içinde ise, anıta bakım gösterilmelidir.

Giovannoni ilkeleri ile tanımladığı restorasyon uygulamalarının beş farklı teknikle yapılabileceğini belirtmiştir. Bu ilkeler [3]:

- Salamlştırma (consolidamento)
- Rökompizisyon (ricomposizione ya da anastilosis)
- Temizleme (liberazione)
- Bütünleme (completamento)
- Yenileme (innovazione)

#### **2.1.1.5. Caso Per Caso (Ambrogio Annoni)**

Givannoni ile öncülüğünü yaptıkları bilimsel restorasyon kuramından çok farklı bir yeri olmayan “Caso Per Caso” kuramı, ayrıntılarıyla tanımlanan bir koruma anlayışı yerine “her durumun kendine özgü olduğu” ifadesi ile açıklanabilen kısa ve net bir tanımlamayla açıklanmaktadır [3, 15].

Annoni restorasyonun hem bilim hem sanat olduğu kanısındadır. Restorasyonla ilgili görüşleri kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir [3]:

- Tarihi yapı değerlendirmeye değmelidir. Onun için öncelik saptayan bir program gerekir.
- Yapı restore edilebilmeli ve işe yaramalıdır.
- Dürüstlük ilkesi bütün restorasyonlarda önemli bir ilkedir.

#### **2.1.2. İkinci Dönem: 19.yüzyılın Öğretisi ile Bugünkü Yaklaşımlar ve Restorasyon Teknikleri**

19.yüzyıla kuramsal temeli oluşturulan koruma yaklaşımlarının, bugün Türkiye’de algılanış ve uygulanış biçimleri; aşağıda ifade edilen isimlerin yorumlarıyla anlatılmaya çalışılacaktır. Türkiye’de tarihi çevre koruma çalışmalarında, kuramsal ve uygulama alanlarında katkıları oldukları düşünülen bu isimlerin değerlendirmeleri;

- Doğan Kuban’ın Yaklaşımı

- Zeynep Ahunbay'ın Yaklaşımı
- Doğan Hasol'un Yaklaşımı
- Şener Özer'in Yaklaşımı

başlıkları altında anlatılacaktır.

#### 2.1.2.1. Doğan Kuban'ın Yaklaşımı

Kuban, tarihi çevre koruma çalışmalarının “tümel çevre” diye tanımladığı çerçevede içinde yapılmasını savunmaktadır. Tümel çevre ifadesiyle; tarihi eserin bulunduğu etrafındaki diğer oluşumlarla birlikte değerlendirilmesini anlatmaya çalışmaktadır [3].

Genel prensip olarak; durumun gerektirdiği gibi davranmayı esas alan bir koruma anlayışına sahiptir Kuban. Yapı ya da çevre; esaslı bir müdahaleye ihtiyaç duyuyor ise uygun restorasyon tekniği ile gereken müdahale yapılmalı; basit bir onarımla ayakta kalması sağlanabileceksen, tamir edilme yoluna gidilmelidir [3, 8, 60].

Bu yaklaşım içinde Kuban, gerektiğinde uygulanabilecek restorasyon tekniklerini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır [3];

- Sağlamlştırma
- Bütünleme (Reintegration)
- Uyarlama (Rehabilitation, Aptive Re-use)
- Yeniden Yapım (Reconstuction)

#### *Sağlamlştırma,*

Bütün restorasyonlar için ortak olan sağlamlştırma etkinliği bir restorasyon türü değildir. Minimum restorasyonun kendisidir. Ve tümüyle bilimsel bir müdahaledir. Korunma statüsü içindeki her yapı, ister yeni ister özgün işleviyle, felsefi ya da pratik nedenlerle restore edilsin, ilk aşamada malzeme ve strüktür olarak yaşamını uzatacak fiziksel ve kimyasal müdahale yapılmalıdır. Bu aşamada sağlamlştırmadan önce temizleme adı altında bir ayıklama yapılır.



Her restorasyonun temeli olan sağlamlaştırma, zorunlu olmadıkça özgün malzemelerin korunması temel bir ilkedir. Bu aşamadan sonra uygulanacak restorasyon türleri; bütünleme (reintegration) yapının özgün ya da yeni işler için kullanılır hale getirilmesi (rehabilitation, Adaptive Re-use) ve tümüyle yeniden yapma (Reconstruction)'dır.

#### *Bütünleme (Reintegration),*

Bütünleme, bir yapının tümüyle özgün haline getirilmesi anlamına gelmemektedir. Bir pencere dizisinin yıkılmış iki ögesini yenilemek, yıkılmış bir minareyi, eğer elde yeterli belge varsa eski halinde tekrar yapmak, özgün biçimi bilinen kırık bir yapı ögesini eski bütünlüğüne kavuşturmak türünde sınırlı bir müdahale türüdür. Bu işlemler esnasında özgün malzeme seçimi üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır.

#### *Uyarılma (Rehabilitation, Adaptive Re-use),*

Yapının özgün ya da yeni bir işlev için kullanılır hale getirilmesidir.

#### *Yeniden Yapım (Reconstruction),*

Yok olmuş bir yapının yeniden yapılması, ya da yerinden kaldırılıp tekrar yapılması nadir hallerde rastlanılan bir restorasyon tekniğidir. Japonya'da 8.yy.'dan kalan İse Tapınağı'nın her 20 yılda bir kez yeniden yapılması, bu restorasyon türüne örnek sayılabilmektedir.

#### **2.1.2.2. Zeynep Ahunbay'ın Yaklaşımı**

Genel yaklaşım olarak, durumun gerektirdiği gibi davranmayı benimseyen Ahunbay'ın koruma yaklaşımında; uygulama safhasında kullanılan restorasyon teknikleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır [15]:

- Sağlamlaştırma
- Bütünleme
- Yenileme
- Çağdaş Ek
- Yeniden Yapma

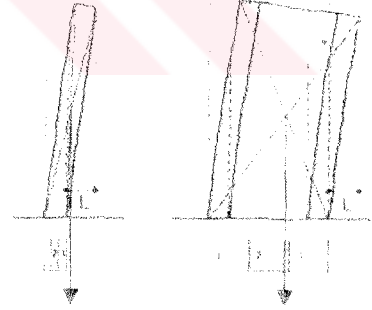
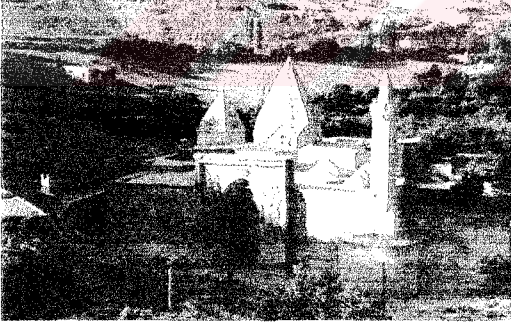
- Temizleme
- Taşıma

### *Sağlamlaştırma,*

Sağlamlaştırma çalışmaları; anıtın malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılması olarak üç düzeyde ele alınabilmektedir.

Zamanın olanakları ve yörenin geleneklerine bağlı olarak yapılarda zamanla malzeme bozulmaları gözlenmektedir. Açıkta kalan kerpiç yağmur karşısında eriyip dağılmakta, tuğla aşınmakta, çatlayıp ayrılmakta, ağaçtan yapılan kiriş ve dikmeler, çatılar çürümektedir. Dayanıklı olarak kabul edilen taşlar da düzgün yüzeylerini kaybedip oyuk ve çatlaklarla dolu kötü bir görünüm sergilemektedirler. Bu bozulmalar özel kimyasal bileşenlerin malzeme dokusuna uygulanmasıyla bir ölçüde giderilir ve özgün yapının ömrü uzatılabilir.

Deprem, zemin hareketleri anıtların taşıyıcı sistemlerinde hasara neden olmaktadır. Hasar gören taşıyıcı sistem, temel genişletme, temel genişletme, kesit genişletme(mantolama), destekleme (payandalama), çemberleme gibi tekniklerle sağlamlaştırılırlar (Şekil 35).



Şekil 35 . Mantolama tekniği ile taşıyıcı sistemi sağlamlaştırılan Divriği Ulu Cami [15].

Zeminde sağlamlaştırma ve zemin suyunun zararlı etkilerinin giderilmesi ile de sağlam bir zemine oturtulan anıt daha uzun yıllar yaşatılmaya çalışılır.

### *Bütünleme (Reintegrasyon),*

Bir bölümü hasar görmüş, yada yok olmuş yapı ve öğeleri, çağdaş yada geleneksel malzeme kullanılarak ilk tasarımlarındaki bütünlüğüne tamamlanırlar. Bütünlemeyi yönlendiren etmenler, estetik, işlevsel yada strüktürel denge kaygıları olabilir. Yıkık durumda göze hoş gözükmeyen bir yapı bütünlüğüne kavuşur, kullanılır duruma getirilir, hem de yok olmaktan kurtarılabilir.

### *Yenileme, Yeniden Kullanım, Yeni İşleve Uyarlama (Renovasyon, Rehabilasyon)*

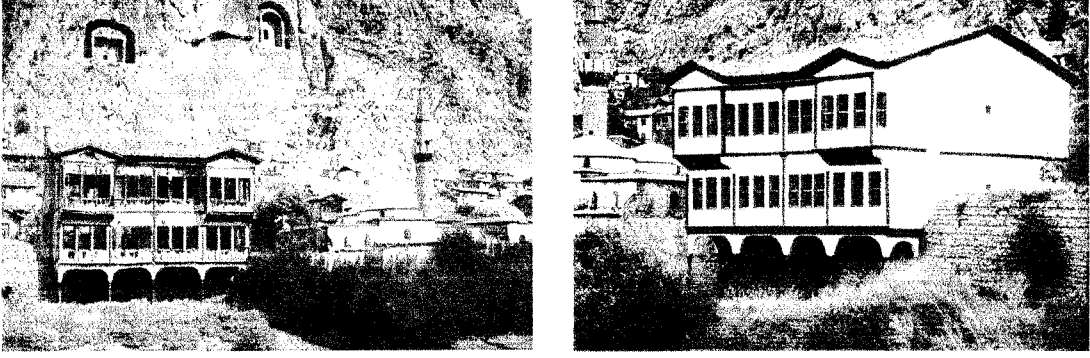
Değişen yaşam biçimi ve onun gerekleriyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, çağa ayak uydurabilmek için değişime ihtiyaç duymaktadır. Bazen aynı işlevini sürdürebilse de, konfor koşullarının sağlanması istenmektedir. Tamamen farklı bir işleve adapte edilen yapılarda da yapının kimliğini kaybetmemesi için çok dikkatli olunmalı, adaptasyon sonrası, yeni işleviyle özgün yapıyı hissedebilmeli, sonuçtan hem yapı hem de kullanıcılar tatmin olmalıdır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi birçok yapı günümüzde özgün işlevini yitirmiştir. En az uyarlama ile müze olarak hizmet verebilirken, yeni işlevler uygulanarak daha yoğun kullanılır mekanlar olabilirler. Bir kervansaray, otel, alış-veriş merkezi, restoran olabilirken, bir tekke kütüphane olarak kullanılabilir.

### *Çağdaş Ek,*

Tarihi yapıların yeniden kullanımı amaçlanırken, yapı yeni işleve hizmet verecek hacme sahip olmadığı durumlarda yeni eklere ihtiyaç duyulabilir. Örneğin müzeye dönüştürülen bir tarihi evde bekçinin kalacağı, ziyaretçilere ikram, lavabo vs. gibi hizmetlerin sunulacağı mekanlara gerek olduğunda, yapının kütle ve tasarımıyla uyumlu yeni ek bina yapılabilir. Dikkat edilmesi gereken, özgün yapının bütün içindeki baskın konumunun uyumla korunmasıdır.

### *Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon),*

Tümüyle yıkılmış, yok olmuş yada çok harap durumda olan bir anıtın veya sitin eldeki belgelere dayanarak yeniden yapılmasıdır. Çok özel durumlarda denenen bir yoldur. Yeniden yapılacak olan bir anıt çok özellikli bir yapı olmalıdır ki böyle bir yapım gerçekleştirilsin.



Şekil 36 . Hazeranlar Konağı'nın onarım öncesi durumu ve yapının şimdiki görünümü [3].

Yeniden yapımda tarihi araştırma çok önemlidir. Yapının özgün halinin saptanmasında titiz bir inceleme yapılmak zorundadır ki başarılı bir sonuca ulaşılabilsin (Şekil 36).

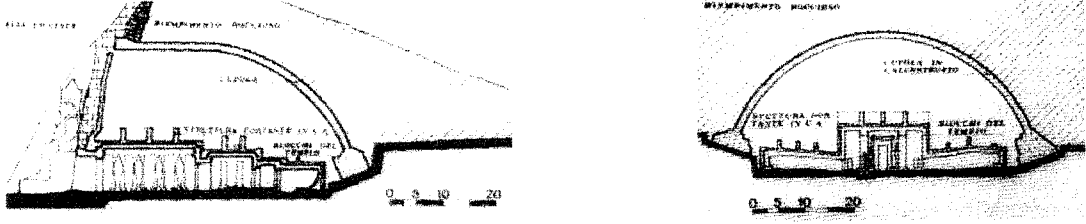
#### *Temizleme,*

Anıt ve sitlerin genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir. Yapılar uzun yaşamları süresinde –özellikle yapını uzun süren anıtlarda- birçok stilden etkilenirler. Bir dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan anıtlar gibi birçok stilin etkisinde tamamlanmış anıtlar da mevcuttur. Yapının özgün haline ulaşmak daha kolay olduğundan, ilkinde temizleme işlemi daha kolay yapılır. Ama ikincisinde, anıt birçok stilin özelliklerini aynı anda taşıdığından, özgün halinin belirlenmesi tartışmalar çıkarabilir. Dolayısıyla, temizleme işlemi sırasında nelerin kaldırılacağı, hangi ekin özgün olduğu yada olmadığı dikkatlice saptanmalıdır.

#### *Taşıma,*

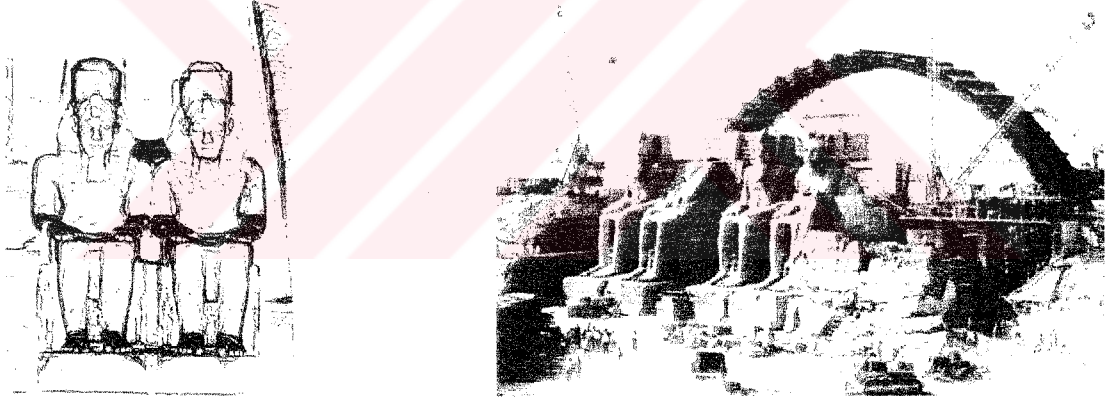
Bayındırlık etkinlikleri (yol, baraj yapımı), jeolojik yapı yada doğal afetler, bir anıtın yada tarihi yerleşmenin bulunduğu yerde korunmasını zorlaştırabilir, hatta olanaksız kılabilir. Bu durumda anıtın, önceden belirlenen bir yere taşınarak yaşamını burada sürdürmesi gerekebilir. Taşıma işlemi anıtın boyutuna, yapım tekniğine, malzemesine göre farklı şekillerde yapılır. En kolayı anıtın tüm elemanlarının numaralandırılarak sökülüp yeni yerinde yeniden monte edilmesidir. Ahşap Yapılar bu durum için çok elverişlidir. Taş yapılar için biraz daha zordur.

Taşıma öncesi ayrıntılı çizimlerinin yapılması, fotoğraflarla yapının titizce belirlenmesi gerekir.



Şekil 37 . Abu Simbel Kaya Tapınağı restorasyon projesi [15].

Başka bir yöntem de, anıtın temellerinden kesilip, kayan bir platform üzerinde yeni yerine taşınmasıdır. Çok zor ve oldukça pahalı bir iştir. Mısır'daki Abu Simbel Kaya Tapınakları, Nil Nehri üzerinde yapılacak bir dizi baraj inşaatları nedeniyle su altında kalacağından, eski konumundan yaklaşık 70km yukarı taşınarak korunması sağlanmıştır (Şekil 37, 38) [15].



Şekil 38 . Abu Simbel Kaya Tapınakları'nın taşınmasından önce yapılan fotogrametrik rölövelerden bir bölüm ve yeni yerinde Abu Simbel [15].

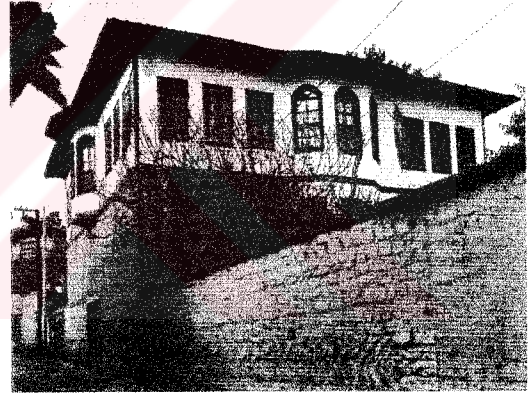
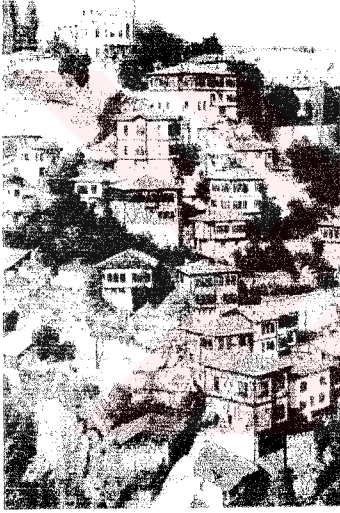


### 2.1.2.3. Doğan Hasol'un Yaklaşımı

Hasol, korumayı sonuçlarından yola çıkararak değerlendirmekte ve koruma faaliyetleriyle yapı ya da bölgenin yaşamına nasıl devam ettiğini incelemektedir. Bu incelemeden yola çıkararak genel anlamda iki koruma yaklaşımına varmaktadır. Bunlar [63]:

- Dokundurmamak
- Yaşatmak

İlki, korunuyor gibi gzkp korunmayan yapı ya da bölgeler içeren bir yaklaşımdır. İkincisi ise, herhangi bir faaliyetle yaşamına devam eden koruma uygulamalarını içeren bir yaklaşımdır.



Şekil 39 . Safranbolu Bağlar Bölgesi ve Safranbolu'dan korunan bir ev [42].

Hasol bu yaklaşımını, Türkiye'nin en iyi korunduğu kabul edilen Safranbolu için yorumlamakta ve "dokundurmamak" Şekli ile Safranbolu'nun kabul edinilen aksine, genel anlamda korunmadığını ileri sürmektedir. Ama tek yapı ölçeğinde sınırlı sayıda "yaşatmak" olarak tanımladığı koruma örneklerinin varlığını da kabul etmektedir (Şekil 39) [63].

#### 2.1.2.4. Şener Özer'in yaklaşımı

Özer koruma yaklaşımlarını iki bakış açısında toplamaktadır. İlki; yapının özgün kimliğini sergilemek amacıyla geçen süre içindeki çeşitli kullanımlardan kimi eklerden yapıyı arındırarak korumaktır. İkincisi ise; şimdiki zamanda, bilinen formu ve etkisiyle canlılığını sürdürerek korumaktır. Özer bu yaklaşımlardan ikincisini benimsemekte ve bu yaklaşım uygulanırken de yapıya mümkün oldukça az müdahale edilmesini savunmaktadır.

Özer'in tanımladığı koruma yaklaşımlarını kısaca özetlemek gerekirse [64];

- Yapının özgün kimliğini sergilemek amacıyla ilk haline ulaşmak ve
- Yapıyı günümüze ulaşan hali ile korumak olarak ifade edilebilir.



Şekil 40 . 1940'larda Kız Kulesi ve restore edilen bugünkü haliyle Kız Kulesi [37, 64].

Kız Kulesi restorasyonu eleştirisiyle ifade ettiği yaklaşımlarında Özer; yapının restorasyonunu çok başarılı bulmamakta, gereğinden fazla müdahale edildiğini savunmaktadır (Şekil 40) [64].

## 2.2. Tarihi Çevrede Tasarım Yaklaşımları

Tarihi ya da mevcut çevrede tasarımcının düşünüş ve davranış biçimlerini tanımlayan bir dizi tasarım yaklaşımları geliştirilmiştir. Geliştirilen tasarım yaklaşımlarında çıkış noktası, hep var olandan faydalanmadır. Var olan, bazen esin kaynağı olurken bazen de tamamen karşıt bir düşünüşün çıkış noktasını oluşturabilmektedir. Ağırlıklı olarak morfolojik çalışmalarını içeren verilerin çeşitli özelliklerini kapsayan ve tasarımın yapıldığı çevrenin taşıdığı işaret ve anlamının yeni tasarımlarda da kavranabilmesini sağlayan tarihi ya da mevcut çevredeki yeni yapılaşmaya ilişkin tasarım yaklaşımları kısaca şu başlıklar altında toplanabilir [65, 66]:

- Uyum (Armoni) / Benzer Yaklaşım
  - Tarihsel Biçimlerin Taklidi
  - Tarihsel Biçimlerin Yorumu
- Karşıt (kontrast) / Zıt Yaklaşım
- Serbest Yaklaşım

Biçimlendirme etkinliklerinde, ölçü, oran, yön, renk, biçim, doku gibi tasar öğeleri açısından benzerlik sağlayan öğelerle elde edilen “uyum” temel olduğu ilk yaklaşımında; mevcut çevredeki tarihsel biçimlerin taklidi ya da tarihsel biçimlerin yorumu ile tanımlanan uyum yakalanmaya çalışılmaktadır [65].

Mevcut çevre verilerinin tamamen kontrastı ile ulaşılmaya çalışılan karşıt yaklaşımda ise, zıtlıkla elde edilen bir uyum vardır.

Serbest yaklaşım olarak tanımlanan üçüncü yaklaşımda ise, benzer ve kontrast yaklaşımlar bir arada kullanılmaktadır [65].

Benzer mantıkla oluşturulan ve tarihi/mevcut çevrelerde yeni yapı tasarımlarındaki mimari yaklaşımları tanımlayan diğer sınıflandırma aşağıdaki gibidir [66]:

- Üsluba Bağlı Yaklaşımlar
  - Yeni yöreselcilik

- Tarihselcilik
- Bağlamcı Yaklaşımlar
- Kuralcı Yaklaşımlar

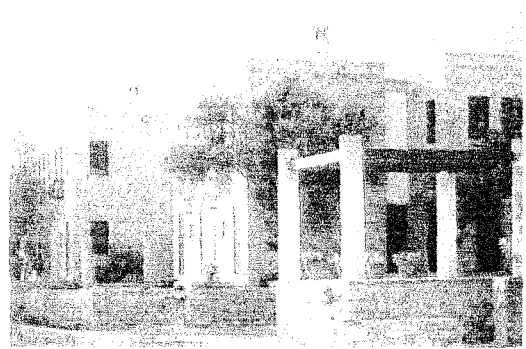
Çalışmanın analiz bölümündeki (bkz. 2.3.3.) tabloların oluşturulmasında değerlendirme kriteri olarak yararlanılan ikinci sınıflandırmanın daha ayrıntılı ifade edilmesinde yarar görülmektedir.

### 2.2.1. Üsluba Bağlı Yaklaşımlar

Günümüz mimari yaklaşımlarında mevcut bir çevrede ya da yeni oluşturulan yerleşmelerde egemen olan iki tasarım geleneği “kuramsal mimarlık ve kuramsal olmayan mimarlık” tır [68]. Üsluba bağlı yaklaşımlarla tanımlanan “yeni yöreselcilik” kuramsal olmayan mimarlıkla, “tarihselcilik” kuramsal mimarlıkla bağdaştırılabilmektedir.

#### *Yeni Yöreselcilik,*

Her ne kadar “yöreseli mimar değil, insan yapar” (denmesine karşın, günümüz yöreselci çalışmalarını modern mimarlığın ilk dönemlerinden ayıran en önemli nokta; bugün rastlantısal olarak ortaya çıkmış pek çok ayrıntının “bilinçle” uygulanıyor olmasıdır. Dolayısıyla kültürel imgeleri barındıran uyumlu bir mimarlıkta yöreselci yaklaşımın izlerini görmek mümkündür (Şekil 41) [68].

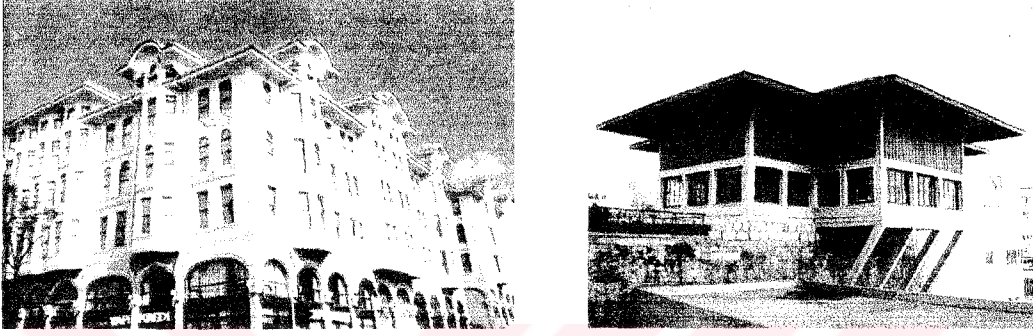


Şekil 41 . Demir Evleri'nden görüntüler, Bodrum [69].



### *Tarihselcilik,*

Antik dünyadan başlanarak günümüze kadar yapısal çevrenin, bir sonraki dönem tarafından nasıl ele alındığı irdelenirse, Rönesans'ın Antik Yunan biçimlerini kullanan Roma'yı; yeni klasik dönemin Roma ve Antik Yunan'ı; eklektisizmin ise bunlara gotiği de eklendiği; 20.yüzyıl tarihselci akımlarının ise bunların tümünün yanı sıra bazı ulusal ve yöresel formları da kullandığı görülmektedir (Şekil 42) [2, 68].



Şekil 42 . Eski Harikzedegan Apartmanı, şimdiki Ramada Otel ve Boğaziçi Oteli bahçesinde yeniden yapılan şark kahvesi [70].

Dolayısıyla ister yöresel, ister anıtsal olsun, geçmişin formları o güne uyarlanarak ya da günün stili içinde yerini bularak kullanıla gelmektedir.

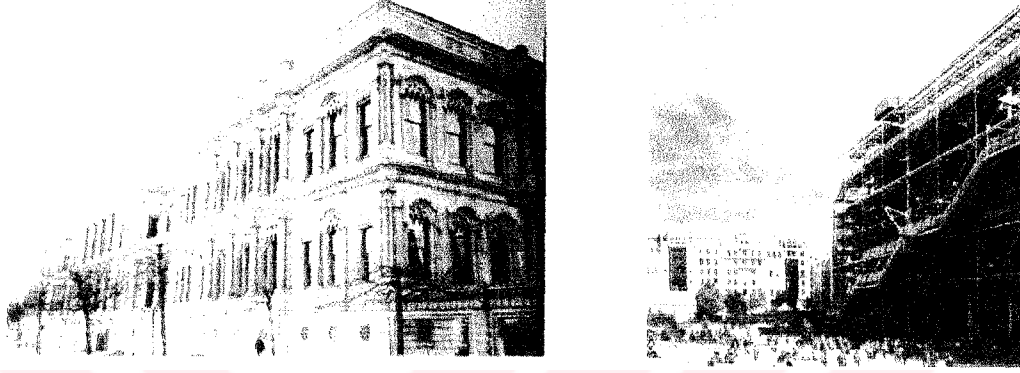
### **2.2.2. Bağlamcı Yaklaşımlar**

Bağlamcı yaklaşımlarda amaç, yeni yapının içinde bulunduğu ortamla kaynaşmasıdır. Bu yaklaşım genel anlamda Bağlamcılık, Mekancılık ve Ekolojik Yaklaşım olarak ayrılmakla birlikte, temelinde uyum kavramı bulundurmaktadır. Mekancılık Yaklaşımını savunanlar, eski ve yeni arasındaki ilişkinin ancak mekanın yorumu ile mümkün olabileceğini vurgularken, Ekolojik Yaklaşım, doğa ile uyumu ve doğal dengeyi yeniden yakalayan tasarımları içermektedir. Bir felsefe hareketi olarak bağlamcılık ise, kentlerin okunabilirliğini sağlamaya yönelik biçimler oluşturma amacındadır [68].



### *Bağlamcılık,*

Bağlam teriminin tanımı gereği tasarım, karşılık olarak hemen yakınındaki çevreye uymalı, belki sokağın var olan formunu tamamlamalı veya yeni birini eklemelidir. Bağlamsal mimarlık, mimari tarz sorunlarıyla karşı karşıya durulan farklı çağ ve tarzdaki binaların arasında tür benzerliği korumaya çalışan zorluklarla ilgilenmektedir [68].



Şekil 43 . Çırağan Sarayı ve Pompidu Kültür Merkezi, Paris [71, 72].

Bağlamcılık içinde yer alan tutumlar, pek çok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar üç ana grupta toplanabilir [68]:

1. İlk ve en bilinen yol, mevcudun aynısını yapmaktır.
2. Çağrışım; eski binaların özelliklerini, yeni binada eskiyi anımsatacak şekilde ama tamamen çağdaş olarak kullanmaktır.
3. Zıtlık; eskiyi aynen kopya etmek ya da çağrıştıracak bir şekilde yorumlamak yerine, yeni tasarımların da mimarların seçtikleri diğer bir yolu oluşturmaktadır.

Tarihi çevre içindeki aykırı tasarımı ile Pompidu Kültür Merkezini zıtlığa, yangından sonra özgün haliyle tekrar yapılan Çırağan Sarayını mevcudun aynını yapma, Ulusoy Tatil Köyünü ise çağrışıma örnek verebilmektedir (Şekil 43, 44).

### *Mekancılık,*

Mekancılığı savunanlar; dış eylemlerin yer aldığı kentsel mekan ve iç eylemlerin yer aldığı iç mekan özelliklerinde günümüz tasarımlarında yararlananlar olarak iki ana grupta ele alınabilmektedirler [68].



Şekil 44 . Ulusoy Tatil Köyü'nden görüntüler [70].

### *Ekolojik Yaklaşım,*

Bu yaklaşım, tamamen doğayla uyumun sağlanmaya çalışıldığı tasarımları içeren teknoloji ve getirdiklerinden mümkün mertebe uzak kalınarak çevreler oluşturma düşüncesini içermektedir [68].

### **2.2.3. Kuralcı Yaklaşımlar**

Korunan alanlarda benimsenen tasarım kararlarıyla kentsel alanların tarihi ve estetik niteliklerini korumayı amaçlayan bir yönlendirmenin yasalarla koruma altına alınmasını ifade etmektedir. Bu yönlendirmeyi "Tasarım Rehberi" ile yapmaktadırlar. Bir ileri aşama "Kontrol Listeleri" dir.

Tasarım Rehberi, bitmiş bir proje anlamına gelmemektedir; soyut, kavram ağırlıklı, esnekliği olan fikirleri içeren bir çerçeve olmak durumundadır [73].

Ancak tasarım rehberleri bünyesinde belirsiz iki tavır vardır. Bunlar; bireysel tasarım önerilerinin bağlamsal uygunluğuna ilişkin fikir edinme olasılığı yanında bağlamsal açıdan ortama en uygun durumları değerlendirememeye yani özelliği olan tasarım strateji tiplerini belirleyememe belirsizlikleridir [68].

### **2.3.Alan Çalışması**

Çalışmanın birinci bölümünde; tarihi çevrede koruma süreci ile İtalya, Fransa, İngiltere ve Türkiye'deki gelişmeler karşılaştırmalı olarak örneklerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmanın bundan sonraki analiz ve analizin değerlendirilmesi bölümlerine veri oluşturacak kuramsal temel oluşturulmuştur. Bahsedilen kuramsal temel; alan çalışması için seçilen örnek bölgede uygulanacak yöntemin oluşturulmasında ve uygulanmasında kullanılan analiz tablolarındaki tanımlamalar ve sınıflandırmaları içermektedir. Koruma Yaklaşımları, Restorasyon Teknikleri, Tasarım Yaklaşımları, Koruma Türü, ...vb. ifadeler ve bu ifadelerin alt başlıkları, örnek alan çalışmasında kullanılan analiz yönteminin belirleyici kavramlarıdır. Alan çalışmasının kapsamı belirlenip yöntemi tanımlandıktan sonra örnek alan seçimi ve sınırlandırılması yapılmıştır. Belirlenen yöntemin örnek alanda uygulanmasıyla çalışmanın soyut olan kuramsal boyutu somut olan örnekleme ile desteklenip daha gerçekçi ve anlaşılır sonuçlara varılmaya çalışılmıştır.

#### **2.3.1.Çalışmanın Kapsamı, Yöntemi**

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi bölümünde kısaca ifade edildiği gibi, konu kentsel sitler kapsamında irdelenmiştir. Dolayısıyla alan çalışmasının kapsamını; seçimi yapıp sınırı tanımlanan ve kentsel sitleri içeren bir bölge oluşturacaktır.

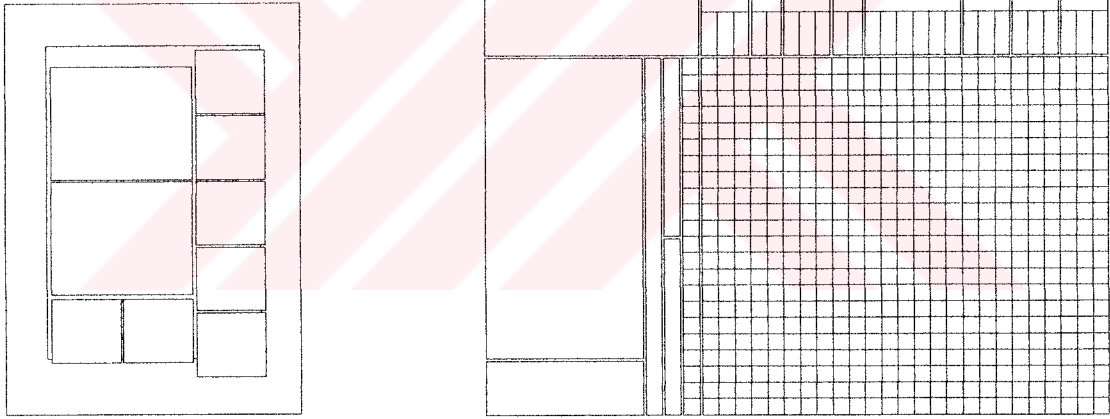
Alan çalışması kapsamında uygulanacak yöntem, içinde birçok yöntemi barındıran, “örnek alan çalışması” olarak tanımlanan “case study” yöntemidir. Örnek alan çalışması yöntemi, birçok kentsel sitin bulunduğu bir bölgede fotoğraflama, gözlem, bölge sakinleri ile görüşmeler, denetleyici ve yönetici kamu kurumları ile görüşmeler gibi tamamlayıcı yöntemlerle desteklenerek alan çalışmasında hedeflenen somut sonuçlara varılmaya çalışılacaktır.

### 2.3.1.1.Yöntemin Oluşturulması

Alan çalışmasında kullanılan yöntem genel adıyla “örnek alan çalışması (case study)” yöntemidir. Bu yöntem kapsamındaki fotoğraflama, gözlem, yöre insanı ile görüşmeler, yönetici ve denetleyici kurumlarla görüşmeler gibi yöntemlerle birlikte elde edilen verilerin sistemli biçimde sunulmasında üç aşamalı bir analiz yöntemi izlenmiştir. Genelden ayrıntıya doğru izlenen analiz yöntemini aşamaları aşağıdaki gibidir:

#### *Birinci Aşama, “Alanın genel analizi”*

Birinci aşamada her bir bölge için oluşturulan genel analiz tablolarında; bir sonraki aşamada yapı düzeyinde oluşturulan analiz tablolarındaki bilgilerin bir özeti ve en son aşama olan karşılaştırmalı analiz tablolarındaki vaziyet planlarından halihazır imar planı ile, bölgenin genel görüntüsü hakkında görsel bilgi veren fotoğraflar yer almaktadır (Şekil 45).



Şekil 45 .Genel ve yapı düzeyinde analiz tablolarının görünümü

#### *İkinci Aşama, “Alanın yapı düzeyinde analizi”*

Analiz yönteminin bu aşamasında; kentsel sitelerin her biri, tüm tescilli yapıları ile ayrıntılı olarak saptanmıştır.

İlk olarak, her bir kentsel sit için, bölgedeki yapılar bugünkü işlevi dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

- Konutlar
- Dini ve Eğitim Yapıları
- Ticari Yapılar
- Kent Donatıları

Daha sonra bölgedeki yapıların hangi açılardan analiz edileceği belirlenmiş ve başlıklar halinde tabloların en üst yatay sütununda sıralanmıştır. Bu başlıklar aşağıdaki gibidir:

- *Yapım Malzemesi;*

Yapının fiziksel görünümü hakkında bilgi vermek ve yapım tekniğini saptamak amacıyla genel bir bilgi verilmek istenmiştir. Bu amaçla seçilen alt başlıklar;

- Ahşap
- Yarı kagir
- Taş olarak belirlenmiştir.

Yapım tekniği ve malzemesi bütününe içeren bu alt başlıkların ayrıntılı olarak; ahşap yapım tekniğinin, yığma taş, girme taş...vb.; yarı kagir yapım tekniğinin , zemin kat taş üst katlar yarı kagir, zemin kat taş üst katın bir yada birkaç cephesi taş kalan cephesi yarı kagir, taş olan zemin katın moloz taş, kesme taş ...vb. yapım tekniklerinde; taş yapım tekniğini ise moloz taş, kesme taş, ...vb. yapım tekniklerini de içerdiği bilinmektedir. Fakat, bölgesel ağırlıklı yapılan analiz çalışmasının bu bölümünde amaç, tek tek yapılarda ayrıntılı bilgilere ulaşmak değil, genel tanımlamalar yapmaktır. O nedenle ayrıntılı analizlere tek yapı ölçeğinde girilmemiştir. Yıllar sonra çalışma baz alınarak bölgeye gidildiğinde, yerinde bulunan yada bulunamayan (yok olan) yapıların genel fiziksel görünümü ve konumu saptamalarının yapılmış olması, yöntemin bu aşamasının temel amacıdır.

- *Yapının İşlevi;*

Kentsel sitelerdeki yapıların her biri bugünkü işlevine göre düşey sütunlardaki ilgili gruba dahil edilerek sıralandıktan sonra, yapının işlevi bölümü ile de bugünkü işlevinin yapının ilk işlevi olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu saptama aşağıdaki alt başlıklarla yapılmıştır:



- Özgün: Yapı saptanan işlevi ile kullanıldığı anlamına gelmektedir.
- Yeni İşlev: Yapıya saptana işlevi sonradan verilmiştir.

Yapının işlevi saptanırken gözlem ve yöre sakinleri ile birebir görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Eğer yapı sivil mimarlık örneği (konut) ise, yaşayanlarla yapılan görüşmelere plan ve cephe bazında gözlemler eklenerek yapının hala konut olduğu yada yeni işlev yüklendiği saptanmıştır. Eğer yapı anıtsal yapı ise, sivil mimarlık örneklerindeki saptama kriterlerine ek olarak değişen işlevlerde yapıların üzerine iliştirilen kitabe yada açıklayıcı bilgi ve kısa tarihçeyi içeren notlardan yararlanılarak yapının bu günkü işlevi saptanmıştır.

- *Eskilik Derecelerine Göre Yapılar;*

Bu bölümde yapıların sağlamlıları derecelendirilmeye çalışılmıştır. Bu derecelenme üç aşama ile tanımlanmıştır. Bu aşamalar:

- Değerlendirilebilir Yapılar: Yapı kullanıldığı sürece ayakta kalır yada yapı kullanıldığı sürece yaşar düşüncesi ile bir işlevle kullanılan tüm yapılar değerlendirilebilir yapı olarak tanımlanmıştır.
- Tahrip Olmuş Yapılar: Üstteki tanımlamanın tersine, kullanılmayan yapılar yok olma sürecindedir düşüncesi ile de, terk edilmiş, kullanılmayan tüm yapılar tahrip olmuş yapı olarak sınıflandırılmıştır.
- Yok Olan Yapılar: Yerinde olmadığı saptanan yapılar bu başlık altında tanımlanmıştır. Yok olan yapılar; yapının yeri boş yada kalıntıları olan yapılar, yapının yerinde eski yapıdan bağımsız yeni yapı olan yapılar olmak üzere iki bölümde saptanarak incelenmiştir. Yapı yerinde yok ve yeri boş ise tablolarındaki yeri işaretlenerek analizi tamamlanmıştır. Eğer yapının yerinde, eski yapıdan bağımsız yeni yapı var ise; yeni yapının bölgeye uyumunu yada uyumsuzluğunu ifade eden tasarım yaklaşımlarından herhangi biri ile saptaması yapılmıştır. Yok olan tescilli bir yapının yerinde yeni yapı oluşumunda kullanıcının isteği, mimarın fikri, koruma kurulu ve belediyelerin onayı ile sonuçlana süreçte bizi ilgilendiren, en genel anlamıyla, kentsel sitin korunmasında uygulanan tanımlanmış bir "koruma yaklaşımı"nın var olup olmadığıdır.

- *Koruma Türü;*

Bu bölümde Besim Çeçener'in tek yapı yada bölge ölçeğinde korumadaki koruma türleri sınıflandırmasından yararlanılmıştır. Bu sınıflandırma aşağıdaki gibidir [10]:

- **Aktif Koruma:** Tek yapı yada bölge ölçeğinde uygulanabilmektedir. Tescillenen anıtın yada sitin varlığının bir işlevle devam ettirilmesidir. Bu işlev, korunan anıt yada sitin özgün işlevi olabileceği gibi yeni işlevi de olabilir. Aktif korumada amaç, yapı yada yapı grubunun kullanılarak insanlığa hizmet veriyor olmasıdır.
- **Pasif Koruma:** Anıt yada sitin tescillenip, yasal yollarla tahrip edici engellerden uzak tutulmasıdır. Kurallarla, sınırlayıcı elemanlarla koruma altına alınan yapı grubu insan hayvan kaynaklı tahrip edici etkilere karşı korunurken, doğanın yıkıcı etkisinden uzak tutulamamaktadır. Dolayısıyla tahrip olmaya ve sonrasında yok olmaya direnememektedir. Kısaca pasif koruma; yasalarla koruma ama uygulamada koruyamamadır.

Eskilik derecelerine göre yapılar ve koruma türü bölümündeki tanımlamalar ışığında; değerlendirilebilir yapıların aktif korunduğu, tahrip olmuş yapıların ise pasif korunduğu kabul edilmektedir.

- *Restorasyon Teknikleri;*

Bu bölümde Zeynep Ahunbay'ın restorasyon teknikleri sınıflandırma ve tanımlamasından yararlanılmıştır [15].

- **Sağlamlaştırma:** Anıtın, malzemesi, taşıyıcı sistemi yada üzerinde bulunduğu zemini ile sağlamlaştırılmasıdır.
- **Bütünleme:** Hasar görmüş yapı yada yapı öğelerinin, çağdaş yada geleneksel malzeme kullanılarak ilk tasarımındaki bütünlüğüne tamamlanmasıdır.
- **Çağdaş Ek /Ek:** Zamanın gerekleri ve konfor koşulları nedeniyle yeni mekanlara ihtiyaç duyulduğu durumlarda, bu gerekler barındıran mekanların yapı ile bitişik, yapı içinde yada yapı bahçesine olabileceği farklı konumlarında inşa edilmeleridir. Çoğunlukla yapının yeni işleve adaptasyonu sırasında uygulanan bir tekniktir.

- Yeniden Yapım: Tümüyle yıkılmış yok olmuş bir anıtın yada sitin eldeki belgelere dayanılarak yeniden yapılmasıdır.
- Temizleme. Anıtın veya sitin genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan etkenlerden arındırılması işlemidir.
- Taşıma: Bayındırlık etkinlikleri (yol, baraj ...vb. yapımı), jeolojik yapı yada doğal afetler bir anıtın yada tarihi bir yerleşmenin bulunduğu yerde korunmasını zorlaştırabilir, hatta olanaksız kılabilir. Bu durumda anıtın önceden belirlenen bir yere taşınarak yaşamını burada sürdürmesi işlemidir.

Bu bölümde yapılarda denenen restorasyon tekniklerinin saptanması, saptanan tekniklerin belli başlıklarının sıklığı yada tamamen düzensizliği, hangi tür tekniklerin daha yoğun kullanıldığını ortaya çıkaracaktır. Bu da en genel anlamda kentsel sitte uygulanan bir koruma yaklaşımının varlığı hakkında bilgi verecektir. Edinilen bilgi ile araştırmanın temelini oluşturan sonuçlara varılabileceği umulmaktadır.

- *Tasarım Yaklaşımları;*

Bu bölümde Çiğdem Baytin'in sınıflandırma ve tanımlamalarından yararlanılmıştır. Tasarım yaklaşımlarını içeren bu sınıflandırma aşağıdaki gibidir [68]:

- Üsluba Bağlı Yaklaşımlar: Bir yapının zamanın geçerli üslubuna göre yapılması yada onarılması, bir bölgedeki yeni yapıların aynı üslup tercih edilerek inşa edilmesi olarak tanımlanır. Etkin olan kabul gören üslubun her ne şartta olursa olsun uygulanması temel prensiptir.
- Bağlamcı Yaklaşımlar: Bu yaklaşımda amaç yapının içinde bulunduğu ortamla kaynaşmasıdır. Bu kaynaşma mevcut yapının aynısını yaparak, mevcut yapıdan esinlenen çağdaş bir tasarımla yada tamamen mevcut yapının zıttını içeren bir yaklaşımla sağlanabilir. Görüldüğü gibi bir bağlam vardır ve bu bağlam var olandır.
- Kuralcı Yaklaşımlar: Bu tür tasarımlarda önceden belirlenen ve kabul edilen bir şablon vardır. Bu şablon, "Tasarım Rehberleri" yada "Kontrol Listeleri"dir. Tek yapı yada bölge bu kurallar bütününe göre yapılır.

Tasarım yaklaşımları bölümü, yok olan tescilli yapılardan, yerine yeni yapı yapılanlar için kullanılmıştır. Bir önceki bölümde olduğu gibi bu bölümde de amaçlanan, koruma yaklaşımlarından etkin uygulanan herhangi birinin varlığını ya da yokluğunu saptamaktır. Yaklaşımların bir yada birkaçının sıkça yada tamamen düzensiz kullanımı, bölgede uygulanan koruma yaklaşımının varlığına işaret olacağından, çalışma için önemli bir aşamadır.

- *Korumada Üstlenici;*

Bu bölümde varılmak istenen, yapıların kimler tarafından korunduğunun belirlenmesidir. Mülk sahibi kendi imkanları ile mi yapısını koruyor yoksa devletin desteği ile mi koruma sağlanıyor sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır. Eğer devlet koruyorsa bunu ne şekilde yapmaktadır? Türkiye’de devletin korumada izlediği iki yol vardır. İlki Kültür Bakanlığı aracılığı ile valiliğe yaptırmaktır, ikincisi, ise belediyeler aracılığı ile olmaktadır. Parasal kaynağın sağlandığı bu yollar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Valilik
- Belediye
- Özel: Halkın Kendi İmkanları ile yada vakıflar aracılığı ile kaynak sağlaması

Bu saptamalarda ulaşılmak istenen, korumaya parasal destek sağlamada hangi kurumun ne kadar etkin olduğudur.

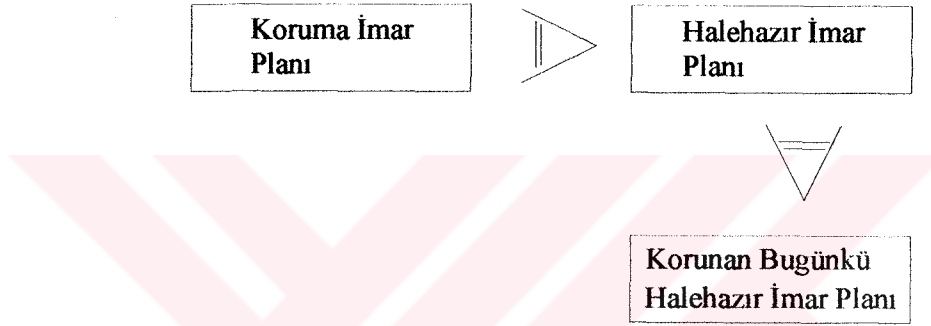
- *Korumada Katılım;*

Korumada Üstlenici bölümünde anlatılan parasal kaynak noktalarının başka kurumlarca desteklenip desteklenmediği bu bölümün analiz konusunu oluşturmaktadır. Daha açıkçası; halk kendi imkanları ile yapısını korumaya çalışırken, devlet yada sivil toplum örgütlerinin kredi...vb. yasal düzenlemelerle korumaya katılıp katılmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bilgilerle, Türkiye’de konuya duyulan ilgi, varılan bilinç düzeyi ortaya çıkarılacaktır.

*Üçüncü Aşama, “Alanın karşılaştırmalı analizi”*

Karşılaştırmalı tablolarda; üçlü bir geçişle analizlerin bölge üzerine işlendiği ve bu güne ulaşıldığı vaziyet planı bazında bir saptama yapılmıştır.

İlk vaziyet planında; kentsel sit için yapılan koruma imar planı üzerine, yapı düzeyinde analizleri yapılan tescilli yapılar işlenmiştir. İkinci vaziyet planında; analizleri yapılan tescilli yapılar, bölgenin hale hazır imar planı üzerine işlenerek yer almaktadırlar. Bu haritada da günümüz yapılaşması içinde korunmaya çalışılan kentsel sitlerdeki tescilli yapıların ne durumda olduğu görülmektedir. Ve son vaziyet planında ise; hale hazır imar planı üzerine işlenen analizlerle bölgenin bu günkü hali gösterilmektedir. Bu tablo ile; yok olan, korunamayan yapıların yokluğu ile bölgenin zamanla kentsel sit olma niteliğini yitirmeye doğru gidip gitmeyeceği saptanmaya çalışılmaktadır (Şekil 46).



Şekil 46 . Karşılaştırma analiz tablolarının oluşturulması

Çalışma alanımız içinde saptanan tüm kentsel sitler için anlatılan üç aşamalı yöntem uygulanmaya çalışılmıştır.

### 2.3.1.2. Yöntemin Uygulanması

Yöntem olarak belirlendikten sonra, üç aşamasıyla birlikte her kentsel sit için uygulanmıştır. Uygulamada dikkat edilen noktalar şunlardır:

- Birinci aşamadaki genel analiz tablolarıyla genel bir perspektif oluşturmak,
- İkinci aşamadaki yapı düzeyindeki analiz tablolarıyla ayrıntılı analizler gerçekleştirmek.

Özellikle bu bölümde yer alan, restorasyon teknikleri, koruma türü ve tasarım yaklaşımları başlıkları altında elde edilen bilgiler ve varılacak sonuçlar, “Tarihi Çevre Korumada



Yaklaşımlar ve Teknikler” adlı çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Ayrıca korumada üstlenici, korumada katılım bölümleri de tamamlayıcı özelliği bakımından en az diğer başlıklar kadar önem taşımaktadır.

### 2.3.2. Çalışma Alanına İlişkin Bilgiler

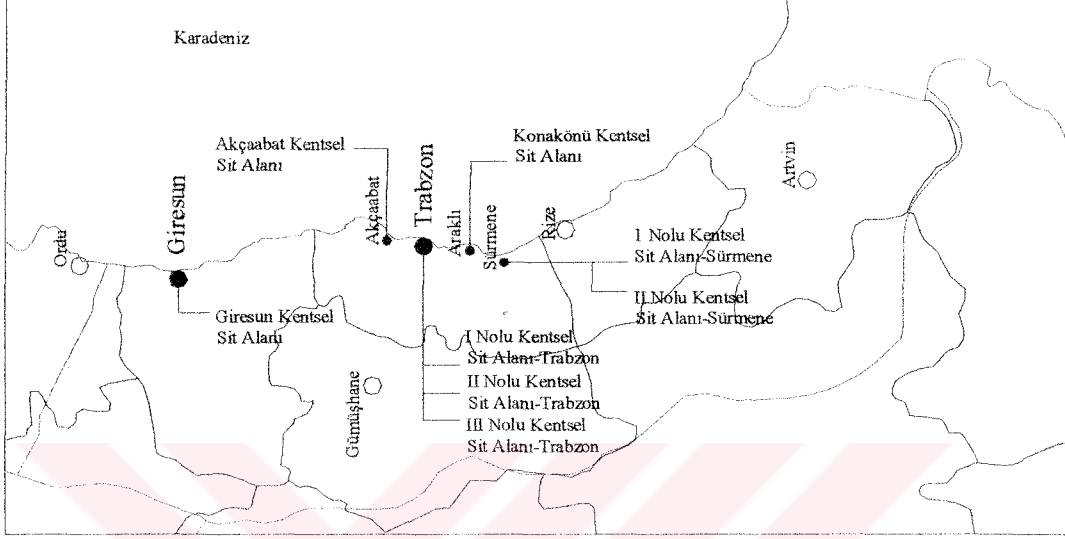
“Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler” isimli çalışmanın, alan çalışması bölümündeki örnek alan çalışması yöntemi kentsel sitler üzerinde yapılacağından, birden fazla kentsel sitin bulunduğu bir bölge üzerinde çalışılması gerekmektedir. Ancak böylece farklı uygulamalar, eksiklik ve fazlalıklar gözlenebilmektedir. Ayrıca, bu bölge üst denetim olarak tek elden denetlenen bir bölge olmalıdır ki böylece Türkiye de, devletin korumada ne derece başarılı ve etkili olabildiği, koruma adına ne gibi faaliyetlerde bulunabildiği saptanabilsin. Üst denetimle ifade edilen, Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurullarıdır. Koruma Bölge Kurullarını denetleyen Koruma Yüksek Kurulu kapsamında bir bölge seçmek demek, çalışma alanının tüm Türkiye’yi kapsamı anlamına geleceğinden ve bu kadar geniş bir alanda çalışmanın zaman ve kaynaklar açısından güçlükleri olacağından, böyle bir seçim yapmak tercih edilmemiştir. Üst denetim kurumu olarak “Koruma Bölge Kurulları”ndan biri belirlenip, bu kurul kapsamındaki kentsel sitlerde çalışmanın gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

#### 2.3.2.1. Çalışma Alanının Seçimi, Sınırlandırılması

Çalışma alanının, “koruma bölge kurulu” kapsamında belirleneceğine karar verildikten sonra, Trabzon Koruma Bölge Kurulu ve bünyesindeki kentsel sitler, sınırlandırılmış çalışma alanı olarak tespit edilmiştir (Şekil 47). Trabzon Koruma Kurulu’nun çalışma alanı olarak tespitinde aşağıdaki öncelikleri dikkate alınmıştır:

- Bölgenin yaşanılan çevreyi kapsamı
- Sahil Yolu ve Tanjant Yolu projeleri ile bir değişim içinde olan Doğu Karadeniz Bölgesi ve Trabzon’un bu gününün saptanması

- Devletin yatırımlarının ağırlıklı yönlendirilmediği, Türk Toplumunu Aydını'nın gelişmelerine ülkenin diğer bölgelerinden daha uzak kaldığı Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitlerinin, korunma sürecinde bu gününün saptanması



Şekil 47 .Trabzon Koruma Kurulu kapsamındaki tescilli kentsel siteleri gösteren harita

### 2.3.2.2. Çalışma Alanındaki Kentsel Sitlerin Durumu

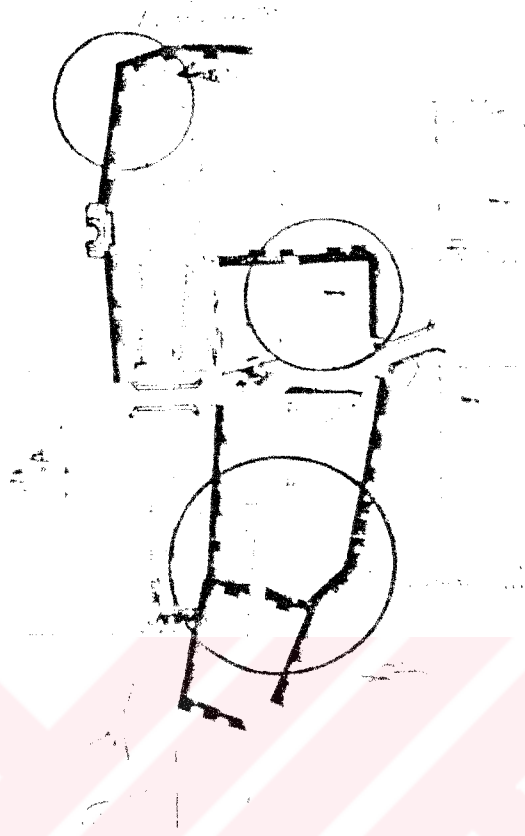
Alan seçimi ve sınırlandırılması yapıldıktan sonra, bölgedeki kentsel siteler saptanmaya ve ne durumda oldukları incelenmeye başlanmıştır. Bu aşamada, Trabzon Koruma Kurulu ve Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile işbirliği içinde çalışılmıştır. Sonuçta bölgedeki kentsel sitelerin ne zaman tescillenip ne zaman koruma imar planları yapıldığı, yada yapılmadığı sınıflandırılarak, alanın genel durumu olarak ortaya konulmuştur. Trabzon Koruma Kurulu kapsamındaki kentsel sitelerin korunma süreçleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Tablo 1):

Tablo 1 . Trabzon Koruma Kurulu kapsamındaki kentsel sitlerin korunma süreci [75].

<b>ÇALIŞMA ALANINDAKİ KENTSEL SİTLERİN TESCİLLENME, PLANLAMA VE ONANMA -UYGULAMAYA BAŞLANMA- TARİHLERİ</b>				
	<b>Sit Alanı Olarak Tescil tarihi</b>	<b>GeçişDönemi Yapılanma Koşulları</b>	<b>Koruma İmar Planının Yapılış Süreci</b>	<b>Koruma İmar Planının Onanma Tarihi</b>
<b>Akcaabat Kentsel Sit Alanı</b>	26.04.1988 Tarihli 19. Sayı ile	26.04.1988 Tarihli 19. Sayı ile	G.D.Y.K.U- K.İ.P.O arasındaki süre	15.07.1997 Tarihli 2898 Sayı ile
<b>Giresun Kentsel Sit Alanı</b>	14.02.1986 Tarihli 1917 Sayı ile	14.02.1986 Tarihli 1917 Sayı ile	G.D.Y.K.U- K.İ.P.O arasındaki Süre	16.05.1997 Tarihli 1781 Sayı ile
<b>Konakönü Kentsel ve Doğal Sit Alanı</b>	18.07.1996 Tarihli 2526 Sayı ile	28.01.1996 Tarihli 3371 Sayı ile	G.D.Y.K.U	-
<b>Sürmene I ve II Nolu Kentsel Sit Alanı</b>	16.05.1991 Tarihli 1003 Sayı ile	30.01.1992 Tarihli 1268 Sayı ile	G.D.Y.K.U- K.İ.P.O arasındaki Süre	31.03.2001 Tarihli 4100 Sayı ile
<b>Trabzon I, II ve III Nolu Kentsel Sit Alanları</b>	04.09.1985 Tarihli 1426 Sayı ile	04.09.1985 Tarihli 1426 Sayı ile	G.D.Y.K.U- K.İ.P.O arasındaki Süre	01.06.1989 Tarihli 334 Sayı ile

### 2.3.2.2. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez

Trabzon kentinin kuruluş çekirdeğini oluşturan en eski yerleşmesi olan Ortahisar Mahallesinden sonra oluştuğu bilinen ve eski kent merkezinin bir parçası olan; Aşağıhisar olarak adlandırılan Trabzon surları içinde yer alan (Şekil 489; bugün Pazarkapı Mahallesi diye bilinen yerleşme I Nolu Sit Alanının sınırlarını oluşturmaktadır.



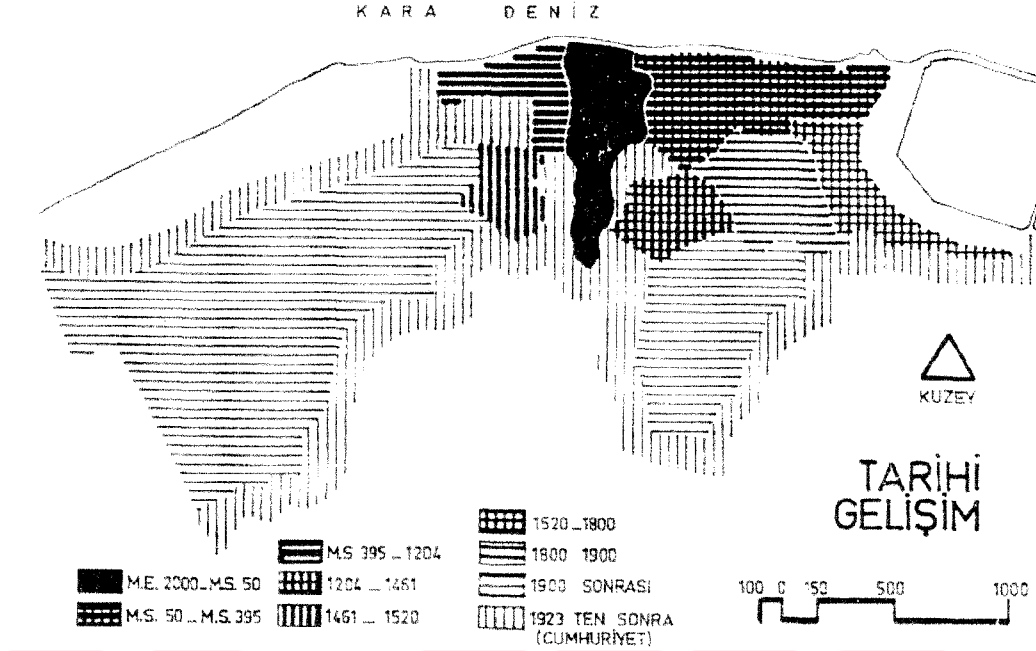
Şekil 48 . Aşağıhisar, İçhisar ve Ortahisar [76].

Büyük bölümüyle sivil yaşamın devam ettiği fakat Trabzon kentinin sosyal yaşamında önemli yapılarıyla sosyal canlılığın da var olduğu bölge; batıda Aşağıhisar Surlarının batı bölümüne sınır olan Reşadiye Caddesi, Doğuda Zağanos Vadisi, Kuzeyde Aşağıhisar Surlarının kuzey bölümüne sınır olan Doğu Karadeniz Sahil yolu, Güneyde ise Atapark ve Gülbahar Hatun Mahallesi ile sınırlanmıştır (Şekil 51).

Bölgenin oluşumunun ne kadar eskilere dayandığını, Trabzon kenti kuruluş aşamalarını gösteren aşağıdaki şekilden anlamaktayız (Şekil 49).

Kuruluşundan bu zamana kadar birçok kültür ve medeniyetin etkisinde kalmış olan Trabzon Kenti'nin kronolojik tarihi aşağıdaki gibidir [66]:

1. Kuruluşundan serbest kent oluncaya kadar geçen devir(M.Ö. 2000 – M.Ö. 750)



Şekil 49 . Trabzon'un tarihsel gelişimi [77].

2. Serbest Kent Devri (M.Ö. 750 – M.Ö. 50)
3. Roma Devri (M.Ö 50 – M.S. 395)
4. Bizans Devri (M.S. 395 – M.S. 1205)
5. Komnenoslar Devri (M.S. 1204 – M.S. 1461)
6. Türk Devri (M.S. 1461 ve sonrası)
  - Osmanlı İmparatorluğu Devri (1461 – 1923)
  - Türkiye Cumhuriyeti Devri (1923 ve sonrası)

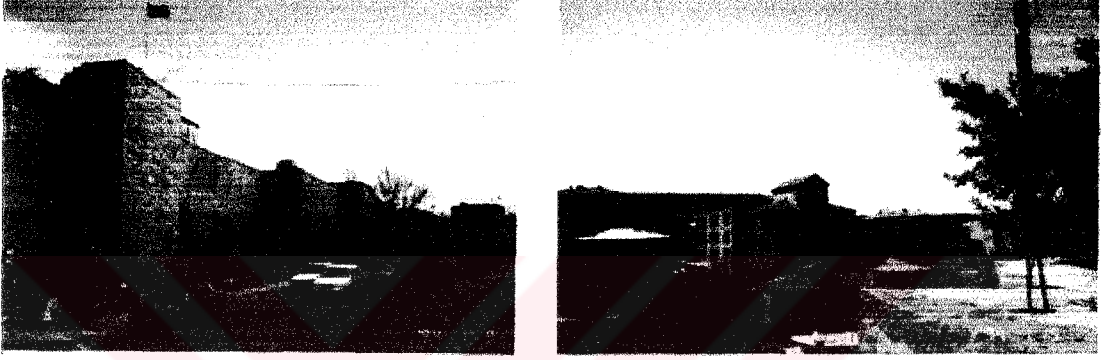
Trabzon'un, kent merkezi oluşum kronolojisinden, I Nolu Kentsel Sit Alanını kapsayan bölgenin 1. ve 3. aşamalarda şekillenmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu saptama çok genel ve geniş zaman aralıklarını kapsayan bir saptamadır. Birçok tarihsel devir geçirmiş bölgenin, bu tarihsel devirler içinde yaşayan farklı insanlarca ne şekillerde yapılaşmış hangilerinin bu süreçte yok olduğunu saptamak çok geniş bir tarih incelemesi gerektirmektedir ve şu an amaçlananı aşmaktadır. Bu çalışmayla amaçlanan; günümüze ulaşan şekliyle bölgenin tarihsel oluşumunu





- Abdullah Paşa Çeşmesi : H.1266 (1849)
- Aşağıhisar Surları : 1297 – 1330

İlk kuruluşu M.Ö. 2000 – M.Ö. 50 yılları arasındaki 1. döneme rastlayan bölgenin, bugünkü halinin oluşumu; tarihi eserlerin yapım yılları doğrultusunda saptadığımız 1200’lü yılların sonu (surların oluşumu) ile başlayan savunma yapıları ve 1700 – 1800’lü yıllarla devam eden sivil mimarlık eserleri ve anıtsal yapıların oluşumu ile tamamlanmıştır.

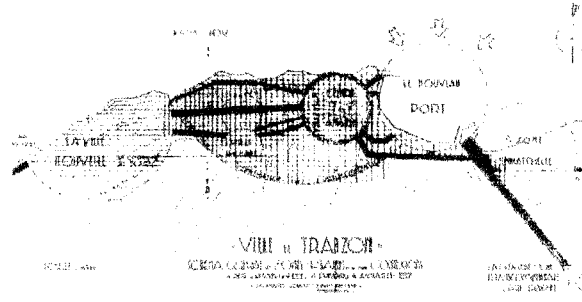


Şekil 51 . I Nolu Kentsel Sit Alanı'nın batı ve doğu sınırı görünüşü

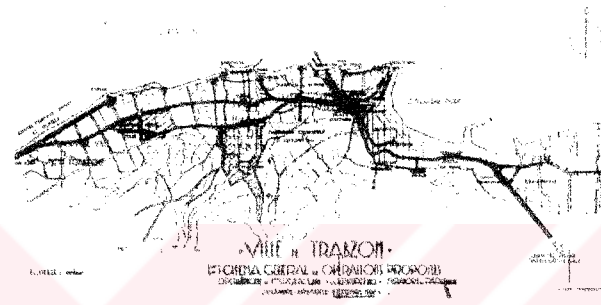
Sınırları ile tanımlanan I Nolu Kentsel Sit Alanı çoğunlukla Sivil Mimarlık örneklerinden oluşan bir tarihi dokuya sahiptir. Sekiz Direkli Hamam, Abdullah Paşa Çeşmesi, İskender Paşa Çeşmesi, Aşağıhisar Surları gibi anıtsal yapıları da barındırmaktadır. Sivil mimarlık örnekleri Doğu Karadeniz Rum ve Osmanlı Üsluplarında; zemin + bir, zemin + iki katlı olmak üzere tasarlanmışlardır.

Trabzon'da planlama ve koruma anlayışının gelişimi ile I Nolu Kentesel Sit Alanının bugünkü kuralları ile uygulanan koruma imar planının uygulanmaya başlanmasına kadar iki önemli planlama çalışmasının içinde yer almıştır.

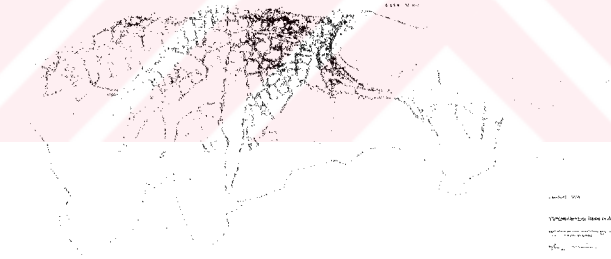
Birinci planlama çalışması Trabzon'da Osmanlı sonrası dönemin ilk planlama çalışmasıdır. 1937 öncesinde Jacques H. Lambert'in kente gelip yaptığı saptamalarla oluşturduğu Trabzon Merkezi Kent Planı 1938 'de onanarak uygulanmaya başlanmıştır [77].



Şekil 52 . 1938 yılında onanan Lambert Planı eskizleri-1 [75].



Şekil 53 . 1938 yılında onanan Lambert Planı eskizleri-2 [75].



Şekil 54 . 1938 yılında onanan Lambert Planı eskizleri-3 [75].

Hazırlanan plan dönemin şartlarına göre çağdaş ve Karadeniz iklimine uygun tarzdadır (Şekil 52, 53, 54) [74].

İkinci planlama çalışması İller Bankası tarafından ulusal düzeyde açılan bir yarışma ile 1968 de başlatılmıştır. Bu yarışma sonunda birinci ödülü kazanan grubun hazırladığı planda, Trabzon kentinin çekirdeğini oluşturan en eski yerleşmeleri "Protokol Alanı" içinde belirlenerek korunmaya çalışılmıştır. Belirlenen iki protokol alanından, Protokol Alanı-1'in içinde 1 ve 2 nolu kentsel siteleri yer almaktadır (Şekil 55).



Şekil 55 . 2.Planlama Dönemi'nde 1 ve 2 nolu Protokol Alanları ile 3.Planlama Dönemi'nde koruma imar planı yapılan I Nolu Kentsel Sit Alanı [75, 77].

Üçüncü Planlama Çalışması ise; bugün uygulanan Trabzon kent planını içermektedir. Bu plan revize edilen en son haliyle 09.01.1989 tarihinde onanarak uygulanmaya başlanmıştır [74, 75].

Alan çalışmaları sırasında bölgedeki ilk gözlemler; canlılığın sürdüğü, zamanla artan nüfusun getirdiği yeni yapılaşmaların neredeyse boş parsel kalmayacak biçimde devam ettiği, eski yapıların zamana ayak uydurma çabaları yanında direnemeyen yapıların kalıntıları ya da yerine yapılan yenileri gibi olumlu, olumsuz gelişmelerle tarihi sürecin devam ettiği yolunda olmuştur. Çalışmanın ilerki aşamalarındaki bölgeye yönelik analizler, başta belirlenen bu gözlemleri ayrıntılarıyla ortaya koyacaktır.

### 2.3.2.2.2. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez

Trabzon kentinin en eski kuruluş çekirdeğini oluşturan “Orta – İç Kale” tarihi yerleşmesini içine alan ve günümüzde “Ortahisar Mahallesi” olarak bilinen bölge, çalışma alanımız kapsamındaki kentsel sitlerden II Nolu Sit Alanı’nı tanımlamaktadır.

Birbirine paralel akan Zağanos ve Tabakhane dere vadileri ile kesilen bir plato (düzlük) üzerinde ortalama 35, 65 metre kotları arasında yer alan bölge, topoğrafyanın biçimlendirdiği denize dik yamaçlar üzerine kurulan kale duvarları ve derin dere yataklarına inen sert meyilli yüzeyleriyle fiziksel sınırlarını daha da belirginleştirmiştir [66].



Şekil 56 . II Nolu Kentsel Sit Alanının batı sınırı

Bugün doğusunda Zafer, batısında Gülbaharhatun, kuzeyinde Pazarkapı ve Güneyinde Bahçecik Mahalleleriyle çevrili olan Ortahisar, Zağanos ve Tabakhane köprülerine ulaşan Zağanos ve Hükümet Caddeleri ile şehir merkezinin ana ulaşım akslarından Atapark – Uzun Sokak hattını dik kesen biçimde konumlanmıştır. Şehir merkezi ile sıkı bağlantısı, yakın zamana kadar üstlenmiş olduğu kent merkezi görevi nedeniyle sosyal hayatın hala çok canlı olduğu Ortahisar da, fetihden bu zamana kadar valilerin hem ikamet hem de devlet işlerini idare ettikleri binaları bölgede oluşturmuş olduklarından, tüm sokakları ve yapılarıyla tarihi solumak mümkündür [66].



Mahallede yer alan sokaklar;

- Islahane Sokak; yatayda birbirine paralel düzenlenen Maraş ve Hükümet Caddelerini birbirine bağlar.
- İç Kale Caddesi; Hükümet Caddesinden, Bahçecik Mahallesine bağlantıyı sağlayan ve dolayısıyla Bahçecik Mahallesi'nin şehirle bağlantısını sağlayan bölümüdür.
- Fatih Camii Sokak, Amasya Camii Sokak ve Amasya Camii aralığı Islahane Sokak ile Zağanos Caddesi arasındaki bölümü
- Çifte Hamam Sokak, Saray Atik Cami Sokak ve Saray Atik Sokak Islahane Sokak ile Hükümet caddesi aralığındaki bölümü
- Pertevpaşa Sokak, Sirin Hatun Sokak, 1 No'lu Çıkmaz Sokak, 2 No'lu Çıkmaz Sokak ve 3 No'lu Çıkmaz Sokak İç Kale Caddesi İle Zağanos Caddesi arasındaki bölümü,
- Şakir Sokak, Musapaşa Cami Sokak, Mütevelli Sokak, Bayram Bey Soka, 1 No'lu Kale Kapısı Sokak ve 2 No'lu Kale Kapısı Sokak İç Kale Caddesi ile arasındaki bölümü oluşturmaktadır.

Ortahisar Mahallesi'nin, Trabzon kentinin kuruluş çekirdeğini oluşturan en eski yerleşmesi olduğundan bahsedilmiştir. Trabzon kentinin kronolojik oluşumunu gösteren şekil 'den anlaşılacağı üzere (Şekil 49), bölgenin ilk oluşumu M.Ö. 2000 – M.Ö. 50 yıllarına dayanmaktadır. I Nolu Kentsel Sit Alanının bugünkü halinin oluşum aralığını saptarken yapıldığı gibi; II Nolu Kentsel Sit Alanı kapsamındaki Ortahisar Mahallesi'nin de bugüne ulaşan şeklinin hangi zaman diliminde gerçekleştiğini saptayabilmek için bölgedeki anıtsal ve sivil mimarlık eserlerinin yapım tarihleri incelenmiştir.

Karpuz'un Trabzon Merkezindeki Eski Eserler listesinden belirlenen, bölgedeki tarihi yapılar; Tezveren Baba Türbesi, İç Kale Cami, Şirin Hatun Mescidi, Musa Paşa Cami ve Çeşmesi, Büyük Fatih Cami, Muvakkıthane (Fatih Cami kuzeyinde), Ortasaray Mescidi (Fatih Cami Kuzeyinde), Saraçzade Medresesi, Çifte Hamam, Tabakhane ve Zağanospaşa Köprüleri, Orta ve Yukarı Hisar surlarıdır. (Karpuz, Trabzon ve Çevresinin Tarihi Eserleri). Bu eserlerin yapım tarihleri aşağıdaki gibidir (Şekil 50) [66, 78, 79, 81, 82];

- Tezveren Baba Türbesi (Ortahisar Mahallesi, Islahane Sokak, Kuzey ucu):

- İç Kale Cami (İçhisar): 1470 H.(875)
- Şirin Hatun Mescidi (İç Kale Caddesi, Sirin Hatun Sokak):
- Musa Paşa Cami ve Çeşmesi (Ortahisar Musa Paşa Mahallesi): 1668 H.(1079)
- Büyük Fatih Cami (İmaret Mahallesi): M.S. 325 – 364
- Muvakkithane (Fatih Cami Kuzeyinde): 19. yüzyıl eseri
- Ortahisar Mescidi (Fatih Cami kuzeyinde):
- Saraçzade (Fatih) Medresesi (mescidin kuzey-doğusunda): 1462 H.(867)
- Çifte Hamam (Ortahisar Mahallesi, Islahane Sokakta):13 – 14 yüzyıl Bizans eserlerinden olduğu tahmin edilmektedir.
- Zağanos Köprüsü: 1467
- Tabakhane Köprüsü: Roma Devri Yapısı
- Ortahisar Surları: 1297 – 1330
- Yukarıhisar Surları: -
- Sivil mimarlık yapıları ise 19.yüzyıl ve sonrasında oluşturulmuştur.

İlk kuruluşu M.Ö. 2000 – M.Ö. 50 yıllarına dayanan bölgenin günümüze ulaşan tarihi yapılarıyla oluşumunun; anıtsal yapıların, surların yapımının çok eskilere uzanmasının yanısıra diğer anıtsal yapıların 1400–1500 lü yıllara, sivil mimarlık örneklerinin ise 1800'lü yıllara dayandığı belirlenmiştir.

Ortahisar Mahallesi adıyla bilinen II Nolu Kentsel Sit Alanı, ağırlıklı sivil mimarlık eserleriyle birlikte yadsınmayacak derecede yoğun anıtsal yapıları da içermektedir. Bir kısmı günümüze ulaşamayan, ulaşan bölümünde de işlev değişikliklerinin olabildiği; camileri, kiliseleri, hamamları, çeşmeleri, medreseleri, surları, konutları ile yoğun yapılaşmış II Nolu Kentsel Sit Alanında; üslup olarak Doğu Karadeniz, Rum ve Osmanlı üsluplarının uygulandığı gözlemlenmiştir. İfade edilen üsluplarda yapılan yapıların, zemin + bir kat ve zemin + iki kat olarak tasarlandığı belirlenmiştir.

Trabzon kenti için bugüne kadar yapılan planlama çalışmalarında, şehrin eski odak, yeni nirengi noktalarını içeren bölge elbette ki yer almış; II Nolu Kentsel Sit olarak tescillenip

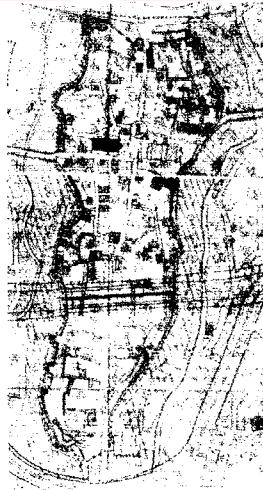
korunan son haliyle birlikte üç aşama geçiren planlama dönemlerinde etkin bölge olarak konumlanmıştır.

Birinci planlama döneminde J. H. Lambert'in 1938 de yaptığı Trabzon Kent Merkezi Planında Ortahisar yerleşkesinin kentin en önemli bölümünü oluşturduğu; bölge için yapılan çok çeşitli ve ayrıntılı çalışmalarından anlaşılmaktadır (Şekil 52, 53, 54).

İkinci Planlama Döneminde de; ulusal yarışma sonucunda birinci olan grup tarafından yapılan Trabzon Kent Merkezi Planında bölge için gösterilen aynı hassasiyeti görülmektedir. "Protokol Alanları" olarak tanımlanan koruma alanlarında Bölge Protokol Alanı-1 içinde yer almaktadır (Şekil 55) [66, 77].

Son olarak, halen geçerli koruma imar planı ile II Nolu Kentsel Sit olarak korunmaya devam eden bölge 09.01.1989 da revize edilen Trabzon Kent Merkezi Planıyla oluşturulmuştur (Şekil 57) [66, 77].

Alan çalışmaları esnasında bölgedeki ilk gözlemler, yaşamın yoğun sürdüğü bir bölge olduğu yolundadır. Kent merkezinde yer alışı ve geniş bir alanı kapsayışı nedeniyle zamanla



Şekil 57 .3. Planlama Döneminde koruma imar planı yapılan II Nolu Kentsel Sit Alanı [80].

artan yapı yoğunluğunun; yer yer yeni planların eski planları sıkıştırarak derecede sayıda ve gabaride baskınlığına neden olmuştur. Yok olan, orijinal ya da değişen işleviyle günümüze ulaşan yapılar ile bölge, analizler sonrasında ayrıntılı olarak ortaya konacaktır.

### **2.3.2.2.3. III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez**

Trabzon kentinin oluşum kronolojisinden III Nolu Kentsel Sit Alanının oluşumunun M.S. 50–395 yılları arasındaki Roma devrine dayandığı görülmektedir (Şekil 49) [77, 76]

Kent merkezinde yer alan ve çarşı mahallesi olarak bilinen III Nolu Kentsel Sit Alanı; batıda Pazarkapı Mahallesi, doğuda Kunduracılar Mahallesi, güneyde Dereiçi Mahallesi ve Kuzeyde Doğu Karadeniz Sahil Yolu ile sınırlanmaktadır.

Genel anlamda belirtilen Çarşı Mahallesinin oluşum tarihi bölgenin ilk oluşumunu ifade etmektedir. Bu güne ulaşan şekli ile bölgenin oluşumu; önceki iki bölümde yapıldığı üzere bölgenin literatüründeki tarihi değerlerinin oluşum tarihleri saptanarak yapılacaktır.

Bahsedilen saptamayı yapmak üzere yararlanacağımız yapılar Karpuz'un Trabzon Merkezindeki Eski Eserler çalışmasından alınmıştır. Bu yapılar; PTT Binası (Yorgon ve Kesti Konağı, Çarşı Mahallesi), Semerciler Cami (Çarşı Mahallesi, Semerciler Sempti), Sabırhan (Taşhan) (Çarşı Mahallesi Semerciler Sempti), Çarşı Cami ve Şadırvanı (Çarşı Mahallesi Gazazlar Sokağı), Bedesten (Çarşı Mahallesi Cami aralığı köşesinde), Paşa Hamam (İskender Paşa Hamamı, Çarşı Mahallesi Gazazlar Sokak), Müftü Cami (Maraş Caddesi kuzey kenarında), Hacı Yahya Cami (Çarşı Mahallesi, Çarıncılar Caddesi), Vakıfhan (Hacı Yahya Cami batsına bitişik)'dir (Şekil 50) [76, 78, 79].

III Nolu Kentsel Sit Alanı İçinde yer alan Trabzon'un önemli yapıları olarak literatüre geçen yapıların oluşum tarihleri aşağıda verilmiştir.

- PTT Binası:
- Semerciler Cami:

- Sabırhan (Taşhan): 1878 – 1880 (kitabesinden)
- Çarşı Cami ve Şadırvanı: 1930 (kitabesinden)
- Bedesten: XVI. Yüzyıl
- Paşa Hamamı (İskender Paşa Hamamı):
- Müftü Cami: (H. 1167) 1753
- Hacı Yahya Cami:
- Vakıfhan: XVII – XVIII

Trabzon'un oluşum kronolojisinden M.Ö.50 – M.S.395 yıllarında ilk oluşumların başladığı, Çarşı Mahallesi'nin günümüze ulaşan şekli ile oluşumunun 1700–1800 lü yıllarda tamamlandığını görülmektedir.

Çarşı Mahallesi III Nolu Kentsel Sit olarak tescillenip korunmaya başlanıncaya kadar, bu günkü haliyle birlikte üç önemli planlama aşaması geçirmiştir.

Bu aşamaların ilki J. H. Lambert'in 1938 yılında Trabzon kenti içinde yaptığı planlama çalışmasıdır (Şekil 52, 53, 54) [77].

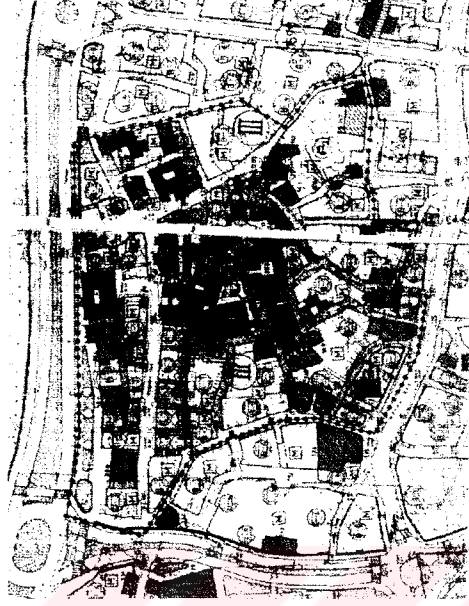
III Nolu Kentsel Sit Alanını içine alan ikinci planlama çalışması, İller Bankası tarafından ulusal düzeyde açılan bir yarışma sonucunda 1. olan grubun hazırladığı Trabzon Kent Merkezi Planı'dır. Bu kapsamda hazırlanan planda; koruma alanlarını içeren 2 "Protokol Alanı" tanımlanmıştır. Protokol Alanı – 2 Çarşı Mahallesi'ni kapsamaktadır (Şekil 55) [77].

Üçüncü Planlama Döneminde I ve II Nolu Kentsel Sit Alanlarını da içine alarak hazırlanan 09.01.1989 tarihli koruma imar planı ile korunmaya devam III Nolu Kentsel Sit Alanı, halen geçerli olan bu planla günümüze ulaşmıştır (Şekil 58).

Çarşı Mahallesi, Trabzon kentinin ticaret merkezi içinde yer aldığından korunan yapıların büyük çoğunluğu, özgün ya da yeni işleviyle ticarethane olarak hizmet vermektedir. Buna karşın azımsanamayacak sayıda sivil mimarlık eseri de bölgede yer almaktadır. III Kentsel Sit



Alanı içinde korunan yapılar, Osmanlı, Rum ve Doğu Karadeniz üsluplarında yapılmışlardır. Yapılar zemin + bir kat, zemin + iki kat olarak tasarlanmışlardır.



Şekil58. 3. Planlama Dönemi'nde koruma imar planı yapılan III Nolu Kentsel Sit Alanı[80]

Alan çalışmaları esnasında bölgede ilk gözlemler, bölgenin, kentin ticaret merkezinde yer alışı, nedeniyle yollar dışında kalan bütün alanların ticarethane olarak hizmet veriyor olması,dolayısıyla yoğun bir yapılaşmanın varlığı yolundadır. Yapıların büyük bir bölümünde işlev değişikliği gözlemlenmiştir. Ticarethane olarak tasarlanan yapıların çoğunluğu aynı işlevine devam ederken, konut olarak tasarlanan yapıların çoğunluğunun da ticaret yapısı olarak özgün işlevini değiştirdiği saptanmıştır. Zamanında konut olup bugün ticarethane olan yapıların büyük bölümünde; alt kat mağaza, üst kat depo ya da her iki kat mağaza, her iki kat depo olan mekan dağılımlarına rastlanmaktadır. Bu yapılarda genellikle mağaza olarak kullanılan kat ya da bölüm kısmen bakımlı iken, depo olarak kullanılan bölüm ihtiyacı karşılayacak sağlamlıkta olup, bakımsızdır. İlk çalışmalar esnasında edinilen bu gözlemler, bölgenin analizlerinin tamamlandığı çalışmanın ilerki aşamalarında ayrıntılarıyla ortaya konacaktır.

#### 2.3.2.2.4. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat

Trabzon'un ilk ve en gelişmiş ilçelerinden olan Akçaabat, Trabzon'un 15km batısında sahil şeridi üzerinde yer almaktadır. Tarih öncesi devirlerden beri yerleşilmiş bulunan bölgenin ilk sakinleri, M.Ö. 2000 li yıllarda bölgede yaşamışlardır. Trabzon'un ilçesi olması sebebiyle, Trabzon'un oluşum kronolojisi benzer zaman dilimlerinde Akçaabat'ın oluşumu için de geçerlidir (Şekil 49) [76].

Akçaabat, Dürbinar, Orta Mahalle ve Nefsi Pulathane Mahalleleri etrafında gelişmiştir [79]. İlçenin bu en eski üç mahallesinden biri olan Orta Mahalle çalışma alanımız içindeki Akçaabat Kentsel Sit Alanı'nı tanımlamaktadır (Şekil 59).



Şekil 59 . Akçaabat Ortamahalle'den görünüm ve aynı mahalleden bir sokak [83].

Orta Mahalle, sahil bandı düzlüklerinde yer almayıp, %30'a ulaşan eğimi ile sahil bandının hemen bitimi ile başlayan tepe yamaçlarında oluşmuştur [76]. İlk yerleşiminin M.Ö. 2000'lere dayandığı Akçaabat ilçesinde, Orta Mahallenin oluşumunun 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl başlarına dayandığını, bölgedeki son evin 1938 yılında inşa edildiği [83] bilgisine işaretleyebilmektedir.

Orta Mahalle sivil mimarlık yapılarından oluşmaktadır. İstisna olarak, mahallenin en kuzeyinde, artan eğimin biterek kısmen düzlüğe ulaştığı alana hakim bölgede bir kilise ve okullarından oluşan anıtsal yapı grubu bulunmaktadır. Bugün harabe durumunda olan kilisenin

hemen kuzeyindeki kilise okulları, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Fevzi Paşa İlköğretim okulu olarak değişen işleviyle varlığını sürdürmektedir.

Ortamahalle'deki sivil mimarlık eserlerinin tümü iç sofalı "karniyarık" olarak adlandırılan tek plan tipindedir ve yarı kagir yapım tekniğinde yapılmışlardır [76].

Akçaabat Kentsel Sit Alanı olarak 26.04.1988 tescillenen Orta Mahalle, 1997 yılına kadar geçiş dönemi yapılanma şartları uygulanarak korunmaya çalışılmış ve nihayet 15.07.1997'de yapılan Koruma İmar Planı ile bugün halen geçerliliği devam eden şekli ile korunmaktadır (Şekil 60) [89].



Şekil 60 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı [89].

Alan çalışmaları esnasında bölgede ilk gözlemlenenler; son derece nitelikli ve iyi korunan yapıların varlığının yansısı son yıllarda yapılan yeni yapılarla bölgenin genel silüetinde rahatsız edici bozulmaların oluşmaya başladığı yönündedir.

#### **2.3.2.2.5. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez**

Karadeniz bölgesinin, Doğu Karadeniz Bölümünün batı sınırında yer alan Giresun ili, ilk oluşumu M.Ö. 1460–1200 yıllarına dayanan, bugüne değin tarihi dokusu ve doğal güzellikleri fazla bozulmamış bir kenttir. Aşağıda, ilk oluşumunda günümüze kadar Giresun'un tarihi kronolojik olarak gösterilmektedir

Çalışma alanı kapsamındaki Giresun Kentsel Sit Alanı; Zeytinlik Mevki olarak da adlandırılan bölgede, Çınarlar Mahallesi, Kale Mahallesi'nin güney-doğusu ve Hacı Hüseyin Mahallesi'nin kuzeyini içeren alanla tanımlanabilmektedir. Tanımlanan alan; doğuda Doğu Karadeniz sahil yolu, kuzey ve batıda Kale Mahallesi, güneyde Hacı Hüseyin Mahallesi ile sınırlandırılmıştır. Giresun kentinin tarihi çok eskilere dayanmasına karşın, çalışma alanımız içindeki Giresun Kentsel Sit Alanı'nın bugüne ulaşan şeklinin oluşumu, kentin ilk oluşum tarihi kadar eskilere uzanmaktadır [84].

### **Kronoloji**

<b>M.Ö.1460-1200</b>	Son Tunç Çağı, Büyük Hitit İmp. Dönemi, Azzi ve Hayaşalar
<b>M.Ö.1200-670</b>	Frig-Muşgi Toplulukları Dönemi
<b>M.Ö.670-546</b>	Miletoslular Dönemi
<b>M.Ö.546-332</b>	Persler Dönemi
<b>M.Ö.332-323</b>	Birinci Kapadokya Krallığı Dönemi
<b>M.Ö.323-301</b>	Makedonyalılar Dönemi
<b>M.Ö.301-66</b>	Pontos Krallığı Dönemi
<b>M.Ö.66-M.S.1204</b>	Roma-Bizans Dönemi
<b>1204</b>	Giresun'un Trabzon Rum İmparatorluğu'na bağlanması
<b>1348</b>	Cenevizlilerin Giresun'u yağmalamaları
<b>1381</b>	Hacı Emiroğlu Süleyman Bey'in Giresun Kenti'ni ele geçirmesi
<b>1398</b>	Yıldırım Bayezid'in Giresun yöresini Osmanlı yönetimine bağlaması
<b>1402</b>	Timiu'un Giresun'u Hacı Emiroğlu'na geri vermesi
<b>1461</b>	Fatih Sultan Mehmet'in Giresun'u kesin olarak Osmanlı yönetimine bağlaması
<b>1461-1923</b>	Osmanlı İmparatorluğu Dönemi
<b>1923</b>	Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Çoğunlukla sivil mimarlık eserlerinden oluşan bölgenin 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında oluşumunu tamamladığı bilinmektedir [84]. Dolayısıyla bölgedeki sivil mimarlık eserleri 1800'lü yılların sonu 1900'lü yılların başlarında yapılmışlardır. Sayıları az da olsa, bölgede anıtsal yapılar da bulunmaktadır. 18. yüzyıl ortalarında yaptırılan ve şu an müze olarak faaliyet veren Gogora Kilisesi bölgedeki istisna anıtsal yapılardan biridir. Bölgedeki diğer anıtsal yapılar ise Ticaret Lisesi (sit alanının güney sınırında) ve ilköğretim okulu (müzenin batısında) olarak hizmet vermektedir. Bu yapılar Gogora Kilisesi kadar eski yapılar değildirler. Bahsedilen yapılar, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı yapılarıdır (Şekil 61).



Şekil 61 .19. yy'ın sonunda Giresun Kenti'nin görünümü [84].

Bölgedeki sivil mimarlık eserleri çoğunlukla yarı kagir, bazen de taş yapım tekniklerinde oluşturulmuşlardır. Anıtsal yapılar ise tamamen taş yapım tekniğinde yapılmışlardır. Sivil mimarlık eserleri ve anıtsal yapılar, çoğunlukla zemin + bir kat, ilkinde oranla daha az sayıda zemin + iki kat'lıdır.

Giresun Kentsel Sit Alanı 14.02.1986'da tescillenerek korunmaya başlanmıştır. 1986 ve 1997 aralığında geçiş dönemi yapılanma koşulları uygulanarak korunan bölge 16.05.1997'de revize edilen hali ile oluşturulan Koruma İmar Planı bünyesinde korunmaya devam etmektedir (Şekil 62) [80].

Alan çalışmaları esnasında bölgede ilk gözlemlenenler, nitelikli sivil mimarlık eserleri ve korunan dokusu ile günümüze oldukça az bozularak ulaşmış bir bölge olduğu yolundadır.



Her ne kadar bölge, Giresun Kent Merkezi sınırları içinde yer alsa da; bugünkü kent merkezinin daha kuzeyde oluşumu ve dolayısıyla sit alanının merkezdeki yoğunluğun zarar verici etkilerinden uzakta kalışı nedeniyle de yeni yapılaşmaların, bölgede rahatsızlık sınırını aşacak şekilde artmadığı görülmektedir. Giresun Kentsel Sit Alanı'nın korunmasındaki olumlu-olumsuz yönler çalışmanın ilerki aşamalarında yapılan analizlerle daha ayrıntılı olarak ortaya konacaktır.



Şekil 62 . Giresun Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı [80].

#### **2.3.2.2.6. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene**

Trabzon ilinin eski ilçelerinden olan Sürmene, Trabzon'un 40km doğusunda sahil şeridi üzerinde yer almaktadır. Bölgenin ilk oluşumu; Trabzon'un ilçesi olması sebebiyle Trabzon'un ilk oluşumuna paralel ve yakın zamanlarda gerçekleştiği ilişkisi ile M.Ö. 2000'lere dayandırılabilir (Şekil 49). Bugünkü sınırlarıyla oluşumunun 16. ve 17. yüzyıllarda gerçekleştiği Sürmene ilçesi; o zamanlardan bu yana pek bir değişim göstermemiştir [76].

Çalışma alanı kapsamındaki Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı; ilçe merkezinin en doğu ucunda yer alan Soğuksu Mahallesinde bulunmaktadır. Çalışma alanı kapsamındaki kentsel

sitlerden en küçük alanda yer alan Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı; batıda Hastane Mevkii, kuzeyde Doğu Karadeniz Sahil Yolu ile sınırlanan büyükçe bir yapı adası hacmindedir. Alan; ilçe merkezinde Hükümet Caddesi olarak başlayıp, Soğuksu Mahallesinde Orgeneral Halis Burhan Caddesi olarak devam eden sahil yoluna paralel cadde ile ikiye bölünmektedir. Kentsel sit alanının kuzeybatı köşesindeki tescilli çınar ve çeşme bölgenin batı sınırını saptamaktadır.

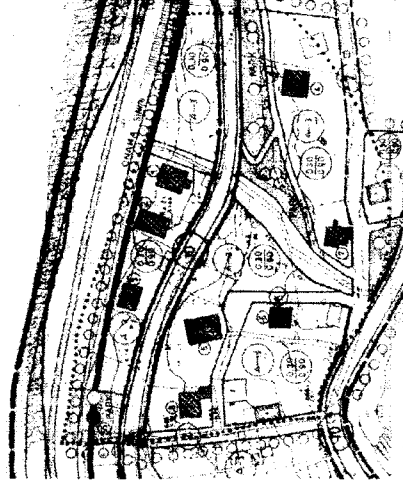


Şekil 63 . Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanından Görüntüler

Sivil mimarlık eserlerinden oluşan I Nolu Kentsel Sit Alanı; dar hacminde Doğu Karadeniz, Rum ve Osmanlı üsluplarından her birini içeren yapı örneklerini barındırmaktadır. Yapılar zemin + bir kat ve zemin + iki kat olarak tasarlanmışlardır. Bölgedeki yapılar yarı kagir yapım sistemi ve malzemesi ile yapılmışlardır (Şekil 63).

Bölgenin bugünkü hali ile oluşumu hakkında kesin bilgiye ulaşılamamakla birlikte, bölgedeki gözlemlerden yapıların 18. ve 19. yüzyıl yapıları oldukları tahmin edilmektedir.

Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı 16.05.1991 tarihinde tescillenerek korunmaya başlanmıştır. 1991 – 2001 yılları arasında, geçiş dönemi yapılanma koşullarının uygulandığı bölge, 31.03.2001 tarihinde koruma imar planının yapılması ile bu gün de geçerli olan şekliyle korunmaya başlanmıştır (Şekil 64).



Şekil 64 . Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı [80].

Alan çalışmaları esnasında bölgedeki ilk gözlemler, büyük bölümünün kullanıldığı yapılarıyla hayatın devam ettiği, ilçe merkezinin doğu sınırında yer alması sebebiyle yeni yapılaşmaların henüz oluşmaya başladığı çok bozulmamış bir bölge olduğu yolundadır. Yapıların ayrıntılı tespiti ve kentsel sit alanının ne derece korunduğu hakkındaki saptamalar, çalışmanın ilerki aşaması olan 'analiz' bölümünde ayrıntılı ortaya konacaktır.

#### 2.3.2.2.7. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene

Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı; bir önceki bölümde bahsedildiği üzere, Trabzon ilinin 40km doğusunda bulunan Sürmene ilçesinin merkezinde yer almaktadır. Alan, Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı'nda olduğu gibi büyükçe bir yapı adası hacindedir. Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı, Çarşı Mahallesinde, ilçe merkezinin en işlek bölümünde; Doğu Karadeniz Sahil Yolu'na paralel devam eden şehrin en işlek caddesi olan Hükümet Caddesi ile İnönü Caddesinin kesiştiği kavşağın güneybatı bölümünde yer almaktadır.

II Nolu Kentsel Sit Alanı; Doğu Karadeniz Rum ve Osmanlı üslupları olmak üzere farklı üsluplarda yapılan sivil mimarlık örneklerinden oluşmaktadır. Yapılar zemin + bir kat ve zemin + iki kat olarak tasarlanmışlardır. Bölgede sivil mimarlık eserleri dışında 1855 tarihinde

yapıldığı belirlenen bir cami ek binası ile birlikte bulunmaktadır [76]. Taş malzeme ile yapılan bu cami dışındaki sivil mimarlık eserleri olan diğer yapılar yarı kagir yapım sistemindeki malzemelerden yapılmışlardır (Şekil 65).

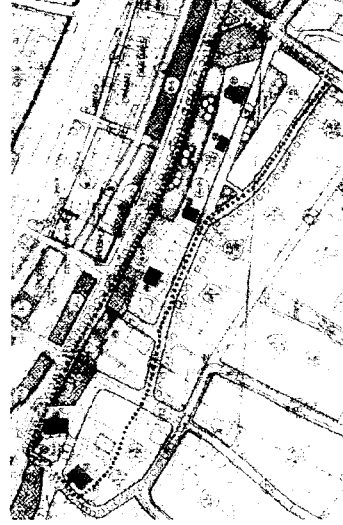


Şekil 65 . Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanından Görüntüler

Bölgenin bugünkü hali ile oluşumu hakkında kesin bilgilere ulaşılamamakla birlikte, edinilen gözlemlerden 19.yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı yapılarını kapsadığı tahmin edilmektedir.

Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı, I Nolu Kentsel Sit Alanı ile aynı zamanda; 16.05.1991'de tescillenerek korunmaya başlanmıştır. 1991 – 2001 yılları arasında geçiş dönemi yapılanma koşulları uygulanarak korunan bölge; 31.03.2001'de yapılan ve halen geçerli olan koruma imar planı ile korunmaya devam etmektedir (Şekil 66).

Alan çalışmaları esnasında bölgede ilk gözlemlenenler; sivil mimarlık yapılarının yoğun bulunduğu genişçe bir yapı adası hacmindeki bölgenin, yeni yapılaşmalardan oldukça az etkilenerek korunduğu yolunda olmuştur. Kentsel sit alanının ayrıntılı analizi çalışmanın ilerki aşamasında ortaya konacaktır.



Şekil 66 . Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı'nın bugün uygulanan koruma imar planı [80].

#### 2.3.2.2.8. Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı

Trabzon ilinin eski ilçelerinden olan Araklı; Trabzon'un 35km doğusunda sahil şeridi üzerinde yer almaktadır. Bölgenin ilk oluşumu Trabzon'un ilk oluşumuna paralel ve yakın zamanlarda gerçekleştiği ilişkisiyle M.Ö. 2000 lere dayandırılabilir (Şekil 49).

Çalışma alanı kapsamındaki Konakönü Kentsel Sit Alanı; Araklı ilçesinin yaklaşık 7 – 8 km batısındaki Konakönü Mevkiinde, Doğu Karadeniz Sahil Yolu ile Karadeniz'in sınırladığı bölgede yer almaktadır.

Sivil mimarlık eserlerinin yoğunlukla bulunduğu bölgede, harabe durumunda bir kilise de yer almaktadır. Yapılar zemin + bir kat ve zemin +iki kat olarak, yarı kagir yapı malzemesi ve tekniğinde yapılmışlardır. Bahsedilen kilise sivil mimarlık eserlerinden farklı olarak taş malzeme ve yapım tekniğinde tasarlanmıştır (Şekil 67).

Kentsel sit alanının günümüze ulaşan hali ile oluşumu hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bölgede edinilen gözlemlerden sivil mimarlık eserlerinin 19. yüzyıl sonu 20.



yüzyıl başı eserleri olduğu tahmin edilmektedir.

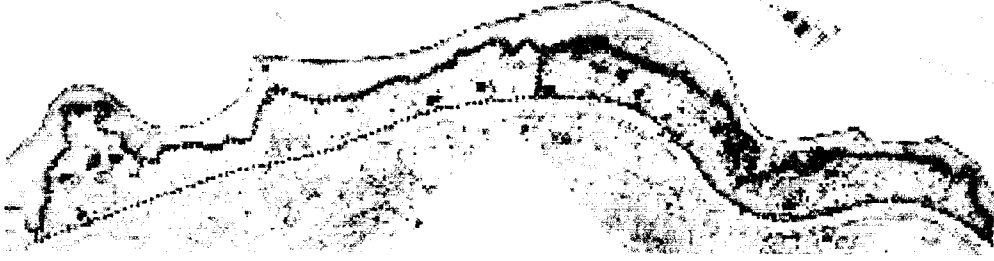
Konakönü Kentsel Sit Alanı 18.07.1996 tarihinde tescillenerek korunmaya başlanmıştır. 28.01.1996 tarihinde geçiş dönemi yapılanma koşullarının uygulanmaya başlandığı bölgede günümüze kadar bir koruma imar planı yapılmayıp, bölge halen geçiş dönemi yapılanma koşulları ile korunmaya devam etmektedir (Şekil 68). Konakönü hem kentsel hem doğal iki siti bir arada barındırmaktadır. Doğu Karadeniz Sahil Yolu ile sınırlanan yapılaşmanın bulunduğu bölge kentsel sit alanı olarak tescillenirken, yapıların bitimi ile Karadeniz arasındaki ormanlık ve kayalık alan ise doğal sit alanı olarak tescillenmiştir. Kentsel sit alanı olarak tescillenen bölge de iki bölümde sınırlandırılmıştır. Doğudaki birinci bölge öncelikli koruma imar planı yapılacak bölge olarak belirlenirken, batıdaki ikinci bölge ise etkilenme alanı olarak belirlenmiştir.



Şekil 67 . Konakönü Kentsel Sit Alanından görüntüler

Alan çalışmaları esnasında bölgede ilk gözlemlenenler; uzun bir sahil bandında bazen sık bazen seyrek konumlanan sivil mimarlık eserlerinden oluşan bölgenin, ilçe merkezine uzaklığı nedeniyle yeni yapılaşmalardan kısmen uzak kaldığı yönünde olmuştur. Fakat merkeze uzaklığın getirdiği bu avantaj yanında, terk edilmişliğin dezavantajlarının gözlemlendiği harabe durumundaki sivil mimarlık eserlerinin çokluğu da dikkatleri çekmektedir. Bölge ile

ilgili ayrıntılı bilgi 'analiz' aşamasıyla ortaya konacaktır.



Şekil 68 . Konakönü Kentsel Sit Alanı'nda bugün uygulanan geçiş dönemi yapılanma koşulları [80].

### 2.3.3. Analiz

Yöntemin oluşturulması bölümünde (bkz. 2.3.1.1.) ayrıntıları ile anlatılan örnek alan çalışması kapsamında belirlenen kentsel sitlerde uygulanacak olan üç aşamalı analiz yöntemi, çalışmanın bu safhasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma alanındaki tüm kentsel sitlere uygulanan analiz yönteminin aşamaları aşağıdaki gibidir:

- Birinci Aşama; Genel Analiz Tablolar
- İkinci Aşama; Yapı Düzeyinde Analiz Tablolar
- Üçüncü Aşama; Karşılaştırmalı Analiz Tablolar

Yukarda bahsedilen yöntem sırası ile aşağıdaki kentsel sitlerin her biri için uygulanmıştır.

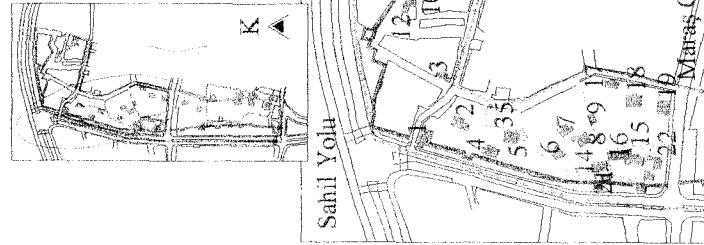
- I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez
- II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez
- III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez
- Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat
- Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez
- I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene
- II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene
- Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı

Tablo 2. I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon genel analiz tablosu

1 NOLU KENTSEL SİT ALANI -TRABZON	
	<p>30</p>
<p>17</p>	<p>9</p>
<p>Bölgenin Adı:Pazarkapı Mah. Yapım Tekniği  Yeri: Trabzon/Merkez Konutlar:Y.Kagir, Taş  Oluşum Yılı:18.-19.yy Dini ve Eğt. Yapılan: Y.Kagir, Taş  (Dönem) Ticari Yapılar:Taş  Kent Donatılan:Taş</p> <p>Yapı Sayısı  Tescilli Yapı Sayısı:38  Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı:27  Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı:5</p> <p>Yapı Tipi  Konutlar:32  Dini ve Eğt. Yapılan:2  Ticari Yapılar:1  Kent Donatılan:3</p>	<p>Koruma  Koruma Türü: Aktif, Pasif  Korumayı Gerçekleştiren Kurum: Valilik, Belediye, Özel  Korumada Katılım:Halk, Devlet</p> <p>Bugünkü Kullanım  Konutlar:Konut, Kış, Kamu B.  Dini ve Eğt. Yapılan:Dini Yapı  Ticari Yapılar:Ticari Yapı  Kent Donatılan: Kent Donatısı</p>
<p>32</p>	<p>20</p>
<p>22</p>	<p>34</p>

Tablo 3. 1 Nolu Kentsel Sit Alanı- Trabzon yapı düzeyinde analiz tablosu

1 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON	Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korunmada Ustlenici		Korunmada Katılım						
	Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özün	Yeni İşlev	Değerlen. Yapılar	Yahrp Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Saglamlaş.	Bütünleme	Çağdaş Ek	Yemden Yapım	Temizleme	Taşınma	Üstübağ. Yak.	Bağlamcı Yak.	Kurucu Yak.	Valilik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top.
1	●		●	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●								●			
2	●								●																
3								●																	
4	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
5	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
6	●		●	●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
7	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
8	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
9	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
10																									
11																									
12																									
14	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
15	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
16	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
17	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
18	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
19	●																								
20	●			●		●	●		●		●	●	●									●	●	●	
21	●																								



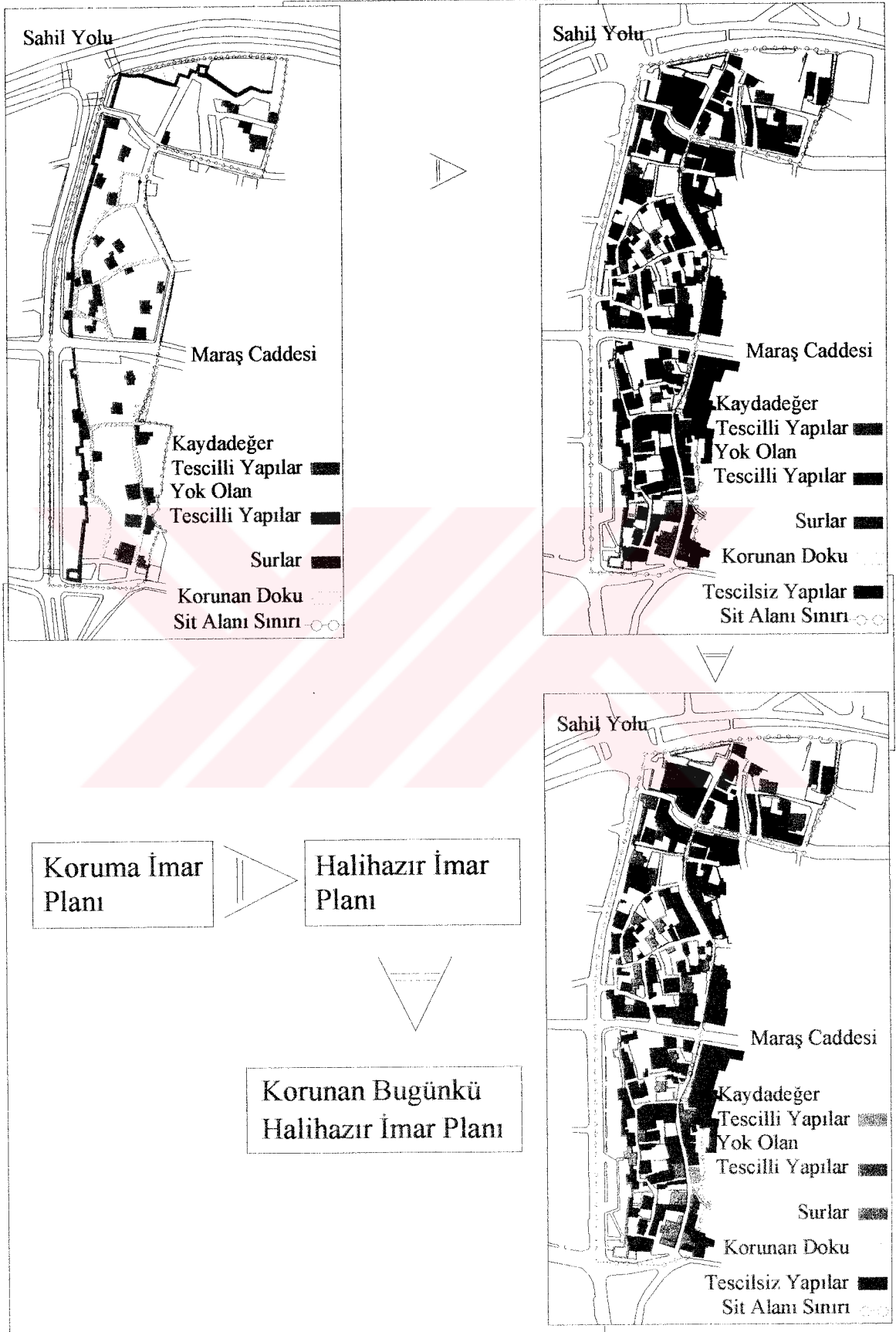
Yok Olan Tescilli Yapılar ■■■  
 Kaydağar Tescilli Yapılar ■■■  
 Korunan Doku ■■■  
 Sit Alanı Sınırı ---  
 Surlar ■■■







Tablo 4 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon karşılaştırmalı analiz tablosu

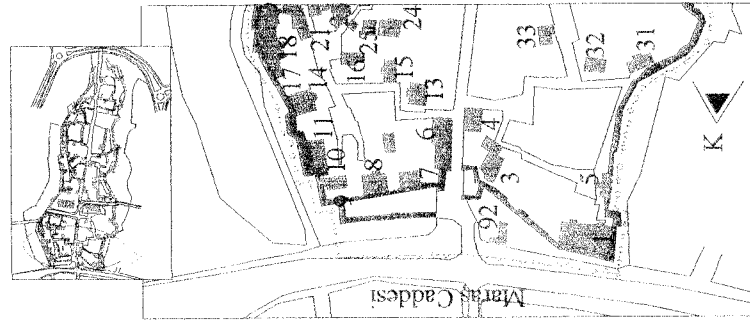


Tablo 5 .II Nolu Kentsel Sıt Alanı-Trabzon genel analiz tablosu

2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON	
<p><b>Bölgenin Adı:</b> Ortamahalle <b>Yeri:</b> Trabzon/Merkez <b>Oluşum Yılı:</b> 15.-16.yy. (Dönem)</p> <p><b>Yapı Sayısı</b> Tescilli Yapı Sayısı:96 Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı:74 Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı:13</p> <p><b>Yapı Tipi</b> Konutlar:69 Dini ve Eğt. Yapıları:18 Ticari Yapılar:8 Kent Donatıları:2</p> <p><b>Yapım Tekniği</b> Konutlar:Y. Kagir, Taş Dini ve Eğt. Yapıları:Y.Kagir, Taş Ticari Yapılar:Y.Kagir, Taş Kent Donatıları.Taş</p> <p><b>Koruma</b> Koruma Türü:Aktif, Pasif Korumayı Gerçekleştiren Kurum:Valilik, Belediye, Özel Korumada Katılım:Halk, Devlet</p> <p><b>Bugünkü Kullanım</b> Konutlar: Dini ve Eğt. Yapıları: Ticari Yapılar: Kent Donatıları:</p>	

Tablo 6 . II Nolu KentSEL Sİt Alanı-Trabzon yapı düzeyinde analiz tablosu

2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON	Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Gör. Yapılar		Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korunmada Ustlenici		Korunmada Katılım						
	Ahşap	Taş	Özüm	Yeni İşlev	Değerli Yapılar	Tahrıp Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlaş.	Bütünleme	Çeşitli EK	Yeni Yapım	Temizleme	Taşınma	Üstübağ. Yak.	Yaklaşımci Yak.	Kurucu Yak.	Valilik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Or. Sivil Top.
1																								
2																								
3																								
5																								
7																								
8																								
9																								
10																								
11																								
12																								
13																								
14																								
15																								
16																								
17																								
18																								
19																								
20																								
21																								
22																								



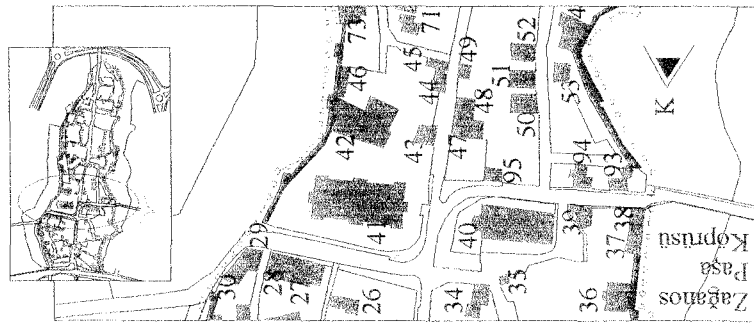
Tescilli Yapılar  
Surlar  
Korunan Doku  
Sİt Alanı Sınırı





Tablo 6'nın devamı

2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON		Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korumada Ustlenici		Korumada Katılım					
Yapım Tekniği	Taş	Özüm	Yeni İşlev	Değerlen Yapılar	Lahiri Ol	Yapılar Yok Olan	Yapılar	Akıt	Pasif	Saglamlaş	Butünleme	Çağdaş Ek	Yeni Yapım	Temizleme	Taşma	UsluBağ	Yak	Yak	Yak	Vahhik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top.
41																									
42																									
43																									
47																									
48																									
52																									
57																									
60																									
32																									
45																									
46																									
49																									
50																									
51																									
53																									
54																									
55																									
56																									
58																									
59																									



Tescilli Yapılar  
Surlar  
Korunan Doku  
Sit Alanı Sınırı

Dini ve Eğt Yap.

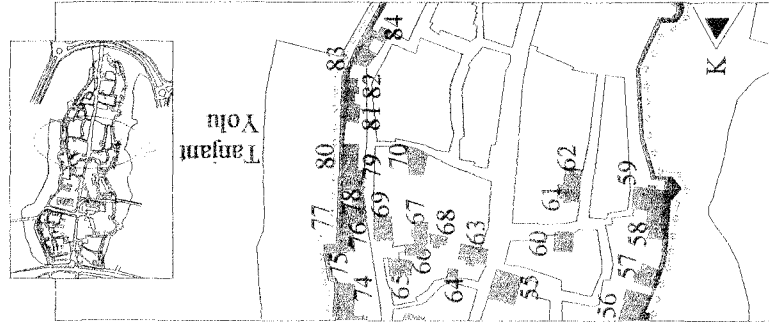
Konutlar

Tescilli Yapılar



Tablo 6'nun devamı

2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON	Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Yapılar				Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korunmada Üstlenici			Korunmada Katılım					
	Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özgül	Yeni İşlev	Değerlen. Yapılar	Tahrif Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlaş.	Bütünlendirme	Çağdaş Ek Yapım	Yeniden Yapım	Temizleme	Tasırma	UslubBağ. Yak.	Baglamci Yak.	Kuratici Yak.	Vahhik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Şivil Top. Or.	
61																										
62																										
63																										
64																										
65																										
66																										
67																										
68																										
69																										
70																										
71																										
72																										
73																										
74																										
75																										
76																										
77																										
78																										
69																										
74																										
90																										



Tescilli Yapılar  
Surlar  
Korunan Doku  
Kaybolan Doku  
Sit Alanı Sınırı

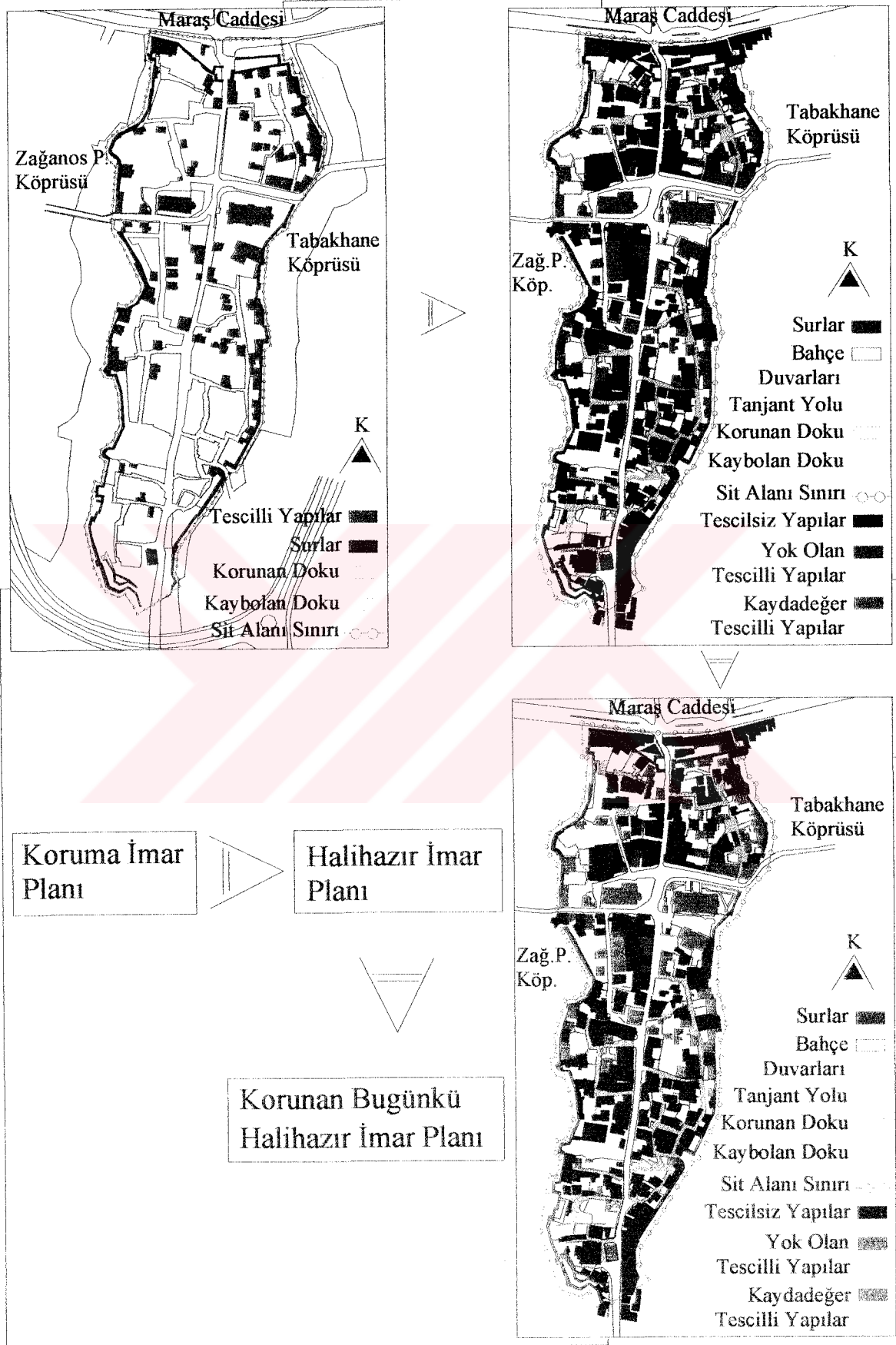
Dimiye Eği  
Yap.

Konullar

Tescilli Yapılar



Tablo 7. II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon karşılaştırmalı analiz tablosu



Tablo 8. III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon genel analiz tablosu

3 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON	
	<p>54</p>
<p>45,46,47</p>	<p>23</p>
<p><b>Bölgenin Adı:</b> Çarşı Mahallesi</p> <p><b>Yeri:</b> Trabzon/Merkez</p> <p><b>Oluşum Yılı:</b> 18.-19.yy. (Dönem)</p> <p><b>Yapı Sayısı</b></p> <p>Tescilli Yapı Sayısı: 58</p> <p>Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı: 48</p> <p>Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı: 6</p> <p><b>Yapı Tipi</b></p> <p>Konutlar: 16</p> <p>Dini ve Eğt. Yapıları: 5</p> <p>Ticari Yapılar: 35</p> <p>Kent Donatıları: -</p>	<p><b>Yapım Tekniği</b></p> <p>Konutlar: Y.Kagir, Taş</p> <p>Dini ve Eğt. Yapıları: Taş</p> <p>Ticari Yapılar: Y.Kagir, Taş</p> <p>Kent Donatıları: -</p> <p><b>Koruma</b></p> <p>Koruma Türü: Aktif, Pasif</p> <p>Konumayı Gerçekleştiren Kurum: Valilik, Belediye, Özel</p> <p>Konumada Katılım: Halk, Devlet</p> <p><b>Bugünkü Kullanım</b></p> <p>Konutlar: Konut, Ticaret</p> <p>D. ve Eğt. Yapıları: D. ve Eğt. Y.</p> <p>Ticari Yapılar: Ticaret</p> <p>Kent Donatıları: -</p>
<p>44</p>	<p>57</p>
<p>20,22</p>	<p>53</p>

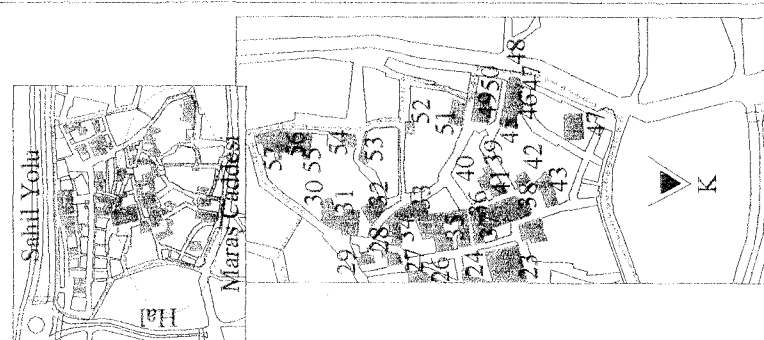






Tablo 9'un devamı

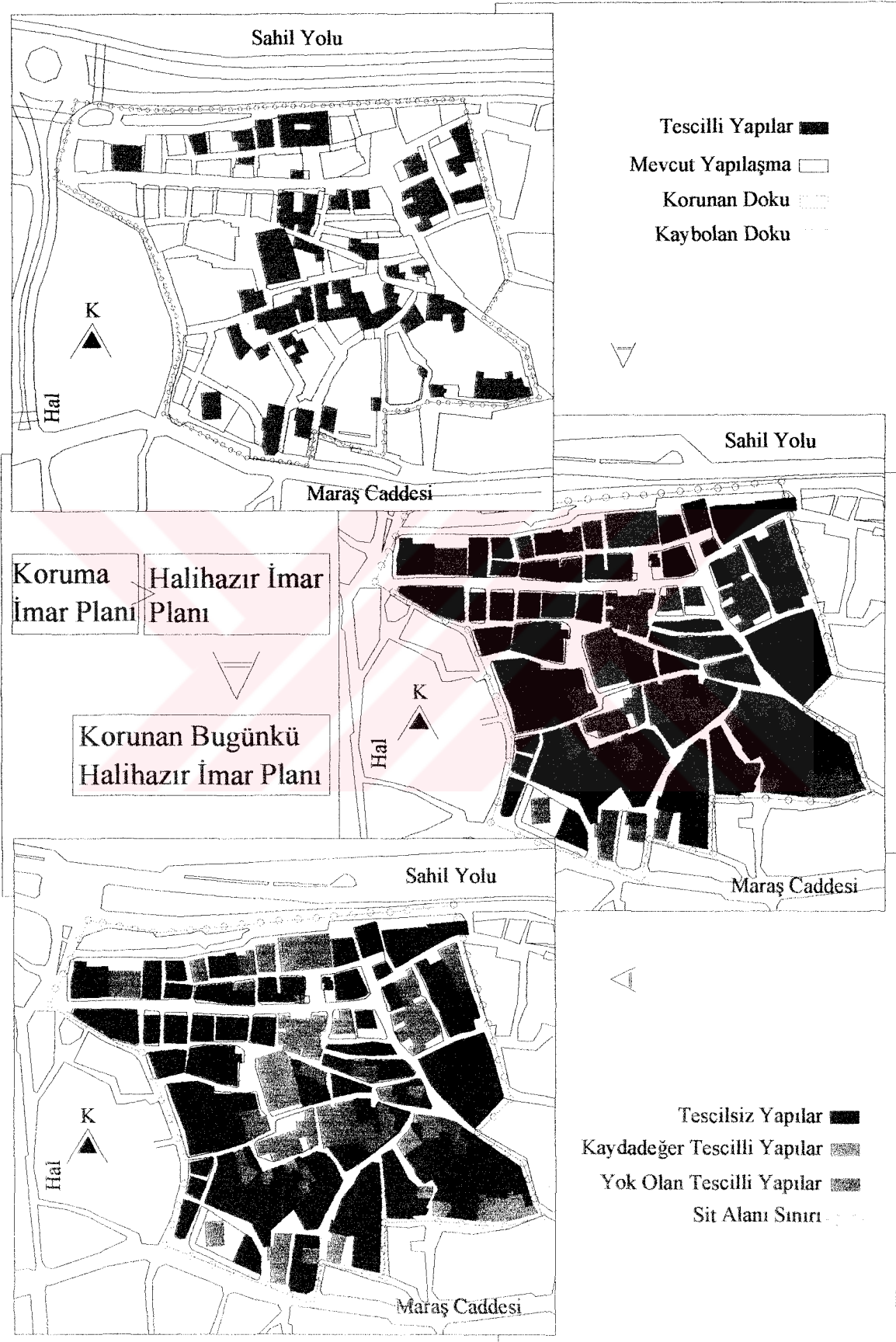
3 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON		Yapım Tekniği		Yapım İşlevi		Eski/lik Der. Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korumada Ustlenici		Korumada Katılım				
Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özgen	Yeni İşlev	Değerli Yapılar	Tahrıp Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlaş.	Bütümlenme	Çağdaş Ek	Yeni Yapım	Temizleme	Taşma	Üstübağ	Yak. Bağlamcı	Yak. Kuratıcı	Valilik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top. Or.
16																								
23																								
31																								
44																								
45																								
22																								
24																								
25																								
26																								
27																								
28																								
29																								
30																								
32																								
33																								
34																								
35																								
36																								
37																								
38																								



Tescilli Yapılar  
Mevcut Yapılama  
Korunan Doku  
Kaybolan Doku  
Sit Alanı Sınırı



Tablo 10. III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon karşılaştırmalı analiz tablosu



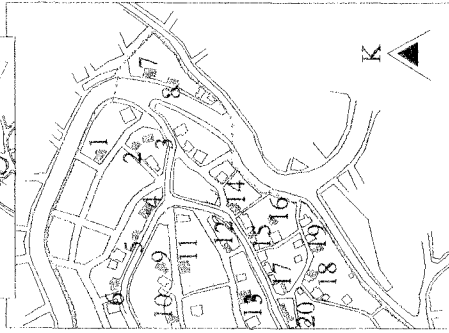
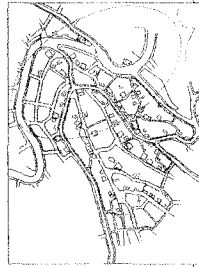
Tablo 11 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı genel analiz tablosu

AKÇAABAT KENTSEL SİT ALANI	
	<p>30</p>
<p>30, Kilise</p> <p>25</p> <p>10</p> <p>9-11</p> <p>23</p> <p>14</p> <p>3</p> <p>K</p> <p>Tescilli Yapılar</p> <p>Tescili Önerilen Yapılar</p> <p>Tescilsiz Yapılar</p> <p>Sıt Alanı Sınır</p>	<p>10</p>
<p>Bölgenin Adı:Orta Mah. Yeri:Trabzon/Akçaabat Oluşum Yılı:17.-18.yy. (Dönem)</p> <p>Yapım Tekniği Konutlar:Y.Kagir, Taş Dini ve Eğt. Yapıları:Y.Kagir, Taş Ticari Yapılar: - Kent Donatıları: Taş</p> <p>Yapı Sayısı Tescilli Yapı Sayısı:32 Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı:28 Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı:-</p> <p>Koruma Koruma Türü:Aktif, Pasif Korumayı Gerçekleştiren Kurum: Valilik, Özel Korumada Katılım:Halk,Devlet</p> <p>Yapı Tipi Konutlar:27 Dini ve Eğt. Yapıları:4 Ticari Yapılar:- Kent Donatıları:2</p> <p>Bugünkü Kullanım Konutlar:Konut Dini ve Eğt. Yapıları:Dini ve Eğt. Y. Ticari Yapılar: - Kent Donatıları:Kent Donatısı</p>	<p>3</p>
<p>23</p>	<p>14</p>
<p>9-11</p>	<p>25</p>



Tablo 12 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı yapı düzeyinde analiz tablosu


AKÇAABAT KENTSEL SİT ALANI	Yapım Tekniği			Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Gör. Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korumada Üstlenici		Korumada Katılım						
	Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özgun	Yeni İşlev	Değerlen. Yapılar	Tanıp Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlas.	Bütünleme	Çığdaş EK	Yeni den Yapım	Temizleme	Taşma	Üstübağ Yak.	Bağlamcı Yak.	Kuraltıcı Yak.	Vahhik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top. Or.	
1	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●			
2	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
3	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
4	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
5	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
6	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
7	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
8	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
9	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
10	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
11	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
12	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
13	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
14	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
15	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
16	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
17	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
18	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
19	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		
20	●	●		●		●		●	●	●	●	●	●	●	●	●					●	●	●	●		



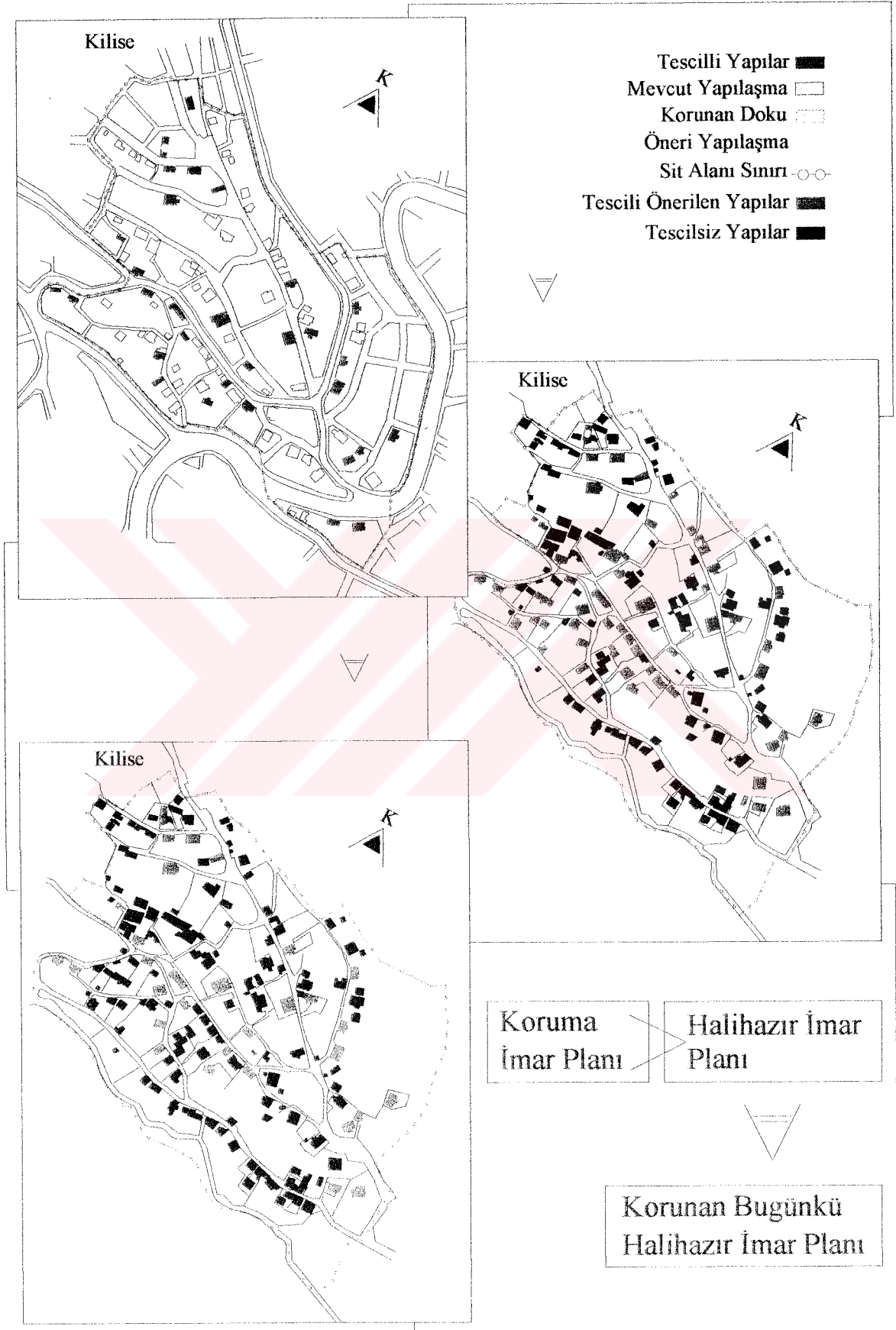
Tescilli Yapılar 
  
 Mevcut Yapılaşma 
  
 Korunan Dokü 
  
 Öneri Yapılaşma 
  
 Sit Alanı Sınırı



Tablo 12'nin devamı

AKÇAABAT KENTSEL SİT ALANI	Yapım Tekniği	Yapım İşlevi		Eskilik Der. Gör. Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korumada Ustlenici		Korumada Katılım									
		Özgül	Yeni İşlev	Değerli Yapılar	İhmal Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlas.	Bütünleme	Çağdaş Ek	Yeni Yapım	Temizleme	Tasama	Üstübağ	Yaklaşım	Yaklaşım	Yaklaşım	Halk	Devlet	Sivil Top.						
	<p>Yapım Tekniği</p> <p>Y. Kagir</p> <p>Taş</p>	<p>Yapım İşlevi</p> <p>Özgül</p> <p>Yeni İşlev</p>	<p>Eskilik Der. Gör. Yapılar</p> <p>Değerli Yapılar</p> <p>İhmal Ol. Yapılar</p> <p>Yok Olan Yapılar</p>	<p>Koruma Türü</p> <p>Aktif</p> <p>Pasif</p>	<p>Restorasyon Teknikleri</p> <p>Sağlamlas.</p> <p>Bütünleme</p> <p>Çağdaş Ek</p> <p>Yeni Yapım</p> <p>Temizleme</p> <p>Tasama</p>	<p>Tasarım Yaklaşımları</p> <p>Üstübağ</p> <p>Yaklaşım</p> <p>Yaklaşım</p> <p>Yaklaşım</p>	<p>Korumada Ustlenici</p> <p>Vali</p> <p>Belediye</p> <p>Özel</p>	<p>Korumada Katılım</p> <p>Halk</p> <p>Devlet</p> <p>Sivil Top.</p>	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33						
									Konutlar		Dini ve Eğit. Yap.																
									Tescilli Yapılar																		
									Tescilli Çınar Ağacı																		

Tablo 13 . Akcaabat Kentsel Sit Alanı karşılaştırmalı analiz tablosu

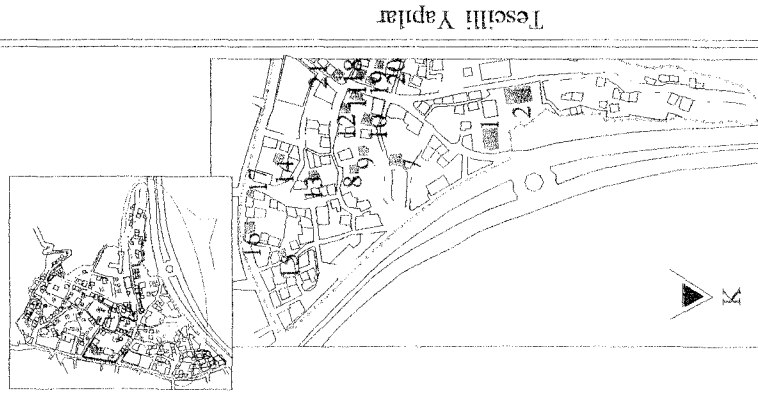


Tablo 14 . Giresun Kentsel Sit Alanı genel analiz tablosu

GİRESUN KENTSEL SİT ALANI	
	<p>24</p>
<p><b>Bölgenin Adı:</b> Zeytinlik Mevkii  <b>Yeri:</b> Giresun/Merkez  <b>Oluşum Yılı:</b> 19.-20.yy.  <b>(Dönem)</b></p> <p><b>Yapı Sayısı</b>  Tescilli Yapı Sayısı: 47  Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı: 41  Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı: -</p> <p><b>Yapı Tipi</b>  Konutlar: 43  Dini ve Eğt. Yapılar: 4  Ticari Yapılar: -  Kent Donatıları: -</p> <p><b>Yapım Tekniği</b>  Konutlar: Y.Kagir, Taş  Dini ve Eğt. Yapılar: Taş  Ticari Yapılar: -  Kent Donatıları: -</p> <p><b>Koruma</b>  Koruma Türü: Aktif, Pasif  Korumayı Gerçekleştiren Kurum: Valilik, Özel  Korumada Katılım Halk, Devlet</p> <p><b>Bugünkü Kullanım</b>  Konutlar: Konut, Kamu B.  Dini ve Eğt. Yapılar: Dini ve Eğt. Y.  Ticari Yapılar: -  Kent Donatıları: -</p>	<p>1</p>
<p>16</p> <p>45</p>	<p>5</p>
<p>11</p>	<p>13</p>

Tablo 15 . Giresun Kentsel Sit Alanı yapı düzeyinde analiz tablosu

GİRESUN KENTSEL SİT ALANI		Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Gör. Yapılar		Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri				Tasarım Yaklaşımları			Korunmada Üstlenici		Korunmada Katılım								
		Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özgun	Yeni İşlev	Değerlen. Yapılar	Lahrip Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Saglamlaş.	Bütünleme	Çağdaş Ek	Yeniden Yapım	Temizleme	Taşınma	Üslub	Bağlamcı	Yak. Kuratıcı	Valilik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top.	
1																											
2																											
24																											
25																											
3																											
4																											
5																											
6																											
7																											
8																											
9																											
10																											
11																											
12																											
13																											
14																											
15																											
16																											
17																											
18																											



Tescilli Yapılar  
 Öneri Yapılaşma  
 Mevcut Yapılaşma  
 Sit Alanı Sınırı

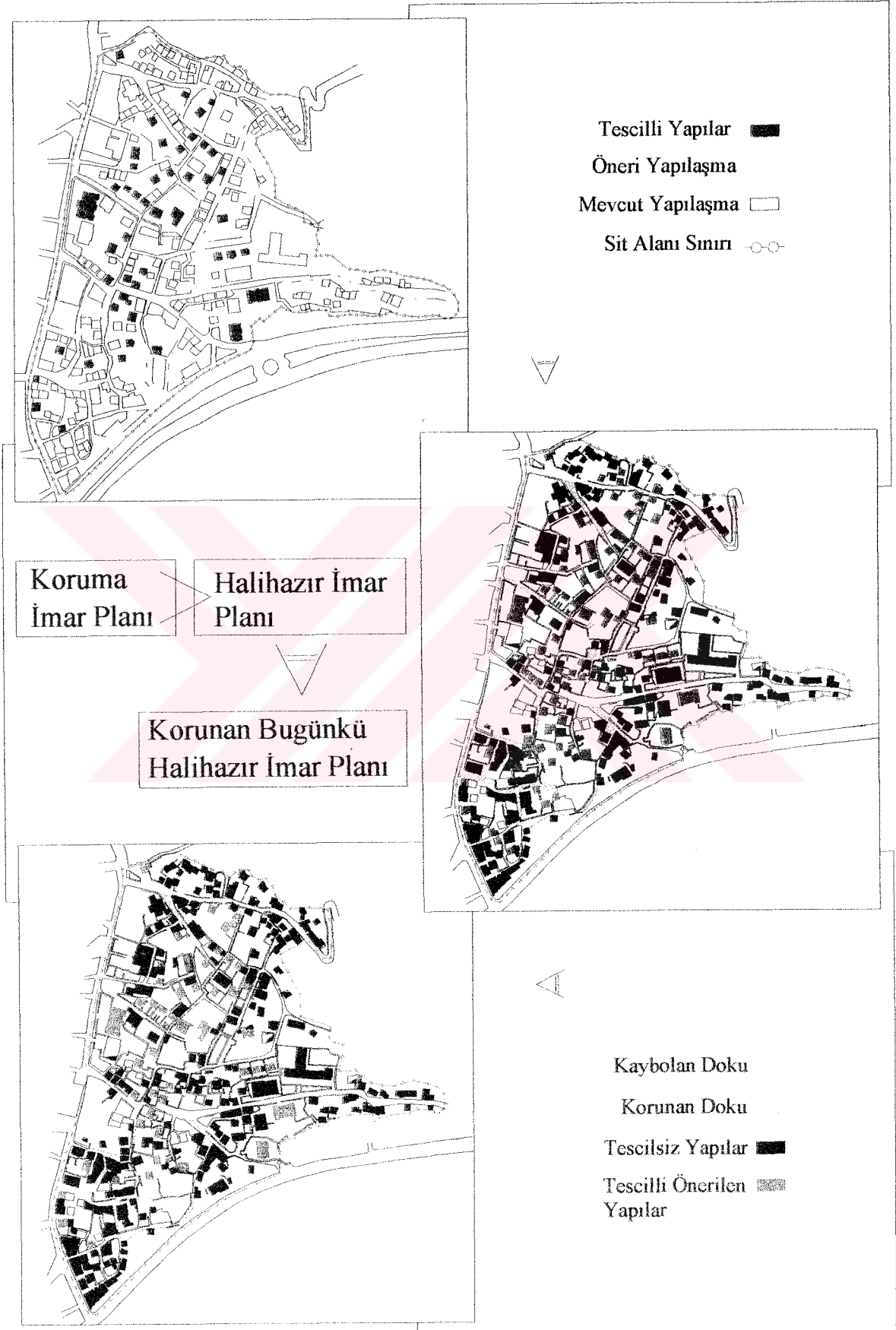








Tablo 16 . Giresun Kentsel Sit Alanı karşılaştırmalı analiz tablosu

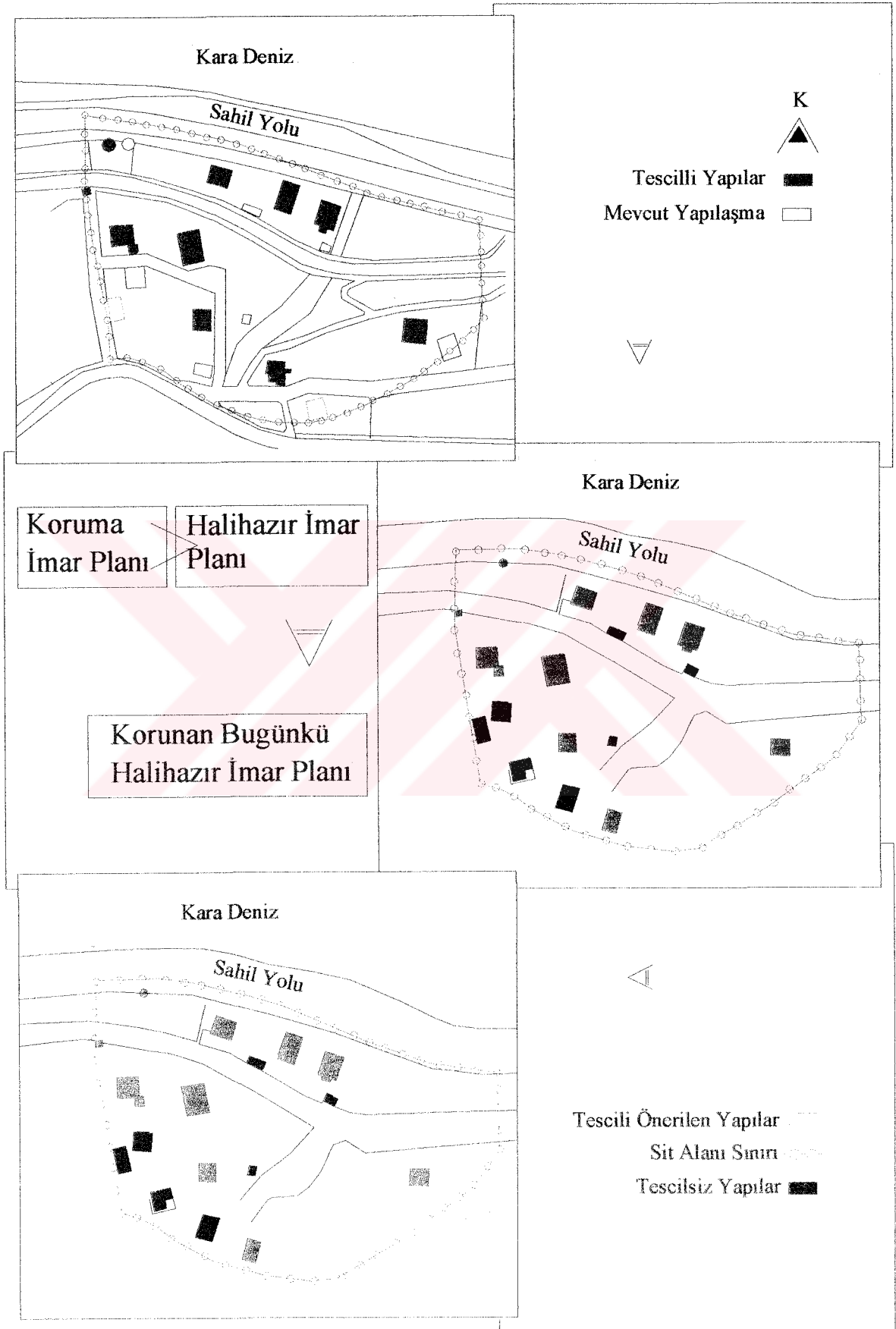


Tablo 17 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene genel analiz tablosu

1 NOLU KENTSEL SİT ALANI-SÜRMENE	
<p><b>Bölgenin Adı:</b> Soğuksu Mah.  <b>Yeri:</b> Trabzon/Sürmene  <b>Oluşum Yılı:</b> 18.-19.yy.  <b>(Dönem)</b></p> <p><b>Yapı Sayısı</b>  Tescilli Yapı Sayısı: 9  Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı: 7  Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı: -</p> <p><b>Yapı Tipi</b>  Konutlar: 8  Dini ve Eğt. Yapıları: -  Ticari Yapılar: -  Kent Donatıları: 2</p>	<p><b>Yapım Tekniği</b>  Konutlar: Y Kagir  Dini ve Eğt. Yapıları: -  Ticari Yapılar: -  Kent Donatıları: Taş</p> <p><b>Koruma</b>  Koruma Türü: Aktif, Pasif  Korumayı Gerçekleştiren Kurum: Özel  Korumada Katılım: Halk</p> <p><b>Bugünkü Kullanım</b>  Konutlar: Konut  Dini ve Eğt. Yapıları: -  Ticari Yapılar: -  Kent Donatıları: Kent Donatısı</p>



Tablo 19 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene karşılaştırmalı analiz tablosu



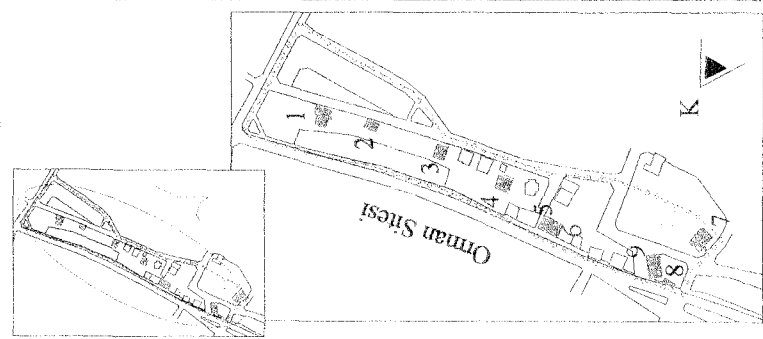


Tablo 20 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmeme genel analiz tablosu

2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-SÜRMENE	
	<p>7</p>
<p>Bölgenin Adı:Çarşı Mah. Yeri:Trabzon/Sürmene Oluşum Yılı:19.-20.yy. (Dönem)</p> <p>Yapı Sayısı Tescilli Yapı Sayısı:9 Kaydadağar Tescilli Yapı Sayısı:9 Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı: -</p> <p>Yapı Tipi Konutlar: 7 Dini ve Eğt. Yapıları: 2 Ticari Yapılar: - Kent Donatıları: -</p> <p>Yapım Tekniği Konutlar: Y. Kagir Dini ve Eğt. Yapıları:Y.Kagir, Taş Ticari Yapılar: - Kent Donatıları: -</p> <p>Koruma Koruma Türü: Aktif Korumayı Gerçekleştiren Kurum: Özel Korumada Katılım: Halk</p> <p>Bugünkü Kullanım Konutlar: Konut Dini ve Eğt. Yapıları:Dini ve Eğt. Y. Ticari Yapılar: - Kent Donatıları: -</p>	<p>3</p>
<p>1</p>	<p>9</p>
<p>4</p>	<p>8</p>
<p>5-6</p>	

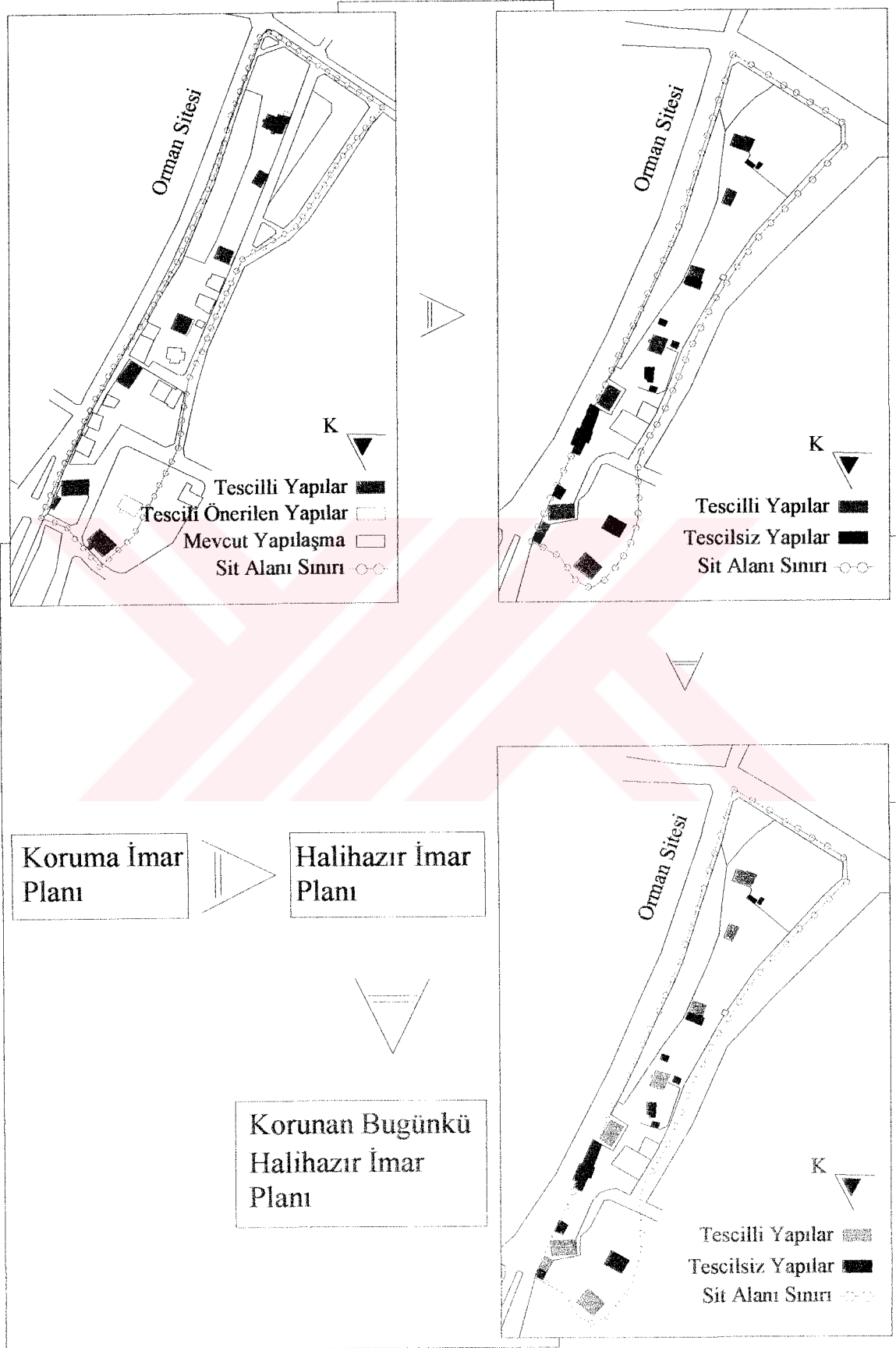
Tablo 21 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene yapı düzeyinde analiz tablosu

2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-SÜRME NE	Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri			Tasarım Yaklaşımları			Korunmada Üstlenici			Korunmada Katılım				
	Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özgm	Yeni İşlev	Değerli Yapılar	Tarihi Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlaş	Bütünleme	Çağdaş Ek Yapım	Yeniden Yapım	Temizleme	Taşma	Üstlenici	Yaklaşım	Yaklaşım	Yaklaşım	Halk	Devlet	Sivil Top. Or.
1	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
2	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
3	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
4	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
5	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
6	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
7	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
8	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
9	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
10	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•



- Tescilli Yapılar
- Tescilli Önerilen Yapılar
- Mevcut Yapılaşma
- Sit Alanı Sınırı

Tablo 22 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmeme karşılaştırmalı analiz tablosu



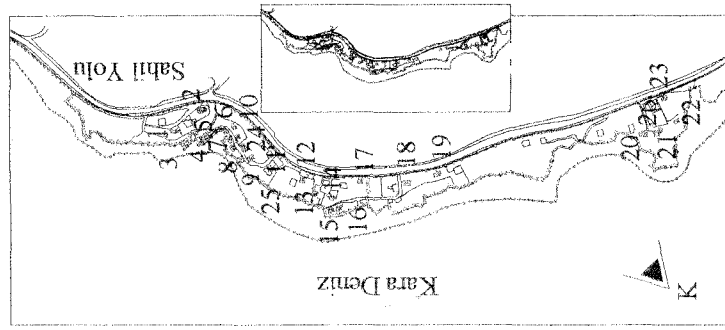
Tablo 23 . Konakönü Kentsel Sit Alanı genel analiz tablosu

KONAKÖNÜ KENTSEL SİT ALANI	
<p>Bölgenin Adı: Konakönü Yeri: Trabzon/Araklı Oluşum Yılı: 19.-20.yy. (Dönem)</p> <p>Yapı Sayısı Tescilli Yapı Sayısı: 26 Kaydadeğer Tescilli Yapı Sayısı: 15 Yok Olan Tescilli Yapı Sayısı: 3</p> <p>Yapı Tipi Konutlar: 23 Dini ve Eğt. Yapılan: 1 Ticari Yapılar: - Kent Donatıları: 2</p>	<p>Yapım Tekniği Konutlar: Y. Kagir Dini ve Eğt. Yapılan: Taş Ticari Yapılar: - Kent Donatılan: Taş</p> <p>Koruma Koruma Türü: Aktif, Pasif Korumayı Gerçekleştiren Kurum: Özel Korumada Katılım: Halk</p> <p>Bugünkü Kullanım Konutlar: Konut Dini ve Eğt. Yapılan: - Ticari Yapılar: - Kent Donatılan: Kent Donatısı</p>



Tablo 24 . Konakönü Kentsel Sit Alanı yapı düzeyinde analiz tablosu

KONAKÖNÜ KENTSEL SİT ALANI	Yapım Tekniği		Yapımın İşlevi		Eskilik Der. Gör. Yapılar		Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri			Tasarım Yaklaşımları				Korumada Ustlenici			Korumada Katılım					
	Ahşap	Y. Kagir	Taş	Özgül	Yeni İşlev	Değerlen. Yapılar	Tamir Ol. Yapılar	Yok Olan Yapılar	Aktif	Pasif	Sağlamlaş.	Bütünlüme	Çağdaş Ek. Yemden Yapım	Temizleme	Tasıma	UsluBağ. Yak.	Bağlamcı Yak.	Kurucu Yak.	Valilik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top. Or.
1	●	●		●		●		●		●	●										●			
2	●	●		●		●		●		●	●										●			
3	●	●		●		●		●		●	●											●		
4	●	●		●		●		●		●	●											●		
5	●	●		●		●		●		●	●											●		
6	●	●		●		●		●		●	●											●		
7	●	●		●		●		●		●	●											●		
8	●	●		●		●		●		●	●											●		
9	●	●		●		●		●		●	●											●		
10	●	●		●		●		●		●	●											●		
11	●	●		●		●		●		●	●											●		
12	●	●		●		●		●		●	●											●		
13	●	●		●		●		●		●	●											●		
14	●	●		●		●		●		●	●											●		
15	●	●		●		●		●		●	●											●		
16	●	●		●		●		●		●	●											●		
17	●	●		●		●		●		●	●											●		
18	●	●		●		●		●		●	●											●		
19	●	●		●		●		●		●	●											●		
20	●	●		●		●		●		●	●											●		

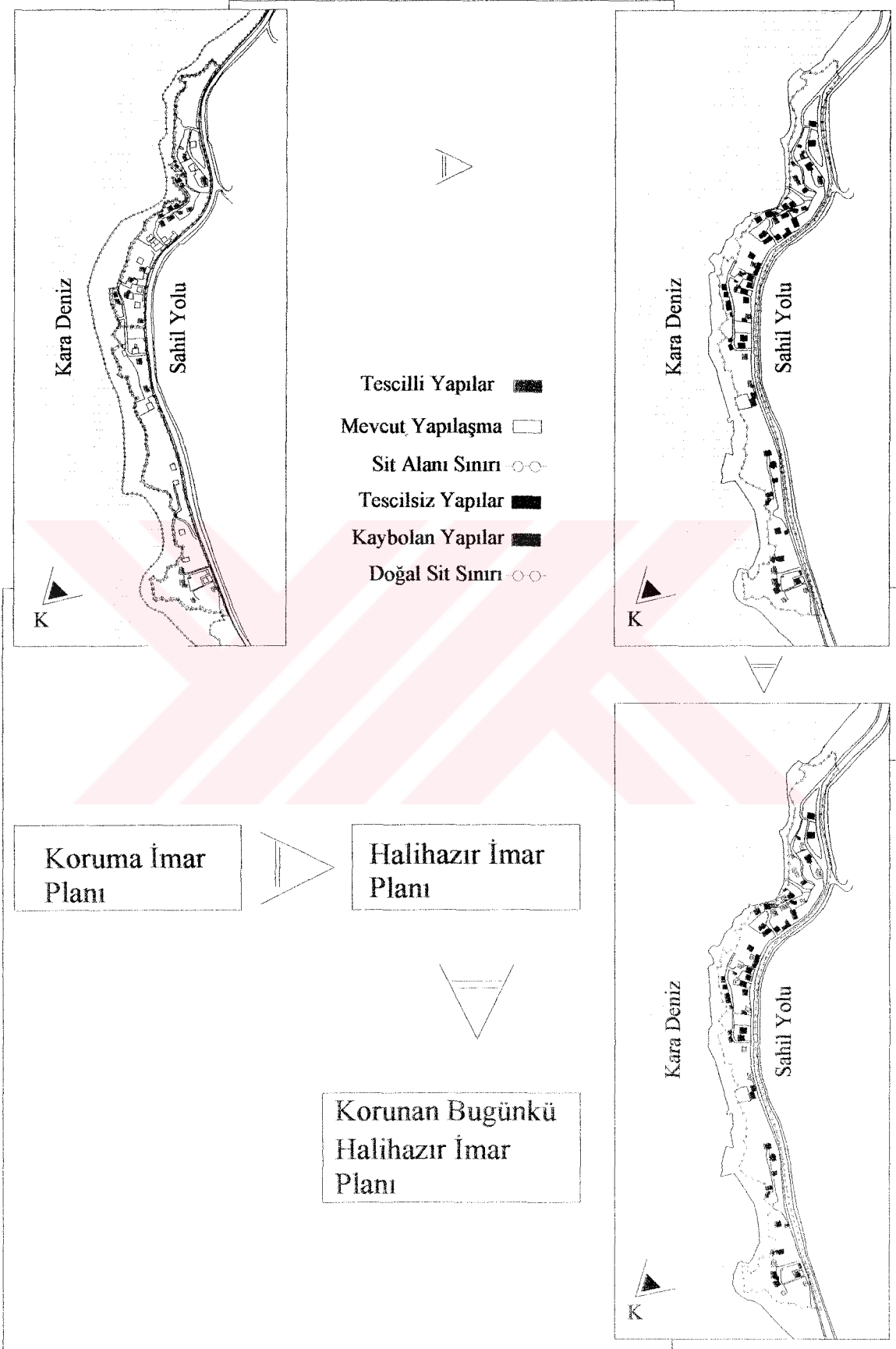


- Tescilli Yapılar
- Mevcut Yapılaşma
- Sit Alanı Sınırı
- Doğal Sit Sınırı





Tablo 25 . Konakönü Kentsel Sit Alanı karşılaştırmalı analiz tablosu



### 2.3.4. Analizin Değerlendirilmesi

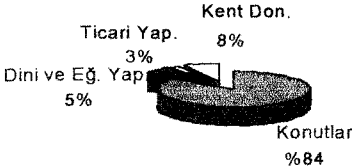
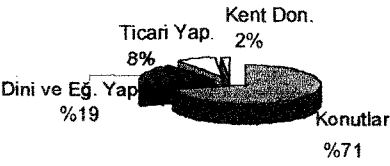
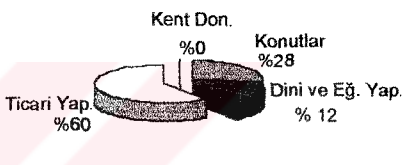
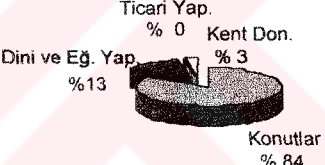
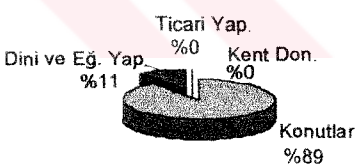
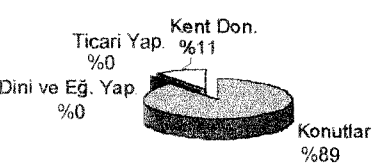
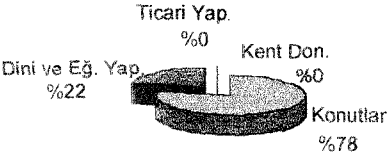
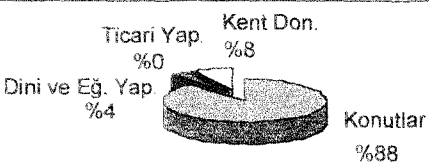
Bu bölümde; analiz tabloları ile elde edilen tüm bilgiler, değerlendirme tablolarında sayısallaştırılmıştır. Analiz tablolarındaki düşey sütunu oluşturan verilerle edinilen bilgiler ilk değerlendirme tablosunda, yatay sütunu oluşturan verilerle edinilen bilgiler ise ikinci değerlendirme tablosunda sayısallaştırılmıştır (Tablo 26, 28). Bu iki tablonun hemen ardından değerlendirmelerin oransal olarak ifade edildiği tablolar gelmektedir.

Tablo 26 . Değerlendirme tablosu-1

	Konutlar	Dini ve Eğit. Yapıları	Ticari Yapılar	Kent Donatıları	Toplam
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	32	2	1	3	38
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	68	18	8	2	96
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	16	7	35	-	58
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	27	4	-	1	32
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	42	5	-	-	47
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	8	-	-	1	9
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	7	2	-	-	9
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	23	1	-	2	26

Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Tescilli Yapılar” Başlığı altındaki Konutlar, Dini ve Eğitim Yapıları, Ticari Yapılar, Kent Donatıları alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadesi aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 27. Bölgedeki tescilli yapıların sınıflandırmasının oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Kent Don. 8% Ticari Yap. 3% Dini ve Eğ. Yapı 5% Konutlar %84</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Kent Don. 2% Ticari Yap. 8% Dini ve Eğ. Yapı %19 Konutlar %71</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Kent Don. %0 Konutlar %28 Dini ve Eğ. Yapı %12 Ticari Yap. %60</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Ticari Yap. %0 Kent Don. %3 Dini ve Eğ. Yapı %13 Konutlar %84</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Ticari Yap. %0 Kent Don. %0 Dini ve Eğ. Yapı %11 Konutlar %89</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Kent Don. %11 Ticari Yap. %0 Dini ve Eğ. Yapı %0 Konutlar %89</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Ticari Yap. %0 Kent Don. %0 Dini ve Eğ. Yapı %22 Konutlar %78</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Ticari Yap. %0 Kent Don. %8 Dini ve Eğ. Yapı %4 Konutlar %88</p>

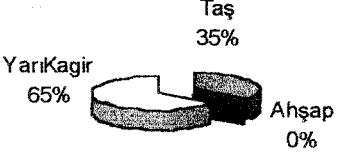
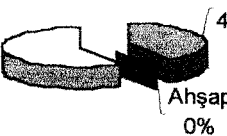
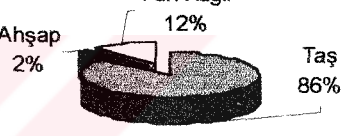
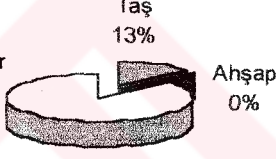
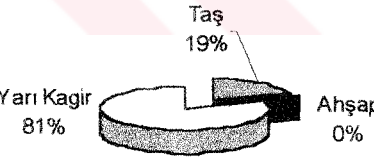
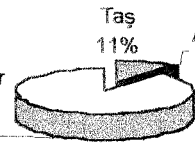
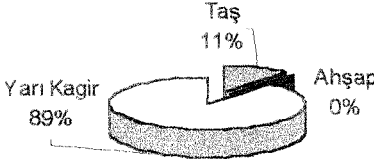
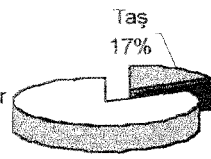
Tablo 28. Değerlendirme tablosu-2

	Yapım Malzemesi			Yapımın İşlevi		Eskilik Derecelerine Göre Yapılar			Koruma Türü		Restorasyon Teknikleri					Tasarım Yaklaşımları			Korumada Üstlenici			Korumada Katılım			
	Ahşap	Yarı Kagir	Taş	Özgun	Yeni İşlev	Değerlen. Yap.	Tahrip Ol. Yap.	Yok Olan Yap.	Aktif	Pasif	Sağlatılma	Bütünlere	Çağdaş Ek	Yeniden Yapım	Temizleme	Taşma	Üsluba Bağ. Yak.	Bağlamcı Yak.	Kurucu Yak.	Valilik	Belediye	Özel	Halk	Devlet	Sivil Top. Örgütleri
I Nolu Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	-	20/38	11/38	28/38	3/38	27/38	5/38	5/38	27/38	5/38	23/38	6/38	4/38	-	4/38	-	-	1/5	3/5	1/38	3/38	23/38	4/38	-	-
II Nolu Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	-	48/96	34/96	55/96	23/96	70/96	13/96	13/96	70/96	10/96	70/96	2/96	2/96	-	1/96	-	-	1/96	4/96	3/96	6/96	61/96	9/96	-	-
III Nolu Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	1/58	6/58	45/58	15/58	36/58	48/58	4/58	6/58	48/58	3/58	47/58	2/58	-	-	-	-	-	-	3/6	7/58	-	41/58	41/58	7/58	-
Akçaabat Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	-	28/32	4/32	29/32	3/32	29/32	3/32	-	29/32	3/32	28/32	1/32	1/32	-	-	-	-	-	-	2/32	-	26/32	26/32	2/32	-
Giresun Kentisel Sit Alanı, Giresun/Merkez	-	38/47	9/47	42/47	5/47	42/47	5/47	-	42/47	5/47	42/47	-	2/47	-	-	-	-	-	-	5/47	-	37/47	37/47	5/47	-
I Nolu Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	-	8/9	1/9	9/9	-	7/9	2/9	-	7/9	2/9	7/9	-	3/9	-	-	-	-	-	-	-	-	7/9	7/9	-	-
II Nolu Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	-	8/9	1/9	8/9	1/9	9/9	-	-	9/9	-	9/9	-	3/9	-	-	-	-	-	-	-	-	9/9	9/9	-	-
Konaklı Kentisel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	-	19/26	4/26	23/26	-	15/26	8/26	3/26	15/26	8/26	15/26	-	1/26	-	-	-	-	-	-	-	-	15/26	15/26	-	-











Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Yapım Malzemesi” başlığı altındaki Ahşap, Taş, Yarı Kagir alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 29. Yapım malzemesinin oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Yarı Kagir 65% Taş 35% Ahşap 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Yarı Kagir 59% Taş 41% Ahşap 0%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Ahşap 2% Yarı Kagir 12% Taş 86%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Yarı Kagir 87% Taş 13% Ahşap 0%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Yarı Kagir 81% Taş 19% Ahşap 0%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Yarı Kagir 89% Taş 11% Ahşap 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Yarı Kagir 89% Taş 11% Ahşap 0%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Yarı Kagir 83% Taş 17% Ahşap 0%</p>

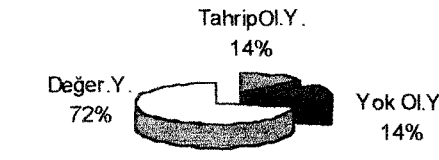
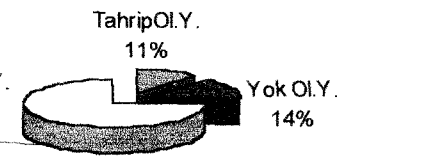
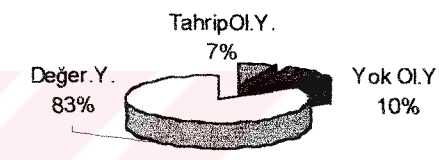
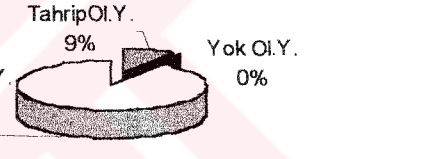
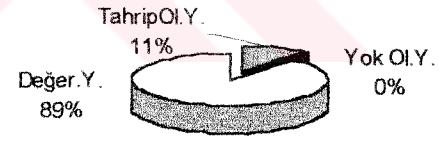
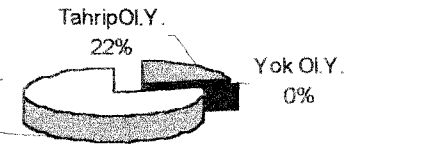
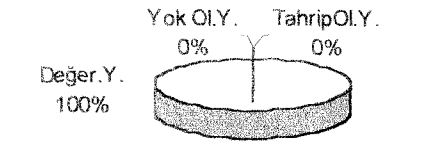
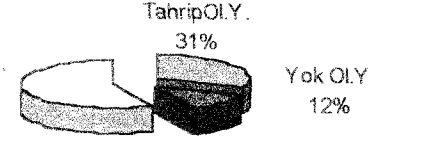
Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Yapının İşlevi” başlığı altındaki Özgün, Yeni İşlev alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 30. Yapının işlevinin oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Özgün 90% Yeni İşlev 10%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Özgün 71% Yeni İşlev 29%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Özgün 71% Yeni İşlev 29%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Özgün 91% Yeni İşlev 9%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Özgün 89% Yeni İşlev 11%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Yeni İşlev 0% Özgün 100%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Özgün 89% Yeni İşlev 11%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Yeni İşlev 0% Özgün 100%</p>









Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Eskilik Derecelerine Göre” Yapılar başlığı altındaki Değerlendirilebilir Yapılar, Tahrip Olan Yapılar, Yok Olan Yapılar alt başlılarındaki değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 31. Eskilik derecelerine göre yapıların oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Değer.Y. 72% TahripOl.Y. 14% Yok Ol.Y. 14%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Değer.Y. 75% TahripOl.Y. 11% Yok Ol.Y. 14%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Değer.Y. 83% TahripOl.Y. 7% Yok Ol.Y. 10%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Değer.Y. 91% TahripOl.Y. 9% Yok Ol.Y. 0%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Değer.Y. 89% TahripOl.Y. 11% Yok Ol.Y. 0%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Değer.Y. 78% TahripOl.Y. 22% Yok Ol.Y. 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Değer.Y. 100% TahripOl.Y. 0% Yok Ol.Y. 0%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Değer.Y. 57% TahripOl.Y. 31% Yok Ol.Y. 12%</p>

Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Koruma Türü” başlığı altındaki Aktif, Pasif alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo 32. Koruma türünün oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Aktif 84% Pasif 16%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Aktif 87% Pasif 13%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Aktif 94% Pasif 6%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Aktif 91% Pasif 9%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Aktif 89% Pasif 11%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Aktif 78% Pasif 22%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Aktif 00% Pasif 0%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Aktif 65% Pasif 35%</p>

Çalışma kentsel tüm siteler için; “Restorasyon Teknikleri” başlığı altındaki Sağlamaştırma, Bütünleme, Çağdaş Ek, Yeniden Yapım, Taşıma Temizleme alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıda gösterilmiştir:

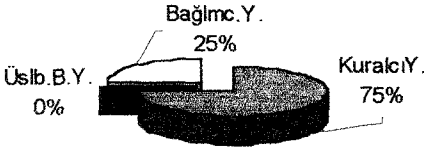
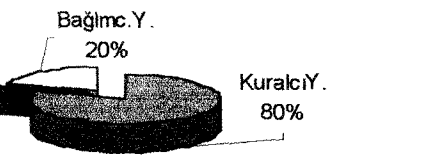
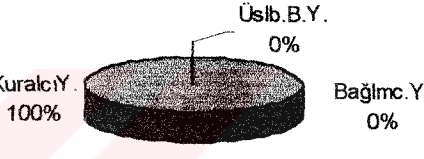
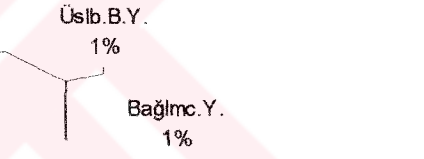
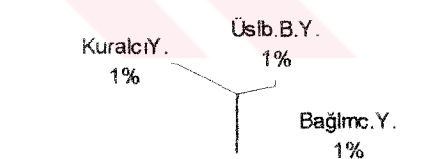
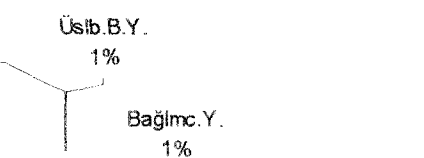
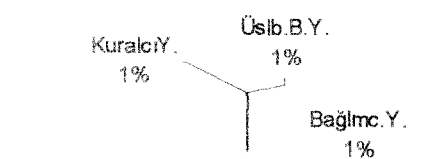
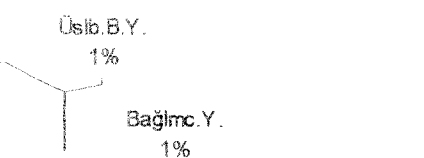
Tablo 33. Restorasyon tekniklerinin oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	<p>Bütünlm. 16% Sağlm. 62% Çağ.Ek. 11% Yen.Yap. 0% Temizlm. 11% Taşm. 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	<p>Bütünlm. 3% Sağlm. 93% Çağ.Ek. 3% Yen.Yap. 0% Temizlm. 1% Taşm. 0%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	<p>Bütünlm. 4% Sağlm. 96% Çağ.Ek. 0% Yen.Yap. 0% Temizlm. 0% Taşm. 0%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	<p>Bütünlm. 3% Sağlm. 94% Çağ.Ek. 3% Yen.Yap. 0% Temizlm. 0% Taşm. 0%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	<p>Bütünlm. 0% Sağlm. 95% Çağ.Ek. 5% Yen.Yap. 0% Temizlm. 0% Taşm. 0%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	<p>Bütünlm. 0% Sağlm. 70% Çağ.Ek. 30% Yen.Yap. 0% Temizlm. 0% Taşm. 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	<p>Bütünlm. 0% Sağlm. 75% Çağ.Ek. 25% Yen.Yap. 0% Temizlm. 0% Taşm. 0%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	<p>Bütünlm. 0% Sağlm. 94% Çağ.Ek. 6% Yen.Yap. 0% Temizlm. 0% Taşm. 0%</p>



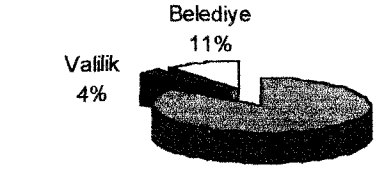
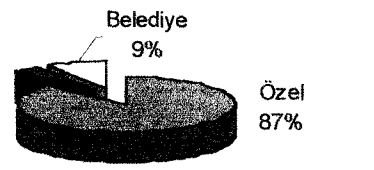

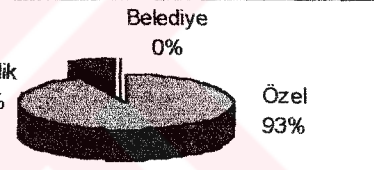
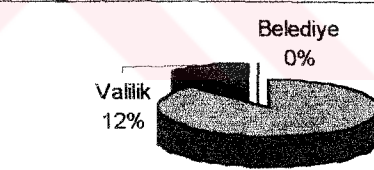
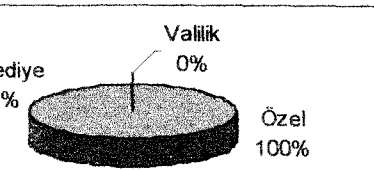
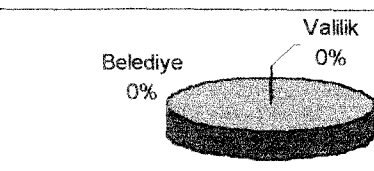
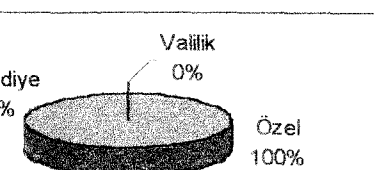
Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Tasarım Yaklaşımları” başlığı altındaki Üsluba Bağlı Yaklaşımlar, Bağlamcı Yaklaşımlar, Kuralcı Yaklaşımlar alt başlıklarının oransal ifadeleri aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 34. Tasarım yaklaşımlarının oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 0% Bağlmc.Y. 25% Kuralcı.Y. 75%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 0% Bağlmc.Y. 20% Kuralcı.Y. 80%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 0% Kuralcı.Y. 100% Bağlmc.Y. 0%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 1% Kuralcı.Y. 1% Bağlmc.Y. 1%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 1% Kuralcı.Y. 1% Bağlmc.Y. 1%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 1% Kuralcı.Y. 1% Bağlmc.Y. 1%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 1% Kuralcı.Y. 1% Bağlmc.Y. 1%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Üslub.B.Y. 1% Kuralcı.Y. 1% Bağlmc.Y. 1%</p>

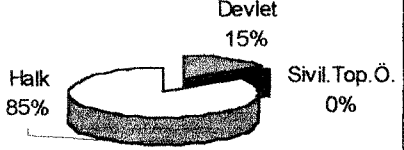
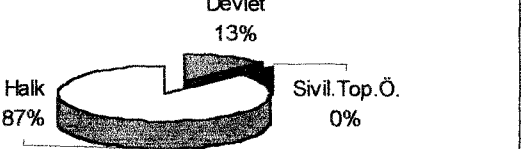
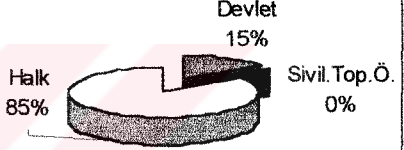
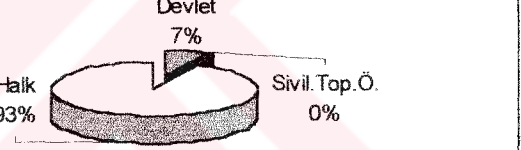
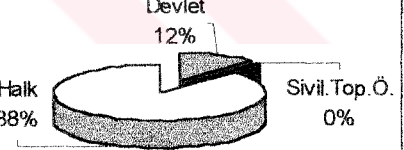
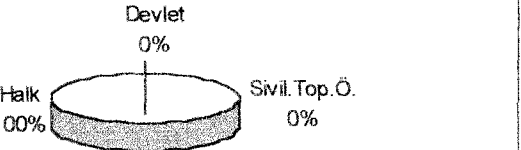
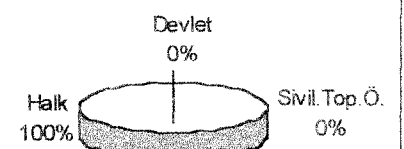
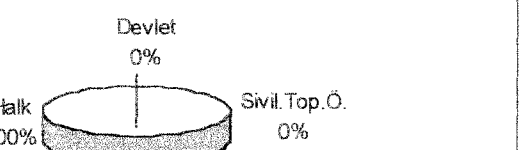
Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Korumada Üstlenici” başlığı altındaki Valilik, Belediye, Özel alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 35. Korumada üstlenicinin oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Valilik 4% Belediye 11% Özel 85%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Valilik 4% Belediye 9% Özel 87%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Valilik 15% Belediye 0% Özel 85%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Valilik 7% Belediye 0% Özel 93%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Valilik 12% Belediye 0% Özel 88%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Valilik 0% Belediye 0% Özel 100%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Valilik 0% Belediye 0% Özel 100%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Valilik 0% Belediye 0% Özel 100%</p>

Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için; “Korumada Katılım” başlığı altındaki Devlet, Halk, Sivil Toplum Örgütleri alt başlıklarının değerlendirmelerinin oransal ifadeleri aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 36. Korumada katılımın oransal ifadesi

<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Devlet 15% Halk 85% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Devlet 13% Halk 87% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez</b></p>	 <p>Devlet 15% Halk 85% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat</b></p>	 <p>Devlet 7% Halk 93% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez</b></p>	 <p>Devlet 12% Halk 88% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Devlet 0% Halk 100% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene</b></p>	 <p>Devlet 0% Halk 100% Sivil.Top.Ö. 0%</p>
<p><b>Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı</b></p>	 <p>Devlet 0% Halk 100% Sivil.Top.Ö. 0%</p>

### 3. BULGULAR

Analiz bölümü ile elde edilen bilgiler değerlendirme bölümü ile sayısallaştırılmış ve oransal ifadeleri ile gösterilmiştir. Bu bölümde, değerlendirme aşamasındaki oransal yoğunluklardan çıkarımlar yapılacaktır.

- Alan çalışması kapsamındaki kentsel sitlerin hangi oranlarda ve nasıl bir yoğunluk sıralaması ile korundukları çıkarımları aşağıda ifade edilmiştir:

Tablo 37. Çalışma alanındaki kentsel sitlerin korunma göstergeleri

	<b>Aktif (%)</b>	<b>Pasif (%)</b>
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	84	16
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	87	13
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	94	6
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	91	9
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	89	11
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	78	22
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	65	35

Yukarıdaki oranlarından, çalışma alanındaki kentsel sitlerin büyük ölçüde korunduğunu söylenebilmektedir.

Tablo 38. Çalışma alanındaki kentsel sitlerdeki yapıların sağlamlık göstergeleri

	<b>Değerlendirilebilir Yapılar (%)</b>	<b>Tahrip Olan Yapılar (%)</b>	<b>Yok Olan Yapılar (%)</b>
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	72	14	14
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	75	11	14
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	83	7	10
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	91	9	0
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	89	11	0
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	78	22	0
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	57	31	12

Değerlendirilebilir yapıların en fazla, tahrip olan ve yok olan yapıların en az olduğu kentsel sitin en iyi korunduğu çıkarımı ile tüm kentsel sitler koruma durumlarına göre en iyiden en kötüye doğru aşağıda sıralanmıştır:

1. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene
2. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat
3. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez
4. III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez
5. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene
6. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez
7. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez
8. Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı



Yukarıdaki sıralamada; Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı'nın en iyi korunan, Konakönü Kentsel Sit Alanı'nın ise en kötü korunan kentsel sit olduğunu söylenebilmektedir.

- Alan çalışması kapsamındaki kentsel sitlerde en çok uygulanan restorasyon teknikleri çıkarımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 39. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde sağlamlaştırma tekniğinin kullanımı

	Sağlamlaştırma (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	62
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	93
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	96
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	94
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	95
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	70
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	75
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	94

Tablo 40. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde bütünleme tekniğinin kullanımı

	Bütünleme (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	16
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	3
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	4
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	0
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	0
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	0
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	0

Tablo 41. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde çağdaş ek tekniğinin kullanımı

	Çağdaş Ek(%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	11
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	3
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	0
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	3
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	5
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	30
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	25
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	6

Tablo 42. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde temizleme tekniğinin kullanımı

	Temizleme(%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	11
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	1
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	0
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	0
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	0
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	0
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	0

Yukarıdaki oranlardan; tüm çalışma alanı için, kentsel sitlerde uygulanan restorasyon tekniklerinin en çok uygulananından en az uygulanana doğru,

Sağlamlaştırma,	%85
Çağdaş Ek,	%10
Bütünleme,	%3
Temizleme,	%1,5

olarak gerçekleştirildiğini söylenebilmektedir. Yeniden yapım ve taşıma teknikleri ise hiçbir kentsel sit alanında uygulanmamıştır.

- Yok olan tescilli yapılardan, yerine yenisi yapılan yapılar için irdelenen tasarım yaklaşımlarının oransal ifadeleri ile gösterimi aşağıdaki gibidir:

Tablo 43. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde uygulanan tasarım yaklaşımları göstergeleri

	Üsluba Bağlı Yaklaşımlar (%)	Bağlamcı Yaklaşımlar (%)	Kuralcı Yaklaşımlar (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	0	25	75
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	0	20	80
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	0	0	100

Buradan,

Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez  
 I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene  
 II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene  
 Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı

Kentsel sitlerinde yok olan yapılardan yerine yenisi yapılanlar saptanamadığından, tasarım yaklaşımlarının nasıl uygulandığı hakkında bir çıkarımda bulunulamamaktadır. Yukarıdaki oranlardan çalışma alanının tümü için, uygulanan tasarım yaklaşımlarının yoğunluk sıralaması aşağıdaki gibidir:

Kuralcı Yaklaşımlar,	%32
Bağlamcı Yaklaşımlar,	%6
Üsluba Bağlı Yaklaşımlar,	%0

Buradan, Kuralcı Yaklaşımın en çok uygulanan tasarım yaklaşımı olduğunu söylenebilirken, Üsluba Bağlı Tasarım Yaklaşımının ise çalışma alanında hiç uygulanmadığını söylenebilmektedir.

- Çalışma alanındaki kentsel sitler, Özel, Valilik, Belediye olarak belirlenen kurumlarca aşağıdaki oranlarda korunmaktadır.

Tablo 44. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde korumada üstlenici kurumlar

	Özel (%)	Valilik (%)	Belediye (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	85	4	11
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	87	4	9
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	85	15	0
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	93	7	0
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	88	12	0
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0	0
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	100	0	0

Bu oranlardan, özel kurumun korumada en etkin olduğu duruma göre kentsel sitlerin sıralanışı aşağıdaki gibidir:

	<b>Özel</b>
1. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	%100
2. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	%93
3. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	%88
4. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%87
5. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%85

Valilik kurumunun en etkin olduğu duruma göre kentsel sitlerin sıralanışı aşağıdaki gibidir:

	<b>Valilik</b>
1. III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%15
2. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	%12
3. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	%7
4. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%4

Buradan,

I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene

II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene

Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı'da, valilik kurumunun korumada üstlenici olarak yer almadığı söylenebilmektedir.

Belediye kurumunun en etkin olduğu duruma göre kentsel sitlerin sıralanışı aşağıdaki gibidir:



	<b>Belediye</b>
1. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%11
2. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%9

Buradan,

III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez  
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat  
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez  
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene  
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene  
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı

'da belediye kurumunun korumada üstlenici olarak yer almadığı söylenebilmektedir.

Çalışma alanındaki tüm kentsel sitler için korumada en etkin kurum ise;

Özel,	%92
Valilik,	%5
Belediye,	%3

yoğunlukları ile sıralanabilmektedir.

- Çalışma alanındaki kentsel sitlerde, halk, devlet, ve sivil toplum örgütlerinin korumada katılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 45. Çalışma alanındaki kentsel sitlerde korumada katılım göstergeleri

	Halk (%)	Devlet (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	85	15
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	87	13
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	85	15
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	93	7
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	88	12
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	100	0

Buradan, sivil toplum örgütlerinin korumaya katılmadığı söylenebilmektedir.

Halkın korumaya katılımında etkinliği aşağıdaki gibidir:

	Halk
1. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	%100
2. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	%93
3. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	%88
4. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%87
5. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%85

Devletin korumaya katılımda etkinliği aşağıdaki gibidir:

	<b>Devlet</b>
1. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%15
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	
2. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	%13
3. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	%12
4. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	%7

Buradan,

I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene

II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene

Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı'da, devletin korumaya katılmadığı söylenebilmektedir.

Çalışma alanındaki tüm kentsel siteler için, korumada katılımda en etkin kurum ise;

Halk, %92

Devlet, %8

yoğunlukları ile sıralanabilmektedir.

#### 4. TARTIŞMA

Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler adı altındaki konunun örnek alan seçimi yapılırken tek üst denetim kapsamında bir bölge olmasına özellikle dikkat edilmiştir. Trabzon Koruma Kurulu bünyesindeki kentsel sitlerde, başta amaçlandığı gibi tek denetimle uygulamada bir dil birliği olacağı düşünülmüştür. Çalışmanın sonuna yaklaşıldığında ise durum düşünülen gibi olmamıştır. Trabzon Koruma Kurulu bünyesindeki kentsel sitlerde her türlü yapılaşmanın ve uygulamanın birinci denetleyicisi bahsedilen kurumdur. Bölgeler için koruma planları belediye ya da valiliklerce yapılmasına karşın, biten planları uygulamaya geçilmeden değerlendiren ve onayan merci koruma kurullarıdır [10]. Bu işleyiş gereğince, koruma kurullarının kentsel sitler için yapılan koruma imar planında aradığı ortak kriterler olmalıdır diye düşünülmektedir. En azından planlar aynı okunurlukta, aynı dil birliği içerisinde hazırlanmalıdır. Ama görünen düşünülenle aynı paralellikte olmamıştır. (Bkz. ek'deki koruma imar planlarına)

Tartışma konusu olabilecek diğer bir husus ise; tescil sınırlarının belirlenmesi ve belirlenen sınırlar içindeki tescilli yapıların tespitindeki kriterleri içermektedir.

Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve o açıdan doku bütünlüğü gösteren alanlar, koruma kanunu gereğince hazırlanan ilgili yönetmelikte kentsel sit alanları olarak tanımlanmaktadır [11]. Ayrıca bu alanlarda bulunan taşınmaz kültür varlıkları da aşağıda ifade edilen iki başlık altında tanımlanmaktadır [10]:

1. Grup Yapılar: Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde (askeri ve dini yapıları da içermek üzere) tarihi, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.

2. Grup Yapılar: Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan, giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır.

Tüm bu tanımların uygulamaya yansısını, çalışma alanımız kapsamındaki, sınırları bahsedilen kanunlarla sabit kentsel sitlerde görülmektedir. Bu gözlem, Sürmene I Nolu

Kentsel Sit Alanı ile örneklenebilmektedir. Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı, alan çalışmaları için bölgeye gidildiğinde sınırlarının saptanmasında oldukça zorlanılan bir bölge olmuştur. Bahsedilen alan, Sürmene ilçe merkezinin doğu sınırında, Soğuksu Mahallesi içinde yer almaktadır. Şehir merkezinde Hükümet Caddesi olarak başlayan güzergah, kentsel sit alanında Orgeneral Halis Burhan Caddesi olarak devam etmektedir. Alana ulaşabilmek için bahsedilen güzergahtan ilerlemeye başlanmıştır. Bir yandan da harita üzerinde takip ederek bölge sınırları bulunmaya çalışılmaktadır. Bu ilerleyiş esnasında kat edilen Hükümet Caddesi boyunca birçok nitelikli taşınmaz kültür varlığı dikkati çektiğinden her an sit sınırları içine girildiği sanılarak dikkatlice çevre gözlemlenmektedir. Aranana ulaşıldığında, kentsel sit alanları içinde olduğu tahmin edilen Hükümet Caddesi için böyle bir tespitin olmadığı anlaşılmıştır. Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı'nın hemen batısı boyunca uzanan Hükümet Caddesi en az sit alanı kadar nitelikli yapıları barındıran ve bizce sit sınırı içinde bulunması gereken bir caddedir.

Bu gözlemler aklı iki şey getirmektedir. Birincisi; sit olarak tescillenen I Nolu Kentsel Sit Alanı, ilçe merkezinin dışında, yapılaşmadan oldukça uzak, yakın gelecek için rant alanı barındırmayan bir bölgede yer almaktadır.

Oysa sit sınırı içinde yer alması beklenen Hükümet Caddesi ise, yeni yapılaşmaların olduğu şehrin en işlek ve yoğun bölgesi konumuyla oldukça değerli rant alanlarını barındırmaktadır. Kentsel sit alanı içinde istenilen şekilde yapılanılamayacağından, alanın dışında kalan cazip rant alanları yeni yapılanma için çok daha uygundur ve Hükümet Caddesi cazip rant alanlarını barındırmaktadır.

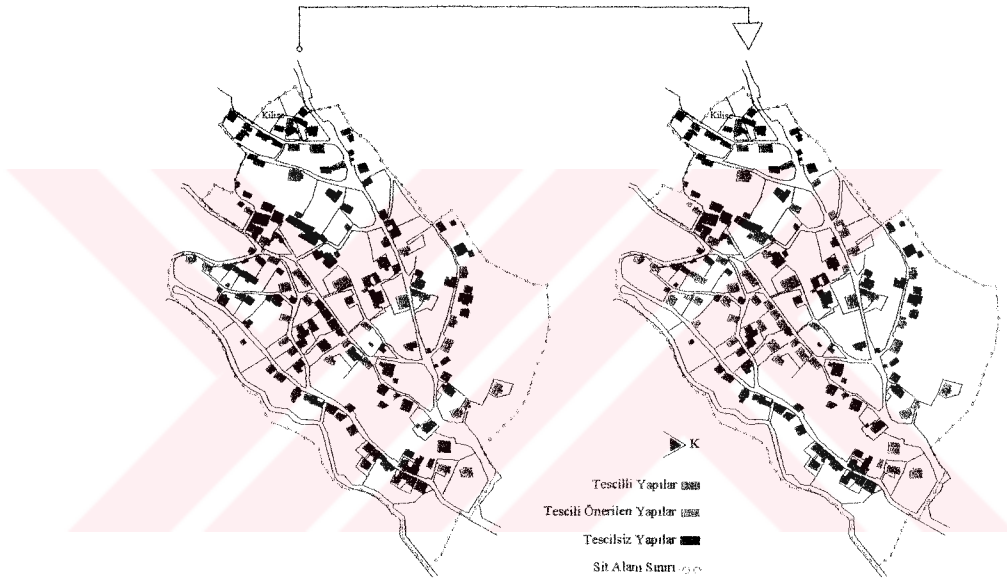
İkincisi ise daha iyimser olunup, sınırlarının ifade edilen şekli ile büyütülmesinin, I Nolu Kentsel Sit Alanı'nın tanımlanmasını oldukça zorlaştıran, geniş bir alana yayılmasının güçlüklerini içeren bir düşünüş olabileceği tahmin edilmektedir. İkinci düşünüş çok gerçekçi olmasa da, gözetici ve denetleyici kurumların uygulamalarına yön veren düşünüş olduğu hiç bir biçimde birinci düşünüşü içeren uygulamaların olmayacağı umulmaktadır.

Sit sınırlarının tespiti ile ilgili gözlemlenenlerin benzerleri, taşınmaz kültür varlıklarının tespit ve tescili için de gözlemlenmiştir. Akçaabat ve Giresun kentsel siteleri bu gözlemlerin yoğunlaştığı alanlardır (Şekil 69, 70).

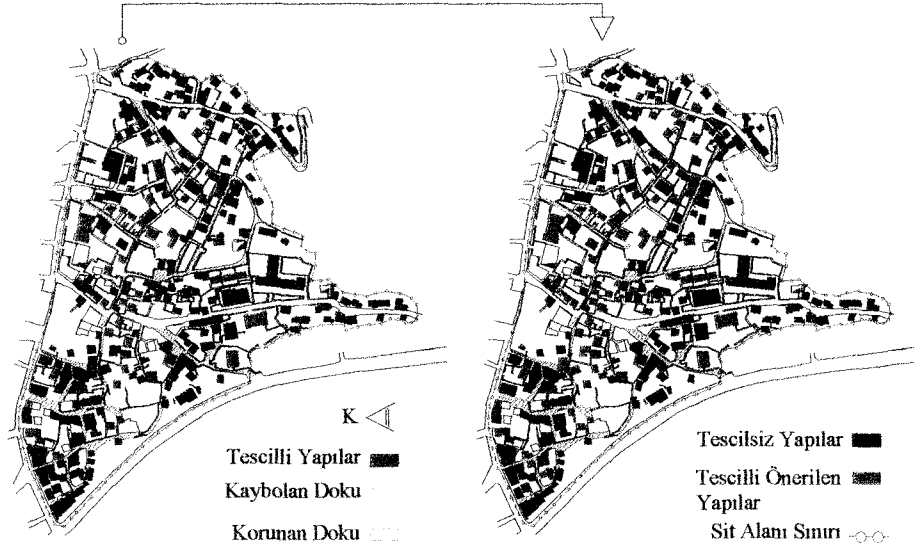


Alan çalışmaları için bölgelere gidildiğinde her iki bölgede de aynı durumla karşılaşılmıştır. Eldeki haritalardan takip edilen tescilli yapılar, bölgenin sahip olduğu taşınmaz varlıkların yarısından daha azını içermektedir. Diğer nitelikli tarihi yapılar için ise hiçbir tespit ve tescil bulunmamaktadır.

Bu uygulamanın çok iyimser sebepleri olabileceği düşünülmektedir. Tespit ve tescilli yapılmayan nitelikli tarihi yapılar, ekonomik cazibeleri ile rantçıların gelir kaynakları olabilmekte, kullanıcılar için de cazip sunumlarla yok olmanın eşiğine gelebilmektedirler. Çalışmalar esnasında bu seçeneğin duyum ve uygulamalarına rastlanılmıştır.

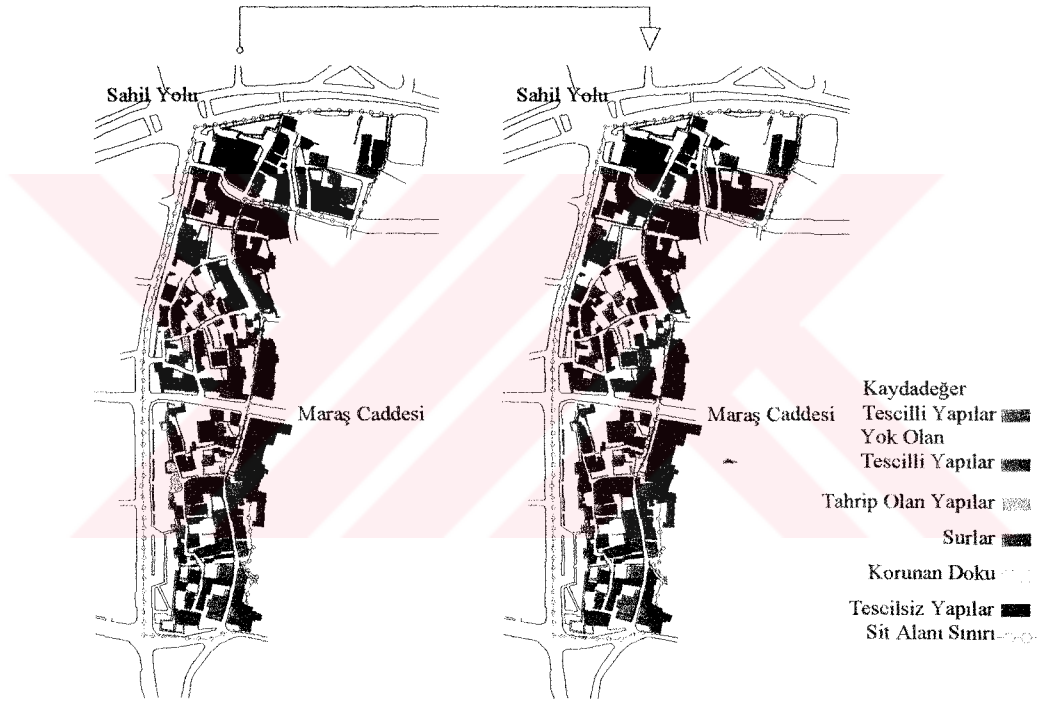


Şekil 69 . Akçaabat Halihazır İmar Planında, tespit edilen nitelikli yapıların gösterimi

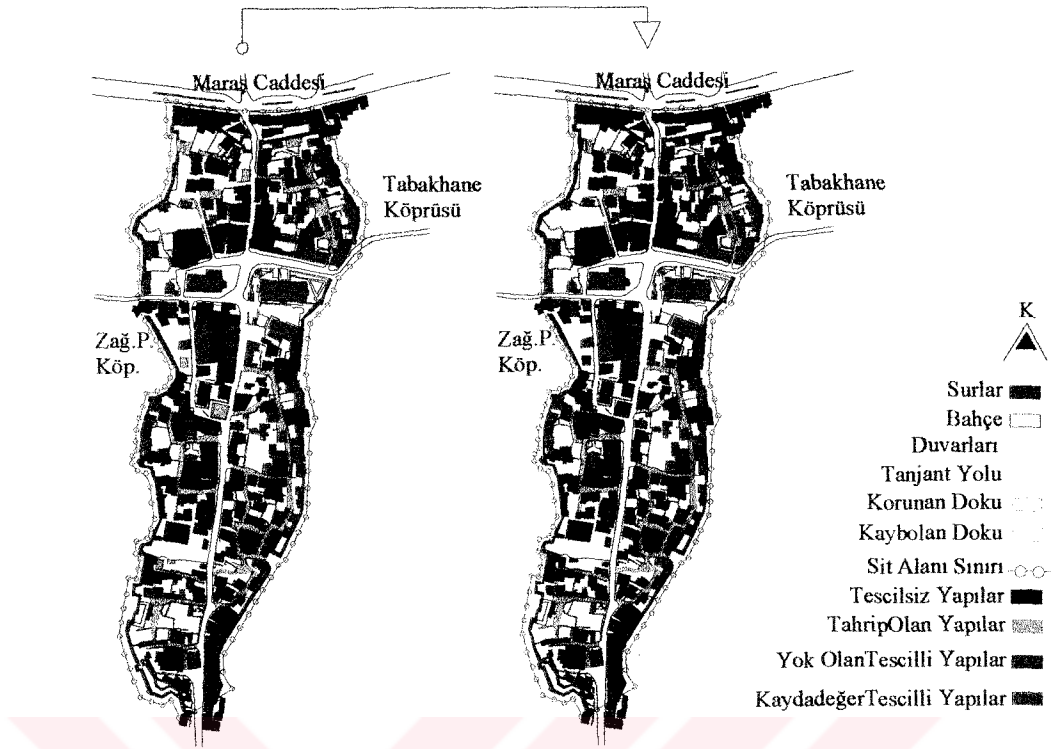


Şekil 70 . Giresun Halihazır İmar Planında, tespit edilen nitelikli yapıların gösterimi

Çalışmanın bu aşamasında tartışma konusu olabilecek diğer bir husus da, kentsel sit alanlarında saptanan tahrip olan yapıların gelecekteki durumlarını içermektedir. Bu çalışmalar üç yıl önce; çalışma alanındaki kentsel sitlerden, Trabzon II Nolu Kentsel Sit Alanı'nda yapılan Birlik'in çalışmasında ağır tahripli olarak saptanan 3 nolu Çifte Hamam bugün yerinde bulunamamıştır. Bu durum bir, üç ya da beş yıl sonrasında; bugün tahrip olan yapı olarak saptanan yapılar içinde gerçekleşirse, kentsel sitlerin sit olma özelliğini kaybetmeye doğru gideceği, varılacak üzücü son olabilecektir. Tahrip olan yapıların saptandığı kentsel siteler için, bu üzücü sonun görüntüleri aşağıdaki şekillerde gösterilmektedir:



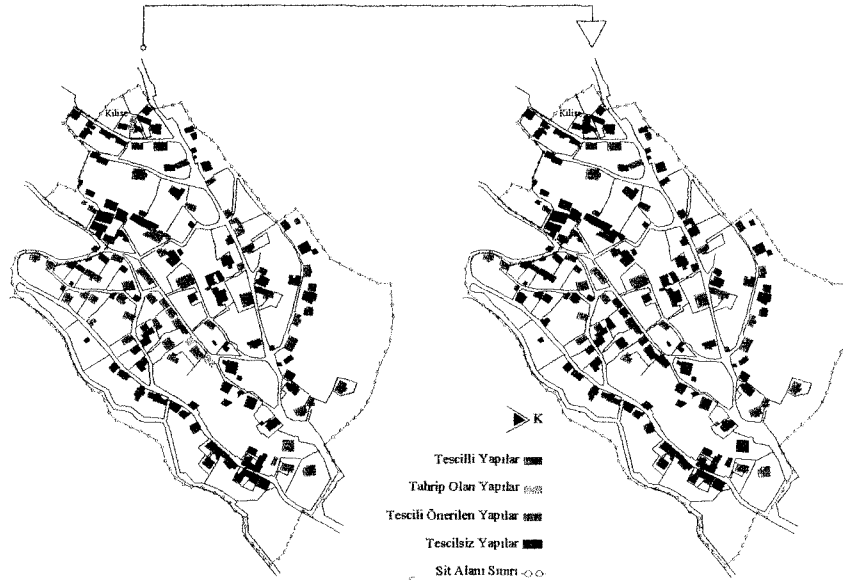
Şekil 71 . Trabzon I Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu



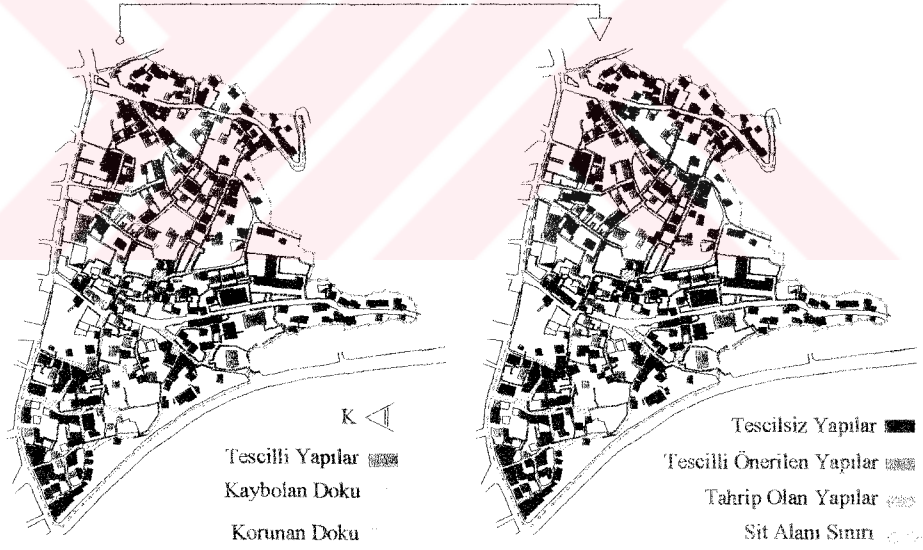
Şekil 72 . Trabzon II Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu



Şekil 73 . Trabzon III Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu

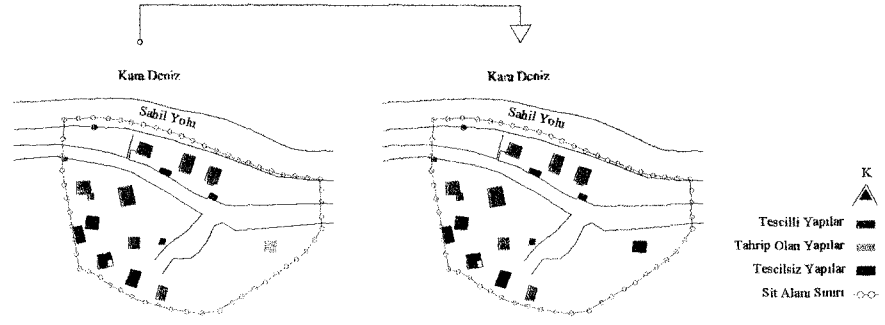


Şekil 74 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı'nda giderek yok olan tarihi doku



Şekil 75 . Giresun Kentsel Sit Alanı'nda giderek yok olan tarihi doku





Şekil 76 . Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu

Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanında tahrip olan yapı saptanmadığından, bu alanın gelecekteki durumuna ilişkin bir yorum yapılamamaktadır.



Şekil 77 . Könakönü Kentsel Sit Alanı'nda tarihi dokunun giderek yok oluşu

## 5. SONUÇLAR

Değerlendirme sonunda elde edilen bulgularda, kentsel sitler büyük oranda korunuyor olarak gözükse de, bilinçli bir koruma yönteminin varlığı sonucuna ulaşılamamaktadır.

Bu sonucu, kentsel sitlerde daha çok tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilen koruma uygulamalarında kullanılan restorasyon tekniklerinden anlamak mümkündür. Çalışma alanındaki tüm kentsel sitlerde uygulanan restorasyon tekniklerinin dağılımı aşağıdaki gibidir:

Sağlamlaştırma	%85
Bütünleme	%3
Çağdaş Ek	%10
Temizleme	%1,5

Yukarıdaki oranlardan anlaşılacağı gibi “Sağlamlaştırma” en çok kullanılan restorasyon tekniğidir. Sağlamlaştırma tekniğinin profesyonelce uygulamaları neredeyse yok denecek kadar azdır. Alan çalışmaları esnasında rastlanan sağlamlaştırma teknikleri; çoğunlukla yapının kullanıcısı tarafından binanın yaşanır hale getirilmesi çalışmalarını içermektedir. Bu çalışmalar amatörce yapılan, sıvası dökük yerleri onarmak, boyamak, kiremitleri değiştirmek, içte döşeme, doğrama, kaplama gibi malzemeleri yenilemekten ileri gidememektedir.

Benzer biçimde; çalışma alanında görülen “Bütünleme” tekniği de son derece amatörce uygulanmaktadır. Harap olan bahçe duvarlarını eski bütünlüğüne ulaştırmak, yıkılmak üzere olan bir cumbayı yeniden yapmak, yıkılan kent surlarını onarmak bütünleme çalışmaları arasında sayılmaktadır. Bu çalışmalar esnasında malzeme uyumuna dikkat edilmeksizin son derece başarısız uygulamalar da oluşturulabilmektedir.

Çağdaş Ek tekniğinden kasıt, çoğunlukla yapılara giriş, banyo, wc ve mutfak eklemek biçiminde gerçekleştirilmektedir. Modern teknik ile eski yapı sistemlerinin bir arada

kullanıldığı yeni kolajlar oluşturmak şeklinde uygulanması gereken “Çağdaş Ek” tekniğinin, anlatılan biçimine hiç rastlanılmamıştır.

Temizleme tekniği, yapıyı fazlalıklardan arındırarak gerçekleştirilmektedir. Fazlalıklar denen şey, zamanla yapıya eklenen yapı elemanı ya da, bölümlerinin yapının orijinalliğini bozması durumlarında uzaklaştırılmalarıdır. Alan çalışmaları esnasında rastlanan temizleme tekniğinin uygulanışı ise; yapının üzerinde doğanın etkisiyle oluşan, yosun, bitki... vb. oluşumlardan yapıyı arındırmak şeklinde olmuştur. Kent surları dışında temizlemenin anlatılan şekline rastlanılmamıştır.

Yukarıdaki oranlardan anlaşıldığı üzere “Yeniden Yapım” ve “Taşıma” tekniklerine hiç rastlanmamıştır. Oysa “Temizleme ve Yeniden Yapım” tekniklerine rastlanılmış olması, burada “Romantik Akım” varlığına işaret edebilmektedir. Ya da belli bir dönemi yaşatma çabasında yapılan “Bütünleme” tekniği burada “Üslupsal Bütünleme” ya da “Tarihsel Bütünleme” anlayışlarının varlığına işaret edebilmektedir.

Bütün bu ifadelerden anlaşılacağı gibi, çalışma alanındaki kentsel sitlerde, ne tek yapı ölçeğindeki ne de bölgesel ölçekteki koruma çalışmalarında belirgin bir koruma yaklaşımına rastlanmamıştır.

İkinci dönem koruma yaklaşımları diye tanımlanan, 19. yüzyılın öğretisi oluşturulan yaklaşımlardan;

- Kullanarak Yaşatmak
- Dokundurmayarak Yaşatmak

biçiminde özetlenebilecek iki sınıflamadan ilki, çalışma alanındaki kentsel sitlerin tümüne hakim bir yaklaşım olarak kabul edilebilmektedir. “Kullanarak Yaşatmak” anlayışı, kentsel sitlerde çoğunlukla mal sahipleri yani halk tarafından gerçekleştirilmektedir. Mülkünü ya kendi kullanarak ya da kiraya vererek, kullanılmasını sağlayan halk; bu süreçteki sürekli bakımsızlığın getirdiği eskime sorunlarını kendi imkanları ile kısmen karşılayabilmektedir.

Devletin mülkiyetinde olan yapılar ise diğerlerine nazaran oldukça şanslıdır. Büyük çoğunlukla kamu binası olarak kullanılan bu yapılar, yeni görevleri uyarınca restore edilerek daha bakımlı şekilde varlıklarını sürdürmektedirler. Burada, devletin eski eserlere olan saygısı ile gerçekleştirdiği koruma anlayışından çok, elindekinden en fazla yarar sağlama isteği ile gerçekleştirdiği ekonomik kazanç sağlama yaklaşımı vardır. Bu yaklaşım ise, insanlığın varlığı ile var olan bir koruma iç güdüsüdür ve entelektüel anlamda bilimsel yöntemlerle gerçekleştirilen koruma yaklaşımları ile birlikte değerlendirilmemektedir.

Değerlendirme sonucunda edinilen bulgularda devletin yukarıda ifade edilmeye çalışılan tutumunu doğrulamaktadır.

Özel,	%92
Valilik,	%5
Belediye,	%3

korumada üstelenici oranlarında devlet %8 oranı ile, yalnızca kamu binaları olarak korunan yapılarla korumada yer almaktadır.

Halk,	%92
Devlet,	%8

oranları ile de devletin korumaya katılımı aynı şekilde sadece kamu binaları ile gerçekleştirilmektedir. Devletin korumaya katılımında halkı destekleyecek hiçbir politikası olmadığı sonucu, yukarıdaki oranlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışma alanındaki kentsel sitlerde; Türkiye’de sayıları çok olmamakla birlikte yadsınamayacak koruma uygulamalarıyla çalışmalarını devam ettirmekte olan sivil toplum örgütlerinden hiç birinin herhangi bir faaliyetine rastlanılmamıştır.

Tüm bu sonuçların yanısıra; tartışma bölümünde de ifade edildiği üzere, koruma yalnızca mülkiyetindeki insanlara bırakıldığı sürece, bugün tahrip olan yapı olarak saptanan yapıların, devam eden bakımsızlıkları ile yok olma sürecine girecekleri muhtemel olduğundan, buldukları kentsel sitlerin gelecekteki varlıkları tehlike içinde olacaktır.

Anlatılanları özetlemek gerekirse; çalışmada varılan sonuç, büyük bir ilgisizliğin hem devlet hem de halk kesiminde yerleşmiş olduğudur. Bu ilgisizlik elbette ki bilinçsizliğin doğurduğu bir sonuçtur. Korumada dünyaya ayak uydurmaya çalışan küçük bir aydın gurubun kendi içindeki çabalarıyla da istenilen bilinç düzeyine varılamamaktadır. Sorun bir bütün olarak, halkı, devleti, aydını ile birlikte çözümlenmelidir. Büyük bir sorun olmakla birlikte aşılamayacak olmadığı düşünülmektedir. Biraz istek, yeterli gayret istenilen düzeye ulaşmaya yetecektir diye umulmaktadır.





## 6. ÖNERİLER

Tüm dünyanın önemli meseleleri arasında yer alan ve başarılı uygulamalarında birbirleri ile yarıştırdıkları tarihi mirasın korunması çalışmalarında, Türkiye ancak sayıları sınırlı birkaç uygulamasıyla yer alabilmektedir. Bu uygulamalar genellikle tarihi çevrelerin turizm amaçlı kullanımlarından oluşmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, devletin korumaya ayırdığı bütçe çok sınırlı olduğundan, ancak yatırdığı parayı çıkarabileceği projelerle korumayı destekleyebilmektedir. Bahsedildiği gibi, turizm amaçlı kullanımlarla sağlanmaya çalışılan ve aynı zamanda maliyetin çıkarılması hedeflenen koruma uygulamaları, konumu uygun ve adaptasyonu mümkün tarihi miras için gerçekleştirilebilmektedir. Bu da tüm mirasa oranla çok az bir bölümün değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Ama yapıldığı ölçüde de başarılı olunmaktadır.

Tüm tarihi mirasa oranla, bu kadar küçük başarılar çok şey ifade edemeyeceğinden, korumada devlete destek olacak başka kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kurumlar sivil toplum örgütleridirler. Türkiye’de sayıları oldukça az ve uygulamaları çok sınırlı olan bu örgütlerin sayıları artırılmalı, uygulamaları çoğaltılmalıdır.

Koruma sorunlarının arkasında yatan en büyük sorun gibi gözüken ekonomi sorunu nedeniyle anlatılan olumsuzluklar yaşanmaktadır. Ama ekonomi tek sorun değildir. Bilgi ve ilgi eksikliği, bilinçsizlik, parasızlıktan çok daha büyük bir sorundur ve esas önüne geçilmesi gereken etkidir.

Sorunun giderilmesi için önce, tarihi mirasın bilinmesi (Envanterinin çıkarılması) sonra tüm halka tanıtılması gerekmektedir. Bu tanıtımın popüler faaliyetlerle yapılması, halk düzeyinde tanıtımın gerçekleşmesi için tek yoldur. Bilimsel toplantılarla tartışılan konu, zaten bilinen sorunlara, bilinen çözümlerin getirildiği konuyla ilgili küçük bir aydın gurubun olağan faaliyetlerinden ileri geçememektedir. Bu toplantılarda anlatılanlar, halkın anlayacağı ve seveceği şekilde halka da anlatılmalıdır.

Popüler faaliyetle yapılabileceği önerilen bu bilgilendirme, “halkın her yanında varlığını hissedip gurur duyması “ tema’sı ile somut faaliyetlere dökülebilir. Bunun en pratik yolu toplu iletişim araçlarıyla tanıtımın yapılmasıdır. Daha sonraki aşama, günlük yaşamın bir parçası olan reklam faaliyetleridir.

Bu çalışmadan hareketle, Türkiye’de bundan sonra gerçekleştirilecek koruma faaliyetlerinde üzerinde önemle durulması gereken noktalar aşağıda ifade edilmeye çalışılmıştır:

- Koruma öncelikle bir devlet sorunu olduğundan, devletin ilgili tüm kurumları ile iletişim içinde ve dil birliği ile hareket etmeleri gerekmektedir.
- Koruma faaliyetlerinin teori ve uygulamadaki sürekliliği hiçbir biçimde kesintiye uğratılmamalıdır.
- Bu çalışmanın bir bölümü ile yapılmaya çalışıldığı gibi, üst denetim olarak Koruma Yüksek Kurulu öncülüğünde, alt birimleri olan koruma bölge kurulları tarafından tüm Türkiye’deki tarihi ve mimari mirasın envanteri çıkarılmalıdır.
- Envanteri çıkarılan tarihi ve mimari miras, aydının kendi arsında yaptığı bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinde olduğu gibi fakat halkın anlayabileceği şekli ile halka da anlatılmalı, bu yolla tarihi ve mimari mirasın tanıtımının tüm ülke düzeyinde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Halk düzeyindeki bu tanıtım, bahsedildiği üzere popüler faaliyetlerle gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.
- Türkiye içinde envanteri çıkarılıp tanıtımı yapılan tarihi ve mimari miras, uluslar arası düzeyde de anlatılmalıdır. Uluslararası platformlarda yapılacak tanıtımlar, direk olarak bilimsel faaliyetlerle gerçekleştirilebileceği gibi, koruma ile doğrudan ilişkisi olmayan bilimsel faaliyetlerin düzenlendiği ortamlar olarak da ön plana çıkarılarak, dünyanın izlenmesi sağlanabileceği düşünülmektedir.
- Korumada karşılaşılan en büyük sorun olan ekonomi sorununu, yönetim düzeyinde yapılacak yasal düzenlemelerle aşılması gerekmektedir. Bu yasal düzenlemeler, tarihi çevrede yaşayanlara onarımlar için kredi sağlama, vergi indirimlerinden yararlandırma şeklinde oluşturulabileceği gibi, aynı çevrelerde fakat tarihi yapılarda oturmayan diğer sakinler için ise, koşulları eşitleyecek vergi artırımları şekli ile

sağlanabilecek diğler düzenlemelerin yapılmasının; tarihi yapılarda oturanların yapılarını terk etmemesini, yeni yapı yapanların ise, bu yapıları yaparken biraz düşünmelerini sağlayabileceğı umulmaktadır.

Hassasiyetleri yoğun olan Türk Toplumunun, yönetim ve halkı ile bir bütün halinde korumada yer alındığında üzerine düşeni yapacağı düşünülmektedir, yeterki anlatılsın, örgütlensin.



## 7. KAYNAKLAR

1. Özek, V., Kentsel Tasarımda Koruma Boyutu –Edirne Örneği-, 2, Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Mayıs 1992, İstanbul, 285-292
2. Üstüncök, O., Tarihi Çevre Koruması Mı?, Tarihi Çevre Savunması Mı? Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 270-281
3. Kuban, D., Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 2000
4. Pamir, H., Vaziyet Planı Kentsel Tasarıma Karşı, XXI Dergisi, 10,(2001)9-10, 29-31
5. Kurokava, K., Modernizmin Eleştirisi ve Bilgi Toplumunun Mimarlığı Hakkında Görüşler, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997)1, 58-62, Çeviren: Ayla Çevik
6. Yürekli, H., Yürekli, F., Çakırhan Evleri ve Devrim Nedir?, Yapı Dergisi, 231, (1998)2, 30-3
7. Ahunbay, Z., Değerlendirme Ölçütleri, Yapı Dergisi, 84, (1988)11, 30-32
8. Kuban, D., Anıtsal Restorasyon Sorunları, Yapı Dergisi, 84, (1988)11, 26-28
9. Tankut, G., Tarihi Çevrenin Korunması Hayal Ya Da Gerçek, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997)1, 45
10. Çeçener, B., Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı Kararları Organları Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 251-270
11. Kanadoğlu, S., Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Birinci Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara, 1998
12. Madran, E., Korumacı Değil Miyim Neyim?, Ege Mimarlık Dergisi, 22,(1997)1, 23-25
13. Tekeli, İ., Bir Seminerin Düşündürdüğü Farklı Bir Yaklaşım, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997)1, 26

14. Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, ODTÜ Yayını, Ankara, 1975
15. Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1996
16. Tümer, G., Korumacılık Üzerine Birkaç aykırı Söylem, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997), 19-21
17. Feilden, B., Conservation Of Hictorical Building, Oxford Architectural Press, 1982
18. Acar,G., Rüya ile Gerçek Arasında San Gimignano, Yapı Dergisi, 246, (2002)5, 92-103
19. Okyay, İ., Tarihi Çevre Bilincine Değın Bazı Hatırlatmalar ve Safranbolu Koruma ve Geliştirme İmar Planı, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 209-222
20. Koca,Ö., Fotoğraf Arşivinden, 2001
21. Abrams,R.F.,Özdil,H.,Özdil,T.R., Yaya Adaptasyon Öyküleri, XI Dergisi, 10, (2001)9-10, 70-75
22. Ergun, N., Yenileme Sürecinde Kültür Sürekliliğinin Sağlanması, Yapı Dergisi, 199, (1988)6, 91-96
23. Sayan, Y., Uşak Evleri, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 199
24. Gür, Ş.Ö., Koruma ve Çevresel Estetik Üzerine, Yapı Dergisi, 163, 1995, 63-67
25. Tiesdell,S.,Oc,T.,Healt,T.,Rezitalizing Historic Urban Quarters, Birinci Baskı, Oxford-London
26. Madran,E., Kent Belleğinin Oluşumunda Mimarlık Yapıtları, Mimarlı Dergisi, 298, 2001, 47-49
27. Anonim, Boğaziçi'nin En Yaşlı Yalısı Yok Oluyor, Yapı Dergisi, 244, (2002)3, 26
28. Karaman, A., Kentsel Tasarımda Çevresel Bütünlük ve Süreklilik, 2, Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Mayıs 1992, 63-72
29. Konuk,G., Zaman ve Mekanın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım, 2, Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Mayıs 1992, 73-79



30. Bektaş, C., Koruma Korumama, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997)1, 27-29
31. Choen,N., Urban Conservation, The MIT Press, Cambridge-Massachussetts, 1999
32. Eyüpgiller, K.K., 19. Yüzyıl Osmanlı Kentinde Etnik Yapı ve Fiziksel Çevre, Mimarlık Dergisi, 287, 1996, 49-54
33. Cebeci, N., Koruma Niçin Yapılır Yapılamaz?, Nasıl Yapılır, Yapılamaz?, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997)1, 32-33
34. Alsaç, Ü., Türkiye’de Restorasyon, Birinci Baskı, İletişim Yayını, İstanbul, 1992
35. Kuban, D., Türkiye’de Kentsel Koruma, Birinci Baskı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2001
36. Anonim, Fener Balat Projesi Yeni Bir Koruma Modeli, Yapı Dergisi, 201, (1998)8, 30
37. Altınoluk, Ü., Binaların Yeniden Kullanımı, Birinci Baskı, YEM Yayını, İstanbul, 1998
38. Madran, E., Koruma İmar Planları ve Antalya Kaleiçi Örneği, Mimarlık Dergisi, 297, 2001, 32-34
39. Karaaslan,Ş., Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezi Koruma-Geliştirme-Canlandırma Projesi, Yapı Dergisi, 205, (1998)12, 93-108
40. Birlik,S., Fotoğraf Arşivinden, 1997
41. Kırmızı,T.,Ünal,Ö., Bilişim Teknolojisinin Demokratik Katılımcı Planlamaya Yansımaları Bakış Açısından “Kemeraltı Yaşatma Paojesi” Yapı Dergisi, 231, (2001)4, 74-79
42. Günay, R., Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu, İkinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1989
43. Anonim, Tarihsel Dokusunu Koruyan Bir Osmanlı Vakıf Köyü Cumalıkızık, Birinci Baskı, Yıldırım Belediyesi Yayını, Yıldırım, 1992
44. Ehhalt, D., Verlag,W., Heidelberg, 1., Wartberg Verlag GmbIt&Co.K.G., Heidelberg, 2000

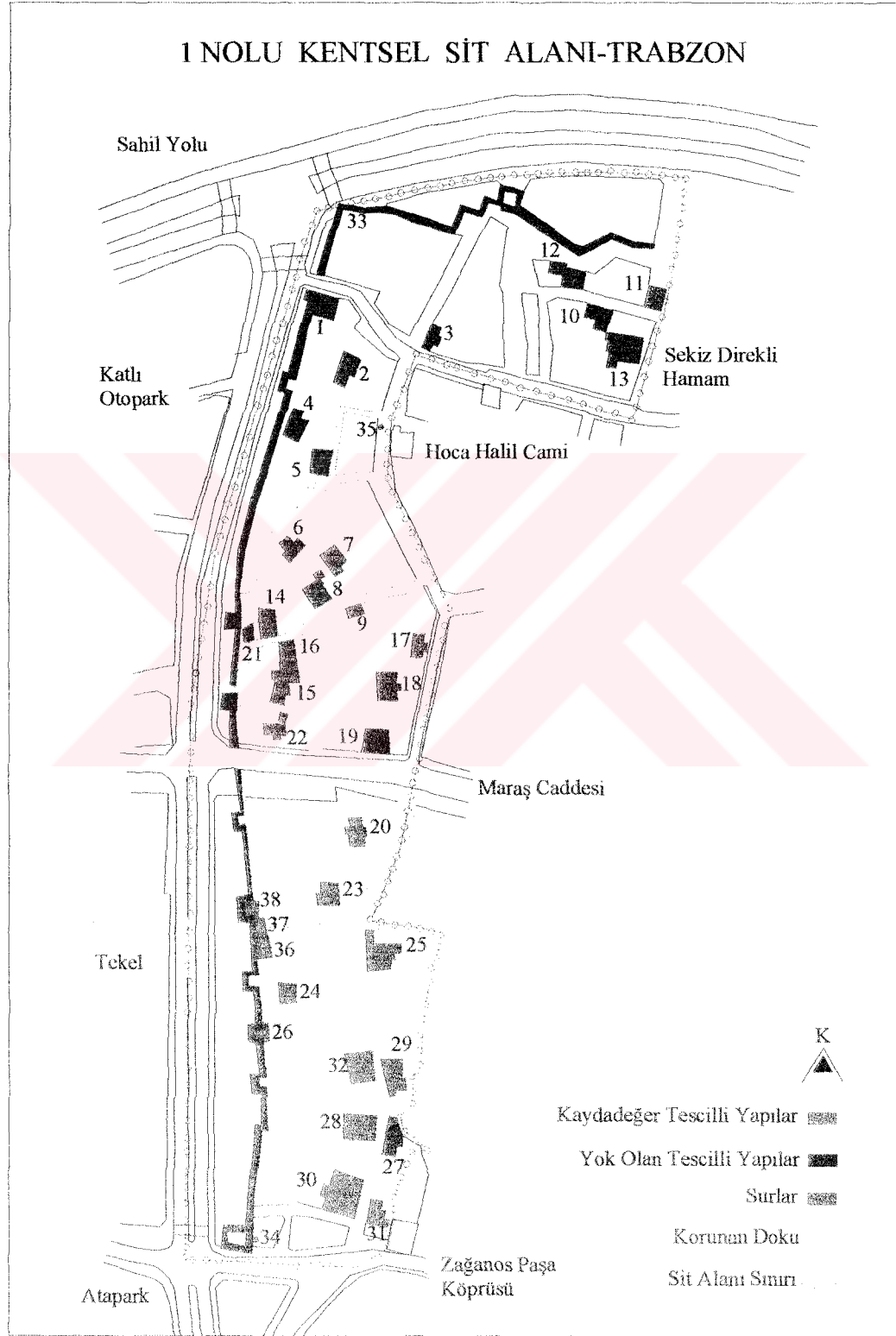
45. <http://www.carcassonne.culture.fr/>
46. <http://www.gent.be/gent/english/>
47. Erder, C., Tarihi Çevre Kaygısı, Yayın No:18, ODTÜ Yayını, Ankara, 1971
48. Aksoylu,S., Eski Kent Dokularında Koruma İmar Planlarının Doku Karakterine Olumsuz Etkileri, Arradamento Mimarlık Dergisi, 11, 2000, 117-121
49. Levi, E.A., Antik Eserlerin Malzeme Olarak Görülüp Kullanılması, Taç Vakfının 25 Yılı, Taç Vakfı Yayını, Birinci Baskı, İstanbul, 2001
50. Hasol, D., Bir Başka Koruma Örneği : Paris, Yapı Dergisi, 187, 1997, 76-83
51. Okyay, İ., Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, Birinci Baskı YEM Yayını, İstanbul, 2001
52. Afyoncu, F., XVII. Yüzyılda Hassa Mimarlar Ocağı, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001
53. Tunçer, M., Tarihsel Çevre Koruma Politikaları Ankara, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2000
54. Madran, E.,Özgönül,N., Planlı Dönemde (1963-1981) Tarihsel Çevrenin Korunması ve Değerlendirilmesinde Kamunun Yaklaşımı, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 283-302
55. Kuban, D., Kentin Kültürü, Yapı Dergisi, 184, (1997)3, 55-57
56. Erdem, R., Tarihsel Çevre Korunmasında Ekonomik Problemler, Türkiye'de 15. Dünya Şehircilik Günün 3. Türkiye Şehircilik Kongresi, Türkiye'de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi, Kasım 1991, İzmir, 335-355
57. Zeren, N., Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tarafından Koruma Kararı Verilen Yerleşmelerde Kararların Uygulanabilirliğinin Araştırılması, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 225-250
58. Asatekin, G., Türkiye'deki Koruma Söylemine Aykırı Sorular, Ege Mimarlık Dergisi, 22, (1997)1, 46-4
59. Arel, A., Koruma Kurulları Hakkında Sözde Aykırı Özde Tutucu Ahkam, Ege Mimarlık Dergisi, 22, 1997, 30-31

60. Kuban,D., Kent ve Planlama, Mimar.ist Dergisi, 3, (2001)3, 61-81
61. Çeçener,B., Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarının Koruma Kurullarındaki Tıkanma Nedenleri, Yapı Dergisi, 211, (1999)6, 34-37
62. Jukiletho, J., A History Of Architectural Conservation, Butterworth-Heinemann Press, London, 1999
63. Hasol, D., Kent Boyutunda Bir Koruma Örneği: Safranbolu, Yapı Dergisi, 186, (1997)6, 66-67
64. Özer,Ş., Kız Kulesi'nde İmge Korumacılığı-2, Yapı Dergisi, 223, (2000)6, 16-17
65. Velioglu, A., Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, KTÜ, Trabzon, 1992
66. Birlik, S., Tarihi Çevrede Tasarım:Ortahisar'da Bir Deneme, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Trabzon, 1999
67. Zeren, N., Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul, 1981
68. Baytin,Ç., Mevcut Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Mimari Yaklaşımlar, Yapı Dergisi, 229, (2000)12, 51-6
69. Anonim, Konutlar, Yem Yayını, Birinci Baskı, İstanbul, 1993
70. Anonim, Turizm Yapıları, Yem Yayını, Birinci Baskı, İstanbul, 1994
71. Can,S., Belgelerle Çırağan Sarayı, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1999
72. Anonim, Kültür yapıları, Yem Yayını, Birinci Baskı, İstanbul, 1994
73. Konuk, G., Zaman ve Mekanın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım, 2, Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Mayıs 1992, 73-79
74. Anonim, Taç Vakfının 25 Yılı, Taç Vakfı Yayını, İstanbul, 2001
75. Anonim, Trabzon I, II ve III Nolu Kentsel Sit Alanları koruma İmar Planı Ek Yönetmeliği, Trabzon Koruma Kurulu Arşivi

76. Çakıroğlu,B., Geleneksel Konut Mimarisinde Cephe Düzeyinde Malzeme ve Biçim İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Trabzon, 1996
77. Aysu,E., Trabzon Kenti Planlama Çalışmaları ve Tarihsel Çevre Koruma İlişkileri, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Ankara ,1982, 181-208
78. Karpuz, H., Trabzon, Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1990
79. Anonim, Bir Tutkudur Trabzon, Yapı Kredi Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 1997
80. Horuloğlu,Ş., Trabzon ve Çevresinin Tarihi Eserleri, Birinci Baskı, Er Ofset Matbaacılık, Ankara, 1983
81. Anabolu,M., Trabzon'daki Bizans Çağı Yapıları, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1969
82. Anonim, Trabzon Koruma Kurulu Kapsamındaki Kentsel Sitlerin Koruma İmar Planları, Trabzon Koruma Kurulu Arşivi,
83. Geçek,B., Akçaabat'ın Orta Yeri Mahalle, Trabzon Dergisi, 1989, 23-37
84. Aksoy,A.A., Giresun Zeytinlik Mevki Kentsel Sit Alanı Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Trabzon, 2002
85. Anonim, Trabzon I, II ve III Nolu Kentsel Sit Alanlarının Halihazır İmar Planları, Trabzon Belediyesi Arşivi
86. Anonim, Giresun Kentsel Sit Alanı Halihazır İmar Planı, Giresun Belediyesi Arşivi
87. Anonim, Sürmene Kentsel Sit Alanı Halihazır İmar Planı, Sürmene Belediyesi Arşivi
88. Anonim, Araklı Kentsel Sit Alanı Halihazır İmar Planı, Araklı Belediyesi Arşivi
89. Anonim, Akçaabat Kentsel Sit Alanı Halihazır İmar Planı, Akçaabat Belediyesi Arşivi

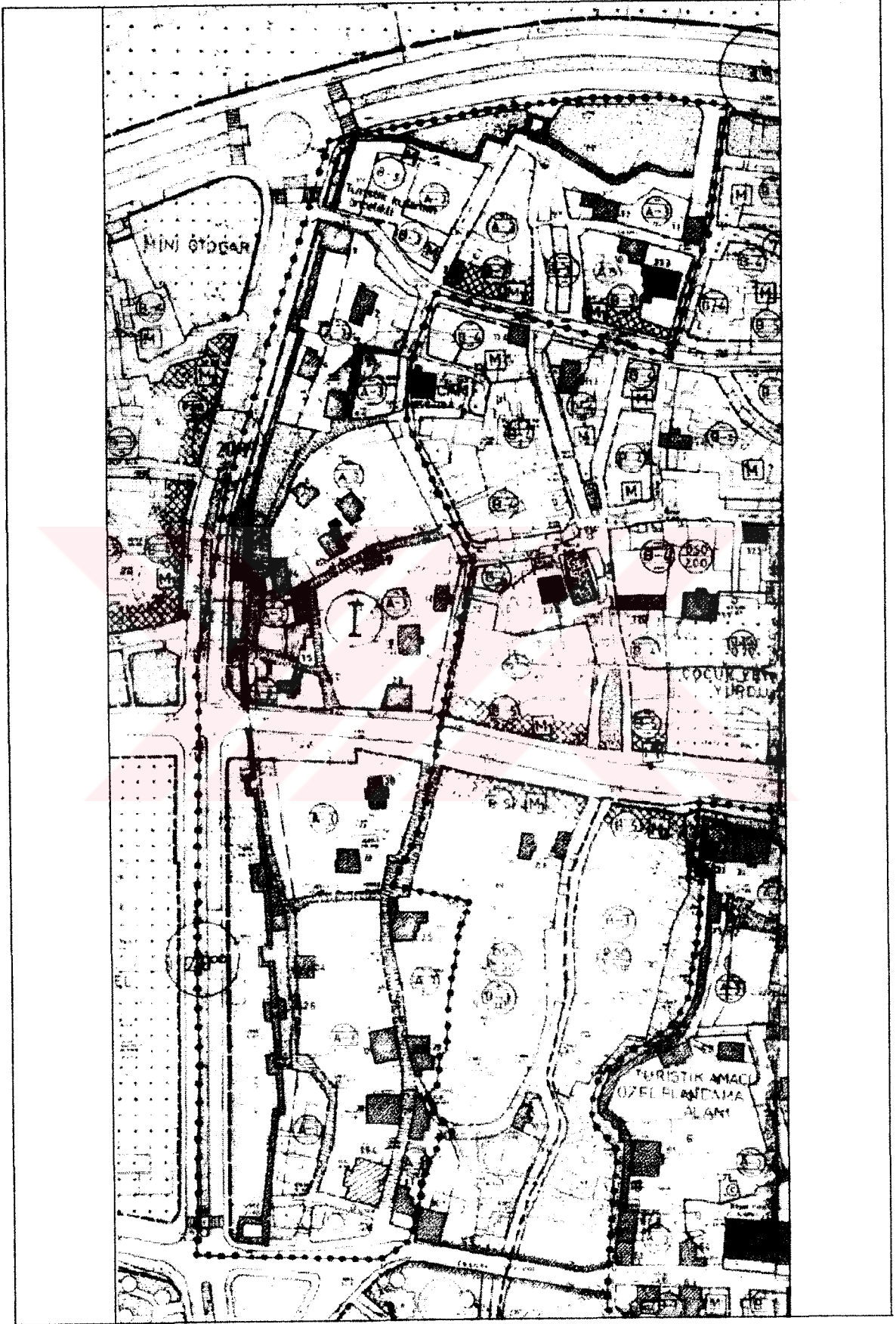
## 8. EKLER

Ek Şekil 1 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon işlenmiş koruma imar planı





Ek Şekil 2 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon koruma imar planı [80]



Ek Şekil 3 . I Nolu Kentsel Sit Alanı- Trabzon işlenmiş halihazır imar planı

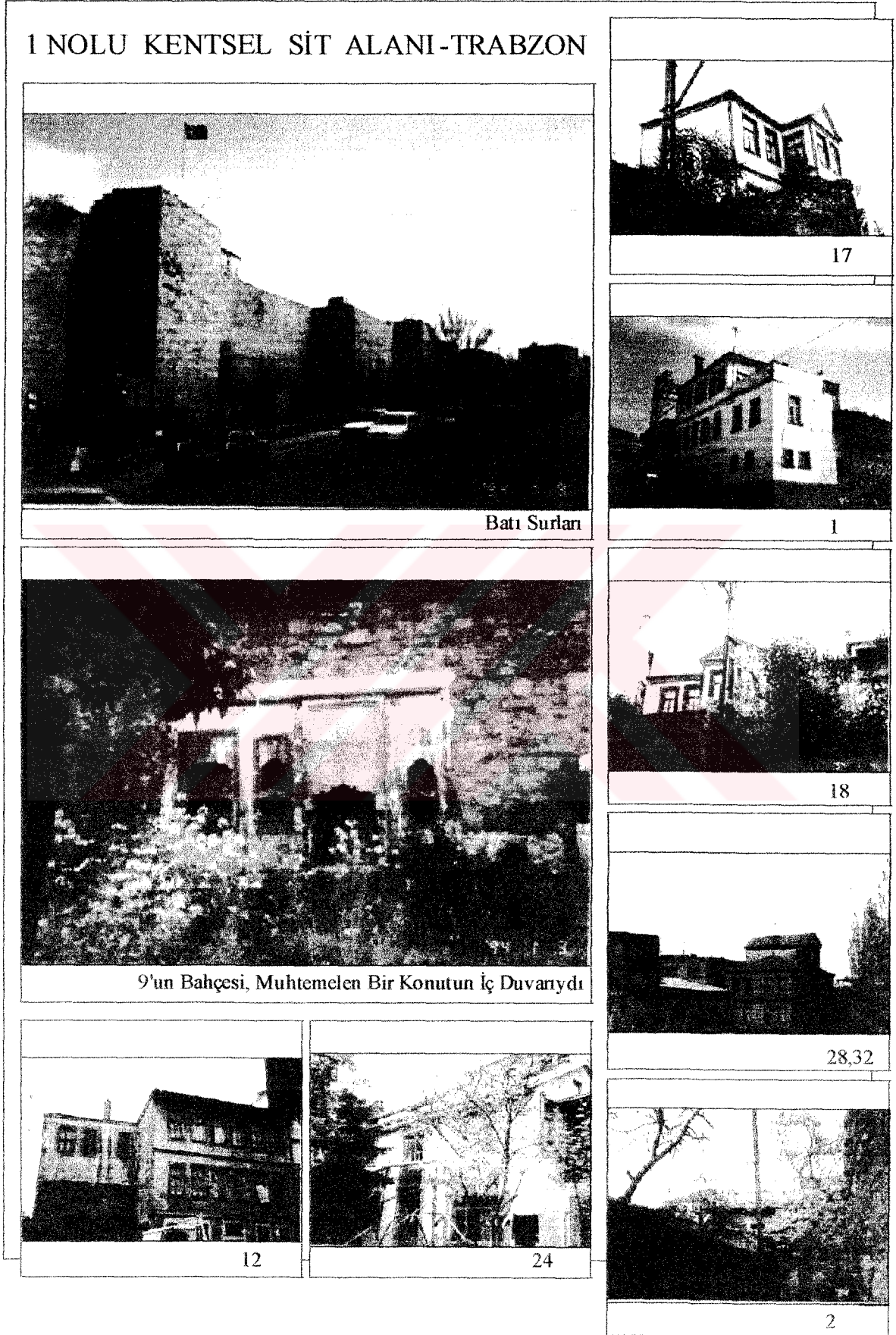


Ek Şekil 4 . I Nolu kentsel Sit Alanı-Trabzon halihazır imar planı [85]



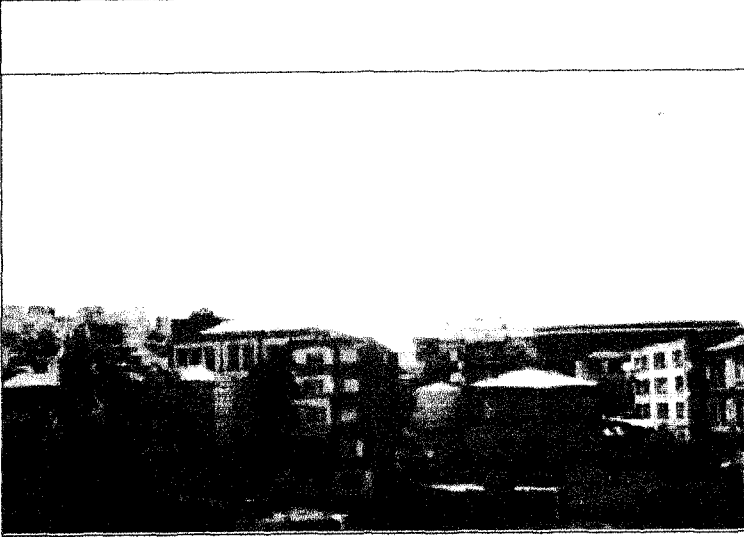


Ek Şekil 5 . I Nolu Kentsel Sit Alanı'ndan görüntüler



Ek Şekil 5'in devamı

## 1 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



31, Şirinler Kreş; 27, Yok Olan Yapı



7



4



7'nin Bahçesinde Kapalı Su Kuyusu



32



21



9



11

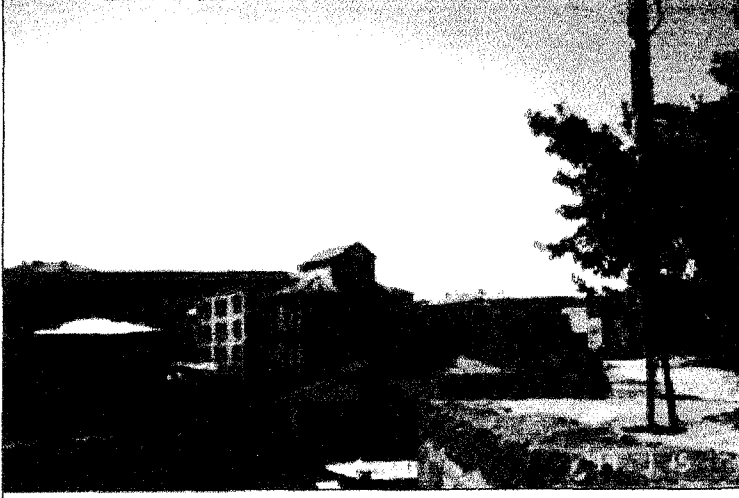


19



Ek Şekil 5'in devamı

## 1 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



28 (Şirinler Kreş), 29, 32



10,13



24



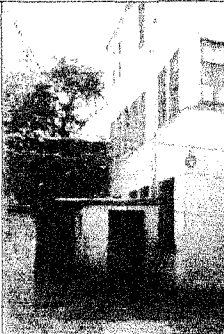
26



28



24



4

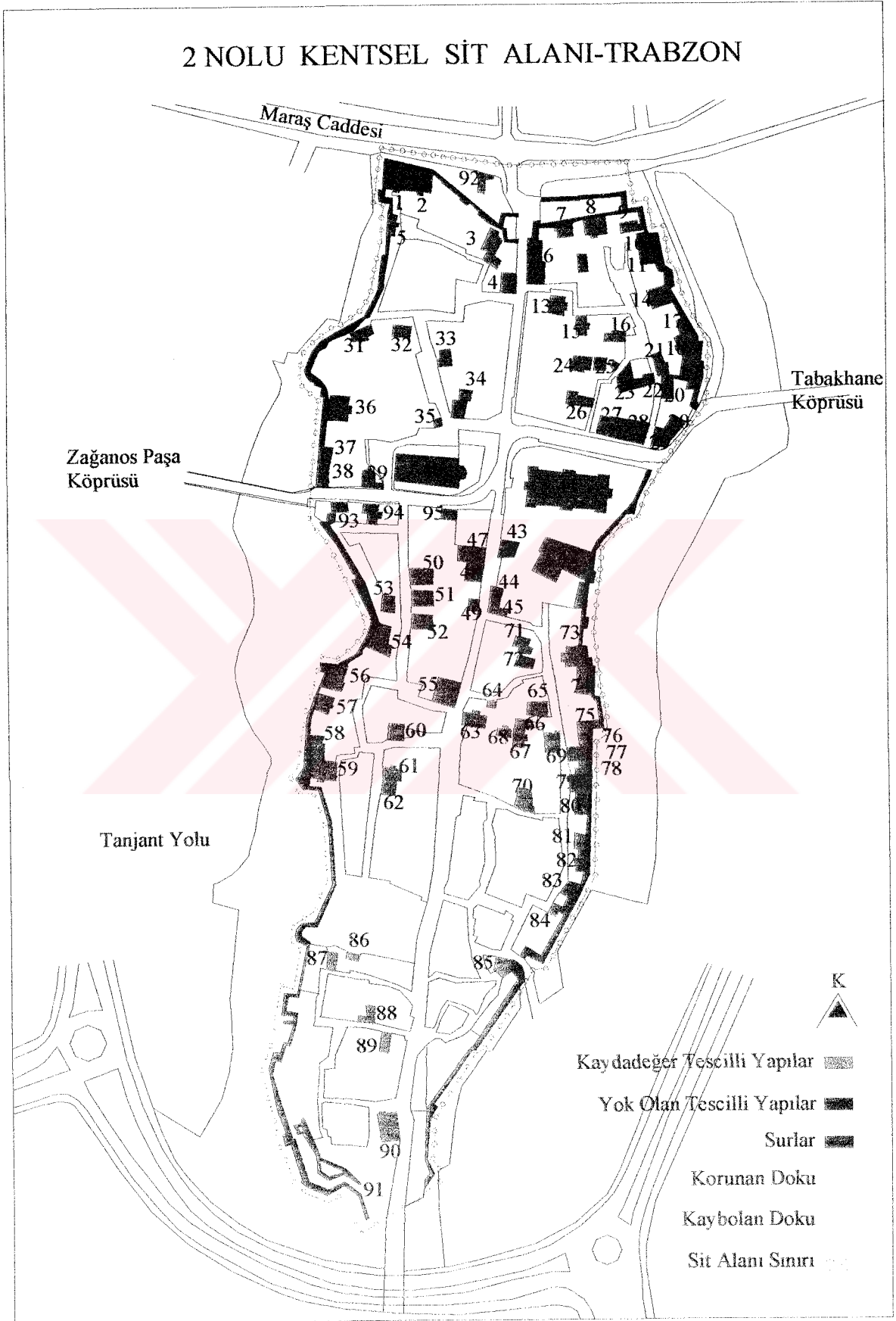


9'un Bahçesi

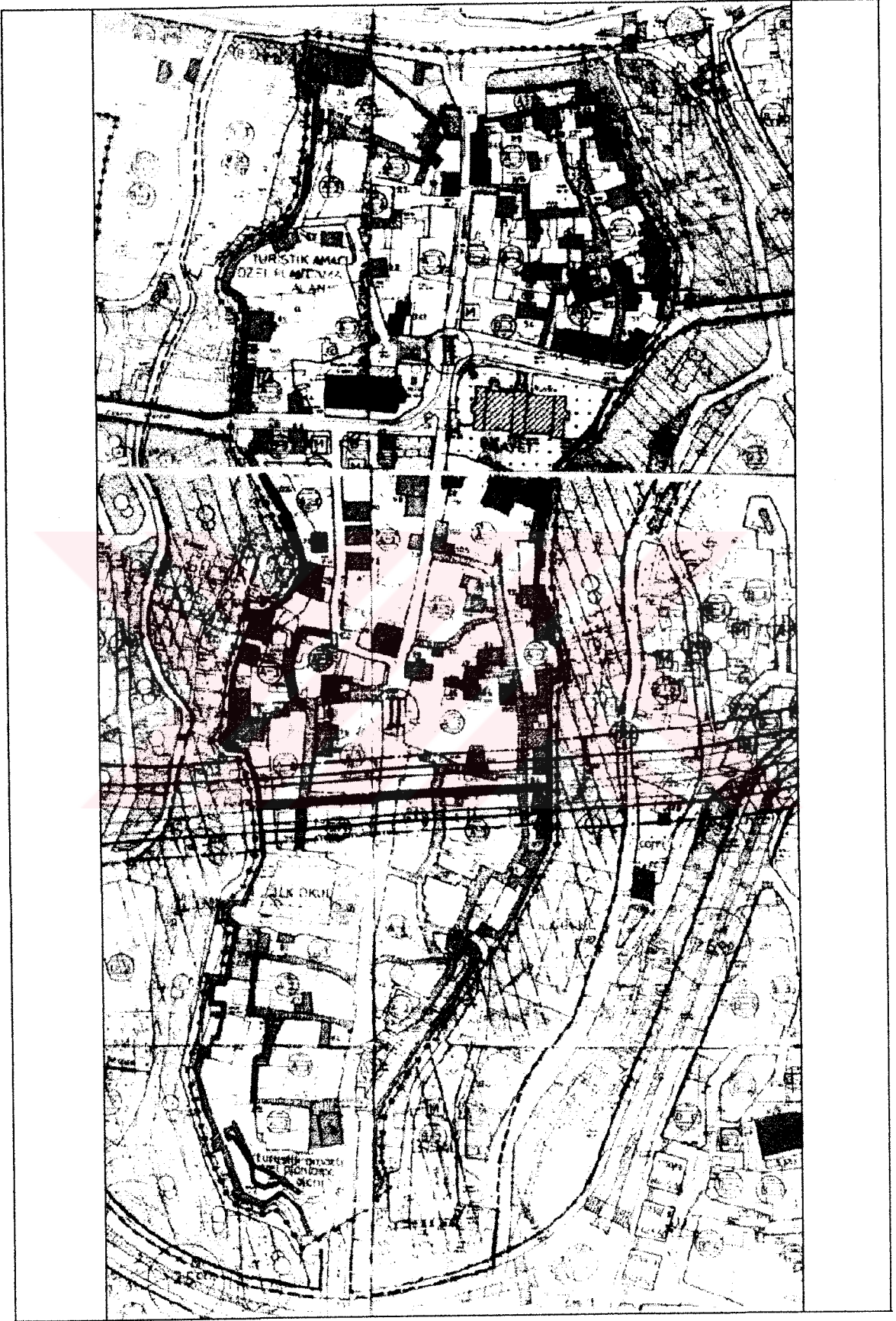


T.siz

Ek Şekil 6 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon işlenmiş koruma imar planı

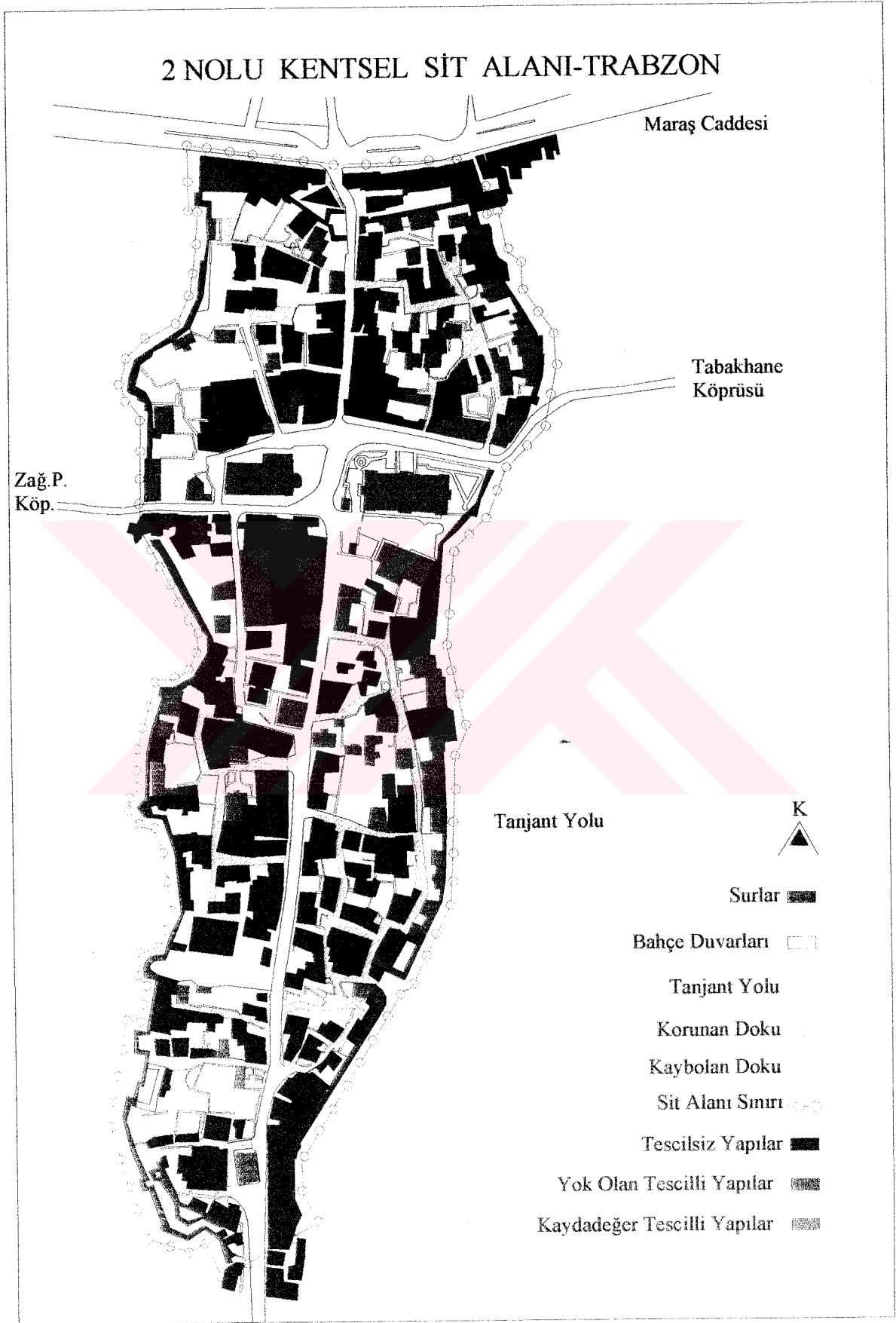


Ek Şekil 7 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon koruma imar planı [80]

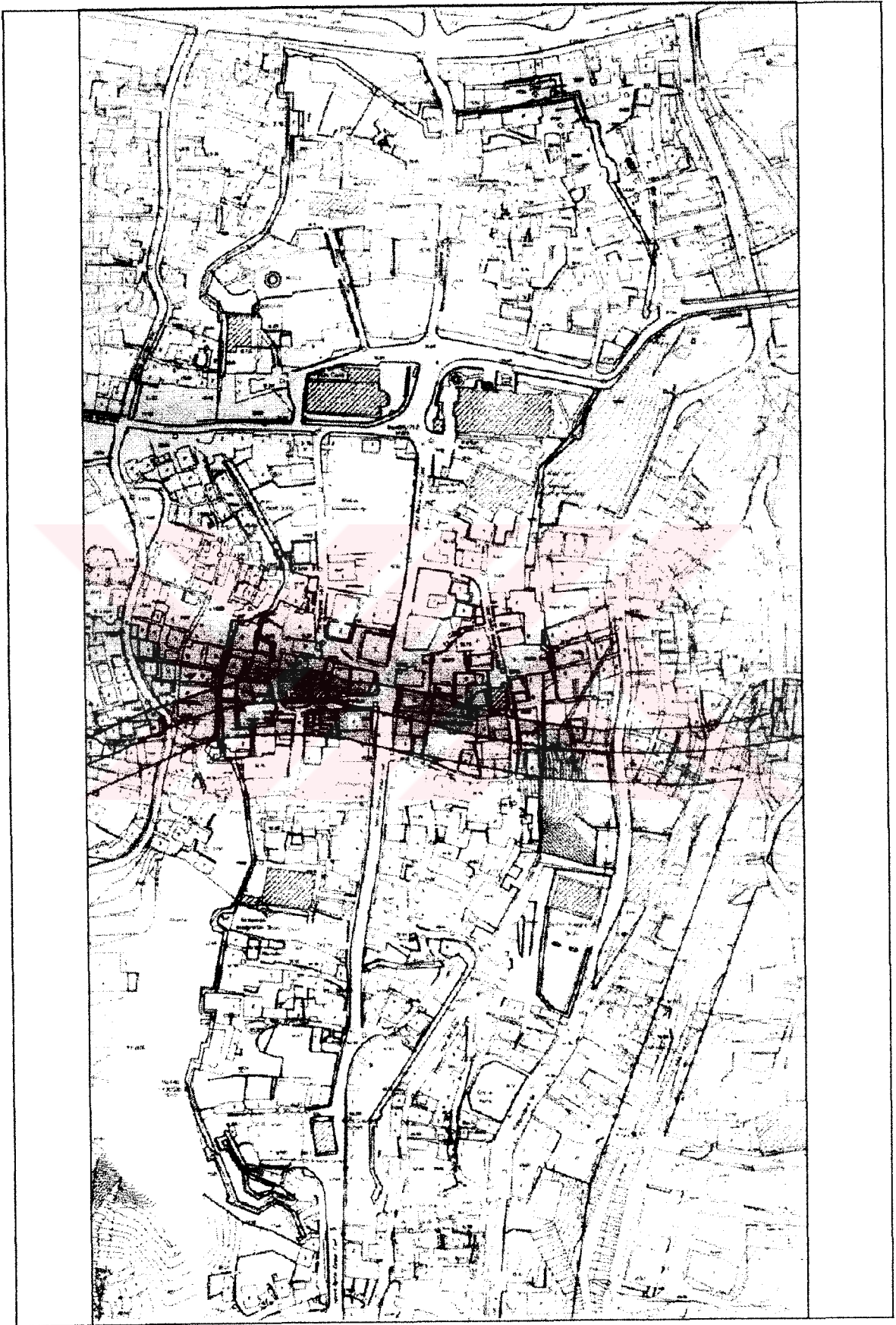




Ek Şekil 8 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon işlenmiş halihazır imar planı



Ek Şekil 9 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon halihazır imar planı [85]





Ek Şekil 10 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon'ndan görüntüler

## 2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



31,36



39



69



Sokak



41



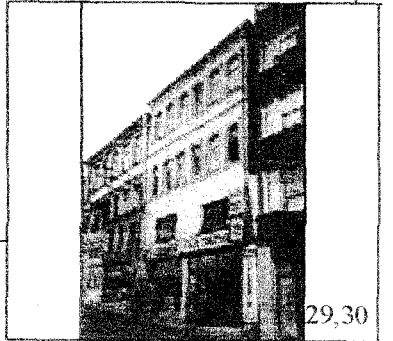
47



40



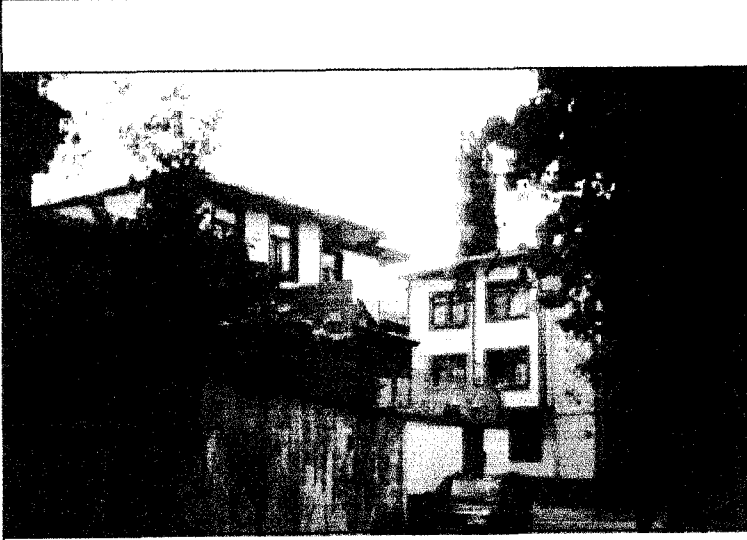
67



29,30

Ek Şekil 10'un devamı

## 2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



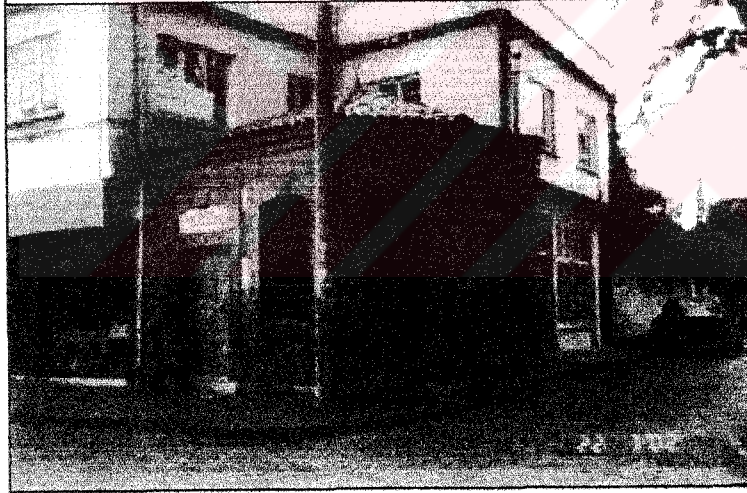
71



80



76



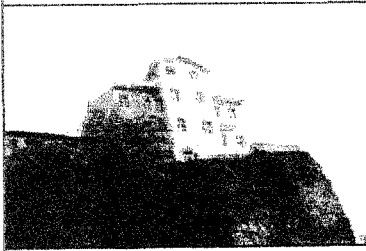
35



6



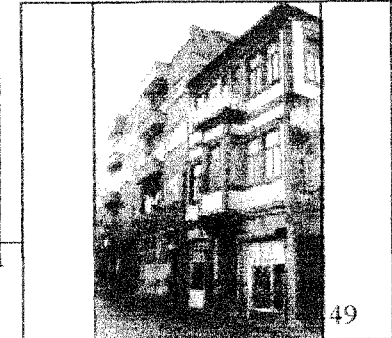
92



1



29,30

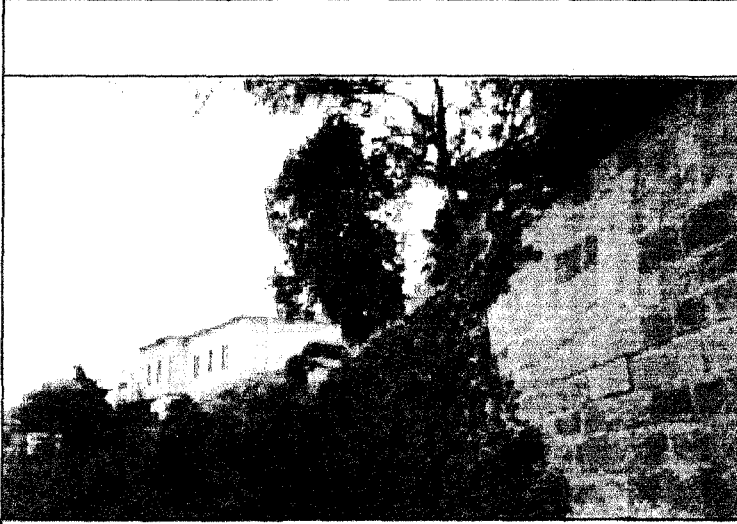


49



Ek Şekil 10'un devamı

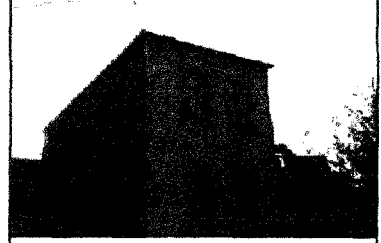
## 2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



42



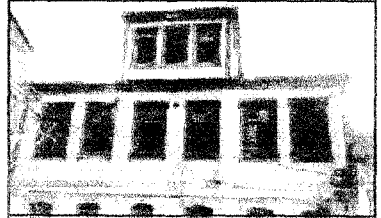
18



16



Sokak



4



69



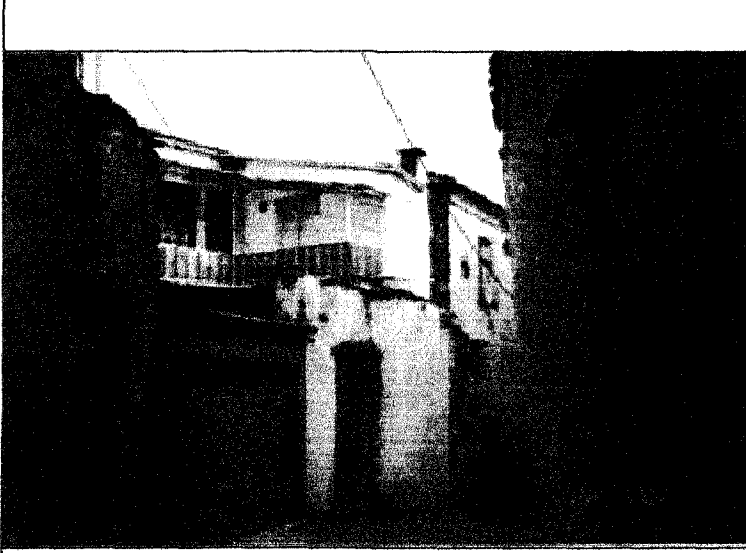
19



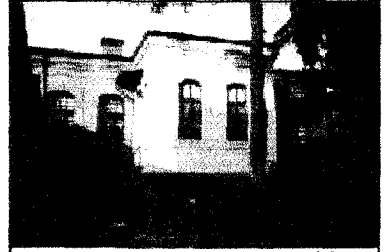
40

Ek Şekil 10'un devamı

## 2 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



30



18



14



39,40,93,94,95



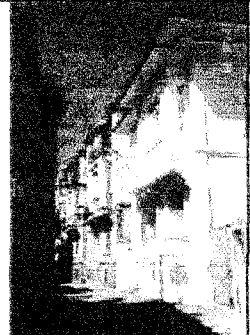
28,29



40

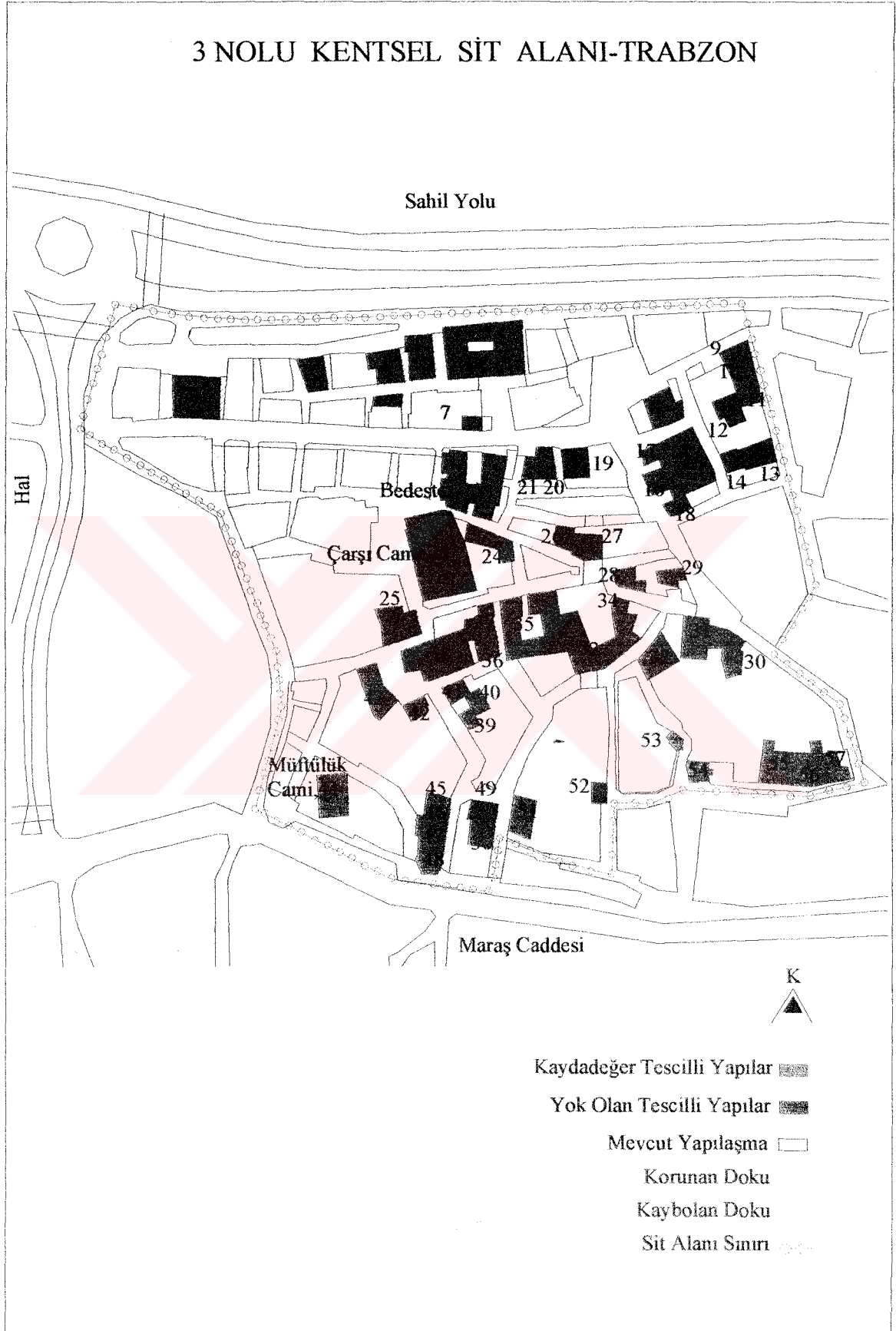


94

50,51  
52

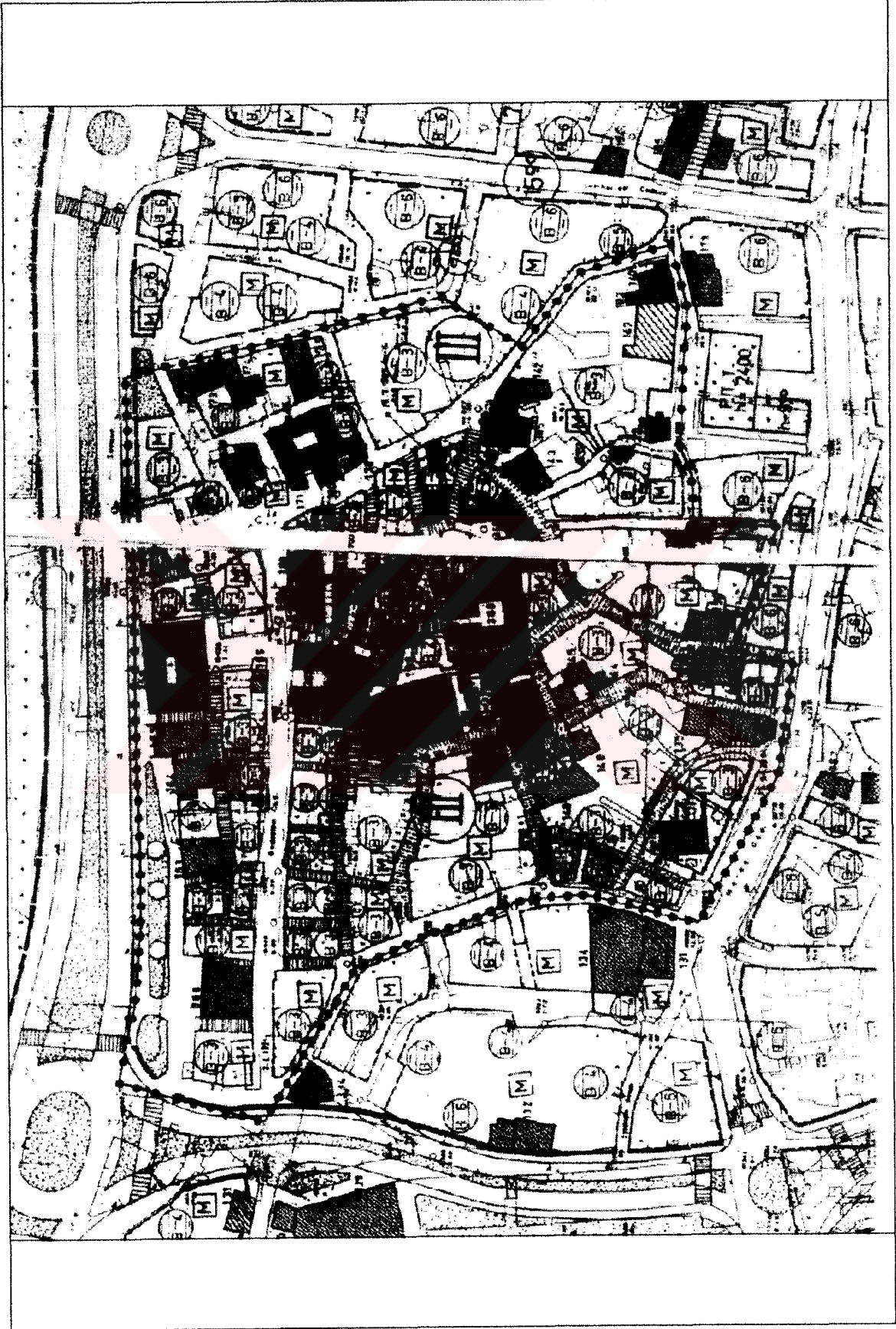
42

Ek Şekil 11 . III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon işlenmiş koruma imar planı





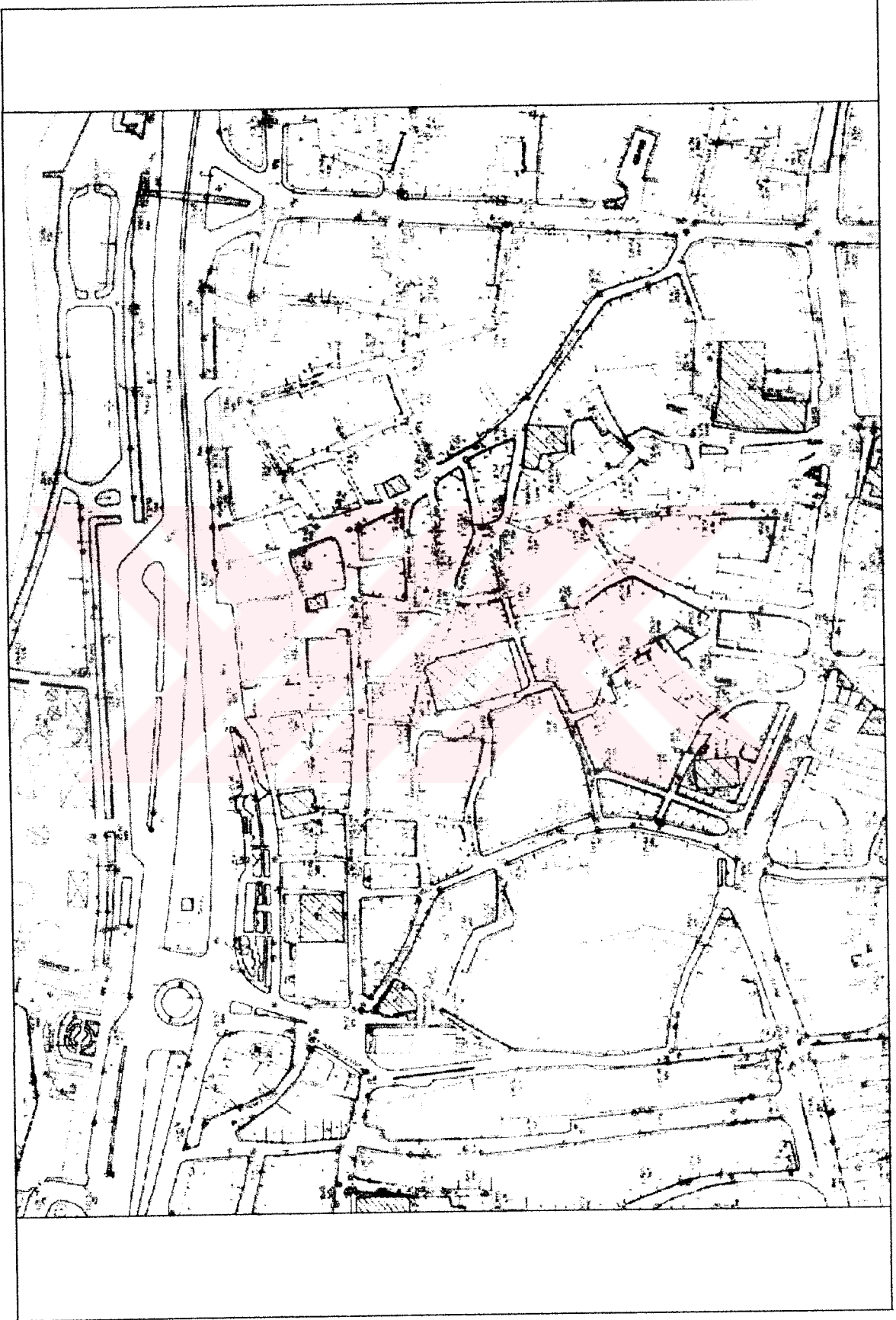
Ek Şekil 12 . III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon koruma imar planı [80]



Ek Şekil 13 . II Nolu Kentsel Sıt Alanı-Trabzon işlenmiş halihazır imar planı

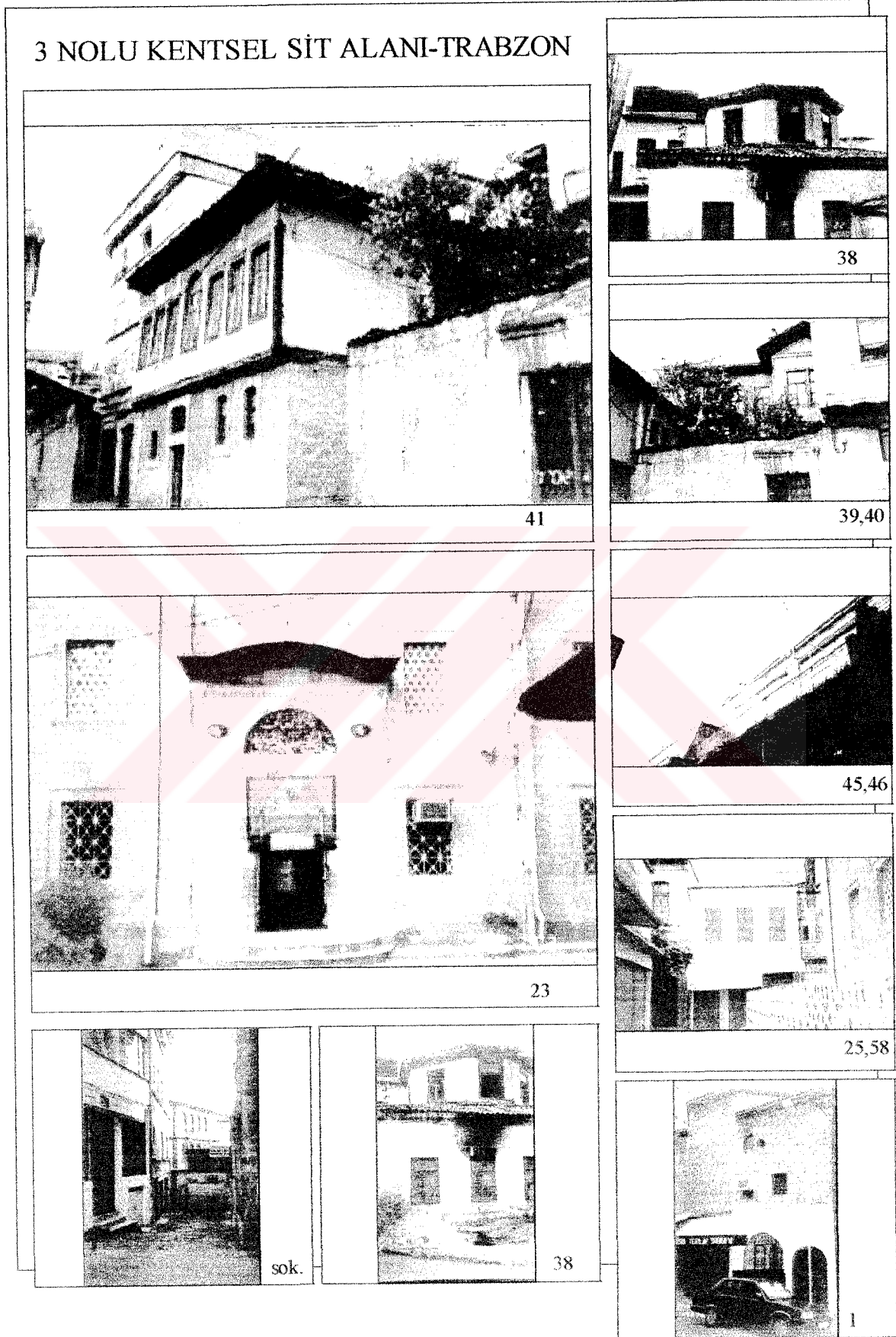


Ek Şekil 14 . III Nolu Kentsel SiTrabzon Alanı halihazır imar planı [85]





Ek Şekil 15 . III Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon'ndan görüntüler



Ek Şekil 15'in devamı

3 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



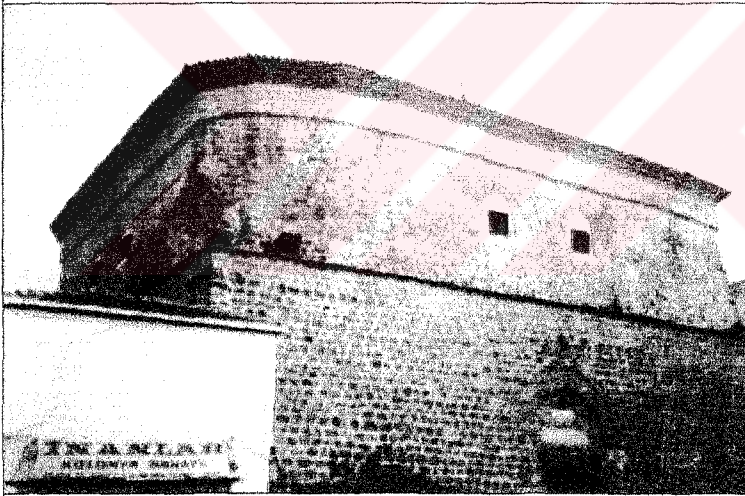
32,33



28



1



22



45,46,47



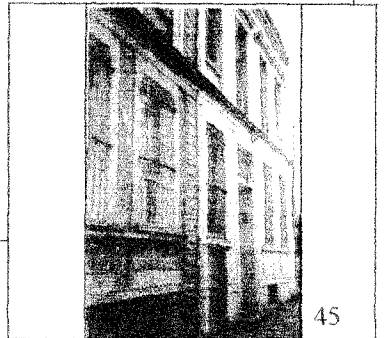
31



23



50,51

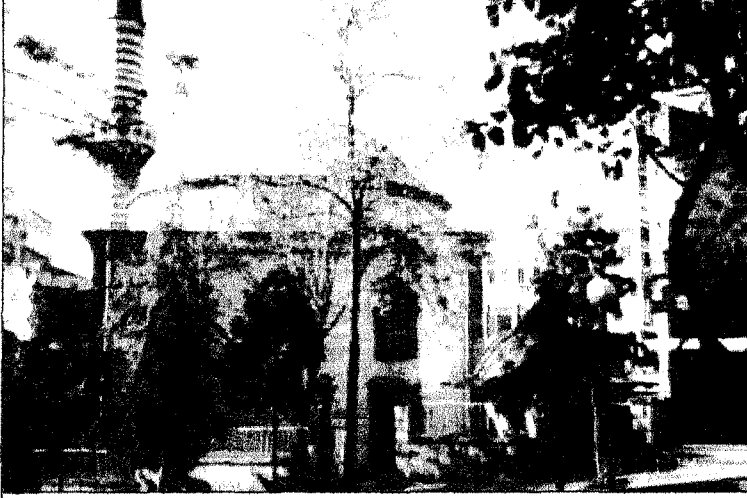


45

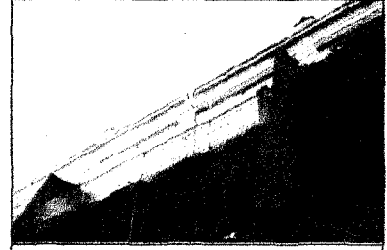


Ek Şekil 15'in devamı

## 3 NOLU KENTSEL SİT ALANI-TRABZON



44



46



T.siz



30



20



50

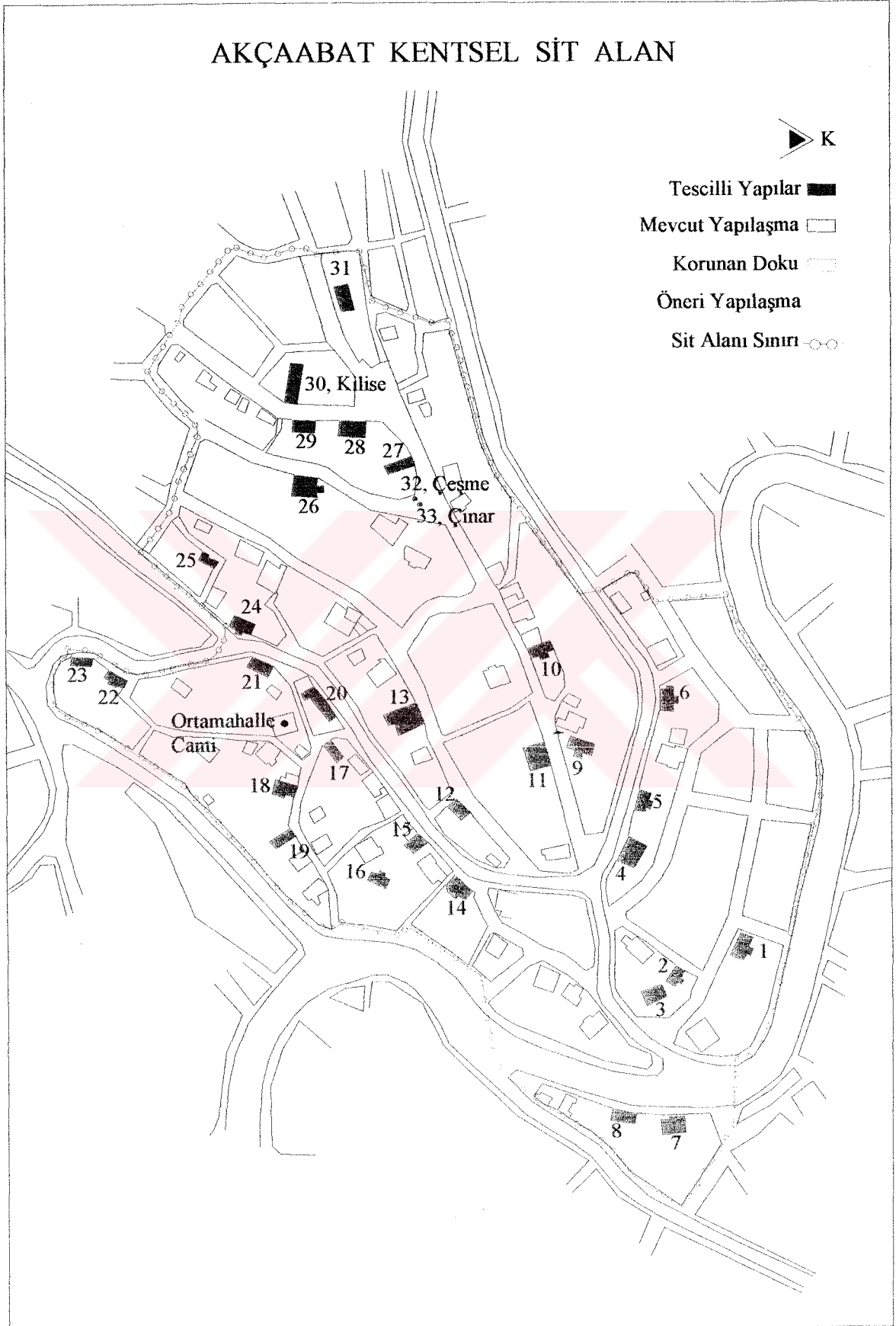


23



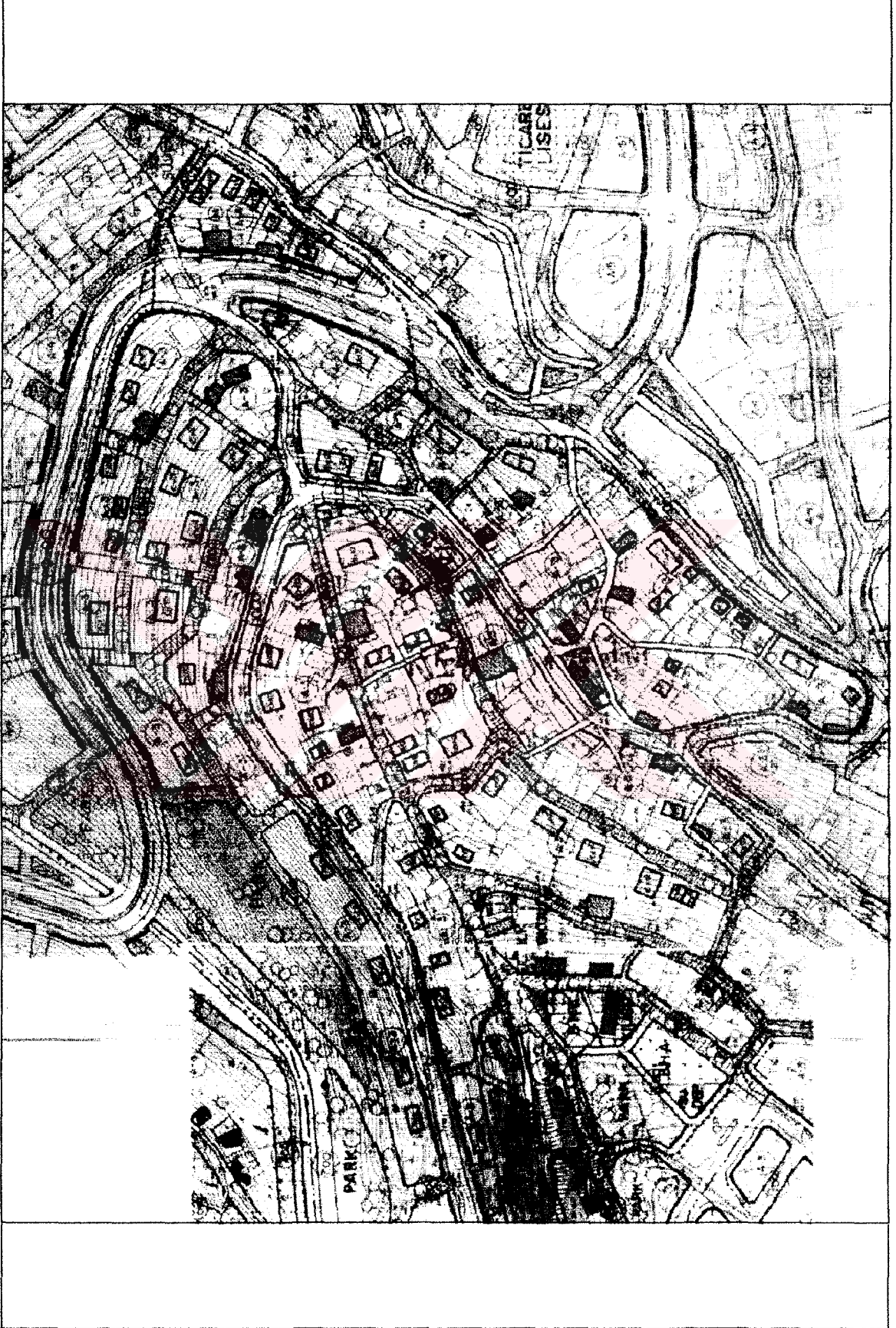
22

Ek Şekil 16 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı işlenmiş koruma imar planı

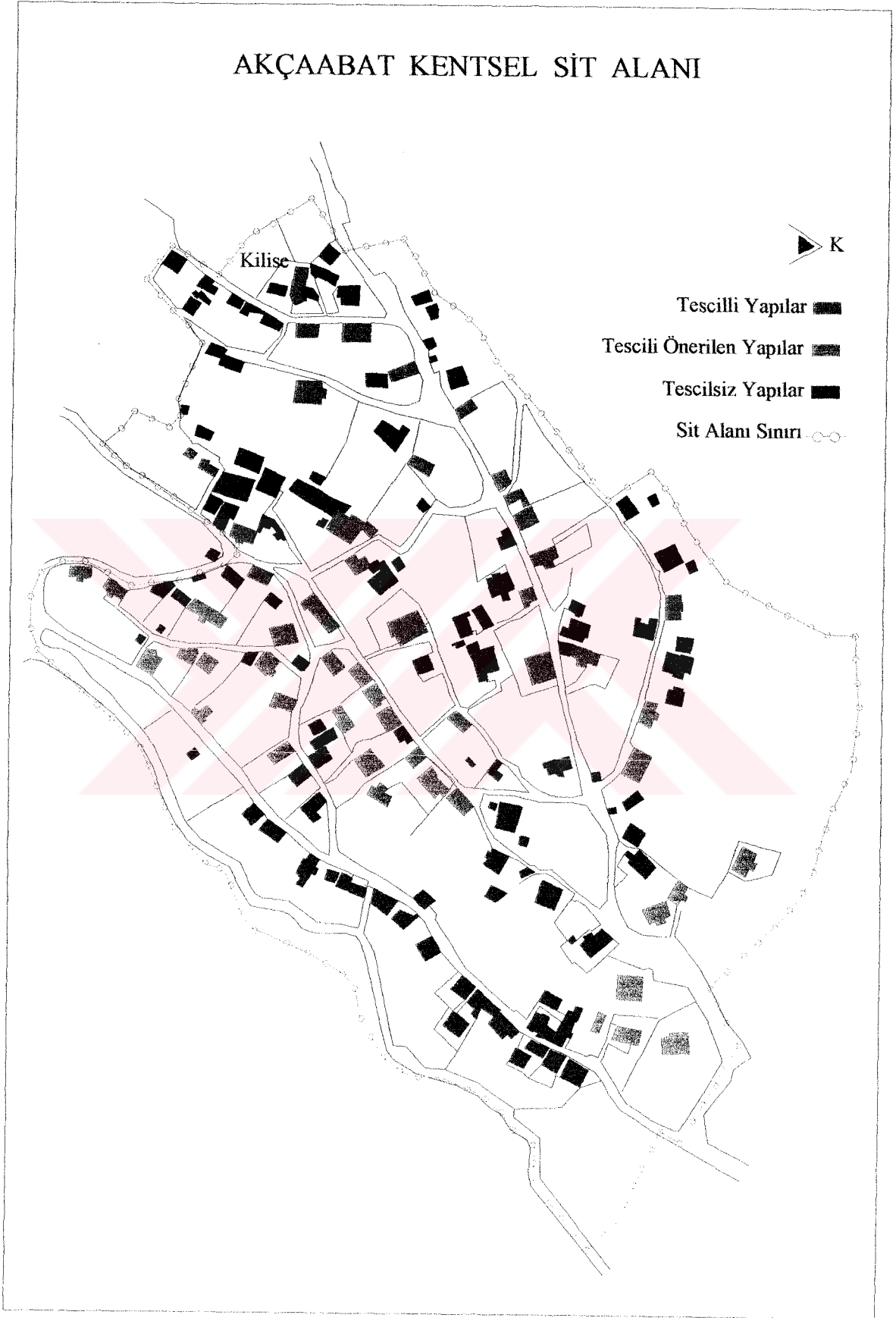




Ek Şekil 17 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı koruma imar planı [80]



Ek Şekil 18 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı işlenmiş halihazır imar planı

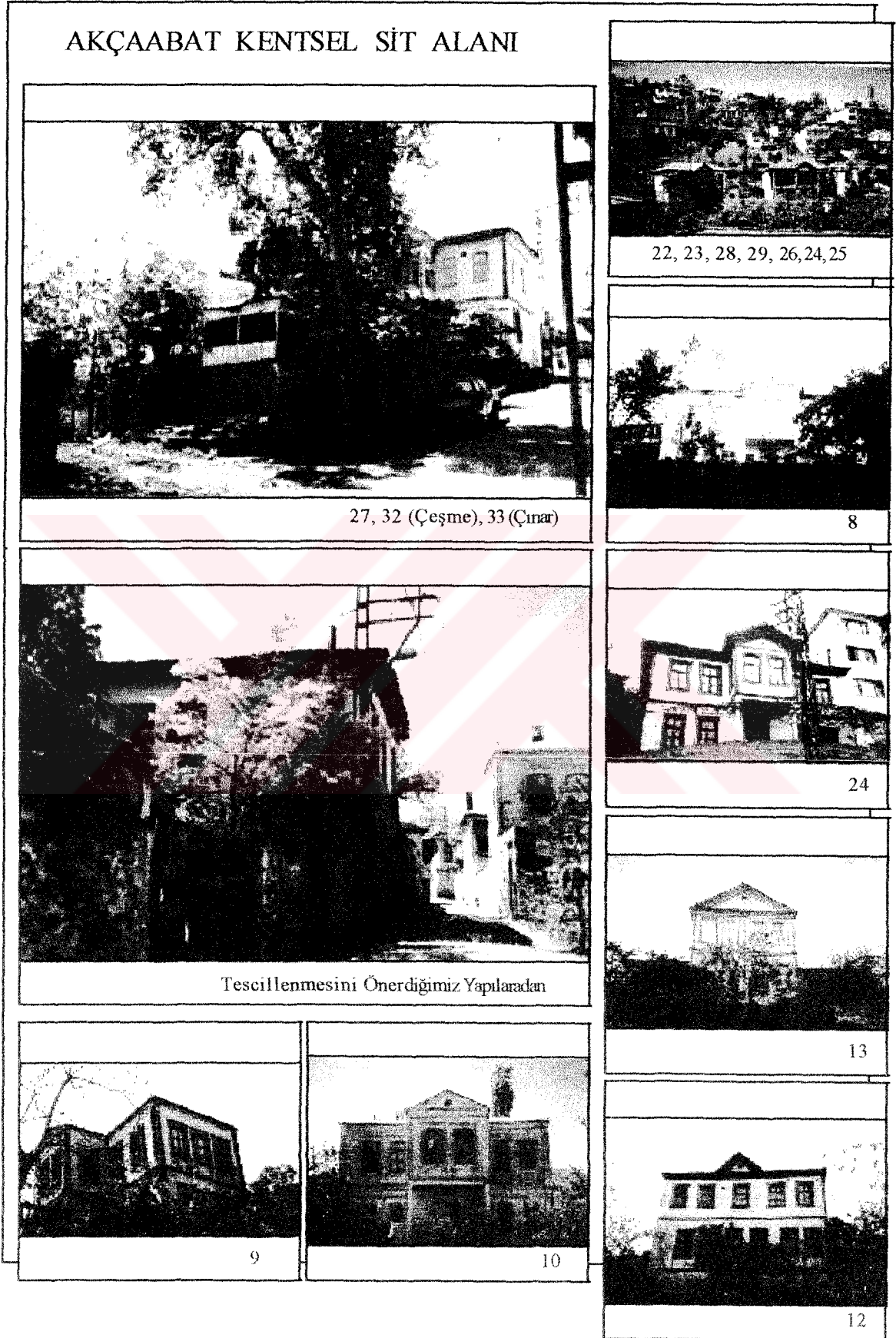


Ek Şekil 19 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı halihazır imar planı [89]





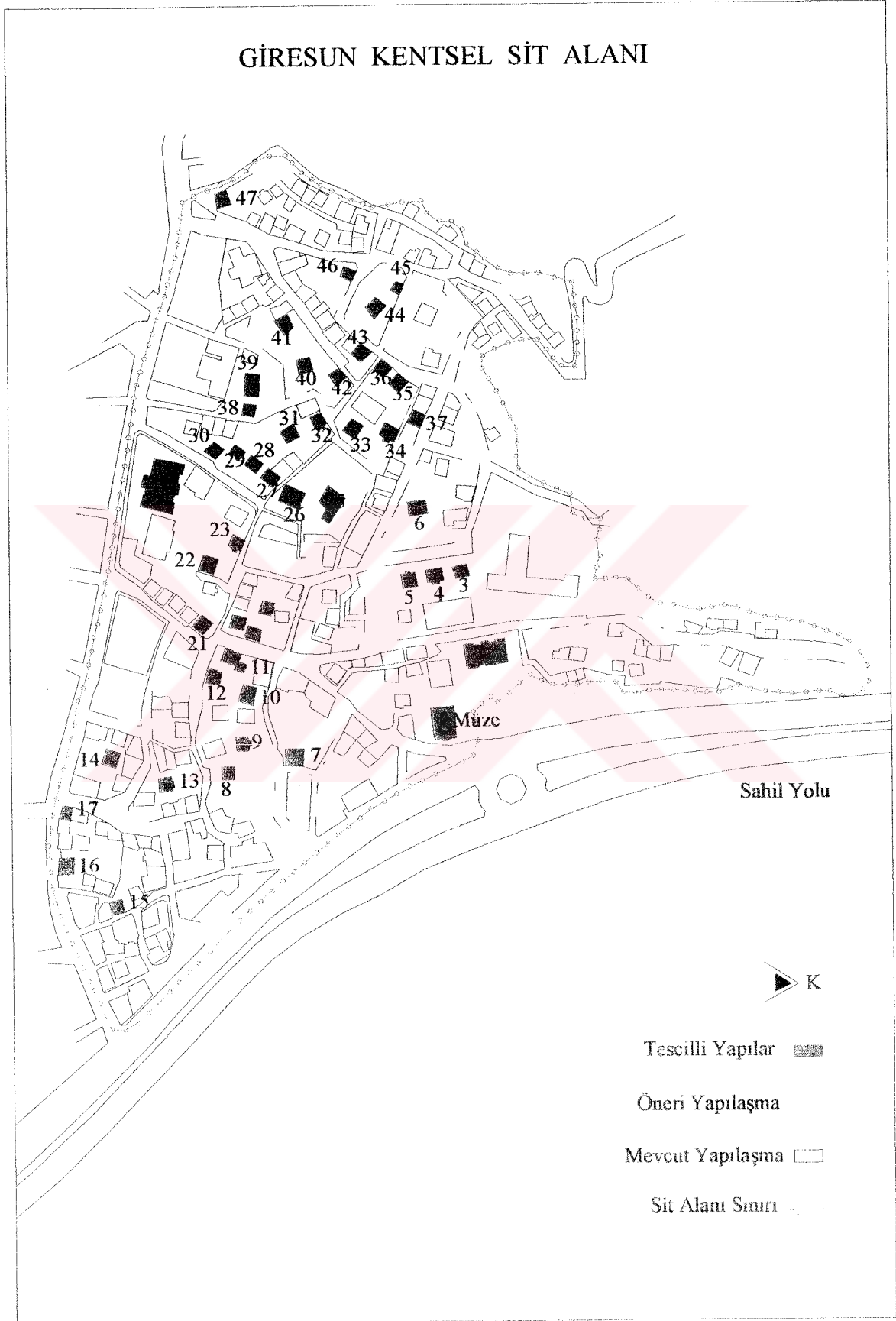
Ek Şekil 20 . Akçaabat Kentsel Sit Alanı'ndan görüntüler



Ek Şekil 20'nin devamı



Ek Şekil 21 . Giresun Kentsel Sit Alanı işlenmiş koruma imar planı

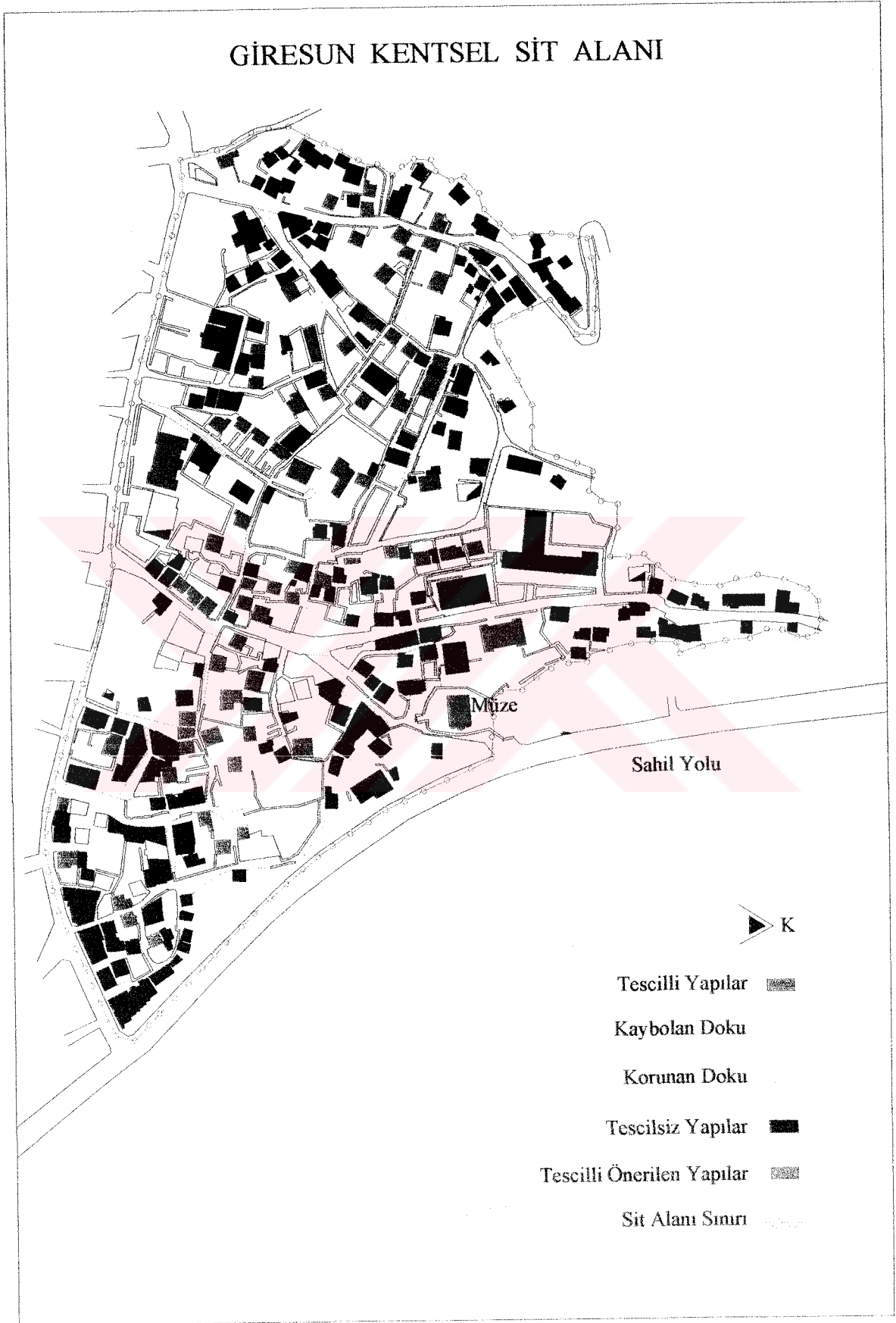




Ek Şekil 22 . Giresun Kentsel Sit Alanı koruma imar planı [80]

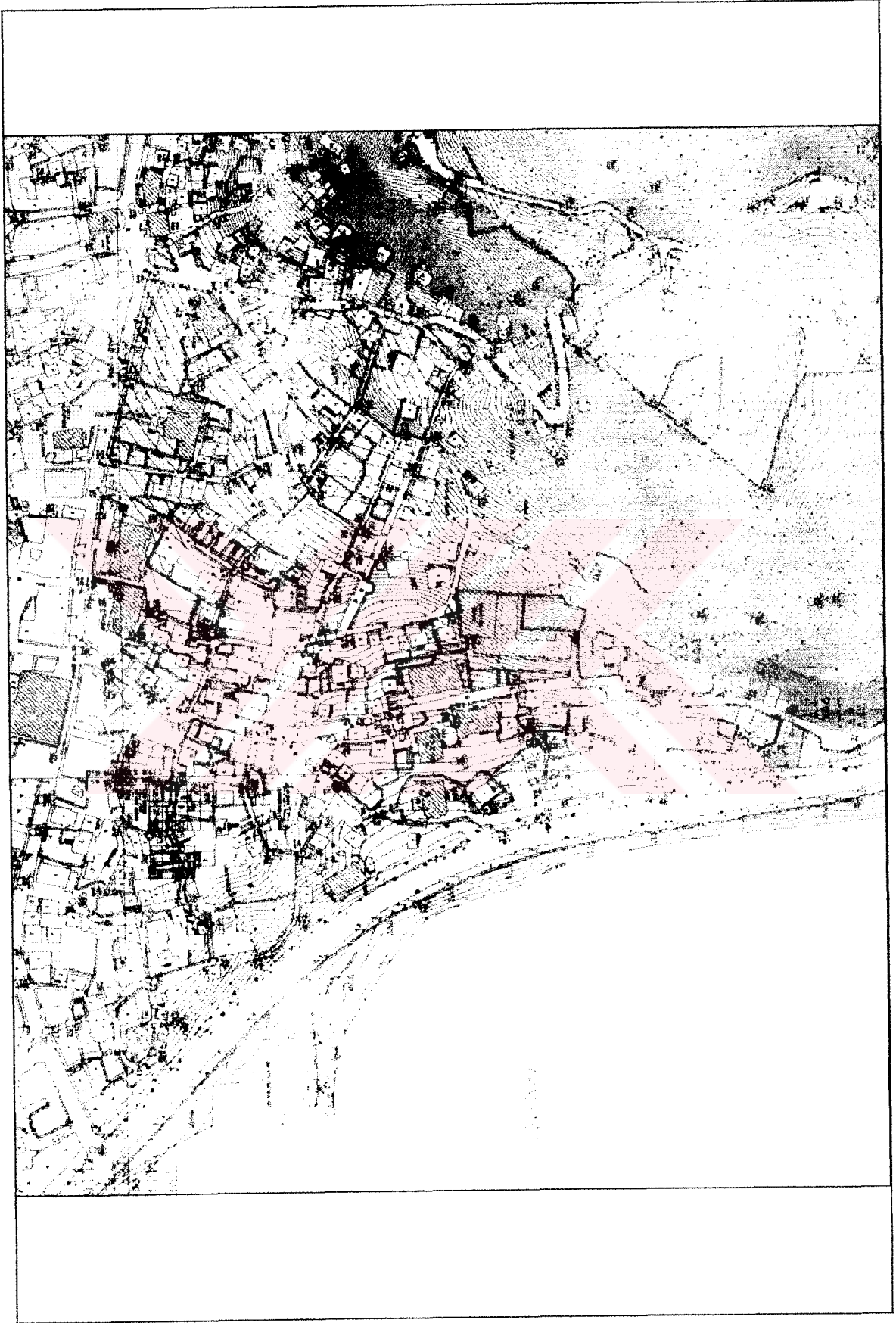


Ek Şekil 23 . Giresun Kentsel Sit Alanı işlenmiş halihazır imar planı





Ek Şekil 24 . Giresun Kentsel Sit Alanı halihazır imar planı [86]



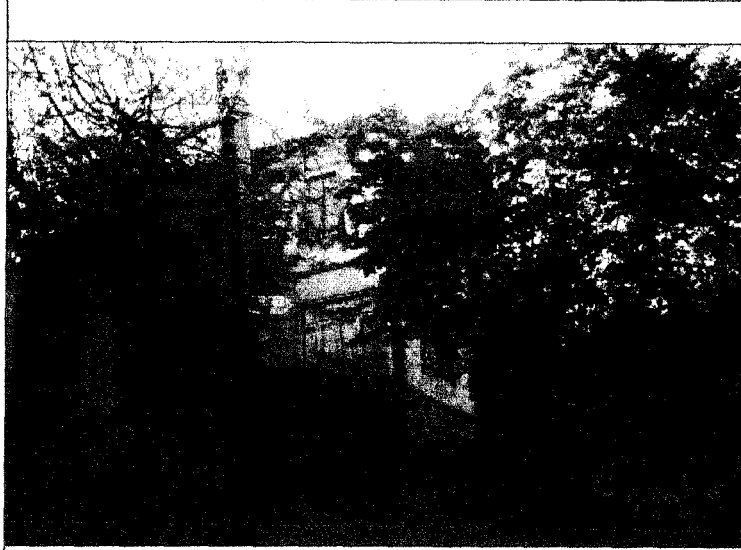
Ek Şekil 25 . Giresun Kentsel Sit Alanı'ndan görüntüler





Ek Şekil 25'in devamı

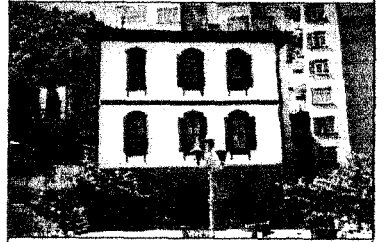
## GİRESUN KENTSEL SİT ALANI



22



1



T.siz



23



39



25



11



8

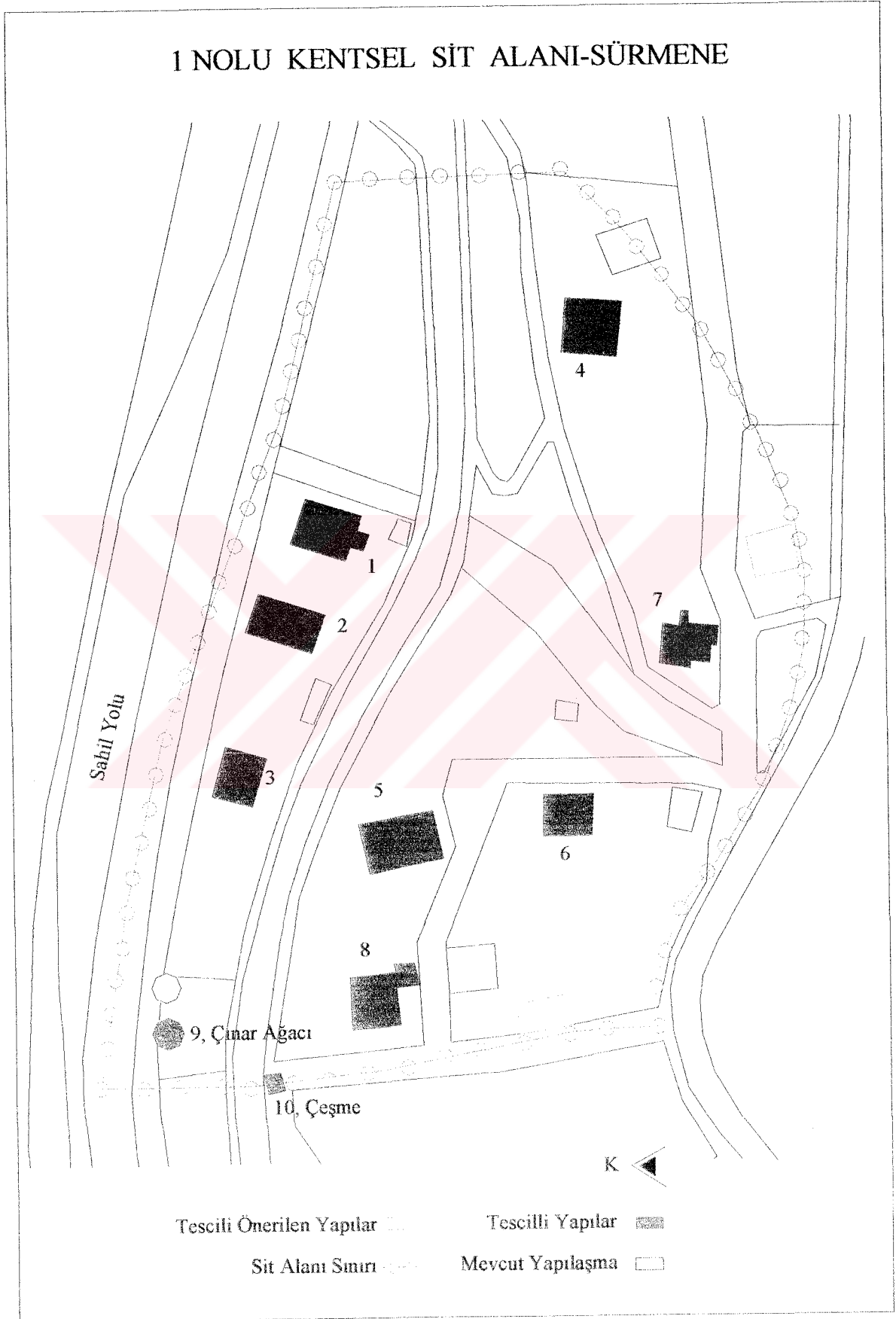


44

Ek Şekil 25'in devamı

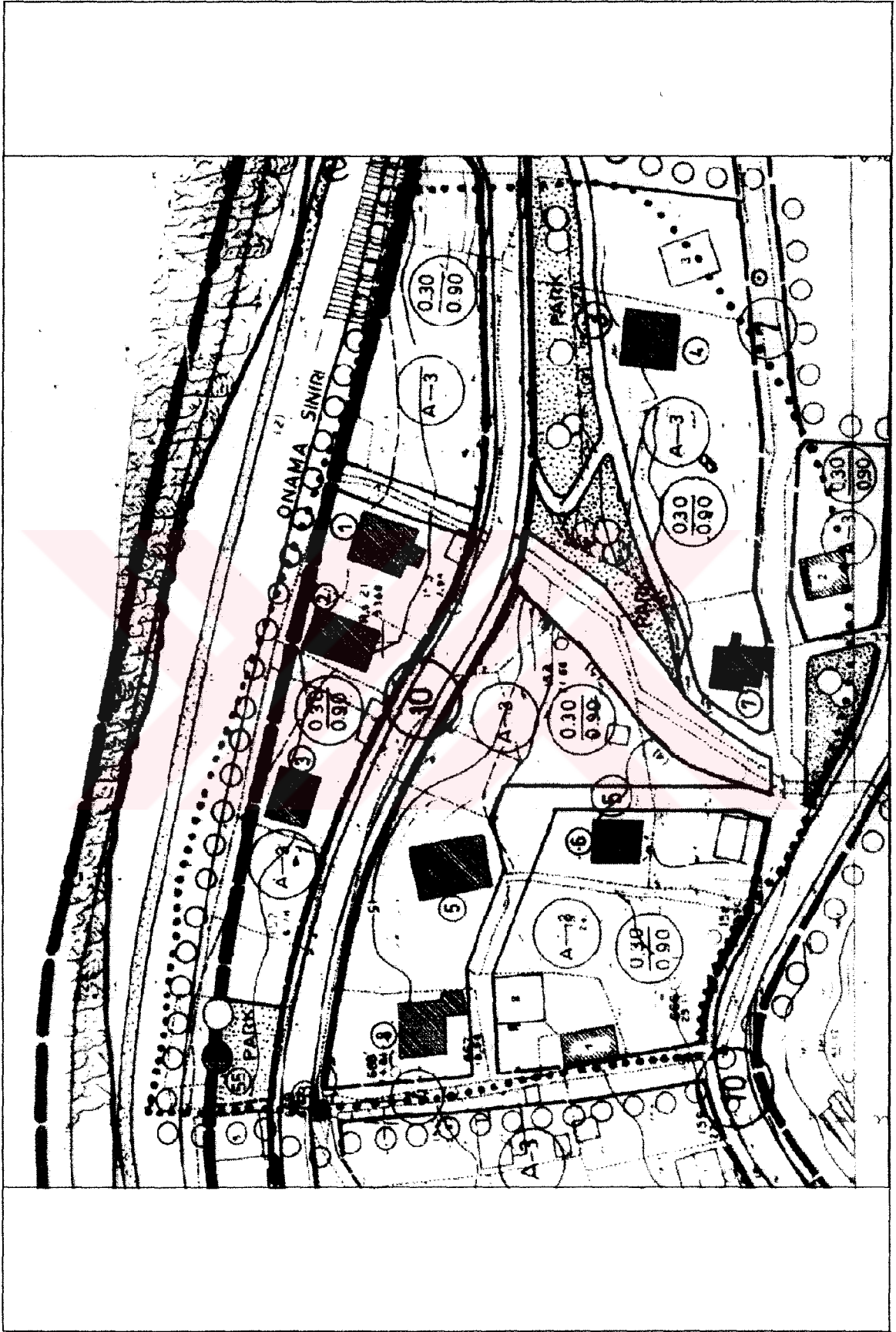


Ek Şekil 26 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene işlenmiş koruma imar planı

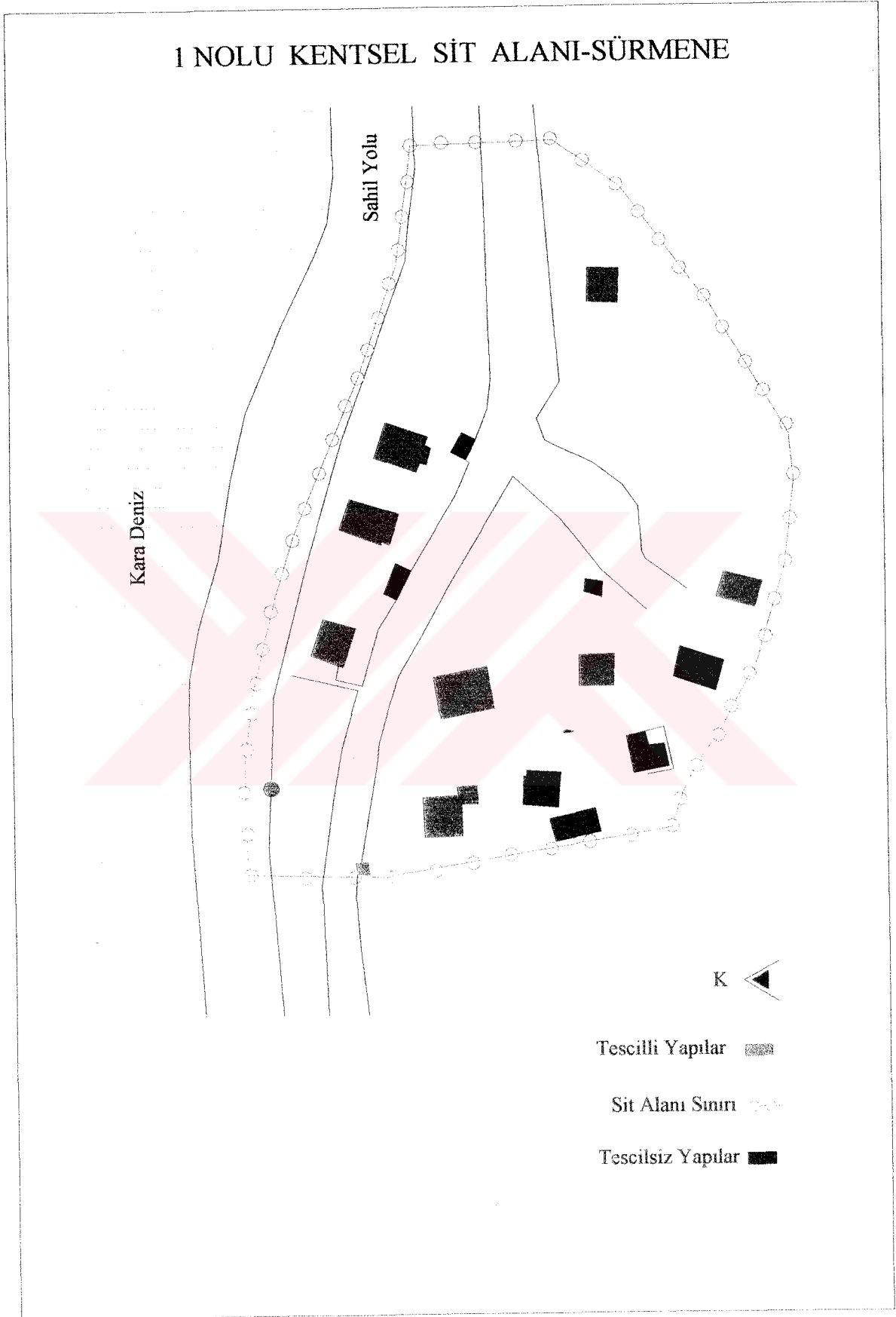




Ek Şekil 27 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene koruma imar planı [80]



Ek Şekil 28 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene işlenmiş halihazır imar planı

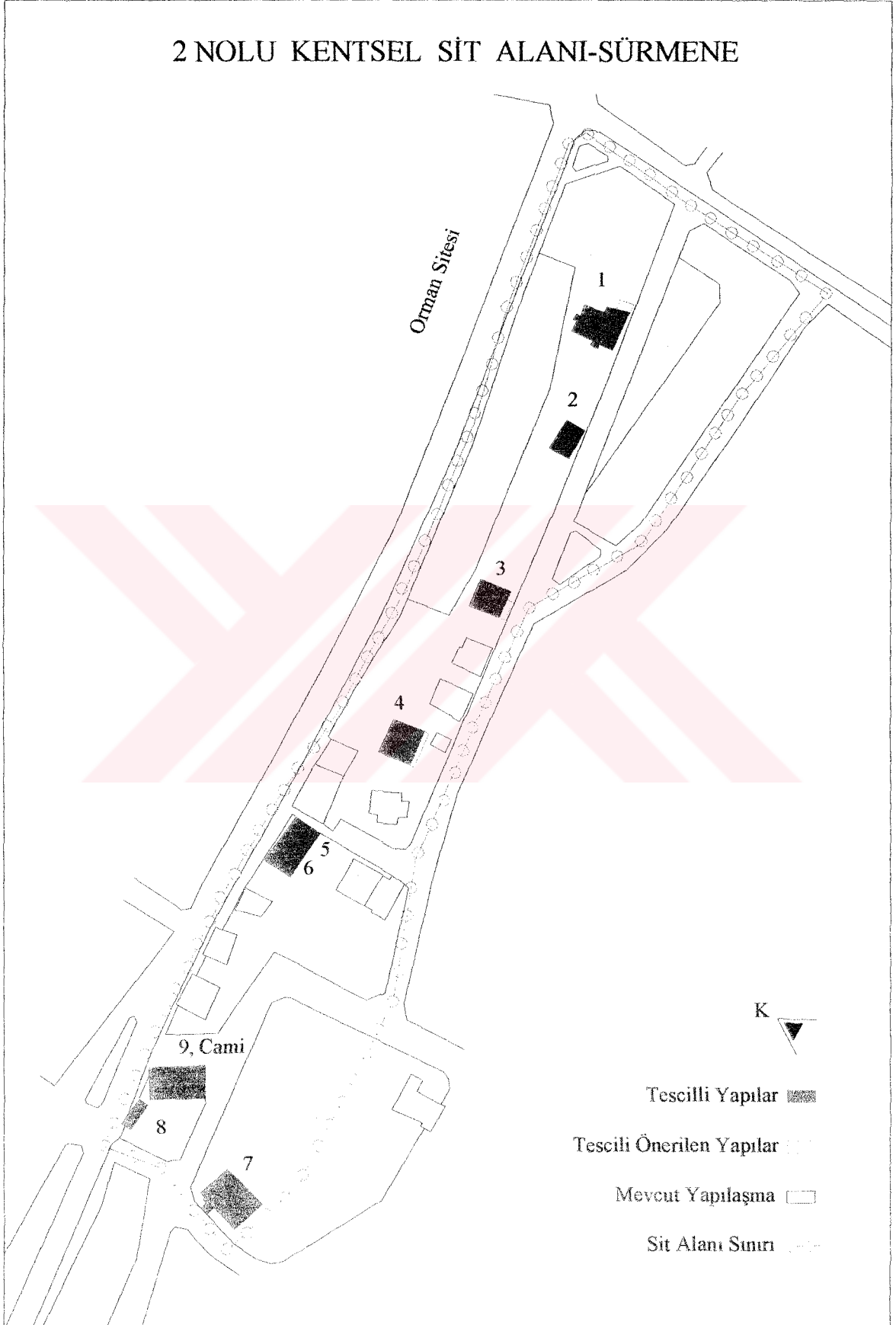


Ek Şekil 29 . I Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon halihazır imar planı [87]

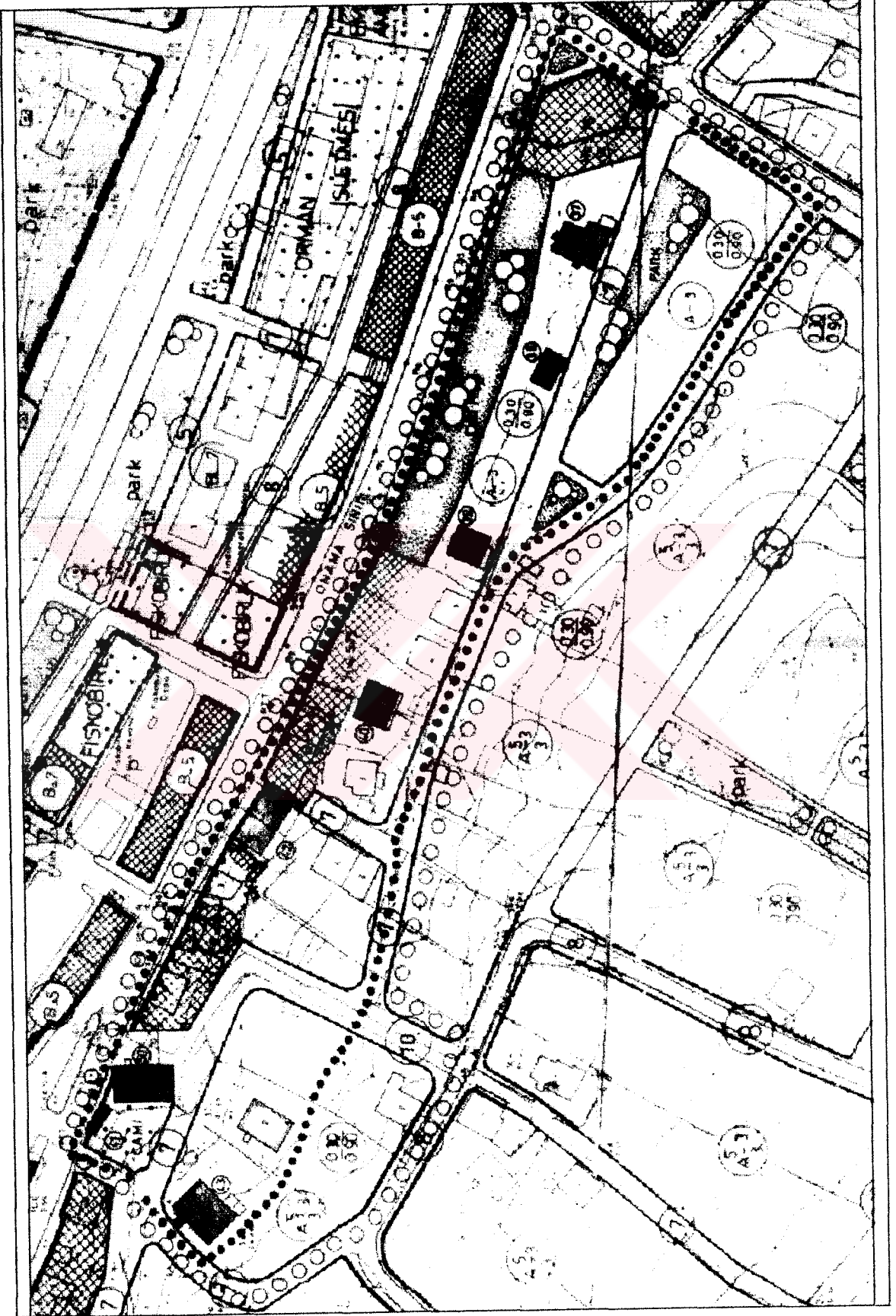




Ek Şekil 31 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Trabzon işlenmiş koruma imar planı



Ek Şekil 32 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene koruma imar planı [80]





Ek Şekil 33 . II Nolu Kentsel Sit Alanı-Sürmene işlenmiş halihazır imar planı



Ek Şekil 34 . II Nolu Kentsel Sit Alanı halihazır imar planı [87]



Ek Şekil 36 . Konakönü Kentsel Sit Alanı işlenmiş koruma imar planı



Ek Şekil 37 . Konakönü Kentsel Sit Alanı koruma imar planı [80]



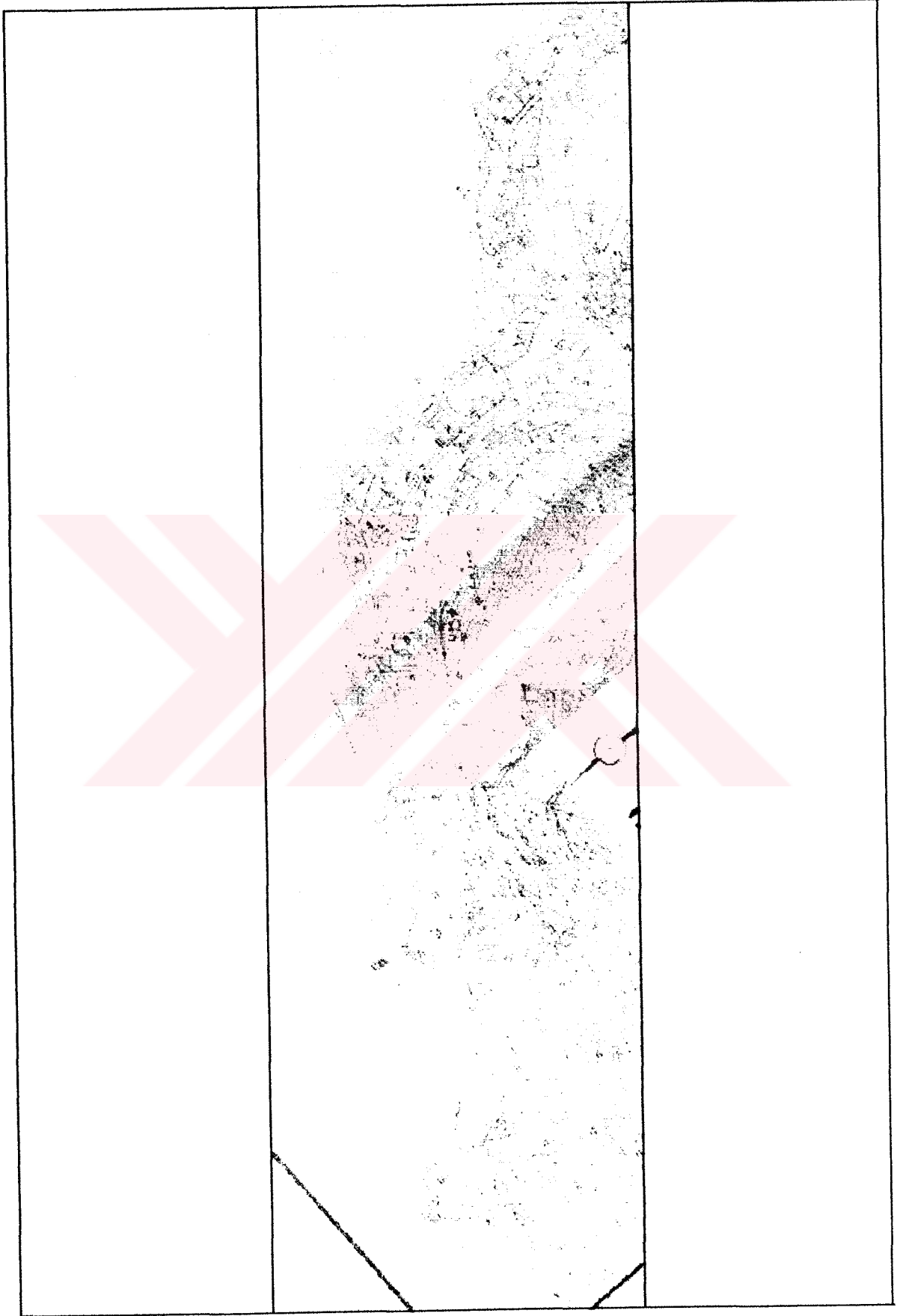


Ek Şekil 38 . Konakönü Kentsel Sit Alanı işlenmiş halihazır imar planı

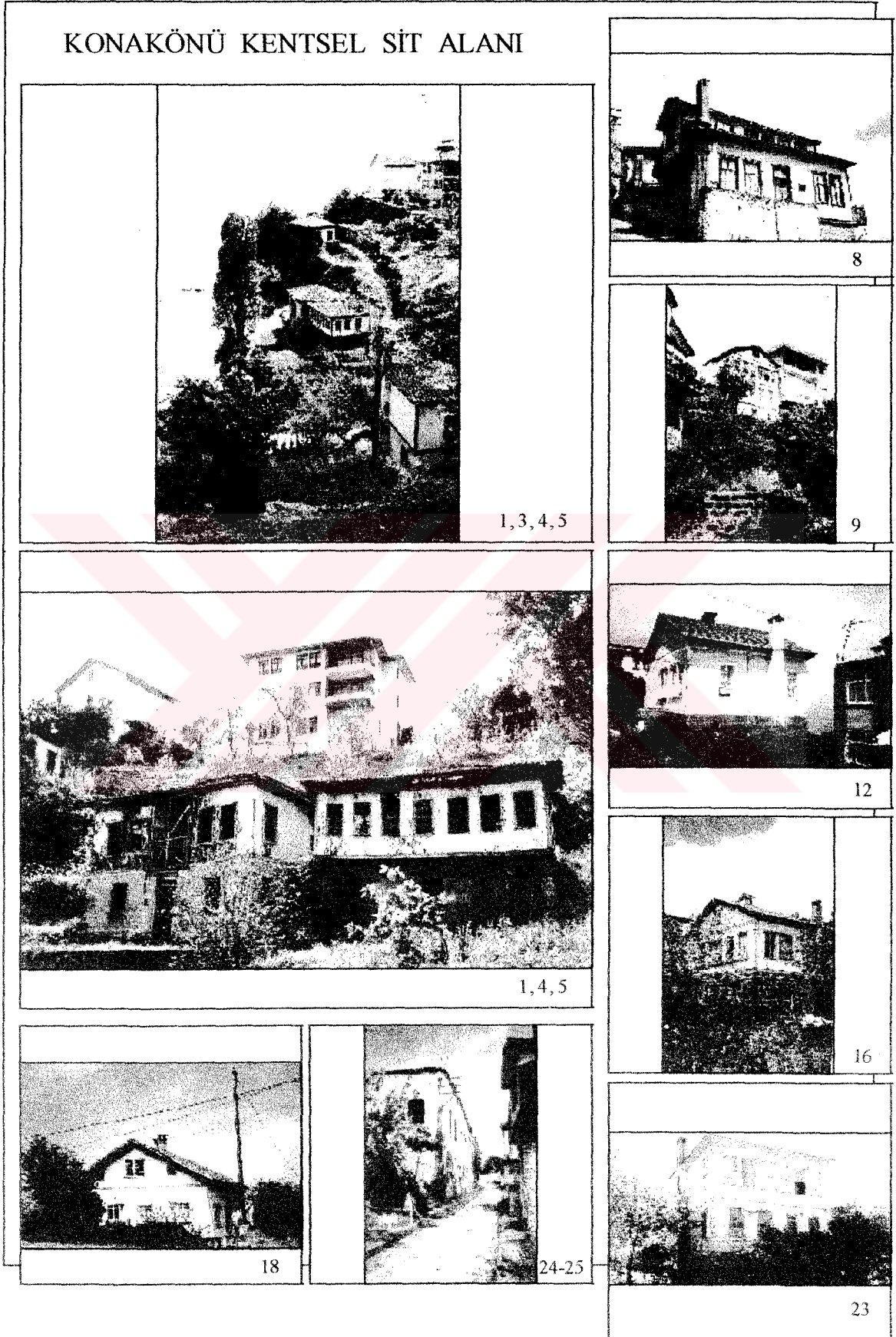




Ek Şekil 39 . Konak önu Kentsel Sit Alanı halihazır imar planı [88]

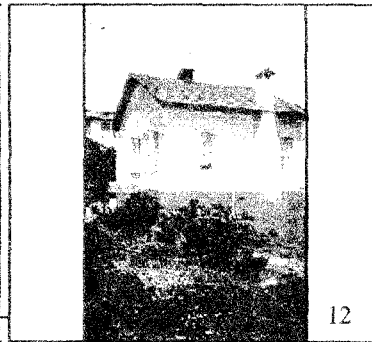
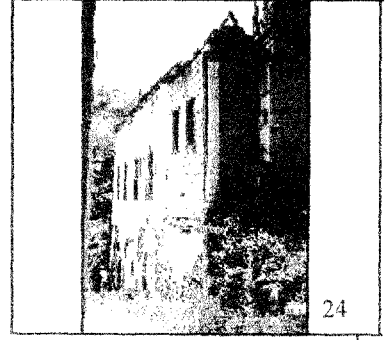
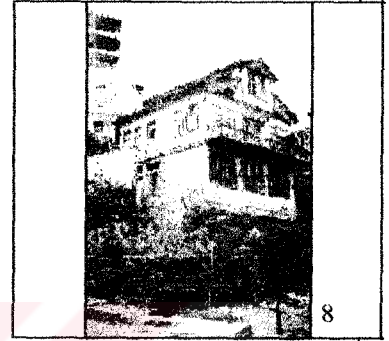


Ek Şekil 40 . Konakönü Kentsel Sit Alanı'ndan görüntüler



## Ek Şekil 40'ın devamı

## KONAKÖNÜ KENTSEL SİT ALANI



## ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Trabzon/Beşikdüzü'nde doğdu. Sırasıyla Akçaabat Merkez İlkokulu, Akçaabat Ortaokulu ve Trabzon Fatih Lisesi'nden mezun oldu.

1994 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden 1998 yılında Mimarlık Bölümü birincisi ve Mühendislik-Mimarlık Fakültesi ikincisi olarak mezun oldu. Aynı yıl yüksek lisans yapmaya hak kazandı ve 1999 yılında Fen Bilimleri Enstitüsü'nce Araştırma Görevlisi kadrosuna atandı. Halen aynı bölümde akademik çalışmalarını sürdürmekte olup İngilizce bilmektedir.



TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ